https://doi.org/10.15388/vu.thesis.160
https://orcid.org/0000-0001-7337-5135

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Viltė Kristina
STEPONĖNAITĖ

Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės: poreikis užtikrinti teisę į teisingą procesą

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Teisė (S 001)

VILNIUS 2021

Disertacija rengta 2013–2018 metais studijuojant doktorantūroje Vilniaus universiteto Teisės fakultete ir ginama eksternu.

Mokslinis konsultantas – prof. dr. Tomas Davulis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001) (2020–2021).

Mokslinis vadovas – prof. dr. Dainius Žalimas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001) (2013–2019).

Gynimo taryba:

Pirmininkas – prof. dr. Jonas Prapiestis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001).
Nariai:
prof. dr. Aurelijus Gutauskas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001),
prof. dr. Saulius Katuoka (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001),
doc. dr. Vygantė Milašiūtė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001),
prof. dr. Mykhaylo Mykievych (Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas, socialiniai mokslai, teisė – S 001).

Disertacija bus ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje nuotoliniu būdu 2021 m. gegužės 24 d. 13 val. (GMT+2).

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir Vilniaus universiteto interneto svetainėje adresu:
www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

https://doi.org/10.15388/vu.thesis.160
https://orcid.org/0000-0001-7337-5135

VILNIUS UNIVERSITY

Viltė Kristina
STEPONĖNAITĖ

Targeted financial restrictive measures of the United Nations and the European Union: necessity to ensure the right to a fair trial

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Law (S 001)

VILNIUS 2021

The doctoral dissertation was written at Vilnius University between 2013 and 2018.
The dissertation is defended on an external basis.

Academic consultant – Prof. Dr. Tomas Davulis (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001) (2020–2021).

Academic supervisor – Prof. Dr. Dainius Žalimas (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001) (2013–2019).

Dissertation Defence Panel:
Chairperson – prof. dr. Jonas Prapiestis (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001).
Members:
Prof. Dr. Aurelijus Gutauskas (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001),
Prof. Dr. Saulius Katuoka (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – S 001),
Doc. Dr. Vygantė Milašiūtė (Vilnius University, Social Sciences, Law – S 001),
Prof. Dr. Mykhaylo Mykievych (Ivan Franko National University of Lviv, Social Sciences, Law – S 001).

The dissertation shall be defended remotely at a public meeting of the Dissertation Defence Panel on 24th May 2021 at 13:00 (GMT+2).

The text of this dissertation can be accessed at the library of Vilnius University, as well as on the website of Vilnius University:
www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

SANTRUMPOS

BUSP – Europos Sąjungos bendra užsienio ir saugumo politika
EB – Europos Bendrija
EK – Europos Komisija
EP – Europos Parlamentas
ES – Europos Sąjunga
ES Taryba – Europos Sąjungos Taryba
ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EŽTK – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
JT – Jungtinių Tautų organizacija
Pagrindinių teisių chartija – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
Paktas – Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas
SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

TURINYS

ĮVADAS 9

1. TIKSLINIŲ FINANSINIŲ RIBOJAMŲJŲ PRIEMONIŲ SAMPRATA IR POBŪDIS 39

1.1. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių teisinio reguliavimo ištakos ir raida 40

1.2. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymiai 55
1.2.1. Tikslines finansines ribojamąsias priemones skiriantys subjektai 55
1.2.2. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių tikslai 58
1.2.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai 63
1.2.4. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindai 64
1.2.5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinys 73

1.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdis 89
1.3.1. Konkuruojančios teisės mokslininkų pozicijos dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio 90
1.3.2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pozicija dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio 95
1.3.3. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto nustatyti baudžiamųjų priemonių kriterijai 101
1.3.4. Europos Žmogaus Teisių Teismo nustatyti baudžiamųjų priemonių kriterijai 103
1.3.5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių priskyrimas baudžiamosioms priemonėms 111

2. JUNGTINIŲ TAUTŲ PERŽIŪROS PROCEDŪRŲ VERTINIMAS TEISĖS Į TEISINGĄ PROCESĄ KONTEKSTE 116

2.1. Poreikis užtikrinti teisę į teisingą procesą Jungtinių Tautų lygmeniu 117

2.2. Esminių teisės į teisingą procesą garantijų turinys 126

2.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure vertinimas esminių teisės į teisingą procesą garantijų kontekste 138
2.3.1. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos koordinavimo centre 139
2.3.2. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos ombudsmeno biure 141

2.4. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūrų Koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure trūkumų šalinimo alternatyvos 148

3. EUROPOS SĄJUNGOS PERŽIŪROS PROCEDŪROS VERTINIMAS TEISĖS Į TEISINGĄ PROCESĄ KONTEKSTE .. 157

3.1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos reikšmė 158

3.2. Lygiateisiškumo ir rungimosi principų, kaip esminių Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytos teisės į teisingą procesą garantijų, turinys..... 163

3.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra Europos Sąjungos Teisingumo Teisme..... 173

3.4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimas dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų 184

3.5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros Europos Sąjungos Teisingumo Teisme vertinimas lygiateisiškumo ir rungimosi principų kontekste..... 197

3.6. Pasiūlymai dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros Europos Sąjungos Teisingumo Teisme trūkumų šalinimo..... 208

IŠVADOS..... 212

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS 216

PRIEDAI 246

PRIEDAS Nr. 1. Teroristinių išpuolių skaičius pasaulyje 1970–2018 metais 246

PRIEDAS Nr. 2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų dėl tikslinių ribojamųjų priemonių skaičius 2005–2017 metais 247

Priedas Nr. 3. Tarptautinių žmogaus teisių šaltinių nuostatos dėl teisės į teisingą procesą..... 248

PRIEDAS Nr. 4. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos koordinavimo centre 251

PRIEDAS Nr. 5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos ombudsmeno biure..... 252

PRIEDAS Nr. 6. Biersteker ir Eckert skirtingų peržiūros procedūrų palyginimas..... 253

PRIEDAS Nr. 7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose 2005–2008 metais.... 255

PRIEDAS Nr. 8. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose: 2008 metų sprendimas „Kadi I“ byloje..... 258

PRIEDAS Nr. 9. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose 2008–2012 metais.... 261

PRIEDAS Nr. 10. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose: 2013 metų sprendimas „Kadi II“ byloje 265

PRIEDAS Nr. 11. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose 2013–2017 metais 268

SANTRAUKA / SUMMARY 273

1. Research problem and relevance 273
2. Research goal and objectives 278
3. Statements of defence 280
4. Novelty of the research 281
5. Research methods 284
6. Key outcomes and conclusions of the research 285
7. Information about the author 293

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS IR JŲ KOPIJOS 294

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir tiriamoji problema

Valstybės ir tarptautinės organizacijos dėl daugelio priežasčių taiko įvairias tarptautinėmis sankcijomis vadinamas priemones. Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme tarptautinės sankcijos apibrėžiamos kaip Jungtinių Tautų (toliau – JT), kitų tarptautinių organizacijų sprendimų ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktų nustatytų apribojimų ir įpareigojimų visuma. Tarptautinės sankcijos gali būti ekonominės, finansinės, politinės, susisiekimo, visuomeninės, taip pat kitokius apribojimus ir įpareigojimus nustatančios sankcijos[1]. Tarptautinės sankcijos, atsižvelgiant į jų šaltinį, adresatą, taikymo priežastis ir kitus požymius, reikšmingai skiriasi ir jas galima skirstyti į grupes. Pavyzdžiui, tarptautinėmis sankcijomis vadinamos retorsijos[2], represalijos[3] (atsakomosios priemonės, kurių taikymo taisyklės numatytos JT Tarptautinės teisės komisijos valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsnių projekte[4] ir tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projekte[5]). Tarptautinėmis sankcijomis taip pat vadinamos JT ir ES ribojamosios priemonės, skiriamos valstybėms, bei JT ir ES tikslinės ribojamosios priemonės, skiriamos fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir

[1] Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 68–2369, 2 straipsnio 2 dalis.

[2] Retorsijomis laikomos valstybės taikomos nedraugiško pobūdžio priemonės, kurios skirtos atsilyginti už žalingus kitos valstybės veiksmus. Šios priemonės yra teisėtas būdas išreikšti nepasitenkinimą kitos valstybės veikla, naudojantis jokių teisinių reikalavimų nepažeidžiančiomis priemonėmis. Nors retorsijos gali būti taikomos už ankstesnį tarptautinio įsipareigojimo pažeidimą, tai nėra būtina retorsijų sąlyga. Retorsijų taikymo pavyzdžiai – diplomatinių ryšių nutraukimas, įvairūs ekonominiai apribojimai. Žr. išsamiau, pavyzdžiui, SHAW, M. N. *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, p. 859; FARRALL, J. M. *United Nations Sanctions and the Rule of Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 48–49.

[3] Represalijomis bendriausia prasme laikomi valstybės atliekami veiksmai kitos valstybės atžvilgiu, kurie patys savaime būtų neteisėti, tačiau, kai jie atitinka tam tikras sąlygas, jie laikomi teisėtais. Žr. išsamiau, pavyzdžiui, SHAW, M. N. *International* <...>, p. 859–860; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 48–50.

[4] Tarptautinės teisės komisija. *Valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsnių projektas ir komentarai*. Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. 2, Part 2.

[5] Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projektas ir komentarai.* Doc. A/66/10, Yearbook of the International Law Commission, 2011, Vol. 2.

nevalstybiniams subjektams[6]. JT ir ES skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės taip pat gali būti skirstomos į grupes pagal, pavyzdžiui, priemonių pobūdį. Tyrimo metu atlikta JT ir ES teisės aktų analizė leidžia suskirstyti šias priemones į kelias pagrindines grupes: (i) finansinės priemonės, kuriomis apribojamos galimybės pasinaudoti finansiniais, ekonominiais ištekliais (pavyzdžiui, lėšų įšaldymas)[7]; (ii) priemonės, kuriomis apribojamas judėjimas (pavyzdžiui, draudimai atvykti ar vykti per valstybių teritorijas tranzitu)[8]; (iii) priemonės, susijusios su prekybos apribojimais (pavyzdžiui, ginklų embargas)[9].

Atlikto tyrimo tikslas – išnagrinėti JT ir ES skiriamas tikslines finansines ribojamąsias priemones ir teisės į teisingą procesą užtikrinimo jų adresatams problemas[10]. Atsižvelgiant į terminų įvairovę, pažymėtina, kad darbe vartojant

---

[6] Šios priemonės gali būti skirstomos į grupes, žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 106–128. Referuojant į JT ir ES skiriamas tikslines ribojamąsias priemones disertacijoje vartojamas žodis *ribojamosios* priemonės (o ne, pavyzdžiui, *ribojančios* priemonės), nes tokią formą rekomenduoja vartoti Valstybinė lietuvių kalbos komisija, vadovaudamasi Europos terminų bazėje IATE teikiamais terminais. Šioje bazėje teikiamas terminas *ribojamosios priemonės* (*sankcija, kurią <...> taiko trečiosios šalies vyriausybei, nevyriausybiniam subjektui arba asmeniui*) [interaktyvus. 2019 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://iate.europa.eu>). Pažymėtina, kad tais atvejais, kai teismų sprendimų ir teisės aktų vertimuose lietuvių kalba vartojamas terminas *ribojančios* priemonės (žr., pavyzdžiui, 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 765/2006 dėl ribojančių priemonių Prezidentui Lukašenkai ir tam tikriems Baltarusijos pareigūnams. ES oficialusis leidinys Nr. L 134, 2006, p. 1–11), šis terminas siekiant tikslaus citavimo buvo nekoreguotas.

[7] Paskirtos, pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1907%282009%29> ir kt. ES lygmeniu, atitinkamai, priemonės paskirtos įgyvendinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu paskirtas ribojamąsias priemones. Be to, ribojamosios priemonės paskirtos, pavyzdžiui, šiais ES teisės aktais: 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentu Nr. 765/2006 <...>; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2015/1755 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Burundyje. ES oficialusis leidinys Nr. L 257, 2015, p. 1–10. Priemonės taip pat skirtos ES savarankiškai kovos su terorizmu priemonių atveju (2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. L 2580/2001 dėl specialiųjų ribojančių priemonių, taikomų tam tikriems asmenims ir subjektams siekiant kovoti su terorizmu. ES oficialusis leidinys Nr. 344, 2001, p. 70–75) ir kt.

[8] Paskirtos, pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>, ir kt. ES lygmeniu, atitinkamai, priemonės paskirtos įgyvendinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu paskirtas ribojamąsias priemones.

[9] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2368 [interaktyvus, 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368(2017)>.

[10] Pasirinkimas tirti tikslines finansines ribojamąsias priemones ir teisės į teisingą procesą užtikrinimo jų adresatams problemas nereiškia, kad teisė į teisingą procesą

terminą *tarptautinės sankcijos* nurodoma abstrakti kategorija, apimanti įvairias valstybių ir tarptautinių organizacijų taikomas tarptautines priemones plačiausia prasme, įskaitant Ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme nurodytas tarptautines ekonomines sankcijas[11]. Terminas JT ir (ar) ES *sankcijos* referuoja į ribojamąsias priemones, kurias šios organizacijos skiria valstybėms. Terminu *tikslinės ribojamosios priemonės* vadinamos visų rūšių JT ir (ar) ES skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės. Vartojant terminą *tikslinės finansinės ribojamosios priemonės* nurodoma konkreti JT ir (ar) ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių grupė, t. y. JT ir (ar) ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės. Šio termino pasirinkimas pagrindžiamas pirmajame skyriuje. Pažymėtina, kad disertacijoje dažniausiai referuojama į šias priemones, todėl dažniausiai vartojamas terminas *tikslinės finansinės ribojamosios priemonės*. Kai norima atkreipti dėmesį, kad teiginys apima visas *tikslines ribojamąsias priemones* (t. y. ne vien *finansines priemones*), vartojamas visas šias priemones apibūdinantis terminas *tikslinės ribojamosios priemonės*.

Mokslinio darbo aktualumą pagrindžia toliau pateikiamos aplinkybės.

Pirma, pastebėta, kad moksliniuose darbuose nėra išsamiai ir sistemiškai atskleista JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių samprata ir turinys. Šiame kontekste pažymėtina, kad moksliniuose darbuose iki šiol nėra išsamiai aprašytas ir pats tikslinių ribojamųjų priemonių institutas[12].

Antra, pastebėta, kad moksliniuose darbuose iki šiol nesutariama dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio ir nėra išsamaus mokslinio jo pagrindimo[13], kuris svarbus sprendžiant dėl to, kokios teisinės

laikoma neaktualia kitos rūšies tikslinių ribojamųjų priemonių nustatymo atveju arba kad teisė į teisingą procesą laikoma vienintele aktualia žmogaus teise tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams. Konkreti priemonių rūšis ir konkreti žmogaus teisė yra pasirinktos pagal svarbą, t. y. darant prielaidą, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės sukelia jų adresatams itin didelį poveikį, ir atsižvelgiant į tai, kad teisė į teisingą procesą yra viena iš svarbiausių žmogaus teisių.

[11] Tarptautinėmis ekonominėmis sankcijomis moksliniuose darbuose įprastai vadinamos tarptautinių organizacijų sankcijos, kuriomis skiriami įvairūs su prekyba susiję apribojimai, pavyzdžiui, draudimas importuoti ir eksportuoti nustatytas prekes iš nurodytos valstybės (embargas).

[12] Be to, pastebėta, kad pavieniuose darbuose tikslinės ribojamosios priemonės klaidingai tapatinamos su retorsijomis. ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus teisių apsauga taikant tarptautines sankcijas.* Teisė, 2007, tomas 64, p. 110–121, p. 116.

[13] Priklausomai nuo konteksto, darbe vartojant terminą *priemonių pobūdis* dažnai referuojama į administracinį, civilinį ir (arba) baudžiamąjį pobūdį, t. y. į priemonių

gynybos priemonės turėtų būti užtikrinamos šių priemonių adresatams. JT ir ES institucijos šias priemones vadina prevencinėmis, administracinėmis, o moksliniuose darbuose nuomonės išsiskiria. Kai kurie mokslininkai šias priemones laiko baudžiamojo pobūdžio, kai kurie vertina priešingai – kad šios priemonės negali būti priskiriamos baudžiamosioms priemonėms, tačiau išsamių tyrimų, kurie tinkamai pagrįstų vieną ar kitą poziciją, iki šiol stinga. Suabejota, ar institucijos ir kai kurie mokslininkai pagrįstai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių nepriskiria baudžiamosioms priemonėms, nes kartais jos taikomos itin ilgą laikotarpį[14] ir yra skiriamos už sunkius nusikaltimus. Pavyzdžiui, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos už teroristines[15] veikas. Vadovaujantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis,

skirstymą pagal jų pobūdį, kuris laikomas reikšmingu aspektu sprendžiant dėl užtikrintinų teisinės gynybos priemonių.

[14] Pastebėta, pavyzdžiui, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendime sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P Yassin Abdullah Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:C:2008:461].

[15] Socialiniuose moksluose terorizmas dažnai apibrėžiamas kaip individų ar grupių jėgos panaudojimas arba grasinimas ją panaudoti siekiant politinių arba socialinių tikslų per didesnio kiekio nei atakos metu nukenčiančių subjektų įbauginimą, t. y. apibūdinamas dviem esminiais požymiais – jėgos naudojimą ir politinius arba socialinius motyvus. Esminiai sąvokos elementai, dėl kurių sutaria ekonomistai, politinių mokslų atstovai ir politikos ekonomistai, yra (i) subjektai, (ii) aukos ir (iii) tikslinė auditorija (išsamesnę sampratos analizę žr. SANDLER, T. *Terrorism and counterterrorism: an overview*. Oxford Economic Papers, 2015, Vol. 67, Issue 1, p. 1–20, p. 1, 3; GREEN. A. *Defining Terrorism: One Size Fits All. International and Comparative Law Quarterly*, 2017, Vol. 66, p. 411–440). Tačiau svarbu, kad vienareikšmio sutarimo dėl terorizmo, teroro akto sąvokų nėra, o terorizmo samprata yra atskiras įvairių socialinių mokslų tyrimų objektas. Išsamesnę sampratos raidą žr., pavyzdžiui, GREEN. A. *Defining* <...>, p. 413–414). Tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) reguliavimo kontekste pažymėtina, kad JT aktuose terorizmas tradiciškai apibrėžiamas kaip baudžiamoji veika, kuria, siekiant politinių tikslų, siekiama išprovokuoti teroro būseną visuomenei, žmonių grupei ar konkretiems asmenims (žr. išsamiau MARKS, S. *Branding the War on Terrorism: Is There a New Paradigm of International Law?* 14 Michigan St J International Law 71, 2006, p. 71–119, p. 75–76). ES teisės aktuose numatyta, kad kaip teroristiniai nusikaltimai nacionalinėje teisėje turėtų būti apibrėžiamos konkrečios nurodytos tyčinės nusikalstamos veikos, kai jos padaromos siekiant vieno iš šių tikslų: (i) stipriai įbauginti gyventojus, (ii) neleistinai priversti vyriausybę ar tarptautinę organizaciją atlikti kokį nors veiksmą arba susilaikyti nuo veiksmo, (iii) rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines politines, konstitucines, ekonomines ar socialines šalies ar tarptautinės organizacijos struktūras. Konkrečių veikų sąrašą žr. 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir ES Tarybos direktyva Nr. 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR. ES oficialusis leidinys Nr. L 88, 2017, p. 6–21.

tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) gali būti skiriamos ne vien tais atvejais, kai nustatoma, kad konkretūs subjektai atliko teroristinį aktą, bet ir tada, kai atsakingas JT komitetas[16] nusprendžia, kad šie subjektai yra susiję su teroristinių grupių veikla, dalyvauja finansuojant, planuojant, aprūpinant, parengiant, atlieka veiksmus, siejamus su šiomis grupėmis, arba tiekia, parduoda ar perduoda ginklus ar susijusias medžiagas šioms grupėms, rūpinasi įdarbinimu jose ar kitaip jas remia[17]. JT ir ES nustatomos tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), skirtos kovoti su terorizmu, sudaro apie trečdalį visų JT paskirtų tikslinių ribojamųjų priemonių (339 iš 1 094[18]). ES kovai su terorizmu skiria analogiškas priemones vadovaudamasi JT sprendimais, taip pat savarankiškai (autonomiškai) skiria papildomas tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones)[19]. Kitas JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pavyzdys – priemonės, skirtos kovoti su rimtais žmogaus teisių pažeidimais. Vadovaujantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis, tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) gali būti skiriamos tais atvejais, kai atsakingas JT komitetas nusprendžia, pavyzdžiui, kad subjektai yra susiję su tokiais aktais, kurie laikytini žmogaus teisių arba tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimais[20], įskaitant aktus, kurių metu, pavyzdžiui, atakuojamos etninės ar

[16] Išsamiau apie atsakingus komitetus žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 147–150.

[17] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2368 <...>.

[18] 2018 m. gegužės 2 d. duomenimis. Duomenis žr. JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. gegužės 2 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/un-sc-consolidated-list#compositionlist>.

[19] Žr., pavyzdžiui, 2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos reglamentą Nr. 2580/2001 <...>.

[20] Žr., pavyzdžiui, 2005 m. kovo 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 1591 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1591%20%282005%29>; 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 1970 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970%20%282011%29>; 2015 m. kovo 3 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2206 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2206%20%282015%29>; 2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2374 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017)>.

religinės grupės[21]; kad subjektai yra įsitraukę į rimtų žmogaus teisių pažeidimų užsakymą, kontroliavimą, reguliavimą, įskaitant įsitraukimą į tarptautinę teisę pažeidžiančių atakų planavimą, vadovavimą joms, jų užsakymą ar atlikimą[22]; kad asmenys yra įsitraukę į veikas, apimančias seksualinio smurto ar smurto lyties pagrindu planavimą, vadovavimą joms ar jų atlikimą[23]. ES skiria analogiškas priemones vadovaudamasi JT sprendimais ir papildomas savarankiškas tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), skirtas kovoti su žmogaus teisių pažeidimais. Pavyzdžiui, ES skiria tikslines ribojamąsias priemones, skirtas kovoti su sunkiais taikių demonstrantų, žurnalistų, žmogaus teisių gynėjų, studentų ar kitų asmenų, kurie teisėtai atstovauja savo teisėms, žmogaus teisių pažeidimais, taip pat skiria tikslines ribojamąsias priemones subjektams, kurie bendrininkauja įgyvendinant arba yra atsakingi už kankinimus, žiaurų, nežmogišką ar žeminantį elgesį, taip pat už sankcionuotiną mirties bausmės taikymą, įskaitant viešus bausmės įvykdymus, užmėtymą akmenimis, pakorimą ir kitus su tarptautiniais įsipareigojimais nesuderinamus mirties bausmės taikymo būdus[24]. Dar vienas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pavyzdys yra priemonės, skirtos kovoti su tarptautinių rinkimų standartų pažeidimais, grėsmėmis demokratijai, politiniam pliuralizmui, teisės viršenybės principui. Pavyzdžiui, tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) gali būti skiriamos subjektams, kurie laikytini atsakingais už tarptautinių rinkimų standartų pažeidimus, keliančiais grėsmę demokratijai arba teisės viršenybės principui[25].

---

[21] Žr., pavyzdžiui, 2013 m. gruodžio 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2127 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2127%20%282013%29>; 2017 m. sausio 27 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2339 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2339%282017%29&referer=/english/&Lang=E>.

[22] Žr., pavyzdžiui, 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 1970 <...>.

[23] Žr., pavyzdžiui, 2013 m. gruodžio 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2127 <...>; 2017 m. sausio 27 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 2339 <...>.

[24] Žr., pavyzdžiui, 2011 m. balandžio 12 d. ES Tarybos sprendimą Nr. 2011/235/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims ir subjektams atsižvelgiant į padėtį Irane. ES oficialusis leidinys Nr. L 100, 2012, p. 51–57.

[25] Žr., pavyzdžiui, 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimą Nr. 2012/642/BUSP dėl ribojamųjų priemonių Baltarusijai. ES oficialusis leidinys Nr. L 285, 2012, p. 1–52; 2017 m. lapkričio 13 d. ES Tarybos sprendimą Nr. 2017/2074/BUSP dėl

Trečia, kai nenustatytas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdis, neįmanoma įvertinti, ar šių priemonių adresatams užtikrinamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Atsižvelgiant į tai, kad, viena vertus – JT ir ES institucijos šių priemonių nelaiko baudžiamojo pobūdžio, kita vertus – yra požymių, rodančių, kad šios priemonės yra būtent tokio pobūdžio, yra pagrindo abejoti, kad šių priemonių adresatams iki šiol nėra tinkamai užtikrinamos jiems aktualios teisės į teisingą procesą garantijos. Apie šią problemą įspėja JT atstovų pareiškimai ir įžvalgos moksliniuose darbuose, taip pat ji detaliau atskleidžiama tolimesnėse pastraipose.

Subjektai pirmųjų skirtų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) negalėjo apskųsti jokiai institucijai ir netrukus mokslininkai pradėjo kritikuoti šias priemones dėl jų nevaržomo poveikio žmogaus padėčiai (žmogaus teisėms ir laisvėms) ir teisės viršenybės principui[26]. JT režimas buvo vadinamas *drakonišku*[27], *nesuteikiančiu adekvačių garantijų*[28], nesuderinamu su teisės viršenybės principu[29], o situacija ES – *nepatenkinama*[30]. Tarptautinė teisininkų komisija padarė išvadą, kad JT kovos su terorizmu tikslinių ribojamųjų priemonių režimas nesuderinamas su JT idėjomis[31]. Režimo trūkumus pripažino ir JT Saugumo Taryba[32]. Tirdami kovos su terorizmu priemones mokslininkai pastebėjo tendenciją, kad netinkamai reaguojama į tokias atakas kaip 2001 m. rugsėjo 11 d. ataka Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV). JAV reakcija, apimanti ne tik tikslines ribojamąsias priemones, bet ir daugybės žmonių įkalinimą Gvantanamo kalėjime, kankinimus ir kitą nežmogišką elgesį,

---

ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Venesueloje. ES oficialusis leidinys Nr. L 295, 2017, p. 60–68.

[26] Žr., pavyzdžiui, ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies and Fundamental Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

[27] MURPHY, C. C. *Case C-117/06, Proceedings brought by Gerda Möllendorf and Christiane Möllendorf-Niehuus, Judgment of the European Court of Justice (Second Chamber) of 11 October 2007, [2007] ECR I-8361; Case C-340/08, M & Others v. Her Majesty's Treasury, Judgment of the European Court of Justice (Fourth Chamber) of 29 April 2010, nyr; Case C-550/09, Criminal Proceedings Against E & F, Judgment of the European Court of Justice (Grand Chamber) of 29 June 2010*. Common Market Law Review, 2011, Vol. 48, Issue 1, p. 243–264, p. 261.

[28] AULIK, S. *Judgment of the European Court of Justice in Kadi: Challenges to International Law, the United Nations Sanctions Regime and Fundamental Rights*. 4 Acta Societatis Martensis 25, 2009–2010, p. 25–50, p. 50.

[29] FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 15.

[30] MURPHY, C. C. *Case C-117/06* <...>, p. 261.

[31] GARVEY, J. I. *Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma*. Texas International Law Journal, 2015–2016, Vol. 50, p. 551–601, p. 559.

[32] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 559.

įvertinta kaip didelė nepagarba pačioms elementariausioms žmogaus teisėms[33]. Taip pat nustatyta, kad kyla tiesioginė grėsmė žmogaus teisėms, kurios, be kita ko, kildinamos iš žmogui privalomos užtikrinti apsaugos nuo valstybės įsikišimo[34]. Kovos su terorizmu priemonės iš esmės lėmė tai, kad terorizmo aukomis tapo ne tik tiesioginės išpuolių aukos (žuvę, patyrę sužalojimus ar kitokią žalą asmenys), bet ir (i) dalis nepagrįstai į priemonių adresatų sąrašus įtrauktų asmenų, kurių teisės ir laisvės reikšmingai suvaržytos vien dėl to, kad kažkas manė juos esant *kažkaip* susijusius su teroristine veikla, net jeigu nebuvo jokių įrodymų tokiai nuomonei pagrįsti, ir (ii) visi tikslinių ribojamųjų priemonių adresatai, nes jų atžvilgiu neužtikrintos žmogaus teisių garantijos. Atitinkamai teroristinių išpuolių auka netiesiogiai tapo ir teisės viršenybės principas, kurį, galima teigti, savanoriškai pamynė ir JT, ir ES institucijos[35]. Mokslininkų nuomone, kova su terorizmu virto vienu didesnių šiuolaikinių iššūkių žmogaus teisėms (siekiant subalansuoti konkuruojančius interesus, numatyti proporcingą atsaką į terorizmo grėsmes). Eckes, tirdama kovos su terorizmu priemonių problemas, atkreipė dėmesį į Lord Hoffmann pastebėjimą, kad tikroji grėsmė tautai atsiranda ne dėl terorizmo, bet dėl kovai su juo skirtų įstatymų[36].

JT ir ES reagavo į kritiką ir sukūrė tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūros *mechanizmus*. JT buvo sukurtas JT Saugumo Tarybos koordinavimo centras ir Ombudsmeno biuras[37], o ES – pirminėje teisėje eksplicitiškai įtvirtinta galimybė kreiptis į ES Teisingumo Teismą (toliau – ESTT). Be to, žmogaus teisių apsaugai daugiau dėmesio skirta rekomendaciniuose ir

[33] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005, p. 8.
[34] AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human Rights and the Criminal Justice System*. S. l.: Routledge, 2015, p. 105.
[35] GUILD, E. *The Uses and Abuses of Counter-Terrorism Policies in Europe: The Case of the Terrorist Lists*. Journal of Common Market Studies, 2008, Vol. 46, Number 1, p. 173–193, p. 191.
[36] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 435.
[37] *Koordinavimo centro* ir *Ombudsmeno biuro* sąvokos vartojamos atsižvelgiant į tai, kad tokios sąvokos yra vartojamos ES Teisingumo Teismo sprendimų vertimuose lietuvių kalba. Žr., pavyzdžiui, ES Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P Europos Komisija ir kt. prieš Yasin Abdullah Kadi* [ECLI:EU:C:2013:518]. ES Tarybos rekomendacinio pobūdžio aktuose Koordinavimo centras taip pat vadinamas *ryšių punktu*. Žr., pavyzdžiui, ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo įgyvendinimo geriausia praktika*. ES Tarybos dokumentas Nr. 8519/18, 2018 [interaktyvus. 2019 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8519-2018-INIT/lt/pdf>.

politiniuose dokumentuose[38]. Šie pakeitimai kai kurių teisės mokslininkų buvo įvertinti teigiamai, pavyzdžiui, Erika de Wet vertinimu, Ombudsmeno biuro įsteigimas buvo iki šiol reikšmingiausias teigiamas pokytis[39]. Boulden vertinimu, Ombudsmeno biuras tapo postūmiu sprendžiant teisės į teisingą procesą užtikrinimo problemas[40].

Tačiau tyrimo duomenys kėlė abejonių, kad JT Saugumo Tarybos koordinavimo centro ir Ombudsmeno biuro įsteigimas bei numatyta galimybė kreiptis į ESTT neišsprendė fundamentalių problemų. Tikslinės finansinės ribojamosios priemonės vis dar laikomos prevencinėmis[41], o tai yra esminė aplinkybė, kelianti abejonių, kad jų adresatams iki šiol nėra užtikrinamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Renkant tyrimo duomenis pastebėta, kad mokslininkai[42] ir JT peržiūros organai[43] dvejoja, ar JT ir ES skiriamų finansinių priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatams užtikrinamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Kai kurių

[38] Detaliau pokyčiai apibūdinami pirmajame skyriuje.

[39] WET, E. *From Kadi to Nada: Judicial Techniques Favouring Human Rights over United Nations Security Council Sanctions*. 12 Chinese Journal International Law 787, 2013, p. 789.

[40] BOULDEN, J. *Terrorism* leidinyje WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford* (2018) <…>.

[41] Vartojant terminus *prevencinės* ar *prevencinio pobūdžio priemonės* referuojama į teisės aktuose, pavyzdžiui, JT Saugumo Tarybos rezoliucijose, vartojamą terminą (žr., pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 1904 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>, preambulė), taip pat į ESTT ir teisės mokslininkų vartojamą terminą administraciniam priemonių pobūdžiui pagrįsti. Terminas vartojamas ne referuojant į kokią nors konkrečią teisinę kategoriją, o atskleidžiant, kokiais argumentais vadovaudamiesi ESTT ir dalis mokslininkų priskiria priemones administracinėms priemonėms ir koks priemonių pobūdis implicitiškai ar eksplicitiškai nurodomas JT ir ES teisės aktų nuostatose.

[42] Žr., pavyzdžiui, WILLEMS, A. *The European Court of Human Rights on the UN Individual Counter-Terrorist Sanctions Regime: Safeguarding Convention Rights and Harmonising Conflicting Norms in Nada v. Switzerland*. 83 Nordic Journal of International Law 39, 2014, p. 39–60; ECKES, C. *EU Restrictive Measures Against Natural and Legal Persons: From Counterterrorist to Third Country Sanctions*. Common Market Law Review, 2014, Vol. 51, Issue 3, p. 869-905, p. 877–878; VESTERGAARD, J. *Terror Financing – Asset Freezing, Human Rights and the European Legal Order*. New Journal of European Criminal Law, 2011, Vol. 2, Issue 2, p. 175–200, p. 199; MICHAELSEN, C. *The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform*. New Zealand Journal of Public and International Law, 2010, Vol. 8, Issue 1, p. 71–90, p. 78.

[43] Žr., pavyzdžiui, 2015 m. liepos 13 d. Ombudsmeno biuro raštą [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/sgletter.pdf>.

mokslininkų nuomone, užtikrinama peržiūros procedūra tėra *varganas nepriklausomos teisminės peržiūros šešėlis*[44], o problema *užkoduota* dėl to, kad priemonių skyrimas yra politinis procesas[45]. JT Saugumo Tarybos ombudsmeno biuro ataskaitos rodo, kad kai kurie už peržiūrą JT lygmeniu atsakingi pareigūnai savo galimybes užtikrinti tinkamą peržiūrą taip pat vertina neigiamai[46]. Kai kurių mokslininkų vertinimu, aktualių žmogaus teisių apimtis neaiški[47]. Nepaisant to, institucijos teigia, kad tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatams tinkamai užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką peržiūros instituciją[48]. Surinkti pirminiai tyrimo duomenys atskleidė mokslinio teisės į teisingą procesą užtikrinimo trūkumų pagrindimo aktualumą ir poreikį.

Darbe keliamų klausimų aktualumą taip pat pagrindžia mokslinių darbų, nagrinėjančių, kokie teisės į teisingą procesą standartai turėtų būti užtikrinami JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams (o JT atveju – ir kodėl), trūkumas, nors atsakymai į šiuos klausimus yra itin svarbūs siekiant įvertinti, ar šių priemonių adresatams užtikrinamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Nagrinėjant JT skiriamas priemones, reikia atsižvelgti į tai, kad, kai kurių autorių nuomone, aktualių JT reikalavimų apimtis *nėra aiški*, nes JT *nėra nei vienos tarptautinės žmogaus teisių apsaugos dalyvė, JT Chartijos nuostatos turi viršenybę kitų tarptautinių įsipareigojimų atžvilgiu*, be to, JT *taikomas absoliutus procesinis imunitetas*[49]. Taip pat teigiama, kad JT yra *apsaugota* JT Chartijos ir Saugumo Tarybos veiksmams *negalima taikyti tradicinių universaliųjų ar regioninių žmogaus teisių apsaugos standartų, įskaitant teismo proceso garantijas dėl ypatingo JT Chartijoje įtvirtinto ST statuso bei tarptautinės taikos ir saugumo klausimų specifikos*[50]. Pavieniuose darbuose nurodoma, kad JT Chartija leidžia nesilaikyti iš

---

[44] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 563.
[45] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*. 2006 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.files.ethz.ch/isn/27118/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>, p. 7.
[46] Ombudsmeno biuro ataskaitos prieinamos JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/node/63489/>.
[47] Žr. ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 112, 119; FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*. 2006 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>, p. 3, 7.
[48] Žr., pavyzdžiui, JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/ombudsperson>.
[49] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 119.
[50] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 116, 119.

tarptautinių žmogaus teisių sutarčių kylančių reikalavimų[51]. Be to, kai kurių mokslininkų nuomone, šiuo metu nėra sutariama dėl universalaus teisės į teisingą procesą standarto, nes yra reikšmingų nacionalinių ir regioninių teisės į teisingą procesą standartų skirtumų ir nėra vieningos teisės į teisingą procesą sampratos[52]. Nagrinėjant ES skiriamas tikslines finansines ribojamąsias priemones, svarbu atsižvelgti į tai, kad ESTT kelis metus nepripažino teisės į teisingą procesą garantijų aktualumo tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams, o vėliau pradėjo formuluoti autonominį šiems subjektams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų aiškinimą[53]. Pastebėtina, kad trūksta mokslinių darbų apie tai, kokių teisės į teisingą procesą standartų laikymasis turėtų būti užtikrinamas ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams, nors, kaip minėta anksčiau, tai itin svarbu siekiant įvertinti, ar šių priemonių adresatams užtikrinamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Atsižvelgiant į šias priežastis, galima teigti, kad yra poreikis pagrįsti, kokių (o JT atveju – ir kodėl) teisės į teisingą procesą standartų laikymasis privalo būti užtikrinamas JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams. Šiais klausimais grindžiami tyrimo uždaviniai ir jų aktualumas, taip pat jie išsamiau pagrindžiami dėstomojoje darbo dalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad surinkti pirminiai tyrimo duomenys atskleidė esminę problemą – nėra išsamaus mokslinio JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio pagrindimo ir sutarimo, kokių (o JT atveju – ir kodėl) teisės į teisingą procesą standartų laikymasis privalo būti užtikrinamas šių priemonių adresatams, todėl nėra galimybių įvertinti, ar jiems užtikrinamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Siekiant išspręsti šią problemą, reikia įgyvendinti disertacijoje keliamus uždavinius.

Aptariant praktinį darbo aktualumą pirmiausia pažymėtina, kad tyrimo rezultatai svarbūs siekiant užtikrinti, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams būtų suteikiamos tinkamos teisinės gynybos priemonės. Tyrimo duomenys rodo, kad šiuo metu yra susiklosčiusi situacija, kai už žmogaus teises yra kovojama, t. y. tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos neužtikrinant vienos iš esminių žmogaus teisių ir dėl priemonių taikymo kasdien kenčia žmogaus teisių subjektai. Nors

[51] OOSTHUIZEN, G. *Playing the Devil's Advocate: the United Nations Security Council is Unbound by Law*. Leiden Journal of International Law, 1999, Vol. 12, Issue 3, p. 549–563. Taip pat žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 16, 68.
[52] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 568, 572; GLESS, S. *Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle*. 9 Utrecht Law Review 90, 2013, p. 91.
[53] Detaliau žr. trečiajame skyriuje.

nesiginčijama dėl to, kad žmogaus teisių apribojimai gali būti pateisinami, pavyzdžiui, dėl potencialios terorizmo aktų rizikos[54] (apribojimus leidžiančių nuostatų yra įvairiuose žmogaus teisių dokumentuose), tačiau tyrimo duomenys rodo, kad nagrinėjamu atveju nėra pasiektas geriausias įmanomas balansas. Antra, tyrimo rezultatai svarbūs siekiant išsaugoti (didinti) pasitikėjimą tikslinių ribojamųjų priemonių institutu ir atitinkamai siekiant užtikrinti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių įgyvendinimą. Susiklosčiusi situacija kelia grėsmę pagrįstai kvestionuotinam tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) efektyvumui – valstybės, žinodamos, kad priemonių adresatams tinkamai neužtikrinamos žmogaus teisių garantijos, gali nuspręsti šių priemonių neįgyvendinti[55]. Trečia, tyrimo rezultatai svarbūs siekiant saugoti (stiprinti) tarptautinių organizacijų, kaip tarptautinės teisės subjektų, autoritetą, tarptautinės viešosios teisės, ES teisės, žmogaus teisių autoritetą ir pasitikėjimą teisės viršenybės principu. Visais išvardytais atvejais tyrimo rezultatai yra aktualūs informuojant atsakingus subjektus ir skatinant peržiūrėti tikslines finansines ribojamąsias priemones bei jų peržiūrą reglamentuojančius teisės aktus.

Praktinį darbo aktualumą taip pat pagrindžia tai, kad JT ir ES nesirengia atsisakyti tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) instituto. Ryžto tokiam sprendimui priimti gali trūkti dėl to, kad jis būtų politiškai nepalankus, o šios problemos aktualios santykinai nedideliam skaičiui subjektų. Be to, pasikartojantys įvykiai, kurie kelia grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, nesukuria prielaidų tikėtis, kad institutas būtų panaikintas išnykus jo atsiradimo priežasčiai. Pavyzdžiui, remiantis Pasaulinės terorizmo duomenų bazės, kuri priklauso konsorciumui, įsikūrusiam JAV Merilendo universitete, duomenimis, terorizmo atvejų per pastarąjį dešimtmetį buvo žymiai daugiau nei per ankstesnius keletą dešimtmečių (žr. lentelę priede Nr. 1). Taip pat priežasčių, dėl kurių skiriamos naujos tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), spektras palaipsniui plečiasi. Pavyzdžiui, ES 2018 m. spalio 15 d. pirmą kartą skirtos tikslinės ribojamosios priemonės kovai su

[54] AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human* <...>, p. 109.

[55] Moksliniuose darbuose vertinama, kad tikėjimas, jog priemonės skiriamos paisant teisės viršenybės principo, gali prisidėti prie jų įgyvendinimo. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 18. Nagrinėjant kovai su terorizmu skirtas tikslines finansines ribojamąsias priemones pastebima, kad žmogaus teisių užtikrinimo problemos gali silpninti kovą su terorizmu. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 8.

cheminio ginklo platinimu ir naudojimu[56]. Tyrimo aktualumą taip pat patvirtina procesai ESTT – pastaruosius porą dešimtmečių bylų dėl tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo skaičius didėja. ESTT praktikos[57] duomenų bazėje atlikus teismo sprendimų paiešką pagal raktinius žodžius *ribojamosios priemonės* (angl. *restrictive measures*), paiešką atliekant anglų kalba *išorės santykių, bendros užsienio ir saugumo politikos* (angl. *external relations, common foreign and security policy*) srityje, matyti, kad sprendimų per metus skaičius nuo 2005 iki 2017 metų padidėjo apytiksliai dešimt kartų (žr. lentelę priede Nr. 2). Taip pat daugėja atvejų, kai skirtos tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) yra panaikinamos – ESTT nustato įvairius žmogaus teisių pažeidimus[58].

Šis darbas dėl universalaus jo mokslinio aktualumo ir praktinių priežasčių yra aktualus ir Lietuvai. Viena vertus, Lietuvos Respublika yra JT ir ES narė bei yra įsipareigojusi įgyvendinti šių organizacijų sprendimus dėl įvairių tarptautinių sankcijų, įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones[59].

---

[56] 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2018/1544 dėl ribojamųjų kovos su cheminio ginklo platinimu ir naudojimu priemonių. ES oficialusis leidinys Nr. 259/25, 2018, p. 25–30; 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2018/1542 dėl ribojamųjų kovos su cheminio ginklo platinimu ir naudojimu priemonių. ES oficialusis leidinys L 259/12, 2018, p. 12–21.

[57] Vartojant terminą *ESTT praktika* referuojama į Teisingumo Teismo ir į Bendrojo Teismo sprendimus (įskaitant Bendrojo Teismo pirmtako Pirmosios instancijos teismo sprendimus). Vartojant terminus *Bendrasis Teismas* ir *Bendrojo Teismo sprendimai* disertacijoje referuojama ir į Bendrąjį Teismą bei jo sprendimus, ir į Bendrojo Teismo pirmtaką Pirmosios instancijos teismą bei jo sprendimus.

[58] Detaliau žr. trečiajame skyriuje.

[59] Tarptautinių organizacijų sankcijų įgyvendinimą Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymas ir kiti teisės aktai (detalų aktualių teisės aktų sąrašą žr. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://ch.mfa.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/sankcijos>). Disertacijoje nagrinėjamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės nacionaliniu lygmeniu įgyvendinamos nekvestionuojant jų teisėtumo. Tarptautinės sankcijos įgyvendinamos vadovaujantis tiesiogiai taikomais ES reglamentais bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, kurie įgyvendina kitus ES teisės aktus ir JT rezoliucijas. Ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme numatyta, kad tarptautinės sankcijos, kurios skiriamos JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis ir kitais tarptautinių organizacijų sprendimais dėl tarptautinių sankcijų, kurie yra privalomi pagal Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus, *visiškai* įgyvendinamos (Lietuvos Respublikos ekonominių <…>, 5 straipsnis). ES reglamentai, kuriais skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės, taikomi tiesiogiai, prireikus Vyriausybei priimant įgyvendinti reikalingus nutarimus (Lietuvos Respublikos ekonominių <…>, 8 straipsnis). Lietuvoje fiziniams ir juridiniams asmenims draudžiama vykdyti

Kita vertus, Lietuva yra suinteresuota, kad šios organizacijos veiktų tinkamai ir tikslinės finansinės ribojamosios priemonės būtų taikomos laikantis žmogaus teisių reikalavimų, taip pat kad būtų saugomas (stiprinamas) šių tarptautinių organizacijų autoritetas, tarptautinės viešosios teisės, ES teisės autoritetas ir pasitikėjimas teisės viršenybės principu – tai svarbu Lietuvai tiek dėl teisinių priežasčių, tiek dėl politinių (saugumo) interesų. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, svarbu pažymėti, kad šis darbas gali išsamiai informuoti Lietuvos institucijas, politikus ir kitus suinteresuotus subjektus apie egzistuojančias problemas ir padėti Lietuvai imantis lyderystės bei siekiant efektyviai dalyvauti sprendžiant šias problemas tarptautiniu lygmeniu. Lietuvos atstovams rekomenduotina atsižvelgti į tyrimo rezultatus ir inicijuoti (plėtoti) diskursą atsakinguose JT ir ES organuose. Kartu šis darbas gali informuoti ir tarptautines organizacijas, institucijas, politikus ir kitus subjektus užsienio šalyse, kurie, spręsdami nustatytas problemas, kartu pasitarnautų ir Lietuvos interesams. Be to, šis darbas aktualus siekiant užtikrinti teisėkūrai keliamus reikalavimus[60] – šiame darbe suformuluota JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių samprata aktuali rengiant ir tobulinant šias priemones reglamentuojančius Lietuvos Respublikos teisės aktus[61].

Detaliau darbo aktualumas pagrindžiamas kitoje įvado dalyje, kurioje atskleidžiamas mokslinio darbo naujumas, kitų autorių tyrimai susijusiomis temomis užsienyje ir Lietuvoje, pagrindiniai jų rezultatai ir santykis su šio tyrimo rezultatais.

Tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas – suformuluoti JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą, nustatyti ir pagrįsti esminių teisės į teisingą

---

veiksmus, kurių vykdymas draudžiamas Lietuvos Respublikoje įgyvendinamomis tarptautinėmis sankcijomis, už pažeidimus numatyta atsakomybė Lietuvos Respublikos įstatymų numatyta tvarka (Lietuvos Respublikos ekonominių <…>, 9, 14 straipsniai). Peržiūros procedūros dėl išbraukimo iš tikslinių ribojamųjų priemonių adresatų sąrašų vykdomos JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre, Ombudsmeno biure arba ESTT, priklausomai nuo to, kurį konkretų tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo sprendimą ketinama skųsti.

[60] Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110-5564.

[61] Pavyzdžiui, patikslinant Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme nustatytas sąvokas, pavyzdžiui, *subjektas, dėl kurio įgyvendinamos tarptautinės sankcijos* (2 straipsnio 1 dalis), *finansinės sankcijos* (2 straipsnio 4 dalis) ir kt. Lietuvos Respublikos ekonominių <…>.

procesą garantijų, t. y. teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą bei su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusių teisių, užtikrinimo JT ir ES peržiūros *mechanizmuose* trūkumus.

Darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Apibrėžti JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sąvoką, nustatyti jų požymius, kartu atskleidžiant skirtingų jas skiriančių subjektų nulemtus ypatumus.
2. Įvertinti, ar JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turėtų būti priskiriamos baudžiamosioms priemonėms.
3. Atsižvelgiant į nustatytą baudžiamąjį JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį, nustatyti, kodėl ir kokiais standartais vadovaujantis JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos.
4. Išnagrinėti JT lygmeniu veikiančius tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros *mechanizmus* JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure.
5. Įvertinti, ar peržiūros JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure metu JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. ar užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, taip pat ar užtikrinama, kad peržiūros metu būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų.
6. Išnagrinėti ES skiriamų (skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu ir ES savarankiškai) tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros ESTT procedūrą, įskaitant tai, kaip ESTT aiškina šių priemonių adresatams užtikrintinų teisės į teisingą procesą garantijų apimtį ir turinį (ESTT praktiką 2005–2017 m.).
7. Įvertinti, ar peržiūros ESTT metu ES skiriamų (skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu ir ES savarankiškai) tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. ar užtikrinama, kad peržiūros metu būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų.

Darbe taip pat pateikiamos rekomendacijos dėl nustatytų teisės į teisingą procesą užtikrinimo JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams problemų sprendimo[62].

Pažymėtina, kad, nors tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos skirtingų tarptautinių organizacijų, joms būdingi tokie patys esminiai požymiai, kurie leidžia suformuluoti bendrą JT ir ES, kaip tarptautinių organizacijų, skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą ir analizuoti šias priemones kartu. Tačiau jos turi skirtumų, kuriuos lemia tai, kad priemonės skiriamos skirtingų tarptautinių organizacijų. Pavyzdžiui, JT ir ES skiriamas tikslines finansines ribojamosios priemones jų adresatai turi skųsti skirtingose peržiūros institucijose. JT skiriamas priemones peržiūri JT Saugumo Tarybos koordinavimo centras ir Ombudsmeno biuras, o ES – ESTT[63]. Taip pat, pavyzdžiui, nors ES privalo įgyvendinti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, t. y. skirti priemones JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, JT atitinkamai veikti ES savarankiškai skiriamų priemonių atveju neprivalo. Tai, kad priemonės skiriamos skirtingų tarptautinių organizacijų, lemia ir iš dalies skirtingų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų aktualumą. Dar vienas skirtumas – skirtingi aktualūs teisiniai pagrindai, kuriais vadovaujantis šios priemonės skiriamos. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, disertacijoje taip pat išnagrinėti skirtingų priemones skiriančių subjektų nulemti ypatumai ir pagal juos suformuota disertacijos struktūra – JT ir ES skiriamų priemonių peržiūros mechanizmų vertinimas pateikiamas atskiruose skyriuose.

Taip pat pažymėtina, kad šiame darbe vertinama, ar JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos konkrečios esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y., ar užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą (JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros atveju) ir ar užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų (ir JT, ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros atveju)[64]. Teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą kontekste vertinama tik JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir

---

[62] Pagrindiniai tyrimo tikslai yra klasifikuojamojo ir vertinamojo pobūdžio (KESTEMONT, L. *Handbook on Legal Methodology*. Cambridge, Antwerpen, Portland: Intersentia, 2018, p. 4, 10, 11, 17), todėl rekomendacinio pobūdžio tikslai ir uždaviniai atskirai nėra išskiriami.

[63] Nepaisant to, ESTT vis dėlto imasi ir JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių kontrolės. Detaliau žr. trečiajame disertacijos skyriuje.

[64] Nurodytos garantijos laikomos esminėmis teisės į teisingą procesą garantijomis. TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 47, 94.

Ombudsmeno biure, nes ES lygmeniu peržiūrą atlieka ESTT ir jo atitiktis šios garantijos reikalavimams nėra kvestionuojama.

Tyrimo metu nebuvo vertinama peržiūros procedūrų atitiktis absoliučiai visoms teisės į teisingą procesą garantijoms ir nebuvo siekiama pateikti baigtinį peržiūros procedūrų trūkumų sąrašą. Toks sprendimas priimtas dėl kelių priežasčių. Visų pirma, nurodytos garantijos pasirinktos atsižvelgiant į jų svarbą. Moksliniuose darbuose vieningai sutariama, kad teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą bei lygiateisiškumo ir rungimosi principai yra esminės teisės į teisingą procesą garantijos. Antra, surinkti pirminiai tyrimo duomenys kėlė abejonių būtent dėl šių garantijų užtikrinimo. Pavyzdžiui, nors JT teigia, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrinama nepriklausoma ir nešališka peržiūra, JT pareigūnų pareiškimai kėlė įtarimų dėl JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros organų atitikties nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimams. Be to, ESTT praktikos analizė parodė, kad bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių dažniausiai ginčijamasi dėl konkrečių su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusių teisių (pavyzdžiui, teisės būti išklausytam, teisės į motyvuotą sprendimą), kurias užtikrinti santykinai sudėtinga dėl konkuruojančių interesų. Trečia, analizuojant ESTT praktiką suabejota, ar teismas tinkamai plėtoja šių disertacijoje nagrinėjamų teisių turinį. Taip pat atsižvelgta į ribotą rekomenduojamą darbo apimtį ir nagrinėjamų klausimų pakankamumą, siekiant įvertinti, ar peržiūros procedūrų metu užtikrinama teisė į teisingą procesą. Dėl visų šių aplinkybių disertacijoje papildomai nenagrinėjama, ar tikslinių finansinių priemonių adresatams užtikrinamos tos teisės, dėl kurių užtikrinimo ginčų autorė nepastebėjo arba kurias užtikrinti bet kuriuo atveju būtų santykinai paprasta, nes dėl jų užtikrinimo nekyla grėsmė konkuruojantiems interesams (pavyzdžiui, teisė nemokamai naudotis vertėjo pagalba)[65]. Taip pat pažymėtina, kad, jeigu nustatoma, jog peržiūros procedūrų metu nėra užtikrinamos esminės garantijos, to pakanka daryti išvadą, kad nėra užtikrinama teisė į teisingą procesą[66]. Atsižvelgiant į šį aspektą ir siekiant suformuluoti glaustą darbo pavadinimą, pavadinime pasirinkta nurodyti ne konkrečias garantijas, o bendrai teisę į teisingą procesą.

[65] Tai nereiškia, kad, autorės vertinimu, disertacijoje nenagrinėjamos garantijos yra nesvarbios arba kad jos tinkamai užtikrinamos. Nurodytomis aplinkybėmis siekiama atskleisti, kodėl tyrimo metu buvo pasirinktos konkrečios garantijos.

[66] Neužtikrinus esminių garantijų jokiais atvejais negali būti laikoma, kad yra užtikrinama teisė į teisingą procesą. TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 47.

Atkreiptinas dėmesys, kad disertacijoje aptariant teisės į teisingą procesą garantijų turinį nėra siekiama pateikti naują požiūrį į konkrečias garantijas, o siekiama pagrįsti, kodėl konkrečios garantijos nėra užtikrinamos vienos ar kitos peržiūros procedūros metu. Atsižvelgiant į tai ir į anksčiau nurodytas aplinkybes, darbe glaustai aptariamas tik konkrečių šiam darbui aktualių teisės į teisingą procesą garantijų turinys.

Darbo naujumas

Toliau įvadinėje dalyje atskleidžiama, kokios aplinkybės pagrindžia šio mokslinio darbo naujumą. Visų pirma, apžvelgiami glaudžiausiai su tyrimo tema susiję tyrimai ir aktualiausi jų rezultatai.

Glaudžiausiai su šio tyrimo tema susijusius tyrimus[67] atliko Thomas Biersteker ir Sue Eckert[68], Michael Bothe[69], Melissa van den Broek, Monique Hazelhorst ir Wouter de Zanger[70], Ian Cameron[71], Christina Eckes[72], Jack

[67] Kai kurie iš nurodytų autorių nagrinėjo tik JT skiriamas tikslines ribojamąsias priemones, kai kurie – tik ES skiriamas tikslines ribojamąsias priemones, dauguma nuodugniai nenagrinėjo konkrečių tikslinių ribojamųjų priemonių rūšių (pvz., finansinių ar judėjimo laisvę ribojančių priemonių). Nepaisant to, šių autorių darbai yra aktualūs dėl toliau nurodytų priežasčių.

[68] Žr. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>.

[69] Žr. BOTHE, M. *Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists*. Journal of International Criminal Justice, 2008, Vol. 6, p. 541–555.

[70] Žr. VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset Freezing: Smart Sanction or Criminal Charge?* Utrecht Journal of International and European Law. Merkourios, 2010, Vol. 27, Issue 72, p. 18–27.

[71] Žr. CAMERON, I. *Report on the European Convention on Human Rights, Due Process and United Nations Security Council Counter-Terrorism Sanctions*. 32nd meeting of Committee of Legal Advisers on Public International Law (CAHDI), Athens, 2006; CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013; CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence Rights*. New Journal of European Criminal Law, 2015, Vol. 6, Issue 3, p. 335–350.

[72] Žr. ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies and Fundamental Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009; ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils*. 17 European Foreign Affairs Review, 2012, Vol. 17, Issue 1, p. 113–132; ECKES, C. *Individuals in a pluralist world: The implications of counterterrorist sanctions*. Global Constitutionalism, 2013, Vol. 2:2, p. 218–236; ECKES, C. *EU Restrictive Measures* <...>; ECKES, C. *The Law and Practice of EU Sanctions* leidinyje BLOCKMANS, S.; ir KOUTRAKOS, P. *Research Handbook on the EU's Common Foreign and Security Policy*, Edward Elgar Pub, 2018, p. 206–229.

Garvey[73], Elzė Matulionytė ir Jurgita Randakevičiūtė[74], Christopher Michaelsen[75], Cian Murphy[76], Dovydas Špokauskas[77], Jørn Vestergaard[78].

Biersteker ir Eckert, Garvey, Bothe, Vestergaard ir Špokauskas gali būti priskiriami autoriams, kurie pastebėjo kai kuriuos šiam tyrimui aktualius klausimus, tačiau iš esmės jų nenagrinėjo. Biersteker, Eckert ir Garvey tyrinėjo JT skiriamas tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones). Biersteker ir Eckert vieni pirmųjų pastebėjo didelį tikslinių ribojamųjų priemonių poveikį ir teisinės gynybos priemonių aktualumą. Biersteker ir Eckert nuomone, šios priemonės *veikiausiai* yra ne baudžiamojo, o *politinio* ir *administracinio* pobūdžio, tačiau kartu autoriai pažymėjo, kad pobūdžio vertinimas gali skirtis priklausomai nuo priemonių rūšies ir iš esmės nei vienos rūšies neanalizavo[79]. Kadangi autoriai nebuvo įsitikinę dėl tikslinių ribojamųjų priemonių pobūdžio, jie nurodė, kad nėra aišku, kokios gynybos priemonės turėtų būti užtikrinamos šių priemonių adresatams[80]. Garvey nuomone, JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikis yra *sunkiai atskiriamas* nuo baudžiamųjų priemonių poveikio[81], tačiau iš esmės autorius tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinio ir pobūdžio neanalizavo. Garvey vertinimu, JT Saugumo Tarybos koordinavimo centras ir Ombudsmeno biuras negali išspręsti teisės į teisingą procesą užtikrinimo problemų, nes neįmanoma nustatyti JT lygmeniu aktualių (universalių) teisės į teisingą procesą standartų. Atsižvelgdamas į šią

[73] Žr. GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 551–601.
[74] Žr. MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos Sąjungos taikomos ribojamosios priemonės ir teisė į teisingą teismą*. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: *Liber Amicorum* profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vyr. moksl. red. ŠVEDAS, G. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 697–711.
[75] Žr. MICHAELSEN, C. *The Security* <...>.
[76] Žr. MURPHY, C. C. *EU Counter-Terrorism Law. Pre-Emption and the Rule of Law*. Oxford: Hart Publishing, 2015.
[77] Žr. ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>.
[78] Žr. VESTERGAARD, J. *Terror* <...>.
[79] Žr. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 3, 13.
[80] Žr. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 3, 10–16. Atkreiptinas dėmesys, kad autoriams atliekant tyrimą JT dar nebuvo įsteigtas nei Koordinavimo centras, nei Ombudsmeno biuras, t. y. šių priemonių adresatams nebuvo užtikrinama jokia peržiūros procedūra. ESTT tuo metu dar nepripažino teisės į teisingą procesą aktualumo. Biersteker ir Eckert taip pat pasiūlė kelias peržiūros procedūrų alternatyvas, tokias kaip Koordinavimo centras, Ombudsmeno biuras, nepriklausomų ekspertų peržiūra ir kt., tačiau nuodugniai jų tinkamumo nevertino. Detaliau žr. antrajame skyriuje ir priede Nr. 6.
[81] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>.

priežastį, autorius siūlė skirti tikslines ribojamąsias priemones ne tarptautiniu, o nacionaliniu lygmeniu[82].

Bothe ir Vestergaard tyrinėjo JT skiriamas tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) kovai su terorizmu. Bothe taip pat yra vienas pirmųjų autorių, pastebėjusių, kad JT skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisinės gynybos priemonės[83]. Autorius nurodė, kad aktualios garantijos yra numatytos tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose[84], tačiau išsamiau aktualių garantijų neanalizavo. Vestergaard nuomone, pozicija, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (neapsiribojant skirtomis kovoti su terorizmu) yra baudžiamojo pobūdžio, yra *įtikinama*, o užtikrinamos peržiūros procedūros yra nepakankamos[85], tačiau pats autorius priemonių turinio ir pobūdžio bei atitinkamai aktualių garantijų turinio iš esmės neanalizavo[86].

Špokauskas atkreipė dėmesį, kad svarbu nustatyti, ar JT lygmeniu yra aktualūs tarptautinėse žmogaus teisių sutartyse numatyti žmogaus teisių standartai ir *ar dabartinė tarptautinių sankcijų sistema atitinka žmogaus teisių principus,* tačiau nei vieno iš šių klausimų autorius nuodugniai neanalizavo. Jis gana prieštaringai vertino, viena vertus, kad JT lygmeniu nepakankamai užtikrinama *žmogaus teisių apsauga*, kita vertus, kad aktualių žmogaus teisių reikalavimų apimtis JT lygmeniu *nėra aiški*[87]. Pažymėtina, kad autorius jokių konkrečių tikslinių ribojamųjų priemonių (pavyzdžiui, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių) pobūdžio nevertino, o ES skiriamas tikslines ribojamąsias priemones vertino kaip retorsijas[88].

Cameron, Eckes, Murphy ir Michaelsen darbai aktualūs tiriant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą. Cameron tyrinėjo tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) istorinę raidą, teisinius jų skyrimo pagrindus[89]. Autorius taip pat pateikė nuomonę dėl tikslinių finansinių ribojamųjų

---

[82] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 600–601.
[83] BOTHE, M. *Security* <...>, p. 550.
[84] BOTHE, M. *Security* <...>, p. 550.
[85] Vestergaard (kaip ir Eckes) pastebėjo, kad priemonių adresatai neturi prieigos prie aktualios informacijos. VESTERGAARD, J. *Terror* <...>
[86] VESTERGAARD, J. *Terror* <...>, p. 177.
[87] Žr. ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 112, 119.
[88] Žr. ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 116.
[89] Autorius redagavo mokslinių straipsnių rinkinį, skirtą nagrinėti įvairius ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) politikos klausimus, ir apžvelgė ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių raidą įvadinėje dalyje. CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>; CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence* <...>.

priemonių pobūdžio, tačiau išsamiai šių priemonių turinio ir pobūdžio neanalizavo. Viename iš ankstesnių darbų autorius nurodė, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikis *gali* lemti tai, kad jos turėtų būti laikomos baudžiamosiomis, bet jeigu priemonės nebūtų laikomis baudžiamosiomis, jos turėtų būti laikomos bent jau civilinio pobūdžio[90]. Vėlesniuose darbuose autorius nurodė, kad ES skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio ir kad priemonių adresatams aktualios tik Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos[91] (toliau – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalyje numatytos garantijos[92]. Eckes tyrinėjo ES skiriamas tikslines finansines ribojamąsias priemones kovai su terorizmu. Nepaisant to, kad Eckes daugiausia dėmesio skyrė šioms specifinėms priemonėms, jos darbai aktualūs tiriant tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių istorinę raidą ir teisinius jų skyrimo pagrindus[93]. Autorė taip pat atkreipė dėmesį į tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūrų trūkumus[94]. Murphy ir Michaelsen tyrinėjo kovai su terorizmu skirtas tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones)[95]. Michaelsen darbuose glaustai aptariama kovai su terorizmu skirtų JT skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių raida ir JT skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūros *mechanizmų* raida. Autorius įžvelgė teisės į teisingą procesą užtikrinimo problemas JT lygmeniu ir išreiškė abejonę, ar Ombudsmeno biuras praktiškai bus pajėgus užtikrinti teisę į teisingą procesą. Nepaisant to, Michaelsen Ombudsmeno biuro įsteigimą vertino kaip itin reikšmingą žingsnį siekiant užtikrinti žmogaus teises. Autoriaus nuomone, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra *rimta baudžiamoji sankcija*, tačiau jis iš esmės tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinio ir pobūdžio neanalizavo[96].

Eckes, van den Broek, Hazelhorst, de Zanger, Matulionytė ir Randakevičiūtė – vieni iš nedaugelio autorių, skyrusių santykinai daugiau dėmesio tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines

[90] CAMERON, I. *Report on* <...>, p. 2.
[91] 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.
[92] CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence* <...>.
[93] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies* <...>.
[94] Tyrimui aktualios autorės įžvalgos detaliau pateikiamos antrajame ir trečiajame skyriuose. Žr., pavyzdžiui, ECKES, C. *Individuals* <...>; ECKES, C. *EU Restrictive Measures* <...>.
[95] Murphy tyrinėjo ES kovai su terorizmu skiriamas tikslines finansines ribojamąsias priemones kaip kovos su terorizmu politikos dalį. MURPHY, C. C. *EU Counter-Terrorism* <...>, 2 dalis, 5 skyrius.
[96] MICHAELSEN, C. *The Security* <...>.

ribojamąsias priemones) pobūdžio vertinimui. Eckes vertino ES kovai su terorizmu skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) nustatytų kriterijų kontekste[97]. Eckes vertinimu, šios priemonės turi *aiškius baudžiamosios teisės bruožus* ir į juos privalo būti atsižvelgiama taikant EŽTK 6 straipsnyje numatytas garantijas[98]. Van den Broek, Hazelhorst ir de Zanger vertino JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį EŽTT nustatytų kriterijų kontekste ir nurodė, kad *nėra tikėtina*, kad jos būtų laikomos baudžiamojo pobūdžio[99], tačiau detaliai šių priemonių turinio neanalizavo. Matulionytės ir Randakevičiūtės vertinimu, visos ES skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės yra laikytinos baudžiamojo pobūdžio[100]. Konkrečių rūšių priemonių turinio autorės išsamiai neanalizavo[101].

Renkant tyrimo duomenis pastebėta, kad JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės moksliniuose darbuose nagrinėtos santykinai negausiai. Įvairiems su tikslinių ribojamųjų priemonių institutu susijusiems klausimams nagrinėti skirtus tyrimus taip pat atliko, pavyzdžiui, Petter Asp ir Kimmo Nuotio[102], Maty Avbelj ir David Roth-Isigkeit[103],

[97] Žr., pavyzdžiui, ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies* <...>; ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>.
[98] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies* <...>, p. 165.
[99] Išsamiau žr. pirmajame skyriuje. VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset* <...>.
[100] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 698.
[101] Detaliau žr. pirmajame skyriuje.
[102] Asp ir Nuotio vertino tikslinių ribojamųjų priemonių institutą iš baudžiamosios teisės perspektyvos. Jų teigimu, šis institutas neturėtų būti tyrinėjamas kaip baudžiamosios teisės fenomenas. ASP, P. *Blacklisting Sanctions and Principles of Criminal Law*. Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>; NUOTIO, K. *How, if at All, do Anti-Terrorist Blacklisting Sanctions Fit Into (EU) Criminal Law?* Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>.
[103] Avbelj ir Roth-Isigkeit vertino, kad su tikslinių ribojamųjų priemonių institutu susijusios problemos dažniausiai atsiranda dėl bendradarbiavimo trūkumo ir siūlė *nuoširdaus pliuralistinio institucinio bendradarbiavimo* modelį. AVBELJ, M.; ir ROTH-ISIGKEIT, D. *The UN, the EU, and the Kadi Case: A New Appeal for Genuine Institutional Cooperation*. German Law Journal, 2016, Vol. 17(2), p. 153–178.

Thomas Bull ir Eugenia López-Jacoiste[104], Gráinne de Búrca[105], Armin Cuyvers[106], Piet Eeckhout[107], Daniel Halberstam ir Eric Stein[108], Monika Heupel[109], Takis Tridimas ir Jose A. Gutierrez-Fons[110], Erika de Wet[111], Katja

[104] Bull ir López-Jacoiste tyrinėjo tikslinių ribojamųjų priemonių santykį su kitomis žmogaus teisėmis. Pavyzdžiui, Bull vertino kovai su terorizmu skirtų tikslinių ribojamųjų priemonių poveikį saviraiškos laisvei. BULL, T. *Sanctions Against Terrorism and Their Impact on Freedom of Expression*. Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>; LÓPEZ-JACOISSTE, E. *The UN Collective Security System and its Relationship with Economic Sanctions and Human Rights*. Max Planck Yearbook of United Nations Law, 2010, Vol. 14, p. 273–335.

[105] De Búrca nagrinėjo, pavyzdžiui, ESTT „Kadi I" sprendimą ES teisės ir tarptautinės viešosios teisės santykio kontekste. BÚRCA, G. *The European Court of Justice and the International Legal Order After Kadi*. Harvard International Law Journal, 2010, Vol. 51.

[106] Cuyvers analizavo ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10*. Žr. CUYVERS, A. *Give me one good reason: The unified standard of review for sanctions after Kadi II*. Common Market Law Review, 2014, Vol. 51, Issue 6, p. 1759–1788.

[107] Eeckhout nagrinėjo ESTT kompetencijos peržiūrėti JT skiriamas tikslines ribojamąsias priemones problemas. Žr. EECKHOUT, P. *Community Terrorism Listings, Fundamental Rights, and UN Security Council Resolutions. In Search of the Right Fit.* European Constitutional Law Review, 2007, Vol. 3, p. 183–206.

[108] Tyrimo kontekste aktualu, kad Halberstam ir Stein vertino JT įsipareigojimus žmogaus teisių atžvilgiu. Autorių vertinimu, JT Saugumo Taryba yra įpareigota konstitucinių JT Chartijos ribų, kurios apima ir įsipareigojimus žmogaus teisėms. Detaliau atskleidžiama pirmajame darbo skyriuje. Žr. HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The United Nations, the European Union, and the King of Sweden: Economic Sanctions and Individual Rights in a Plural World Order*. Common Market Law Review, 2009, Vol. 46, Issue I, p. 13–72.

[109] Heupel darbai aktualūs vertinant, kodėl JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos. Autorė vertino išaugusias tarptautinių organizacijų galias, jų poveikį individams ir su tuo susijusias žmogaus teisių užtikrinimo problemas. Detaliau žr, pirmajame skyriuje. Žr. HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ir ZURN, M. *International organisations and human rights: what direct authority needs for its legitimation*. Review of International Studies, 2017, Vol. 44, part 2, p. 343–366; HEUPEL, M. *With Power Comes Responsibility: Human Rights Protection in United Nations Sanctions Policy*. European Journal of International Relations, 2011, Vol. 19(4), p. 773–796.

[110] Tridimas ir Gutierrez-Fons nagrinėjo ES teisės ir tarptautinės viešosios teisės sąveikos klausimus tikslinių ribojamųjų priemonių kontekste. Žr. TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law, International Law, and Economic Sanctions Against Terrorism: The Judiciary in Distress*. 32 Fordham International Law Journal, 2008–2009, p. 660–730; TRIDIMAS, T. *Economic Sanctions, Procedural Rights and Judicial Scrunity: Post-Kadi Developments*. 12 Cambridge Yearbook of European Legal Studies 455, 2009–2010, p. 445–490.

[111] De Wet nagrinėjo, pavyzdžiui, kaip EŽTT ir ESTT prioritetizuoja žmogaus teises tikslinių ribojamųjų priemonių kontekste. WET, E. *From Kadi* <...>.

Ziegler[112]. Nurodytų autorių tyrimų rezultatai šiam tyrimui neaktualūs arba aktualūs nežymiai[113], todėl kiekvieno iš jų rezultatai atskirai neaptariami.

Atsižvelgiant į ankstesnių tyrimų rezultatus, pažymėtina, kad šio darbo naujumą pagrindžia toliau nurodytos pagrindinės aplinkybės. Pirma, darbe suformuluojama JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių samprata. Antra, darbe išsamiai pagrindžiamas baudžiamasis JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdis. Autorės žiniomis, tai yra pirmasis arba vienas iš pirmųjų darbų, kuriame grindžiant poziciją dėl priemonių pobūdžio remiamasi išsamiais (tyrimo metu surinktais) empiriniais duomenimis, taip pat detaliai aprašomos konkuruojančios mokslininkų pozicijos, JT Žmogaus teisių komiteto vertinimo kriterijai, ESTT pozicija dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio (2005–2017 m.). Palyginti su minėtais Eckes, van den Broek, Hazelhorst, de Zanger, Matulionytės ir Randakevičiūtės darbais, šiame darbe detaliau aptariami EŽTT vertinimo kriterijai. Trečia, darbe pagrindžiama, kodėl ir kokiais standartais vadovaujantis JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos (išsprendžiamos Garvey, Špokausko nurodytos problemos). Ketvirta, darbe nuodugniai nagrinėjamos JT veikiančio tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūros JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure bei įvertinama jų atitiktis esminėms teisės į teisingą procesą garantijoms. Svarbu pažymėti, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros reglamentavimas nuolat keitėsi ir tyrimo metu buvo atsižvelgta į naujausius šių peržiūros procedūrų reglamentavimo pakeitimus JT ir ES lygmeniu, t. y. duomenis, į kuriuos buvo neįmanoma atsižvelgti didžiojoje dalyje anksčiau nurodytų mokslinių darbų (žr., pavyzdžiui, Biersteker ir Eckert, Bothe, Cameron, Špokauskas). Šiame darbe vadovaujamasi ne abstrakčiu vertinimu, kad JT skiriamų priemonių adresatams nėra užtikrinamos veiksmingos teisinės gynybos priemonės (plg. Špokauskas), o išsamiai ir nuosekliai pagrindžiamos teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą bei lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi užtikrinimo problemos. Penkta, darbe nagrinėjama, kaip ESTT aiškina JT ir ES skiriamų (ir skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES

[112] Ziegler vertino, pavyzdžiui, tarptautinės teisės fragmentaciją ir ES teisinės sistemos konstitucionalizaciją ESTT sprendimo „Kadi I“ byloje kontekste, teigė, kad šios tendencijos gali lemti priemonių įgyvendinimo deficitą. ZIEGLER, K. *Strengthening the Rule of Law, but Fragmenting International Law: The Kadi Decision of the ECJ from the Perspective of Human Rights*. Human Rights Law Review, 2009, Vol. 9, Issue 2, p. 288–305.

[113] Aktualūs pastarųjų darbų rezultatai pateikiami dėstomojoje darbo dalyje.

savarankiškai) tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų teisės į teisingą procesą garantijų apimtį ir turinį, įvertinama, ar ESTT aiškinimas yra tinkamas ir ar peržiūros ESTT metu užtikrinamos konkrečios esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y., ar užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų. Pažymėtina, kad arbe remiamasi ne pavieniais ESTT sprendimais ir prielaidomis, kad ESTT panašias bylas sprendė panašiai, o nuodugnia ir originalia visų viešai prieinamų 2005–2017 metų[114] ESTT sprendimų aktualiose bylose analize[115]. Taip pat darbe atskleidžiama, kaip per daugiau negu dešimtmetį kito priemonių adresatams ESTT reikalaujamų užtikrinti teisės į teisingą procesą garantijų apimtis. Atliekant ES priemonių vertinimą (kaip ir tiriant JT skiriamas priemones) atsižvelgta į reglamentavimo pokyčius[116], t. y. į duomenis, į kuriuos nebuvo įmanoma atsižvelgti daugelyje ankstesnių mokslinių darbų.

Detaliau šio tyrimo rezultatų santykis su kitų mokslinių darbų rezultatais atskleidžiamas dėstomojoje darbo dalyje. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, šio darbo naujumas pasižymi tuo, kad jame nuodugniai išnagrinėjama JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių samprata, pateikiamas mokslinis jų pobūdžio pagrindimas ir esminių teisės į teisingą procesą garantijų, t. y. teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą bei su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusių teisių, užtikrinimo šių priemonių adresatams problemų pagrindimas.

Ginamieji teiginiai

1. JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra priemonės, kurias JT ir ES skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl veiksmų, keliančių grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, ir kuriomis šiems subjektams privalo būti užkertamos galimybės disponuoti ir naudotis jų lėšomis ir ekonominiais ištekliais.

[114] T. y. nuo pat pirmųjų ESTT sprendimų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose iki pat paskutiniųjų, kurie buvo viešai prieinami tyrimo pabaigoje. Detalūs ESTT sprendimų paieškos kriterijai yra atskleidžiami pirmajame skyriuje.

[115] Pastebėjus, kad ESTT galimai formuoja autonominį teisės į teisingą procesą aiškinimą (tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) peržiūros atveju), atliktas sisteminis lyginamasis ESTT sprendimų tyrimas.

[116] Pavyzdžiui, 2016–2020 m. ES Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo procedūros reglamentų pakeitimus.

2. JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra baudžiamosios priemonės, nes jos skiriamos dėl sąsajų su sunkiais nusikaltimais ir gali sukelti didelį poveikį priemonių adresatams.

3. JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure metu šių priemonių adresatams nėra užtikrinama teisė į teisingą procesą, t. y. neužtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą ir neužtikrinama, kad peržiūros metu būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų.

4. ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu ir ES savarankiškai) peržiūros ESTT metu šių priemonių adresatams nėra tinkamai užtikrinama teisė į teisingą procesą, t. y. neužtikrinama, kad peržiūros metu būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų.

Metodai

Tyrimui atlikti buvo naudojamas klasikinis doktrininis metodas, kitaip vadinamas doktrininiu teisiniu tyrimu (angl. *doctrinal legal research*)[117]. Kaip būdinga doktrininiams teisiniams tyrimams, naujas institutas buvo vertinamas ir konceptualizuojamas nusistovėjusių taisyklių kontekste[118], buvo vertinama, kokie pokyčiai yra reikalingi siekiant suderinti institutą su egzistuojančia teisine sistema[119]. Atliktas tyrimas yra normatyvinis, nes juo buvo siekiama nustatyti, kaip derėtų elgtis atsižvelgiant į galiojančias taisykles[120].

---

[117] Doktrininiu teisiniu tyrimu laikomas teisės, teisės koncepcijų tyrimas, teisinės sistemos nuoseklumo problemų tyrimas. Į teisę dažniausiai žvelgiama kaip į objektyvų, neutralų reiškinį. (HUTCHINSON, T. *Defining and Describing What We Do: Doctrinal Legal Research*. Deaking Law Review, 2012, Vol. 17, No. 1, p. 83–119, p. 113, 116). Taisyklių, principų analizė atliekama iš vidinio sistemos stebėtojo pozicijos (MCCRUDDEN, C. *Legal Research and the Social Sciences*. The Law Quarterly Review, 2006, p. 632–650, p. 633).

[118] Doktrininis teisinis tyrimas dažnai apima teisėkūros subjektų ir teismų sukurtų taisyklių, standartų tyrimą ir konkrečios situacijos, faktų vertinimą žinomų, nusistovėjusių taisyklių, standartų kontekste. HUTCHINSON, T. *Defining* <…>, p. 113, 116.

[119] Išsamiau žr. WESTERMAN, P. *Open or Autonomous? The Debate on Legal Methodology as a Reflection of the Debate on Law* leidinyje HOECKE, M. V. *Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline?* Oxford: Hart Publishing, 2011, p. 87–110, p. 77, 87, 91, cituojama HUTCHINSON, T. *Defining* <…>, p. 101.

[120] HOECKE, M. V. *Methodologies* <...>, p. 175.

Vertinant tyrimo šaltinius naudoti kalbinio (gramatinio[121]), teisinio-istorinio, teleologinio, sisteminio aiškinimo metodai, taip pat aiškinimo atsižvelgiant į doktriną, teismų praktiką ir neįpareigojančius šaltinius metodai[122] bei atlikta šaltinių lyginamoji analizė[123]. Šių aiškinimo metodų pritaikymas detaliau aprašomas toliau šioje dalyje.

Kalbinio aiškinimo[124] metodas buvo svarbus įgyvendinant visus tyrimo tikslus ir uždavinius, ypač formuluojant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą, vertinant šių priemonių pobūdį, nustatant, ar JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos, atskleidžiant, kaip ESTT aiškina JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų apimtį ir turinį, vertinant, ar JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Teisinio-istorinio aiškinimo[125] metodas buvo svarbus formuluojant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą, nustatant, ar JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos, nagrinėjant, kaip ESTT aiškina JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų apimtį ir turinį (vertinant ESTT praktiką).

Teleologinio aiškinimo[126] metodas buvo svarbus formuluojant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą, vertinant šių priemonių pobūdį, nustatant, ar JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų

---

[121] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 21.

[122] Detalesnį panaudotų metodų aprašymą žr., pavyzdžiui, KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 21–30.

[123] Šaltinių lyginamoji analizė buvo svarbi įgyvendinant visus tyrimo tikslus ir uždavinius. Pažymėtina, kad terminas lyginamoji analizė yra vartojamas bendrine šių žodžių prasme. Tyrimo metu nebuvo atliekamas lyginamasis teisės tyrimas (angl. *comparative legal studies*) ambicingiausia šio termino prasme. Išsamiau žr., pavyzdžiui, SAMUEL, G. *Comparative Law and its Methodology*. Iš WATKINS, D.; ir BURTON, M. *Research Methods in Law*. London: Routledge, 2013.

[124] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 22.

[125] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 27. *Teisinio-istorinio interpretavimo* metodo svarbu nepainioti su *teisės istorijos* (angl. *legal history*) tyrimu ambicingiausia šio termino prasme, t. y. tyrimo metu nebuvo keliami tikslai atskleisti teisinių pokyčių *mechanizmus ir mechaniką.* HANDLER, P. *Legal History*. Iš WATKINS, D.; ir BURTON, M. *Research* <...>, p. 119.

[126] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 28.

priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos, nustatant, ar JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Sisteminio aiškinimo[127] metodas buvo svarbus formuluojant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą, vertinant šių priemonių pobūdį, atskleidžiant, kaip ESTT aiškina JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų apimtį ir turinį, nustatant, ar šių priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Aiškinimo atsižvelgiant į doktriną[128] metodas buvo svarbus vertinant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį, nustatant, ar JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos ir ar JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Aiškinimo atsižvelgiant į teismų praktiką[129] metodas buvo svarbus vertinant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį, atskleidžiant, kaip ESTT aiškina JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų apimtį, nustatant, ar JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Aiškinimo atsižvelgiant į neįpareigojančius šaltinius[130] metodas buvo svarbus formuluojant JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą ir vertinant šių priemonių pobūdį.

Planuojant tyrimą, vertinant jo rezultatus ir siekiant užtikrinti išvadų kokybę, buvo vadovaujamasi Čikagos universiteto teisės mokyklos mokslininkų rekomendacijomis[131]. Tyrimo metu nebuvo atmetami duomenys,

[127] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 24.
[128] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 30.
[129] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 29.
[130] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 30.
[131] Metodus tyrinėjantys mokslininkai pastebi, kad moksliniuose darbuose dažnai nurodomos tendencijos (pavyzdžiui, tendencijos teismų praktikoje), tačiau (i) tai yra

kurie būtų neparankūs numatomoms išvadoms, išvados nėra platesnės, negu leidžia surinkti duomenys[132].

Struktūra

Disertacijos struktūra suformuota atsižvelgiant į tyrimo uždavinius. Darbas suskirstytas į tris skyrius: pirmajame skyriuje aprašoma JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių samprata, pateikiamas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio vertinimas, antrajame ir trečiajame – aptariamos tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūros ir pateikiamas jų atitikties teisės į teisingą procesą standartams vertinimas.

Pirmajame skyriuje nurodomi JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymiai ir suformuluojama jų samprata (1 uždavinys). Taip pat pateikiamas JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio vertinimas, atskleidžiant, be kita ko, konkuruojančias teisės mokslininkų pozicijas, JT Žmogaus teisių komiteto ir EŽTT vertinimo kriterijus bei ESTT poziciją (2 uždavinys).

Antrajame skyriuje aptariama, kodėl ir kokiais standartais vadovaujantis JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą (3 uždavinys). Šiame skyriuje nagrinėjamos JT veikiančios tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūros Koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure (4 uždavinys) bei įvertinama, ar šių procedūrų metu JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. ar užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą ir ar užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų (5 uždavinys). Skyriaus pabaigoje pateikiamos rekomendacijos dėl nustatytų peržiūros procedūrų trūkumų šalinimo.

---

retai pagrindžiama įrodymais, (ii) net ir lyderiaujančių universitetų moksliniuose žurnaluose publikuojamuose straipsniuose darant išvadas apie teismų praktikos tendencijas dažnai referuojama į vos dvi ar tris bylas. 2017 m. vieno iš Čikagos universiteto atliktų tyrimų metu mokslininkai įvertino, kad tik 25 procentai mokslinių straipsnių turėjo konkretesnius ar abstraktesnius duomenis juose nurodomiems teiginiams pagrįsti. Šiame darbe buvo siekiama išvengti panašaus pobūdžio trūkumų. BAUDE, W.; CHILTON, A. S.; ir MALANI, A. *Making Doctrinal Work More Rigorous: Lessons from Systematic Reviews*. The University of Chicago Law Review, 2017, p. 37–58.

[132] Pavyzdžiui, darant išvadą, kad ESTT nagrinėjamų priemonių nepriskiria baudžiamosioms priemonėms, yra aiškiai atskleistas vertintas laikotarpis (2005–2017 m.)

Trečiajame skyriuje aptariama ES skiriamų (ir skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra ESTT, atskleidžiama, kaip ESTT aiškina šių priemonių adresatams užtikrintinų teisės į teisingą procesą garantijų apimtį ir turinį (6 uždavinys), ir įvertinama, ar šių priemonių adresatams tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, t. y. ar užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų (7 uždavinys). Skyriaus pabaigoje pateikiamos rekomendacijos dėl nustatytų peržiūros procedūros trūkumų šalinimo.

1. TIKSLINIŲ FINANSINIŲ RIBOJAMŲJŲ PRIEMONIŲ SAMPRATA IR POBŪDIS

Kaip pažymėta įvadinėje darbo dalyje, tarptautinių sankcijų terminu tarptautinėje ir ES teisėje gali būti įvardijama daug įvairios kilmės ir pobūdžio priemonių[133], įskaitant JT ir ES skiriamas tikslines ribojamąsias priemones. Šias priemones JT ir ES skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl sąsajų su veiksmais, keliančiais grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui. Jas galima suskirstyti į kelias grupes: (i) susijusios su galimybių pasinaudoti finansiniais, ekonominiais ištekliais apribojimais (apima, be kita ko, visų priklausančių, nuosavybės teise turimų, valdomų ar kontroliuojamų lėšų ir ekonominių išteklių įšaldymą, kartu nesudarant šiems subjektams ar jų naudai galimybių nei tiesiogiai, nei netiesiogiai naudotis jokiomis lėšomis ar ekonominiais ištekliais)[134]; (ii) susijusios su judėjimo apribojimais (apima, be kita ko, vizų apribojimus, apribojimus atvykti į valstybių teritorijas ar vykti per jas tranzitu)[135]; (iii) susijusios su prekybos apribojimais (apima, be kita ko, prekybos tam tikromis prekėmis ir produktais apribojimus, galinčius suteikti išteklių ir pajamų, įskaitant prekybos ginklais, šaudmenimis ir tam tikromis su karine įranga susijusiomis prekėmis, pavyzdžiui, gali būti numatoma, kad valstybės narės privalo imtis būtinų priemonių tam, kad nebūtų leidžiama tiesiogiai ar netiesiogiai tiekti, parduoti arba perduoti ginklus ir karinę įrangą ribojamųjų priemonių adresatams)[136].

Šio tyrimo objektas – pirmosios grupės priemonės, t. y. JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės. Šiame skyriuje suformuluojama tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių samprata ir įvertinamas jų pobūdis.

Atsižvelgiant į tai, kad JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių teisinio reguliavimo ištakos ir raida bei požymiai yra neatsiejamai susiję su visų JT ir ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių reguliavimo

---

[133] Plačiau žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 6–7.

[134] Detaliau žr. tolimesnėse šio skyriaus dalyse. Paskirtos JT lygmeniu, pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>; ES lygmeniu – įgyvendinant visas JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu skirtas tikslines ribojamąsias priemones, taip pat, be kita ko, 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentu Nr. 765/2006 <...>; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentu Nr. 2015/1755 <...>; ES savarankiškai skiriamų kovai su terorizmu skirtų priemonių atveju (2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2580/2001 <...>) ir kt.

[135] Paskirtos JT lygmeniu, pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>; ES lygmeniu – įgyvendinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu skirtas tikslines ribojamąsias priemones.

[136] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <...>.

ištakomis, raida bei požymiais, kai kur šiame skyriuje referuojama į visas tikslines ribojamąsias priemones.

1.1. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių teisinio reguliavimo ištakos ir raida

Tarptautinių organizacijų koordinuojamas tarptautines ekonomines sankcijas[137] galima pastebėti XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje, dar iki JT ir ES pirmtakės Europos Ekonominės Bendrijos (toliau – EB) susiformavimo. Pavyzdžiui, Tautų Sąjunga dar 4-ajame dešimtmetyje paskelbė embargą Italijai dėl jos vykdomos ekspansinės politikos, t. y. dėl jos agresijos Etiopijos atžvilgiu. 1935 m. spalio 3 d. Italijos ginkluotosioms pajėgoms įsiveržus į Etiopiją, Tautų Sąjunga paskelbė Italiją agresoriumi ir paskyrė tarptautines ekonomines sankcijas, kurios įsigaliojo 1935 m. lapkričio 15 d.[138] Pirmosios JT Saugumo Tarybos koordinuotos tarptautinės ekonominės sankcijos buvo skirtos XX a. 6-ajame ir 7-ajame dešimtmečiuose – dėl keliamos grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui buvo paskelbtas embargas tuometinėms Pietų Afrikai ir Pietų Rodezijai[139]. Sankcijos Pietų Afrikai buvo paskirtos dėl agresijos kaimyninių valstybių atžvilgiu – keliamos grėsmės jų saugumui, masinio smurtavimo prieš žmones ir jų žudymo[140]. Sankcijos Pietų Rodezijai buvo paskirtos mažumai paskelbus nepriklausomybę, nes tai laikyta grėsme demokratijai, tarptautinei taikai ir saugumui[141]. JT taikė sankcijas Pietų

---

[137] Kaip minėta įvadinėje dalyje, šiuo terminu moksliniuose darbuose yra įprastai referuojama į tarptautinių organizacijų skiriamas sankcijas, kuriomis yra skiriami įvairūs su prekyba susiję apribojimai, pavyzdžiui, draudimas importuoti ir eksportuoti nustatytas prekes iš nurodytos valstybės (embargas).

[138] Detalesnę istorinę apžvalgą žr., pavyzdžiui, CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013, 3 psl.; RISTUCCIA, C. A. *The 1935 Sanctions against Italy: Would coil and oil have made a difference?* European Review of Economic History, 2000, Vol. 4, p. 85–110; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 45–57, 62–63.

[139] CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 7; LOPEZ, G. *Enforcing Human Rights Through Economic Sanctions*. Iš SHELTON, D. *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013; JT Saugumo Taryba. *Special Research Report.* 2013 [interaktyvus. 2018 m. sausio 5 d.] Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/special_research_report_sanctions_2013.pdf>, p. 3.

[140] Detaliau žr. 1977 m. lapkričio 4 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 418 (1977) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/418>; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 94–95.

[141] Detaliau žr. 1965 m. lapkričio 4 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 217 (1965) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://

Rodezijai 14 metų ir šios sankcijos tuo metu buvo laikomos ambicingiausiu bandymu[142] taikyti ekonominio pobūdžio suvaržymus pasauliniu mastu. Europos valstybės palyginti ilgą laiką prioritetais laikė diplomatiją ir derybas[143].

Nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio JT taip pat paskyrė tarptautines sankcijas Jugoslavijai, Haičiui, Irakui, Angolai, Siera Leonei, Somaliui, Eritrėjai, Liberijai, Demokratinei Kongo Respublikai, Dramblio Kaulo Kranto Respublikai, Sudanui, Korėjos Liaudies Demokratinei Respublikai, Iranui, Libijai, Bisau Gvinėjos Respublikai, Centrinei Afrikos Respublikai, Jėmenui ir Pietų Sudanui, taip pat Islamistinei Irako ir Levanto valstybei (ISIL/Da'esh), Al-Qaidai ir Talibanui. Tačiau pažymėtina, kad iki 1990 m. rugpjūčio, kai buvo paskirtos JT tarptautinės sankcijos Irakui, JT pavyko susitarti dėl JT tarptautinių sankcijų taikymo tik du kartus – minėtais Pietų Rodezijos ir Pietų Afrikos atvejais[144]. Laikotarpis nuo 1990 iki 2000 metų moksliniuose darbuose vadinamas tarptautinių sankcijų dešimtmečiu[145], o JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad šis laikotarpis žymi staigų JT tarptautinių sankcijų režimų skaičiaus padidėjimą. Siekiant paaiškinti priežastis, dėl kurių buvo paskirtos šios sankcijos, t. y. kokias aplinkybes JT laikė keliančiomis grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, toliau pateikiami keli pavyzdžiai. Sankcijos Irakui buvo paskirtos dėl agresijos prieš Kuveitą ir ketinimus kurti masinio naikinimo ginklus[146], Siera Leonei – dėl situacijos, susidariusios po neteisėto valdžios užgrobimo, t. y. dėl smurto, žudymų ir blogos humanitarinės padėties šalies viduje ir to pasekmių kaimyninėms šalims[147]. Sankcijos Angolai, Jugoslavijai, Haičiui ir Somaliui buvo paskirtos

www.refworld.org/docid/3b00f20f78.html>; CHESTERMAN, S. *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*. Oxford University Press, 2002, p. 157; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 92–93.

[142] MINTER, W.; ir SCHMIDT, E. *When Sanctions Worked: The Case of Rhodesia Reexamined*. African Affais, 1988, Vol. 87, No. 347, p. 207–237, p. 211.

[143] GHODOOSI, F. *Combating Economic Sanctions: Investment Disputes in Times of Political Hostility, a Case Study of Iran.* Fordham International Law Journal, 2013–2014, Vol. 37:1731, p. 1773.

[144] LOPEZ, G. *Enforcing* <...>, p. 777; SMITH, R. K. M. *International Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 56.

[145] CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 3. Taip pat žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 14.

[146] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 3. Šiuo atveju buvo nustatyta ne tik grėsmė, bet ir pažeidimas. Išsamiau žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 64.

[147] Detaliau žr. 1997 m. spalio 8 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1132 (1997) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http:// unscr.com/en/resolutions/1132>.

dėl įvairių vidinių konfliktų[148], o už paramą ginkluotoms grupėms Somalyje sankcijos buvo paskirtos ir Eritrėjai[149]. Taigi nuo 1990 iki 2000 metų JT tarptautinės sankcijos dažniausiai buvo skiriamos dėl grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui keliančių vidinių konfliktų[150]. Šiame kontekste pažymėtina, kad JT Chartijoje grėsmė tarptautinei taikai ir saugumui yra tikslingai neapibrėžta[151], o, mokslininkų vertinimu, suformuluoti visa apimantį apibrėžimą yra itin sudėtinga[152]. Grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui samprata ilgainiui reikšmingai keitėsi ir šiuo metu apima ypač platų aplinkybių spektrą[153], įskaitant ginkluotus vidinius konfliktus, humanitarines krizes (paprastai konfliktų metu[154]), kitus įvairius pavojus demokratijai[155]. Kai kuriuose moksliniuose darbuose siūloma visas situacijas susiskirstyti į dvi grupes: turinčias aiškų tarptautinį elementą ir atsiradusias dėl vidinės krizės[156]. 1992 metais JT Saugumo Taryba nurodė, kad grėsmei tarptautinei taikai ir saugumui konstatuoti kariniai konfliktai yra visiškai nebūtini, o pavojus gali kilti dėl įvairių ekonominių, socialinių, humanitarinių ir ekologinių aplinkybių[157]. Moksliniuose darbuose vertinama, kad JT Saugumo Taryba kartais vengia įvardyti konkrečias priežastis, dėl kurių situacija laikoma

[148] Detaliau žr. 1991 m. rugsėjo 25 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 713 (1991) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/713> ir vėlesnes susijusias rezoliucijas; 1992 m. sausio 23 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 733 (1992) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/733(1992)>; 1993 m. birželio 16 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 841 (1993) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/841>; 1993 m. rugsėjo 15 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 864 (1993) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/864>.

[149] Detaliau žr. 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>.

[150] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 3. Išsamesnę JT tarptautinių sankcijų skyrimo priežasčių analizę ir klasifikaciją žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, 81–105.

[151] Išsamiau žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 64.

[152] CHESTERMAN, S. *Just* <...>, p. 127–128.

[153] CHESTERMAN, S. *Just* <...>, p. 4, 128.

[154] CHESTERMAN, S. *Just* <...>, p. 140, 151.

[155] CHESTERMAN, S. *Just* <...>, p. 128.

[156] Žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 85 (šiame darbe vertinamos ir valstybėms skiriamos ribojamosios priemonės).

[157] JT Saugumo Taryba. *Notes by the President of the Security Council*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20S%2023500.pdf>.

keliančia grėsmę, ir apsiriboja abstrakčiais teiginiais[158]. Išsamią grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui sampratos vystymosi analizę ir konkrečių JT Saugumo Tarybos rezoliucijų nuostatų, kuriose konstatuota ši grėsmė, sąrašą bei jų analizę galima rasti, pavyzdžiui, Chesterman darbuose[159].

EB iš pradžių neturėjo teisinio pagrindo JT skirtas tarptautines sankcijas įgyvendinti EB lygmeniu ir pradėjo įgyvendinti jas per nacionalinį reguliavimą, t. y. EB valstybės narės įgyvendino JT tarptautines sankcijas, remdamosi Romos sutarties (1957 m.) 224 straipsniu, kuriame buvo numatyta galimybė nukrypti nuo bendrosios prekybos politikos, jeigu tuo siekiama įvykdyti dėl tarptautinės taikos ir saugumo prisiimtus įsipareigojimus. 1970 m. valstybės narės nusprendė suformuoti tarpvyriausybinį *mechanizmą*[160], skirtą užsienio politikai koordinuoti, tačiau pokyčiams pritrūko politinės valios. Reikšmingu atspirties tašku tapo 1981 m. spalį Europos politinio bendradarbiavimo srityje priimta Londono deklaracija, kurioje numatytos teisinės priemonės, leidžiančios EB greitai reaguoti į pokyčius užsienio politikos srityje[161]. Netrukus, 1982 m. pavasarį, EB pritaikė embargą Argentinai[162], kuris tuo metu buvo vadinamas griežčiausiomis baudžiamosiomis priemonėmis, kokios kada nors buvo paskirtos EB istorijoje[163]. Pastaruoju atveju sankcijos buvo pritaikytos dėl Argentinos bandymo jėga užimti Atlanto vandenyno pietvakariuose esančias Folklando salas (po ilgą laiką trukusio Argentinos ir Didžiosios Britanijos ginčo dėl šios teritorijos)[164].

Tačiau ilgainiui buvo pastebėti reikšmingi valstybėms taikomų tarptautinių ekonominių sankcijų trūkumai, t. y. pastebėta, kad besąlyginis embargas, apimantis sveikatos priežiūrai reikalingas prekes ir technologijas valstybiniu mastu, gali sukelti didelę humanitarinę žalą, neplanuotas ekonomines ir

---

[158] CHESTERMAN, S. *Just* <...>, p. 127–128; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 85.
[159] Žr., pavyzdžiui, CHESTERMAN, S. *Just* <...>, 4 skyrius, 3 priedas.
[160] KREUTZ, J. *Hard Measures by a Soft Power? Sanctions policy of the European Union 1981-2004*. Bonn International Center for Conversion, 2005 [interaktyvus. 2012 m. gruodžio 17 d.] Prieiga per internetą: <http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/18/18339_paper45.pdf>, p. 8–9.
[161] KREUTZ, J. *Hard* <...>, p. 7.
[162] KREUTZ, J. *Hard* <...>, p. 9.
[163] APPLE, R. *Europeans Ending Argentine Imports in Falkland Crisis.* The New York Times, 1982 [interaktyvus. 2018 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/1982/04/11/world/europeans-ending-argentine-imports-in-falkland-crisis.html>.
[164] Detaliau žr. MARTIN, L. L. *Institutions and Cooperation: Sanctions during the Falkland Islands Conflict.* International Security, 1992, Vol. 16, Issue 4, p. 143–178.

socialines pasekmes itin plačiam subjektų ratui[165]. Dažname moksliniame darbe pačiu kontraversiškiausiu istorijoje vadinamas embargas Irakui[166]. Dėl šių tarptautinių sankcijų nukentėjo neproporcingai daug už pasmerktus veiksmus neatsakingų subjektų[167], o moksliniuose darbuose embargų pasekmės kartais vadinamos humanitarine katastrofa[168]. Kai kurie mokslininkai vertina, kad kaip kolektyvinio poveikio priemonės tokios tarptautinės sankcijos buvo nesuderinamos su individo autonomija, taigi ir su žmogaus orumu[169].

Humanitarine katastrofa vadinami tarptautinių sankcijų Iranui, Haičiui ir Jugoslavijai padariniai[170] tapo viena prielaidų JT vystyti iki šiol tobulinamą naują politiką[171], kuria buvo siekiama tarptautinių sankcijų poveikį nukreipti į konkrečius subjektus, atsakingus už smerktinus veiksmus, kartu išvengiant ar bent maksimaliai sumažinant žalą su smerktina veika nesusijusiems subjektams[172]. Šios naujos priemonės vadinamos tikslinėmis ribojamosiomis priemonėmis, kurios apima ir tikslines finansines ribojamąsias priemones konkretiems adresatams. JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad tikslinių ribojamųjų priemonių taikymas buvo reikšminga strateginė JT Saugumo Tarybos *inovacija*. Nurodoma, kad ši inovacija buvo iš dalies nulemta neigiamų kolektyvinio poveikio tarptautinių sankcijų humanitarinių pasekmių ir tikslumo trūkumo, siekiant paveikti tuos subjektus, kurie iš tiesų kėlė didžiausią grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui[173].

---

[165] JT reagavo į kritiką dėl neigiamų humanitarinių pasekmių (FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 141–145) ir siekė atrasti geresnę tarptautinių sankcijų skyrimo politiką. Buvo atlikta įvairių tyrimų, pavyzdžiui, dėl humanitarinių problemų, efektyvumo ir kt. Plačiau žr., pavyzdžiui, LOPEZ, G. *Enforcing* <...>, p. 774–777.

[166] Išsamiau apie Irako atvejį žr., pavyzdžiui, WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford Handbook on the United Nations*. New York: Oxford University Press, 2007, p. 350.

[167] CANTWELL, D. *A Tale of Two Kadis: Kadi II, Kadi v. Geithner & U. S. Gounterterrorism Finance Efforts*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014–2015, Vol. 53, p. 652–700, p. 670; LOPEZ, G. *Enforcing* <...>, p. 774.

[168] CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 3.

[169] Detaliau analizuojama, pavyzdžiui, KÖCHLER, H. *Ethical Aspects of Sanctions in International Law The Practice of the Sanctions Policy and Human Rights.* International Progress Organisation, Research Papers, Vienna, 1994 [interaktyvus. 2014 m. rugpjūčio 15 d.] Prieiga per internetą: <www.i-p-o.org/sanctp.htm>, p. 3.

[170] PORTELA, C. *National Implementation of United Nations sanctions. Towards fragmentation*. 65 International Journal 13, 2009–2010, p. 15.

[171] LOPEZ, G. *Enforcing* <...>, p. 775; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 141–143.

[172] PORTELA, C. *National* <...>, p. 15.

[173] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 3. Nepaisant to, riba tarp tikslinės ribojamosios priemonės ir bendro prekybinio embargo pasekmių prasme gali būti

Tikslinės ribojamosios priemonės buvo skiriamos, visų pirma, vyriausybių atstovams, o vėliau, atsižvelgiant į augantį nevalstybinių subjektų vaidmenį, ir su vyriausybėmis nesusijusiems subjektams. Ankstyvosios tikslinės ribojamosios priemonės buvo nukreiptos į politinius lyderius, atsakingus už tarptautinės teisės normų pažeidimus, kurie sukeldavo grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui[174], vėliau tikslinės ribojamosios priemonės buvo pradėtos taikyti įvairiems fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms, nevalstybiniams subjektams, nepriklausomai nuo jų sąsajos su konkrečia valstybe[175].

Analogiškų pokyčių ėmėsi ir ES. ES iki šiol grindžia tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimą (i) veiksmingumu[176] ir (ii) mažesniu neigiamu poveikiu tiems subjektams, kurie nėra atsakingi už smerktiną politiką ir veiksmus[177]. Nors taikant pirmąsias tikslines ribojamąsias priemones nebuvo skiriama daug dėmesio žmogaus teisių apsaugai[178], buvo vertinama, kad tikslinių ribojamųjų priemonių taikymas turėtų maksimaliai sumažinti neigiamų pasekmių nesusijusiems subjektams atsiradimo tikimybę[179]. Aptariant kokybinius tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo politikos pokyčius pažymėtina, kad ilgainiui tikslines ribojamąsias priemones pradėta skirti siekiant vis įvairesnių tikslų. JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad, nors vidinių konfliktų sprendimas išlieka pagrindiniu tikslu, ilgainiui tikslinės ribojamosios priemonės buvo pradėtos skirti kitais tikslais, pavyzdžiui, siekiant kovoti su terorizmu[180].

Atitinkamai formavosi ir tikslinės finansinės ribojamosios priemonės – kaip viena iš tikslinių ribojamųjų priemonių rūšių. JT ir ES XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje pradėjo taikyti tikslines finansines ribojamąsias priemones vietoj tarptautinių sankcijų valstybėms, siekdamos didesnio efektyvumo ir

---

labai plona, pavyzdžiui, jeigu tikslinė ribojamoji priemonė būtų nukreipta prieš valstybės centrinį banką.

[174] CANTWELL, D. *A Tale* <...>, p. 670.

[175] PORTELA, C. *National* <...>, p. 16.

[176] Pastarasis argumentas vertintinas kritiškai dėl to, kad nėra galimybių tiksliai nustatyti, ar priemonės yra veiksmingos.

[177] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairės*. ES Tarybos dokumentas Nr. 15598/17, 2017 [interaktyvus. 2018 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15598-2017-INIT/LT/pdf>, II dalis, C skyrius, 13 straipsnis.

[178] CANTWELL, D. *A Tale* <...>, p. 670.

[179] ES Taryba. *Pagrindiniai ribojamųjų priemonių (sankcijų) naudojimo principai*. Tarybos dokumentas Nr. 10198/1/04, 2004 [interaktyvus. 2017 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010198%202004%20REV%201>, 6 straipsnis.

[180] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 3.

norėdamos išvengti neproporcingos žalos už smerktiną veiką neatsakingiems subjektams. Tikslines finansines ribojamąsias priemones pradėta skirti įvairiems fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms, nevalstybiniams subjektams, nepriklausomai nuo jų sąsajų su konkrečia valstybe ir siekiant įvairių tikslų.

Atskirai pažymėtina kovos su terorizmu tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių istorija. Iki serijos koordinuotų teroristinių išpuolių, surengtų JAV 2001 m. rugsėjo 11 d., kurių metu žuvo ir buvo sužeisti tūkstančiai žmonių bei sukelti dideli finansiniai nuostoliai (toliau – 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai), terorizmo užkardymas tarptautiniu mastu buvo reguliuojamas tarptautinėmis konvencijomis ir keliomis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis. JT paskyrė tarptautines sankcijas terorizmo užkardymo tikslais Libijai 1992 m., Sudanui 1996 m., Al-Qaidai ir Talibanui 1999 m.[181] Po 1998 m. išpuolių prieš JAV ambasadas Kenijoje ir Tanzanijoje JT Saugumo Tarybos 1999 m. spalio 15 d. rezoliucija Nr. 1267 buvo išreikštas susirūpinimas dėl saugumo situacijos Afganistane. Ši rezoliucija žymi tarptautinės kovos su Osama Bin Ladenu ir Al-Qaida pradžią[182]. Tačiau intensyvesnis terorizmo užkardymo (angl. *counter-terrorism*) vystymasis (ir terorizmo užkardymo teisės kaip atskiros teisės šakos (angl. *counter-terrorism law*) vystymasis) pastaraisiais dešimtmečiais siejamas su 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiais, po kurių prasidėjo vadinamasis karas su terorizmu (angl. *war on terror*). 2001 m. rugsėjo 24 d. JAV prezidentas suteikė JAV institucijoms plačius įgaliojimus įšaldyti su Al-Qaida siejamų subjektų lėšas, pabrėždamas finansinių išteklių svarbą teroristinių organizacijų funkcionavimui[183]. Tuo pačiu metu buvo imtasi ir veiksmų tarptautiniu lygmeniu. JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad dėl šių įvykių rezoliucija Nr. 1267 numatyto režimo tikslai buvo peržiūrėti ir žymiai išplėsti[184]. 2001 m. rugsėjo 28 d. JT priėmė rezoliuciją Nr. 1373, kuria numatyti JT valstybių narių įsipareigojimai, siekiant užkardyti terorizmo finansavimą. JT šia rezoliucija įpareigojo valstybes nares reikšmingai apriboti

[181] Detaliau žr., pavyzdžiui, JT Saugumo Taryba. *Special* <...>; LOPEZ, G. *Enforcing* <...>, p. 784–785.

[182] Rezoliucijoje buvo numatyta, be kita ko, kad Afganistano teritorija nebūtų naudojama terorizmo tikslais ir Osama Bin Ladenas būtų išduotas ekstradicijos būdu. 1999 m. spalio 15 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267%281999%29>. Plačiau žr., pavyzdžiui, MARTINS, B. O. *The policital-legal nexus in EU counter-terrorism: an assessment of the two-track influences between the EU and the UN*. European Politics and Society, 2016, Vol. 17, Issue 2, p. 181–195, p. 184.

[183] CANTWELL, D. *A Tale* <...>, p. 656.

[184] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 4.

nurodytų subjektų teises ir išplėtė kovos su terorizmu priemonių spektrą. Numatytos priemonės apėmė, be kita ko, tikslines finansines ribojamąsias priemones. Atitinkamai buvo išplėstas ir rezoliucija Nr. 1267 nustatytas režimas, įtraukiant Al-Qaidą ir kitus su Osama bin Ladenu potencialiai susijusius subjektus[185]. Vėliau tikslinės ribojamosios priemonės Talibano lyderiams buvo nustatytos pagal atskirą režimą (nuo 2011 m.), o rezoliucija Nr. 1267 nustatytas režimas nuo 2017 m. liepos vykdomas pagal rezoliuciją Nr. 2368. Taigi kovos su terorizmu režimai buvo atskirti nuo konkrečių valstybių, jų valdžios organų ir net jų teritorijos. Moksliniuose darbuose vertinama, kad 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai lėmė reikšmingus tarptautinių sankcijų politikos pokyčius[186]. Pastebėtas dar didesnis postūmis tikslinių ribojamųjų priemonių taikymo link[187]. Kovai su terorizmu skirtos tikslinės ribojamosios priemonės įvertintos kaip ambicingiausios tikslinių ribojamųjų priemonių istorijoje[188]. JT kovai su terorizmu skirtų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių raida atspindi bendrą priemonių, skirtų kovoti su grėsmėmis tarptautinei taikai ir saugumui, tikslinio skyrimo tendenciją.

Vis dėlto ES kovos su terorizmu tikslinių ribojamųjų priemonių kontekste ne tik įgyvendino JT Saugumo Tarybos rezoliucijas – siekdama užtikrinti Saugumo Tarybos rezoliucijų, skirtų kovai su terorizmu, įgyvendinimą, 2002 m. gegužės 27 d. ES Taryba priėmė reglamentą Nr. 881/2002, kuriuo remiantis, be kita ko, privalėjo būti pritaikomos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, t. y. buvo privaloma įšaldyti visų subjektų, nurodytų JT Saugumo Tarybos rezoliucijos Nr. 1267 prieduose, lėšas ir ekonominius išteklius, taip pat uždrausta tiesiogiai ar netiesiogiai suteikti jiems galimybę pasinaudoti bet kokiomis lėšomis ar ekonominiais ištekliais[189]. Be to, ES 2001 m. gruodį skyrė papildomų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių[190]. Nuo tada kovai su terorizmu ES buvo priimta daug įpareigojančiosios ir neįpareigojančiosios teisės priemonių, daug politinio, teisinio pobūdžio dokumentų, įskaitant veiksmų planus, strateginius dokumentus, reglamentus,

[185] Režimas tapo ypatingu dėl to, kad jis buvo nukreiptas į grupę, kuri nebuvo susijusi su jokia valstybe. Tikslinės ribojamosios priemonės paskirtos subjektų atžvilgiu nepriklausomai nuo teritorinio priklausomumo. Detaliau žr., pavyzdžiui, CANTWELL, D. *A Tale* <...>, p. 672–673.
[186] CANTWELL, D. *A Tale* <...>, p. 672.
[187] CANTWELL, D. *A Tale* <...>, p. 670.
[188] LOPEZ, G. *Enforcing* <...>, p. 786.
[189] Detaliau žr., pavyzdžiui, MARTINS, B. O. *The policital-legal* <...>, p. 185.
[190] 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos Bendroji pozicija Nr. 2001/931/BUSP dėl konkrečių priemonių taikymo kovojant su terorizmu. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 344, 2001, p. 93–96; ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>, p. 115.

direktyvas, sprendimus, bendrąsias pozicijas, rekomendacijas, rezoliucijas, Tarybos išvadas ir kt.[191] Kovai su terorizmu pasitelkta daug įvairaus pobūdžio priemonių, kurios moksliniuose darbuose vėliau pradėtos skirstyti į kategorijas.

Pažymėtina, kad JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės) neapima visų JT ir (ar) ES *kovos su terorizmu priemonių,* taip pat *nacionalinių* kovos su terorizmu priemonių. Šiame darbe nagrinėjamos JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (įskaitant tas, kurios skiriamos nusprendus, kad konkretūs subjektai yra susiję su teroristinių grupių veikla, dalyvauja juos finansuojant ar aprūpinant[192]) yra tik dalis tarptautinių kovos su terorizmu priemonių. Kitos kovos su terorizmu priemonės skiriasi savo požymiais, sudaro atskirus institutus[193], todėl joms nebūdingos šiame darbe nagrinėjamos problemos.

Kaip pažymėta įvadinėje dalyje, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės netrukus sulaukė kritikos dėl nesuderinamumo su žmogaus teisių reikalavimais ir dėl teisinės gynybos priemonių trūkumo (-ų). Galima daryti prielaidą, kad mokslininkų ir žmogaus teisių organizacijų kritika, taip pat ESTT sprendimai (ypač, pavyzdžiui, 2008 m. ESTT priimtas sprendimas „Kadi“ (toliau – „Kadi I“) byloje[194]) tapo akstinu instituto pokyčiams ir JT, ir ES. Reikšmingesni pokyčiai aptariami toliau.

Pradėjus skirti tikslines finansines ribojamąsias priemones, JT nebuvo sukurtas joks peržiūros *mechanizmas,* Tarptautinio Teisingumo Teismo peržiūra buvo (ir yra) negalima[195]. Subjektams siekiant, kad būtų panaikintos

---

[191] Detaliau žr., pavyzdžiui, LONDRAS, F. *Accounting for Rights in EU Counter-Terrorism: Towards Effective Review*. 22 Columbia Journal of European Law 237, 2015–2016, p. 248.

[192] Pateikti priemonių skyrimo pagrindai yra pavyzdiniai. Detalesnius skyrimo pagrindus žr. toliau šiame skyriuje arba, pavyzdžiui, 1999 m. spalio 15 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucijoje Nr. 1267 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267%281999%29>).

[193] Kitos minėtos priemonės skiriasi savo teisiniu pagrindu, turiniu, atitinkamai teisės mokslo darbuose, kuriuose vertinama kovos su terorizmu teisė ir politika, jos yra vertinamos atskirai. Pavyzdžiui, pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonės vertinamos atskirai nuo tikslinių ribojamųjų priemonių (žr., pvz., MURPHY, C. C. *EU Counter-Terrorism* <...>, p. 83–146).

[194] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>.

[195] Vadovaujantis Tarptautinio Teisingumo Teismo statuto 34 straipsnio 1 dalimi, ginčo šalimis gali būti tik valstybės. Tarptautinio Teisingumo Teismo statutas. 1946

jiems skirtos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės), vienintelis kelias būdavo pateikti prašymą valstybei narei, kad ji savo vardu JT Saugumo Tarybai pateiktų prašymą išbraukti subjektą iš priemonių adresatų sąrašų[196]. Vėliau buvo nuspręsta suteikti subjektams galimybę dėl priemonių panaikinimo kreiptis tiesiogiai į JT. Šiuo tikslu buvo įsteigtas JT Saugumo Tarybos koordinavimo centras (angl. *focal point*) ir dar vėliau – Ombudsmeno biuras: 2006 m. gruodžio 19 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 (2006) buvo nuspręsta įsteigti Koordinavimo centrą[197], kuriam priemonių adresatai galėtų pateikti prašymą išbraukti juos iš priemonių adresatų sąrašų, o 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 (2009) buvo nuspręsta įsteigti atskirą peržiūros *mechanizmą* vadinamosioms ISIL (Da'esh) ir Al-Qaida tikslinėms ribojamosioms priemonėms, t. y. Ombudsmeno biurą[198]. Be to, analizuojant JT Saugumo Tarybos rezoliucijų turinį, matyti, kad ilgainiui JT lygmeniu buvo siekiama užtikrinti geresnį subjektų informavimo procesą, buvo numatyti, be kita ko, santykinai aiškesni tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo kriterijai, pareiga valstybėms narėms pateikti išsamius priemonių skyrimo motyvus, periodinė sąrašų peržiūra, humanitarinės išimtys.

Tuo pačiu metu ES lygmeniu buvo siekiama išspręsti kompetencijos problemas. Pirma, buvo siekiama išspręsti kvestionuojamos ES institucijų kompetencijos skirti tikslines ribojamąsias priemones problemą. Antra, buvo siekiama išspręsti kvestionuojamos ESTT kompetencijos tikrinti šias priemones numatančių aktų teisėtumą problemą. Be to, analizuojant ES programinio pobūdžio dokumentų raidą[199], matyti, kad buvo siekiama padidinti spaudimą priemonių adresatams užtikrinti efektyvias gynybos priemones, numatyta pareiga atsižvelgti į EŽTK numatytas teises, priemonių proporcingumą.

Aptariant teisinių tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų tikslinių ribojamųjų priemonių) skyrimo pagrindų raidą pažymėtina, kad JT

[interaktyvus. 2017 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <https://www.icj-cij.org/en/statute>. Taip pat žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 74–75.

[196] CUYVERS, A. *Give* <...>, p. 1763.

[197] 2006 m. gruodžio 19 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29>.

[198] 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 <...>.

[199] 2003–2012 m. buvo rengiami ir tobulinami programinio pobūdžio dokumentai – ES Tarybos patvirtinti (i) pagrindiniai ribojamųjų priemonių taikymo principai, (ii) įgyvendinimo ir vertinimo gairės, (iii) geriausios veiksmingo įgyvendinimo praktikos dokumentai.

lygmeniu šių priemonių skyrimo pagrindas visada buvo ir yra JT Chartijos VII skyriaus[200] 41 straipsnis, kuriame numatomos galimybės panaudoti priemones, nesusijusias su ginkluotosios jėgos naudojimu, ir kuris turi būti aiškinamas kartu su JT Chartijos 39 straipsniu[201]. JT Chartijos VII skyrius neabejotinai sukurtas visų pirma kaip teisinis pagrindas JT tarptautinėms sankcijoms, kurios skiriamos valstybėms[202]. JT Chartijos 39 straipsnyje numatyta, kad *Saugumo Taryba nustato grėsmės taikai, jos pažeidimo ar agresijos akto pavojų ir teikia rekomendacijas arba sprendžia, kokių reikia imtis priemonių pagal 41 ir 42 straipsnius siekiant palaikyti arba atkurti tarptautinę taiką bei saugumą.* O 41 straipsnyje nustatyta, kad *Saugumo Taryba gali nuspręsti, kokių priemonių, nesusijusių su ginkluotosios jėgos naudojimu, turi būti imamasi jos sprendimams vykdyti, taip pat gali pareikalauti, kad Jungtinių Tautų narės taikytų šias priemones. Tai gali būti visiškas arba dalinis ekonominių santykių, geležinkelio, jūrų, oro, pašto, telegrafo, radijo ir kitokių ryšių bei susisiekimo nutraukimas, taip pat diplomatinių santykių nutraukimas.* Atkreiptinas dėmesys, kad 41 straipsnyje detaliai nenustatyti atvejai, kada gali būti skirtos priemonės, o tik pateikiamos gairės, kokio pobūdžio jos gali būti. JT Saugumo Taryba turi itin plačius įgaliojimus nuspręsti dėl priemonių reikalingumo. JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad šis straipsnis naudojamas itin *lanksčiai*, siekiant paskirti įvairaus pobūdžio priemones kovoti su įvairiomis grėsmėmis tarptautinei taikai ir saugumui[203]. Kaip pažymėta anksčiau šiame poskyryje, moksliniuose darbuose taip pat teigiama, kad grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui sąvoka apima itin daug aplinkybių. Tyrimo metu atlikta JT Saugumo Tarybos rezoliucijų, t. y. teisės aktų, kuriais skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, preambulių nuostatų analizė rodo, kad rezoliucijose dažnai teikiama glausta nuoroda į Chartijos VII skyrių[204]. Kartais rezoliuzijose eksplicitiškai nurodomas 41 straipsnis[205] ir kartais nuorodos į 39

[200] 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 15–557.
[201] FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 64–65.
[202] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 9.
[203] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 3.
[204] Žr., pavyzdžiui, 2003 m. gegužės 22 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1483 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1483%20%282003%29>; 2013 m. gruodžio 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2127 <...>.
[205] Žr., pavyzdžiui, 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>.

ir 41 straipsnius būna implicitiškos[206]. Priemonių skyrimo pagrindai (priežastys) išsamiau aprašomi 1.2.4 poskyryje.

ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų tikslinių ribojamųjų priemonių) priėmimo teisiniai pagrindai keitėsi. Maastrichto sutartyje tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindai buvo numatyti V dalies J.1 ir J.2 straipsniuose[207]. J.1 straipsnyje nustatyta, kad bendros užsienio ir saugumo politikos (toliau – BUSP) tikslai apima, be kita ko, siekį išsaugoti taiką ir stiprinti tarptautinį saugumą, remiantis JT Chartijos principais. J.2 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės privalo informuoti viena kitą ir konsultuotis Taryboje dėl bet kokių su BUSP susijusių veiksmų, siekti užtikrinti efektyvumą koordinuotais veiksmais. Prireikus Taryba turėtų priimti bendrąją poziciją. Tikslinės ribojamosios priemonės pradėtos skirti remiantis Maastrichto sutarties 228a ir 73g straipsniais (vėliau atitinkamai EB sutarties 301 ir 60 straipsniais)[208]. Maastrichto sutarties 228a straipsnyje (vėliau EB sutarties 301 straipsnyje) buvo nustatyta, kad [*t*]*ais atvejais, kai bendroji pozicija ar bendrasis veiksmų planas, patvirtinti pagal Europos Sąjungos sutarties nuostatas, susijusias su bendra užsienio ir saugumo politika, numato, kad Bendrija visiškai nutrauks arba iš dalies apribos ekonominius santykius su viena ar keletu trečiųjų šalių, Taryba imasi būtinų skubių priemonių. Taryba sprendžia kvalifikuota balsų dauguma remdamasi Komisijos pasiūlymu.* Šiuo straipsniu įprastai buvo remiamasi skiriant su prekyba susijusias priemones[209]. Maastrichto sutarties 73g straipsnyje (vėliau EB 60 straipsnyje) buvo nustatyta, be kita ko, kad, jei *numatytais atvejais manoma, kad Bendrijai reikia imtis veiksmų, Taryba gali <...> atitinkamų trečiųjų šalių atžvilgiu imtis reikalingų neatidėliotinų priemonių, taikomų kapitalo judėjimui ir mokėjimams.* Šiuo straipsniu buvo remiamasi skiriant tikslines finansines ribojamąsias priemones[210]. Tačiau vystantis tikslinių ribojamųjų priemonių institutui šie teisiniai pagrindai kėlė abejonių, nes juose nei eksplicitiškai, nei implicitiškai neatsispindėjo ES kompetencija skirti tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones). Eckes teigė, kad šie teisiniai skyrimo pagrindai buvo nepakankami ir ES neturėjo kompetencijos skirti tikslines ribojamąsias

[206] Pažymėtina, kad tendencija nepateikti tiesioginių nuorodų buvo pastebėta ir valstybėms skiriamų ribojamųjų priemonių atveju. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 82, 105.
[207] ES sutartis. ES oficialusis leidinys Nr. C 191, 1992, p. 1–112.
[208] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 82.
[209] CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 9.
[210] CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 9.

priemones[211]. Eckes vertinimu, net ir teleologinis šių normų aiškinimas neleido išplėsti trečiųjų šalių sąvokos, kad ji apimtų individus[212]. Cameron taip pat abejojo dėl teisinių pagrindų pakankamumo[213]. ESTT, nors ir pripažino, kad šie straipsniai nesudaro pakankamo teisinio pagrindo, vis dėlto nenurodė, kad ES negali skirti tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones)[214]. Veikiausiai siekiant išspręsti kompetencijos trūkumo problemą tikslinės ribojamosios priemonės pradėtos skirti remiantis trimis straipsniais, t. y. prie EB sutarties 301 ir 60 straipsnių pridedant ir 308 straipsnį[215] (Maastrichto sutartyje – 235 straipsnį), kuriame buvo numatyta kompetencija institucijoms veikti nesant eksplicitiškai nustatytų įgaliojimų. EB sutarties 308 straipsnyje buvo numatyta, kad [*j*]*ei pasirodytų, kad veikiant bendrajai rinkai vienam iš Bendrijos tikslų pasiekti reikia imtis Bendrijos veiksmų, kuriems ši Sutartis nenumato reikalingų įgaliojimų, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, vieningu sprendimu imasi reikiamų priemonių*. Tačiau moksliniuose darbuose buvo teigiama, kad tai nebuvo pakankamas teisinis pagrindas[216]. Reikšmingų pokyčių atsirado su Lisabonos sutartimi[217]. Šia sutartimi numatyti du tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) priėmimo pagrindai, šiuo metu išdėstyti Sutarties dėl ES veikimo (toliau – SESV) 75 ir 215 straipsniuose[218]. SESV 75 straipsnyje numatoma, (1) kad [*k*]*ai to reikia, kad būtų pasiekti 67 straipsnyje nurodyti tikslai užkertant kelią terorizmui ir susijusioms veikoms bei kovojant su jomis, Europos Parlamentas ir Taryba, priimdami reglamentus pagal*

[211] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 78–90.
[212] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 83.
[213] CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 9.
[214] Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01 Yassin Abdullah Kadi prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:T:2005:332], par. 90–91, 121; ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <…>, par. 166–167.
[215] Pirmą kartą panaudota 2002 m. gegužės 27 d. ES Tarybos reglamente (2002 m. gegužės 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 881/2002 numatantis tam tikras specialiąsias ribojamąsias priemones, taikomas tam tikriems asmenims ir subjektams, susijusiems su Usama bin Ladenu, Al-Qaida tinklu ir Talibanu, ir panaikinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 467/2001, uždraudžiantį tam tikrų prekių ir paslaugų eksportą į Afganistaną, sustiprinantį skrydžių uždraudimą ir pratęsiantį Afganistano Talibano lėšų ir kitų finansinių išteklių įšaldymą. Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 18, tomas 1, p. 294–307).
[216] Detaliau apie teisinio pagrindo ir ES kompetencijos kvestionavimą žr., pavyzdžiui, ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 125.
[217] Lisabonos sutartis. ES oficialusis leidinys Nr. C 306, 2007, p. 1–201.
[218] Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. ES oficialusis leidinys Nr. C 202, 2016, p. 1–388.

įprastą teisėkūros procedūrą, apibrėžia administracinių priemonių sistemą, susijusią su kapitalo judėjimu ir mokėjimais, pavyzdžiui, lėšų, finansinio turto ar ekonominio pelno, priklausančio fiziniams arba juridiniams asmenims, grupėms ar nevalstybiniams subjektams arba jų valdomo, įšaldymą. Taip pat, (2) kad *Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, patvirtina priemones, įgyvendinančias pirmojoje pastraipoje minimą sistemą,* ir (3) kad [*š*]*iame straipsnyje minėti aktai apima būtinas nuostatas dėl teisinių apsaugos priemonių.* 75 straipsnio turinys reikšmingai skiriasi nuo anksčiau tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindus reglamentavusių straipsnių turinio. Juo buvo sukurtas iš esmės naujas teisinis pagrindas ES skirti tikslines finansines ribojamąsias priemones, skirtas kovoti su terorizmu. SESV 215 straipsnyje nustatoma, (1) kad [*k*]*ai sprendimas, priimtas pagal Europos Sąjungos sutarties V antraštinės dalies 2 skyrių, numato ekonominių ir finansinių santykių su viena ar keletu trečiųjų šalių visišką nutraukimą ar dalinį apribojimą, Taryba kvalifikuota balsų dauguma, remdamasi bendru Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai ir Komisijos pasiūlymu, patvirtina reikiamas priemones. Apie tai ji praneša Europos Parlamentui*. Taip pat, (2) kad [*k*]*ai pagal Europos Sąjungos sutarties V antraštinės dalies 2 skyrių priimtas sprendimas taip numato, Taryba pagal 1 dalyje nurodytą procedūrą gali patvirtinti ribojančias priemones, nukreiptas prieš fizinius ar juridinius asmenis, grupes ar nevalstybinius subjektus,* ir (3) kad [*š*]*iame straipsnyje nurodyti aktai apima reikalingas nuostatas dėl teisinių apsaugos priemonių.* Taigi SESV 215 straipsnyje eksplicitiškai nustatyta ES Tarybos teisė patvirtinti tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), nukreiptas prieš fizinius, juridinius asmenis, grupes ir nevalstybinius subjektus. SESV 215 straipsnis šiuo metu vadinamas *pagrindiniu* teisiniu tikslinių ribojamųjų priemonių priėmimo pagrindu, apimančiu ir platų subjektų spektrą, ir įvairių tikslinių ribojamųjų priemonių galimybę kokybine prasme[219]. Pažymėtina, kad abiejuose straipsniuose eksplicitiškai numatomos teisinės apsaugos priemonės. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad ES pirminė teisė buvo papildyta nuostatomis dėl ESTT kompetencijos. Šiuo metu SESV 275 straipsnyje numatyta, kad, nors ESTT jurisdikcijai nepriklauso nuostatos dėl BUSP ir jų pagrindu priimti aktai, tačiau teismo jurisdikcijai priklauso, be kita ko, *priimti sprendimus dėl pagal*

[219] Detaliau apie teisinius pagrindus ir ES kompetenciją po Lisabonos sutarties priėmimo žr., pavyzdžiui, CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 34.

šios Sutarties 263 straipsnio ketvirtojoje pastraipoje numatytas sąlygas[220] *pateiktų ieškinių, peržiūrint <...> Tarybos priimtų sprendimų, patvirtinančių ribojančias priemones, nukreiptas prieš fizinius ar juridinius asmenis, teisėtumą.*

Šiame poskyryje aptartos aplinkybės parodo skirtingų tarptautinių organizacijų, t. y. JT ir ES, skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių ištakų sąsajas ir ypatumus. Viena vertus, abi organizacijos pradėjo skirti priemones siekdamos kovoti su tomis pačiomis grėsmėmis[221], ir JT, ir ES atveju išryškėjo tendencija skirti tikslines priemones (vietoje valstybėms taikomų priemonių). Be to, abi organizacijos tuo pačiu metu pradėjo skirti daugiau dėmesio priemonių peržiūrai, o procesai ES (ESTT praktika) galimai turėjo įtakos priemonių peržiūros procedūrų vystymuisi JT. Kita vertus, teisinės tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių ištakos taip pat atskleidžia atskirų organizacijų (JT ir ES) skiriamų priemonių formavimosi konteksto savitumą. Aktualu priminti, kad JT pagrindiniai tikslai ir ištakos buvo susiję su siekiu užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą po Antrojo pasaulinio karo[222], o JT Saugumo Tarybai patikėta daugiausia atsakomybės šioje srityje[223]. JT Chartijos VII skyriaus nuostatos, skirtos tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimui, pradėtos taikyti kaip pagrindas skirti ribojamąsias priemones ir tikslines finansines ribojamąsias priemones valstybėms. Regioninės organizacijos Šaltojo karo metais tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimo kontekste reikšmingo vaidmens neatliko, nes dauguma jų buvo įsteigtos jau gerokai vėliau[224]. ES tikslai, nepriklausomai nuo skirtingų integracijos teorijų, visų pirma buvo ekonominiai[225], o bet kokios pastangos bendrai koordinuoti užsienio politiką ilgai buvo bevaisės[226]. Galiausiai BUSP nuostatos (įskaitant

[220] Sutarties dėl ES veikimo 263 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo gali pirmoje ir antrojoje pastraipose numatytomis sąlygomis pateikti ieškinį dėl jam skirtų aktų arba aktų, kurie yra tiesiogiai ir konkrečiai su juo susiję, ar dėl reglamentuojančio pobūdžio teisės aktų, tiesiogiai su juo susijusių ir dėl kurių nereikia patvirtinti įgyvendinančių priemonių.
[221] Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių tikslai detaliai atskleisti 1.2.2 poskyryje.
[222] WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford Handbook on the United Nations*. Oxford University Press, 2018.
[223] FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 62–63.
[224] SIDHU, W. P. S. *Regional Organizations* leidinyje WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford* (2018) <…>; FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 58, 60.
[225] WALKER, N. *The Philosophy of European Union Law* leidinyje CHALMERS, D.; ir ARNULL, A. (red.) *The Oxford Handbook of European Union Law.* Oxford University Press, 2015.
[226] SMITH, M. E. *Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation.* Cambridge University Press, 2003.

šiame poskyryje aptartas nuostatas, kuriomis buvo remiamasi skiriant pirmąsias tikslines ribojamąsias priemones) buvo įtrauktos į Maastrichto sutartį[227]. Taigi teisiniai ES tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindai pradėjo vystytis žymiai vėliau negu JT, be to, ES tikslai BUSP srityje niekada nebuvo tokie ambicingi kaip JT tikslai tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimo srityje. Tačiau, nepaisant JT ir ES skiriamų priemonių teisinių ištakų ypatumų, šios priemonės turi tokius pačius esminius požymius, kurie leidžia formuluoti bendrą JT ir ES, kaip tarptautinių organizacijų, skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą ir analizuoti šias priemones kartu.

1.2. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymiai

Toliau aptariami tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymiai, t. y. subjektai, kurie skiria šias priemones, skyrimo tikslai, adresatai, skyrimo pagrindai ir itin specifinis turinys.

1.2.1. Tikslines finansines ribojamąsias priemones skiriantys subjektai

Visų pirma, pažymėtina, kad nagrinėjamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės) skiriamos tarptautinių organizacijų – JT ir ES. JT jas skiria Saugumo Taryba, ES – ES Taryba. ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės gali būti skiriamos vadovaujantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis ir savarankiškai[228], t. y. ES gali skirti su JT reguliavimu nesusijusias tikslines finansines ribojamąsias priemones.

JT tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės) konkrečiam subjektui gali būti skiriamos tiesiogiai JT Saugumo Tarybos rezoliucija arba pagal rezoliucijoje numatytus kriterijus tikslines finansines ribojamąsias priemones konkrečiam subjektui gali nuspręsti skirti atsakingas JT komitetas. JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad *įprastai* valstybės narės pasiūlo konkrečius subjektus atsakingiems JT komitetams ir, nesant prieštaravimų, subjektai įtraukiami į priemonių adresatų sąrašus[229]. Visais atvejais priemonių skyrimo

---

[227] SMITH, M. E. *Europe's* <...>.

[228] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 2–3 straipsniai.

[229] Kai kurių režimų atvejais į tikslinių ribojamųjų priemonių adresatų sąrašus subjektus gali pasiūlyti įtraukti ir daugiau subjektų. Išsamiau žr., pavyzdžiui, JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 8.

(JT Saugumo Tarybos rezoliucijų ir vėlesnių su jomis susijusių dokumentų priėmimo) pagrindas JT yra anksčiau skyriuje minėtas JT Chartijos VII skyriaus 41 straipsnis, kuriame nustatoma JT Saugumo Tarybos teisė, nustačius grėsmę taikai, jos pažeidimo ar agresijos akto pavojų, panaudoti priemones, nesusijusias su ginkluotosios jėgos naudojimu.

ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės), kaip minėta, gali būti skiriamos ES savarankiškai arba vadovaujantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis[230]. SESV 75 straipsnyje, kuriame reglamentuojamos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės nuostatos, nustatyta teisė Europos Parlamento (toliau – EP) ir ES Tarybos įprasta teisėkūros tvarka priimti reglamentus ir ES Tarybai, remiantis Europos Komisijos (toliau – EK) pasiūlymu, patvirtinti konkrečias priemones. Kaip minėta, šiuo straipsniu eksplicitiškai numatytas pagrindas skirti priemones kovos su terorizmu tikslais[231]. Įvairesnės priemonės (įskaitant kovos su terorizmu[232]) ES gali būti priimamos vadovaujantis SESV 215 straipsniu, kuriame teikiama nuoroda į ES sutarties V antraštinės dalies II skyrių, t. y. į nuostatas BUSP srityje, ir numatoma dviejų žingsnių procedūra. Šiuo atveju priemones skiria ES Taryba, remdamasi bendru ES vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai ir EK pasiūlymu bei pranešant EP[233]. Kitaip negu vadovaujantis SESV 75 straipsniu, šiuo atveju tikslinės ribojamosios priemonės gali būti skiriamos tik tada, kai tokie veiksmai numatyti įgyvendinant BUSP priimtame sprendime. Siekiant įgyvendinti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, vadovaujamasi pastaraja procedūra. ES Tarybos pavirtintose Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairėse nustatyta, kad JT nustačius tikslines ribojamąsias priemones, ES turėtų siekti *nedelsdama priimti būtinus įgyvendinimo teisės aktus, ne vėliau kaip per 30 dienų nuo JT Saugumo Tarybos rezoliucijos*

[230] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 2–3 straipsniai.

[231] Primintina, kad straipsnyje teisė priimti reglamentus siejama su poreikiu pasiekti SESV 67 straipsnyje nurodytus tikslus, siekiant užkirsti kelią terorizmui ir susijusioms veikoms bei kovojant su jomis. ESTT vertinimu, *šis straipsnis skirtas tik administracinių priemonių sistemai, susijusiai su kapitalo judėjimu ir mokėjimais, apibrėžti, kai to reikia, kad būtų pasiekti 67 straipsnyje nurodyti tikslai užkertant kelią terorizmui ir susijusioms veikoms bei kovojant su jomis.* ESTT 2012 m. liepos 19 d. sprendimas byloje Nr. C-130/10 *Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:C:2012:472], par. 54.

[232] ESTT 2012 m. liepos 19 d. sprendimas byloje Nr. C-130/10 <...>, par. 60.

[233] Priemonių skyrimo procedūrą žr. ES Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2017 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/adoption-review-procedure/>.

priėmimo[234], o šiuo tikslu [*p*]*agal dabartinę teisėkūros procedūrą turi būti priimtas BUSP teisinis dokumentas ir įgyvendinimo Tarybos reglamentas, remiantis Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo ir bendru Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai bei Komisijos pasiūlymu*[235]. Praktiškai tais atvejais, kai ES tikslinėmis ribojamosiomis priemonėmis įgyvendinamos JT Saugumo Tarybos rezoliucijos, ES nekvestionuodama seka visus JT sprendimus. Jeigu JT Saugumo Tarybos atsakingas komitetas nusprendžia įtraukti subjektą į priemonių adresatų sąrašus, ES taip pat įtraukia šį subjektą. Jeigu JT Saugumo Tarybos atsakingas komitetas nusprendžia išbraukti subjektą iš sąrašų, ES taip pat jį išbraukia[236].

Kadangi tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos skirtingų tarptautinių organizacijų, vadovaujantis skirtingais teisiniais pagrindais, jų adresatai šių priemonių skyrimą turi skųsti skirtingose peržiūros institucijose. JT skiriamas priemones peržiūri JT Saugumo Tarybos koordinavimo centras ir Ombudsmeno biuras, ES – ESTT. Dėl tų pačių priežasčių vertinant peržiūros atveju aktualius teisės į teisingą procesą standartus yra aktualūs iš dalies skirtingi tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai. Detaliau šie ypatumai atskleidžiami antrajame ir trečiajame skyriuose.

Svarbu atskirti, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos ir įgyvendinamos ne tų pačių subjektų. JT skiriamas priemones privalo įgyvendinti JT valstybės narės[237]. ES reglamentai, kuriais nustatomos įšaldymo priemonės, *yra tiesiogiai taikomi ES valstybėse narėse ir nėra reikalaujama, kad jie būtų perkelti į nacionalinę teisę*[238]. Tačiau juose nustatoma, kad valstybės narės privalo priimti teisės aktus, kuriuose būtų numatytos nuobaudos už tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pažeidimus. Taip pat reikalaujama, kad valstybės narės paskirtų kompetentingas institucijas ir nurodytų jas reglamentų prieduose pateiktose interneto svetainėse. Žinoma, taip pat svarbu, kad valstybės narės būtų priėmusios bendro pobūdžio teisės aktus, kurių reikia tikslinėms finansinėms ribojamosios priemonėms vykdyti pagal šių valstybių narių jurisdikciją[239]. Nacionaliniuose teisės aktuose taip pat galima nustatyti procedūras, kaip

---

[234] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 38 straipsnis.

[235] Be to, laikoma, kad ES, įgyvendindama JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, gali nuspręsti taikyti ir didesnį poveikį turinčias tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones). ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 40 straipsnis.

[236] ECKES, C. *The Law* <...>, p. 211–212.

[237] Vadovaujantis JT Chartijos 2(5), 25 ir 103 straipsniais. Išsamiau žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 18, 65, 77, 146.

[238] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <...>, 25 straipsnis.

[239] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <...>, 25–26 straipsniai.

tvarkyti lėšas, kurias gali būti mėginama pervesti pažeidžiant tikslines ribojamąsias priemones[240]. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme nustatyta, kad [*t*]*arptautines sankcijas, nustatytas Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijomis ir pagal jas įsteigtų sankcijų komitetų sprendimais, Lietuvos Respublika įgyvendina kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis tiesiogiai taikomais Europos Sąjungos teisės aktais*, o [*t*]*arptautinės sankcijos, nustatytos tiesiogiai taikomais Europos Sąjungos teisės aktais, įgyvendinamos visa apimtimi*[241]. Įstatymas numato bendro pobūdžio pareigas ir nuostatas dėl atsakomybės už šių pareigų nevykdymą. Pavyzdžiui, numatyta, (i) kad yra draudžiama vykdyti prievoles ir veiksmus, kuriuos draudžiama vykdyti vadovaujantis minėtais teisės aktais, (ii) kad prievolių vykdymas ir ankstesni sandoriai, kurie yra draudžiami, privalo būti nedelsiant nutraukti arba jų vykdymas turi būti sustabdytas tarptautinių sankcijų įgyvendinimo laikotarpiui, (iii) kad yra draudžiama prisiimti naujas prievoles ir sudaryti sandorius, kurių vykdymas prieštarautų Lietuvos Respublikoje įgyvendinamoms tarptautinėms sankcijoms, (iv) kad tokie sandoriai būtų niekiniai ir negaliojantys[242]. ES atveju subjektai, kurie yra įpareigoti taikyti tikslines finansines ribojamąsias priemones, yra visi ES teritorijoje veikiantys juridiniai asmenys ir kiti ekonominės veiklos vykdytojai, įskaitant finansų ir kredito įstaigas, bei visi ES piliečiai[243].

Apibendrinant galima teigti, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos JT ir ES, kaip tarptautinių organizacijų, t. y. priemones skiria JT Saugumo Taryba ir ES Taryba. ES tikslines finansines ribojamąsias priemones skiria įgyvendindama JT Saugumo Tarybos rezoliucijas arba savarankiškai.

1.2.2. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių tikslai

JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų tikslinių ribojamųjų priemonių) skyrimo teisinis pagrindas – JT Chartijos VII skyriuje numatyta Saugumo Tarybos teisė imtis veiksmų, nustačius grėsmes taikai, jos

[240] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 52 straipsnis.
[241] Lietuvos Respublikos ekonominių <...>, 3 straipsnis.
[242] Lietuvos Respublikos ekonominių <...>, 5 straipsnis.
[243] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 39 straipsnis. Visi ES jurisdikcijai priklausantys subjektai taip pat yra įpareigoti suteikti kompetentingoms institucijoms visą turimą informaciją, kuri palengvintų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių taikymą (detaliau žr. ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 41 straipsnis).

pažeidimo ar agresijos akto pavojų. Chartijoje eksplicitiškai nurodoma, kad tokiais atvejais veikiama siekiant *palaikyti arba atkurti tarptautinę taiką bei saugumą*[244]. Atsižvelgiant į tai, kad tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pradėtos skirti daug vėliau, nei buvo susitarta dėl JT Chartijos nuostatų turinio, nenuostabu, kad joje nenumatyti detalūs tikslinių ribojamųjų priemonių tikslai. JT Saugumo Tarybos ataskaitose nurodoma, kad JT tarptautinių sankcijų (įskaitant tikslines ribojamąsias priemones) skyrimo tikslai iš esmės gali būti sugrupuoti į penkias kategorijas: (i) konfliktų sprendimas, (ii) kova su branduolinio ginklo platinimu, (iii) kova su terorizmu, (iv) demokratizacija ir (v) civilių apsauga (žmogaus teisių apsauga)[245]. Kai kuriose studijose tikslinių ribojamųjų priemonių tikslai buvo sugrupuoti į prievartinį elgesio keitimą, elgesio suvaržymą ir *įspėjimą* dėl elgesio[246], tačiau JT Saugumo Taryba iš esmės apibendrina, kad tikslinėmis ribojamosiomis priemonėmis siekia priversti subjektus pakeisti jų elgesį[247]. Apibendrinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijas ir politinio pobūdžio dokumentus, galima teigti, kad tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) tikslas – priversti tikslinių ribojamųjų priemonių adresatus elgtis (nesielgti) tam tikru būdu, tuo siekiant kovoti su grėsmėmis taikai ir saugumui, įskaitant sunkius tarptautinės teisės ir žmogaus teisių pažeidimus[248].

ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų tikslinių ribojamųjų priemonių) tikslus reglamentuoja keli pirminės teisės straipsniai. SESV 75 straipsnyje, kuriame nustatyti kovos su terorizmu tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindai, nustatyta, kad tikslinės ribojamosios priemonės ES institucijų yra skiriamos, [*k*]*ai to reikia, kad būtų pasiekti 67 straipsnyje nurodyti tikslai užkertant kelią terorizmui ir susijusioms veikoms bei kovojant su jomis*[249]. 67 straipsnyje, kuriame reglamentuojamos laisvės,

---

[244] Jungtinių Tautų Chartija <...>, 39 straipsnis.

[245] Detalesnius JT Saugumo Tarybos argumentus dėl to, kokie keliami tikslai ir kaip konkrečiai taikomos priemonės turėtų prisidėti prie jų įgyvendinimo, žr. JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 3–5.

[246] Nuorodų į konkrečias studijas JT Saugumo Taryba nepateikia. JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 15.

[247] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 14, 15.

[248] Žr. JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 14, taip pat, pavyzdžiui, 1999 m. spalio 15 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267.

[249] SESV 75 straipsnyje nustatyta, kad esant poreikiui, kad būtų pasiekti 67 straipsnyje nurodyti tikslai užkertant kelią terorizmui ir susijusioms veikoms bei kovojant su jomis, EP ir ES Taryba, *priimdami reglamentus pagal įprastą teisėkūros procedūrą, apibrėžia administracinių priemonių sistemą, susijusią su kapitalo judėjimu ir mokėjimais, pavyzdžiui, lėšų, finansinio turto ar ekonominio pelno, priklausančio fiziniams arba juridiniams asmenims, grupėms ar nevalstybiniams subjektams arba*

saugumo ir teisingumo erdvės nuostatos, nustatyta, kad ES: (i) *sukuria laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje gerbiamos pagrindinės teisės bei skirtingos valstybių narių teisinės sistemos ir tradicijos*, (ii) *užtikrina, kad nebus asmenų kontrolės jiems kertant vidaus sienas, ir suformuluoja valstybių narių solidarumu paremtą bendrą prieglobsčio, imigracijos ir išorės sienų kontrolės politiką, kuri būtų teisinga trečiųjų šalių piliečiams*, (iii) *stengiasi užtikrinti aukštą saugumo lygį prevencijos bei kovos su nusikalstamumu, rasizmu ir ksenofobija priemonėmis, taip pat policijos ir teisminių institucijų bei kitų kompetentingų valdžios institucijų veiklos koordinavimo ir bendradarbiavimo priemonėmis, taip pat tarpusavyje pripažįstant teismo sprendimus baudžiamosiose bylose, o prireikus derinant baudžiamuosius įstatymus* ir (iv) *sudaro palankias sąlygas pasinaudoti teisingumu, ypač taikydama teisminių ir neteisminių sprendimų civilinėse bylose tarpusavio pripažinimo principą*. Sisteminė šių nuostatų analizė rodo, kad kovos su terorizmu ES tikslinių ribojamųjų priemonių tikslas (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) – užtikrinti prielaidas *laisvai, saugiai ir teisingai erdvei.* Šį tikslą galima pasiekti kovojant su nusikalstamumu. Laikoma, kad tikslinės ribojamosios priemonės gali padėti kovojant su nusikalstamumu, užkertant kelią terorizmui ir su juo susijusioms veikoms. Kitame tikslines ribojamąsias priemones reglamentuojančiame SESV 215 straipsnyje tikslinių ribojamųjų priemonių tikslai eksplicitiškai nėra nurodyti[250], tačiau šio straipsnio 1 dalyje teikiama nuoroda į ES sutarties V antraštinės dalies antrąjį skyrių. V antraštinėje dalyje reglamentuojamos nuostatos, susijusios su ES išorės veiksmais, o antrajame skyriuje nustatomos konkrečios nuostatos dėl BUSP. Antrojo skyriaus 23 straipsnyje teikiama nuoroda į pirmąjį skyrių ir nurodoma, kad ES, vykdydama šiame skyriuje numatytus veiksmus tarptautinėje erdvėje, vadovaujasi principais, siekia

jų valdomo, įšaldymą. ES Taryba, remdamasi EK pasiūlymu, *patvirtina priemones, įgyvendinančias pirmojoje pastraipoje minimą sistemą*.

[250] SESV 215 straipsnyje nustatyta, kad *(i)* [*k*]*ai sprendimas, priimtas pagal Europos Sąjungos sutarties V antraštinės dalies 2 skyrių, numato ekonominių ir finansinių santykių su viena ar keletu trečiųjų šalių visišką nutraukimą ar dalinį apribojimą, Taryba kvalifikuota balsų dauguma, remdamasi bendru Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai ir Komisijos pasiūlymu, patvirtina reikiamas priemones. Apie tai ji praneša Europos Parlamentui, kad (ii) [k]ai pagal Europos Sąjungos sutarties V antraštinės dalies 2 skyrių priimtas sprendimas taip numato, Taryba pagal 1 dalyje nurodytą procedūrą gali patvirtinti ribojančias priemones, nukreiptas prieš fizinius ar juridinius asmenis, grupes ar nevalstybinius subjektus, taip pat, kad (iii)* [*š*]*iame straipsnyje nurodyti aktai apima reikalingas nuostatas dėl teisinių apsaugos priemonių*.

tikslų ir vykdo veiksmus pagal ES išorės veiksmų bendrąsias nuostatas[251]. 24 straipsnyje numatyta, kad ES kompetencija BUSP srityje apima visas užsienio politikos sritis ir visus su ES saugumu susijusius klausimus, įskaitant laipsnišką bendros gynybos politikos formavimą[252]. Taigi teikiama nuoroda į ES sutarties V antraštinės dalies pirmąjį skyrių, kuriame pateikiamos bendrosios ES išorės veiksmų nuostatos. Šį skyrių sudaro tik du straipsniai – 22 straipsnis skirtas ES institucijų kompetencijoms atskirti, o tikslai nustatomi 21 straipsnyje. Pastarojo straipsnio nuostatos, nors ir kritikuojamos dėl ydingų formuluočių[253], rodo, kad jo pagrindu tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) gali būti skiriamos dėl itin plataus spektro tikslų. 21 straipsnyje, be kita ko, numatyta, kad (i) ES veiksmai *grindžiami principais, paskatinusiais jos pačios sukūrimą, vystymąsi ir plėtrą, ir kurių įgyvendinimą ji skatina platesniame pasaulyje: demokratijos, teisinės valstybės, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių visuotinumo ir nedalomumo, pagarbos žmogaus orumui, lygybės ir solidarumo principais bei Jungtinių Tautų Chartijos ir tarptautinės teisės principų laikymusi*, taip pat (ii) ES *siekia plėtoti santykius ir kurti partnerystę su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis, regioninėmis arba pasaulinėmis organizacijomis, kurios taip pat laikosi pirmojoje pastraipoje nurodytų principų. Ji skatina bendrų problemų daugiašalius sprendimus, ypač priimamus Jungtinių Tautų struktūroje* ir (iii) ES nustato ir įgyvendina bendrą politiką ir veiksmus bei siekia aukšto lygio bendradarbiavimo visose tarptautinių santykių srityse toliau nurodytais tikslais, t. y. tam, kad:

a) apgintų savo vertybes, pagrindinius interesus, saugumą, nepriklausomybę ir vientisumą;

b) įtvirtintų ir remtų demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir tarptautinės teisės principus;

---

[251] ES sutarties 23 straipsnyje nustatyta, kad ES *pagal šį skyrių vykdomuose savo veiksmuose tarptautinėje arenoje vadovaujasi principais, siekia tikslų ir veiksmus vykdo remdamasi Sąjungos išorės veiksmų bendrosiomis nuostatomis, kurie pateikti 1 skyriuje.*

[252] ES sutarties 24 straipsnyje nustatyta, kad ES *kompetencija bendros užsienio ir saugumo politikos srityje apima visas užsienio politikos sritis ir visus su Sąjungos saugumu susijusius klausimus, įskaitant laipsnišką bendros gynybos politikos formavimą, kuris sudarytų sąlygas pereiti prie bendros gynybos. Bendrai užsienio ir saugumo politikai taikomos konkrečios taisyklės ir procedūros. Išskyrus atvejus, kai Sutartyse nustatyta kitaip, ją vieningai apibrėžia ir įgyvendina Europos Vadovų Taryba ir Taryba*.

[253] EECKHOUT, P. *The EU's Common Foreign and Security Policy after Lisbon: From Pillar Talk to Constitutionalism* leidinyje BIONDI, A.; EECKHOUT, P.; ir RIPLEY, S. (red.) *EU Law After Lisbon*. New York: Oxford University Press, 2012, p. 267–269.

c) *išsaugotų taiką, užkirstų kelią konfliktams ir stiprintų tarptautinį saugumą pagal Jungtinių Tautų Chartijos tikslus ir principus, taip pat pagal Helsinkio baigiamojo akto principus ir Paryžiaus Chartijos tikslus, įskaitant susijusiuosius su išorės sienomis;*
d) *skatintų besivystančių šalių ekonominį, socialinį ir aplinkos apsaugos tvarų vystymąsi, pirmiausia siekdama panaikinti skurdą;*
e) *skatintų visų šalių integraciją į pasaulio ekonomiką, įskaitant laipsnišką tarptautinės prekybos apribojimų panaikinimą;*
f) *prisidėtų prie tarptautinių priemonių, skirtų aplinkos kokybės išsaugojimui ir gerinimui bei pasaulio gamtos išteklių tausojančiam valdymui, siekiant užtikrinti tvarų vystymąsi, kūrimo;*
g) *padėtų tautoms, šalims ir regionams, susidūrusiems su gaivalinėmis nelaimėmis arba žmogaus sukeltomis katastrofomis; ir*
h) *remtų tarptautinę sistemą, grindžiamą tvirtesniu daugiašaliu bendradarbiavimu ir tinkamu pasauliniu valdymu*[254].

Tačiau pažymėtina, kad, nors ES vykdo veiksmus BUSP, remdamasi ES išorės veiksmų bendrosiomis nuostatomis, ne visos išorės veiksmų nuostatos laikytinos aktualiomis BUSP. Vertinama, kad tikslai, numatyti d ir g punktuose, aiškiai nurodo į su BUSP nesusijusias sritis, a, b ir h punktuose numatyti tikslai yra *tarpsektorinio* pobūdžio ir tik c punkte numatytas tikslas įvardija BUSP esmę[255]. Atsižvelgiant į tai, bendriausias tikslas vėlgi yra tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimas.

ES Taryba nurodo, kad pagrindiniai tikslai skiriant tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) gali būti suskirstyti į kelias grupes: (i) siekis apsaugoti ES vertybes, pagrindinius interesus ir užtikrinti saugumą, (ii) siekis išsaugoti taiką, (iii) siekis stiprinti ir remti demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir tarptautinės teisės principus, (iv) siekis užkirsti kelią konfliktams ir didinti tarptautinį saugumą[256]. Tyrimo metu atlikta ES politinių, programinių dokumentų nuostatų analizė rodo, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės laikomos svarbiu įrankiu siekiant palaikyti ir atstatyti tarptautinę taiką ir saugumą. Minėtuose dokumentuose nurodoma, kad jos skiriamos atsižvelgiant į JT Chartijos principus ir ES BUSP, kovojant su terorizmu, branduoliniu ginklavimusi, siekiant užtikrinti pagarbą žmogaus teisėms,

[254] ES sutarties 21 straipsnis.
[255] EECKHOUT, P. *The EU's* <...>, p. 268–269.
[256] Detaliau žr. ES Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/>.

demokratijai, teisinės valstybės ir gero valdymo principams[257]. Be to, ES politiniuose, programiniuose dokumentuose eksplicitiškai nurodoma, kad šiomis priemonėmis siekiama, kad *pasikeistų* subjektų, kuriems šios priemonės taikomos, *politika* arba *veikla*. ES Tarybos patvirtintose Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairėse numatyta, kad teisiniuose dokumentuose, kuriais skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), galima nurodyti *paskatas atlikti reikalingus politikos ar veiklos pakeitimus*[258]. Taigi matyti, kad ir čia numatyti į elgesio pokyčius nukreipti tikslai. Nepaisant to, moksliniuose darbuose pažymima, kad nėra jokių viešai prieinamų duomenų, kurie rodytų, kad ES kada nors būtų panaikinusi priemones dėl subjekto elgesio pasikeitimo. Be to, vertinama, kad nustatyti elgesio pokyčius yra itin sudėtinga – pavyzdžiui, kaip reikėtų nustatyti, ar subjektas daugiau *neberemia* terorizmo, jeigu anksčiau jo parama buvo finansinė, o paskyrus priemones jo lėšos buvo įšaldytos?[259].

Apibendrinant galima teigti, kad JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių tikslas yra priversti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatus elgtis (nesielgti) tam tikru būdu, tuo siekiant kovoti su grėsmėmis taikai ir saugumui, įskaitant sunkius tarptautinės teisės ir žmogaus teisių pažeidimus.

1.2.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai

JT Chartijos VII skyriaus 41 straipsnis, kurtas kaip teisinis pagrindas JT tarptautinių sankcijų valstybėms taikymui, buvo laikomas pagrindu JT tarptautines sankcijas skirti keturių kategorijų subjektams: (i) pavienėms valstybėms, (ii) valstybių grupėms, (iii) *de facto* arba nepripažintoms valstybėms ir (iv) vadinamosioms žlugusioms valstybėms[260]. Pradėjus skirti tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias

[257] ES Taryba. *Pagrindiniai* <...> 1, 3 straipsniai; ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių*, <...> 2 straipsnis, 4 straipsnis.
[258] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 4 straipsnis, I priedas.
[259] ECKES, C. *The Law* <...>.
[260] Į pavienes valstybes nukreiptos JT tarptautinės sankcijos yra skiriamos valdžiai ir yra nukreiptos į visos valstybės teritoriją; į kelias valstybes nukreiptų JT tarptautinių sankcijų pavyzdžiai – tarptautinės sankcijos Jugoslavijos, taip pat Etiopijos ir Eritrėjos karo atveju; į *de facto* ar nepripažintas valstybes nukreiptų JT tarptautinių sankcijų pavyzdžiai – tarptautinės sankcijos, skirtos Rodezijai, Serbijai-Juodkalnijai, Talibanui Afganistane, Haičiui, Siera Leonei, Bisau Gvinėjai; į vadinamąsias žlugusias valstybes nukreiptų tarptautinių sankcijų pavyzdžiai – tarptautinės sankcijos Somaliui ir Liberijai. JT Saugumo Taryba *Special* <...>, p. 9.

priemones) šio straipsnio pagrindu priemonės skiriamos dar kelioms papildomoms subjektų grupėms, kurioms priskirtini subjektai gali būti visiškai nesusiję su tuo metu valstybę valdančia valdžia. Vadovaujantis SESV 75 ir 215 straipsnių nuostatomis, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatais gali būti fiziniai, juridiniai asmenys, grupės ir nevalstybiniai subjektai. Grupių kategorijai priskiriamos, pavyzdžiui, sukilėlių ir teroristinės grupės. Nevalstybinių subjektų kategorija apima itin platų subjektų ratą. JT Saugumo Taryba savo ataskaitose nurodo, kad nevalstybiniai subjektai gali būti (i) sukilėlių grupės, (ii) teroristinės grupės, (iii) pavieniai individai, (iv) ginklų prekiautojai, (v) privataus sektoriaus subjektai, pavyzdžiui, korporacijos[261]. Tarptautinės teisės kontekste nevalstybiniais subjektais laikomi įvairūs subjektai, įskaitant tarpvyriausybines organizacijas, nevyriausybines organizacijas, tarptautines korporacijas ir individus, kurių statusas nėra aiškus. Moksliniuose darbuose nurodoma, kad vienintelis šiuos subjektus vienijantis požymis iš esmės yra tai, kad jie nėra valstybės, tačiau jie kažkokiu būdu dalyvauja ir valstybių suformuotoje tarptautinėje sistemoje ir daro jai įtaką[262]. Moksliniuose darbuose kartais apibendrinama, kad tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skiriamos individams ir organizacijoms[263].

Svarbu pažymėti, kad moksliniuose darbuose ir šiame darbe tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatais vadinami subjektai, kurių atžvilgiu skiriamos priemonės. Šiuos vadinamuosius priemonių adresatus svarbu atskirti nuo subjektų, kurie privalo šias priemones įgyvendinti.

Apibendrinant galima teigti, kad bendriausios JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų kategorijos yra fiziniai, juridiniai asmenys, grupės ir nevalstybiniai subjektai (pavyzdžiui, sukilėlių grupės, teroristinės grupės). Šiame darbe priemonių adresatai vadinami *adresatais* arba *subjektais*.

1.2.4. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindai

Pažymėtina, kad šiame darbe pateikiamas nebaigtinis visų įmanomų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindų sąrašas, nes tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios

[261] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 9.
[262] NOORTMANN, M.; REINISCH, A.; ir RYNGAERT, C. *Non-State Actors in International Law*. Hart Publishing, 2015, p. 2.
[263] Žr., pavyzdžiui, HAPPOLD, M. *Economic Sanctions and International Law: An Introduction* leidinyje EDEN, P.; ir HAPPOLD, M. *Economic Sanctions and International Law*, Hart Publishing, 2016, Vol. 62, p. 1.

priemonės) yra skiriamos dėl vis įvairesnių pagrindų[264]. Kaip aptarta anksčiau šiame skyriuje, grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui samprata ilgainiui reikšmingai keitėsi ir galiausiai apėmė ypatingai platų aplinkybių spektrą. JT Chartija ir ES pirminė teisė baigtinio pagrindų sąrašo taip pat nenumato.

JT Saugumo Tarybos rezoliucijų, kuriomis skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, nuostatų analizė leidžia išskirti toliau nurodytus subjektų įtraukimo pagrindus – kriterijus, kuriais vadovaujantis valstybės narės ir JT Saugumo Taryba (atsakingi komitetai) sprendžia dėl subjektų įtraukimo į tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų sąrašus[265]:

- įsitraukimas į tokius veiksmus, kurie kelia grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui ar valstybės stabilumui[266], įskaitant veiksmus, kurie kelia grėsmę valstybės ar regiono saugumui[267], atsakomybę už situaciją valstybės viduje, kuri kelia grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui[268];
- teroristiniai aktai[269] ir su jais susijusios veikos:
    - su Da'esh ir Al-Qaida susijusius subjektus nustatyta įtraukti tuo atveju, jeigu, be kita ko, nusprendžiama, kad jie yra susiję su šių grupių veikla ir dalyvauja jų finansavime, planavime, aprūpinime, parengime, atlikime veiksmų, kurie siejami su šiomis grupėmis, arba tiekia, parduoda ar perduoda ginklus ar susijusias medžiagas šioms grupėms, rūpinasi įdarbinimu

[264] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 9.

[265] Konkrečių subjektų asmens duomenis ir konkrečias tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo jiems priežastis galima rasti JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/narrative-summaries>.

[266] Pavyzdžiui, 2005 m. balandžio 18 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1596 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/1596>; 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1988 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1988%20%282011%29>); 2017 m. sausio 27 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2339 <...>; 2015 m. kovo 3 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2206 <...>.

[267] Pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1844 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1844%282008%29>; 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>.

[268] 2003 m. gegužės 22 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1483 <...>.

[269] Pavyzdžiui, 2005 m. spalio 31 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1636 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1636(2005)>.

jose ar kitaip jas paremia[270]; dalyvauja finansavime, planavime, aprūpinime, parengime, atlikime veiksmų, kurie siejami su nurodytais subjektais (kartu su jais, jų vardu, jų nurodymu ar juos remiant); tiekia, parduoda ar perveža ginklus ir susijusias medžiagas nurodytiems subjektams; įdarbina ar teikia kitokią paramą nurodytiems ir su jais susijusiems subjektams[271];

- prieglobsčio suteikimas individams ar grupėms, jų padėties palengvinimas, jų finansavimas, paramos teikimas, aprūpinimas įranga, organizavimas, apmokymas ar kurstymas tam, kad jie panaudotų jėgą arba atliktų teroristinius aktus prieš kitas valstybes ar jų piliečius[272];
- dalyvavimas finansavime, planavime, parengime, atlikime veiksmų (ar kitokios paramos jiems atlikti teikime), kurie siejami su teroristinėmis grupuotėmis (kartu su jais, jų vardu, jų nurodymu ar juos remiant)[273];
- ginklų ir susijusių medžiagų tiekimas, pardavimas ar pervežimas teroristinėms grupuotėms[274];
- įdarbinimas ar kitokios paramos teikimas teroristinėms grupuotėms ir su jais susijusiems subjektams[275];

[270] Pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <...>.
[271] 1999 m. spalio 15 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 <...>; 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989, preambulė [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1989%20%282011%29>; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2253%282015%29>.
[272] Pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>.
[273] 1999 m. spalio 15 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 <...>; 2011 m. birželio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1989%20%282011%29>; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>.
[274] 1999 m. spalio 15 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 <...>; 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <...>; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>.
[275] 1999 m. spalio 15 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 <...>; 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <...>; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>.

- tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai[276], kliudymas teikti humanitarinę pagalbą[277];
- įsitraukimas į tarptautinę teisę pažeidžiančius aktus, pavyzdžiui, civilių bombardavimas[278], vaikų išnaudojimas ginkluotiems konfliktams[279]; įsitraukimas į atakas, nukreiptas prieš JT misijas[280], kliudymas taikos palaikymo, diplomatinėms misijoms[281];
- įsitraukimas į rimtus žmogaus teisių pažeidimus, pavyzdžiui, seksualinio smurto ar smurto lyties pagrindu planavimą[282];
- embargo pažeidimai[283].

JT vertina, kad kartais priemonių skyrimo kriterijai suformuluoti beveik taip pat kaip ir priemonių tikslai[284]. JT Saugumo Tarybos ataskaitose teigiama, kad visus pagrindus (kriterijus), kuriais vadovaujantis skiriamos ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), galima suskirstyti į keliolika grupių:

- grėsmės taikai, saugumui ir stabilumui kėlimas;
- ginklų embargo pažeidimai;
- ginkluotų grupių rėmimas neteisėtos prekybos būdu;
- kliudymas nusiginklavimui, demobilizacijai ir reintegracijai;
- žmogaus teisių ar humanitarinės teisės pažeidimai;
- kliūčių prieigai prie humanitarinės pagalbos sudarymas;
- bandymas įtraukti civilius į žmogaus teisių pažeidimus;
- vaikų įdarbinimas kariniais tikslais;
- prievartavimas ar smurtavimas dėl lyties;
- netinkamas viešųjų išteklių panaudojimas;
- kliudymas taikos palaikymo misijoms, jų atakavimas;
- viešos neapykantos ir smurto kurstymas;

[276] Pavyzdžiui, 2005 m. kovo 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1591 <...>; 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>; 2015 m. kovo 3 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2206 <...>; 2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 <...>.
[277] Pavyzdžiui, 2011 m. liepos 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2002 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/2002>.
[278] Pavyzdžiui, 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>.
[279] Pavyzdžiui, 2011 m. liepos 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2002 <...>.
[280] Pavyzdžiui, 2017 m. sausio 27 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2339; 2015 m. kovo 3 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2206 <...>.
[281] Pavyzdžiui, 2015 m. kovo 3 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2206 <...>.
[282] Pavyzdžiui, 2017 m. sausio 27 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2339 <...>.
[283] Pavyzdžiui, 2011 m. liepos 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2002 <...>.
[284] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 9.

- parama branduoliniam ginklavimuisi;
- paramos teikimas teroristinėms grupuotėms arba sąsajos su jomis;
- įsitraukimas į teroristinius sprogdinimus ar politines žmogžudystes;
- kliudymas atstatyti konstitucinę santvarką[285].

ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės), kuriomis įgyvendinamos JT Saugumo Tarybos rezoliucijos, skiriamos atitinkamai tiems patiems adresatams dėl atitinkamai tokių pačių priežasčių. ES teisės aktuose teikiamos nuorodos į JT Saugumo Tarybos rezoliucijų ir atsakingų JT komitetų dokumentų turinį[286] bei nurodoma, kad ES teisės akto priede išvardijami subjektai, kuriuos nurodė JT Saugumo Taryba arba konkretus atsakingas komitetas[287]. Be to, ES skiria tikslines finansines ribojamąsias priemones (ir kitas tikslines ribojamąsias priemones) savarankiškai[288] dėl tokių pačių pagrindų kaip ir JT, pavyzdžiui, dėl subjektų įsitraukimo į teroristinę veiklą[289], veiklos, susijusios su rimtais žmogaus teisių pažeidimais[290], branduoliniu ginklavimusi, įsitraukimu ar paramos teikimu tokiems veiksmams, kurie kelia grėsmę taikai, saugumui ar valstybės stabilumui[291]. ES teisės aktuose nurodoma, kad priemonės

[285] JT Saugumo Taryba. *Special* <...>, p. 9.

[286] Pavyzdžiui, 2011 m. rugpjūčio 1 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2011/486/BUSP dėl ribojamųjų priemonių tam tikriems asmenims, grupėms, įmonėms ir subjektams atsižvelgiant į padėtį Afganistane. ES oficialusis leidinys Nr. L 199, 2011, p. 57–72 ir vėlesni jį pakeitę sprendimai; 2002 m. gegužės 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 881/2002 <...>; 2016 m. rugsėjo 20 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2016/1693 dėl ribojamųjų priemonių ISIL (*Da'esh*) ir Al-Qaida ir su jomis susijusiems asmenims, grupėms, susivienijimams ir subjektams, kuriuo panaikinama Bendroji pozicija 2002/402/BUSP. ES oficialusis leidinys Nr. L 255, 2016, p. 25–32).

[287] Žr., pavyzdžiui, 2002 m. gegužės 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 881/2002 <...>, 2 straipsnio 3 dalis.

[288] Vadinamąjį ES paskirtų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) žemėlapį (paskirtų ir JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) ir šias priemones reglamentuojančių teisės aktų visumą žr. internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2017 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.sanctionsmap.eu/#/main>.

[289] Žr. 2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos Bendrąją poziciją Nr. 2001/931/BUSP <…>; 2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos reglamentą Nr. 2580/2001 <...>.

[290] Pavyzdžiui, 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2015/1763 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Burundyje. ES oficialusis leidinys Nr. L 257, 2015, p. 37–41; 2011 m. balandžio 12 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2011/235/BUSP <...>, p. 51.

[291] Pavyzdžiui, 2011 m. kovo 21 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2011/173/BUSP dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Bosnijoje ir Hercegovinoje. ES oficialusis leidinys Nr. L 76, 2011, p. 68–71; 2014 m. kovo 17 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2014/145/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų atsižvelgiant į veiksmus, kuriais

skiriamos, pavyzdžiui, dėl *kenkimo demokratijai* ar *trukdymo politinio sprendimo paieškai*[292], grėsmės demokratijai ir teisinei valstybei kėlimo[293], represinių priemonių, kurių buvo imtasi prieš pilietinę visuomenę[294] ir demokratinės opozicijos atstovus[295]. ES Tarybos sprendimu dėl tikslinių ribojamųjų priemonių Baltarusijoje buvo skirtos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės subjektams, kurie, be kita ko, *smarkiai kenkia demokratijai arba teisinei valstybei Baltarusijoje, gauna naudos iš Lukašenkos režimo arba jį remia*[296]. Europos Vadovų Tarybos ir ES Tarybos oficialioje interneto svetainėje nurodoma, kad tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo pagrindus galima suskirstyti į kelias grupes: dėl terorizmo, branduolinio ginklo platinimo, žmogaus teisių pažeidimų, užsienio teritorijos aneksijos ir tyčinio suverenios valstybės destabilizavimo[297].

Svarbu atkreipti dėmesį, kad JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės) gali būti skiriamos nenustačius atsakomybės už konkrečią veiką. Nors dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių paskyrimo kai kuriems subjektams pateikiamos konkrečios priežastys, pavyzdžiui, nurodoma, kad jie dalyvavo konkrečiuose

---

kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsinamasi. ES oficialusis leidinys Nr. L. 78, 2014, p. 16–21.

[292] ES Tarybos sprendime dėl priemonių atsižvelgiant į padėtį Burundyje numatyta, kad tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) turėtų būti taikomos, be kita ko, fiziniams asmenims, kurie kenkia demokratijai ar trukdo politinio sprendimo paieškai Burundyje, be kita ko, vykdydami smurto, represinius veiksmus arba kurstydami smurtą. 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2015/1763 <...> 1 straipsnio 1 dalies a punktas.

[293] 2017 m. lapkričio 13 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2017/2063 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Venesueloje. ES oficialusis leidinys Nr. L 295, 2017, p. 21–37.

[294] Pavyzdžiui, 2010 m. spalio 25 d. ES Tarybos sprendimu buvo imtasi ribojamųjų priemonių dėl 2009 m. rugsėjo 28 d. įvykių, kurių metu vyriausybės pajėgos apšaudė protestuojančią minią ir dėl to žuvo daug žmonių. 2010 m. spalio 25 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2010/638/BUSP dėl ribojamųjų priemonių Gvinėjos Respublikai. ES oficialusis leidinys Nr. L 280, 2010, p. 10–17.

[295] Tikslines finansines ribojamąsias priemones subjektams Baltarusijoje reglamentuojančius dokumentus žr. ES internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2017 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: https://www.sanctionsmap.eu/#/main/details/2/acts?search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>.

[296] 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP <...>.

[297] Detalią klasifikaciją žr. ES Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2017 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/different-types/>.

išpuoliuose ar kad jų atžvilgiu buvo priimti apkaltinamieji nuosprendžiai[298], tačiau JT ir ES šių subjektų atsakomybės nenustato. Be to, kai kurios tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos nepateikiant jokių konkrečių duomenų apie padarytas veikas. Pavyzdžiui, dėl kai kurių pagal rezoliuciją Nr. 1970[299] į priemonių adresatų sąrašus įtrauktų subjektų nurodoma, kad priemonės paskirtos dėl *ištikimybės režimui* ir užimamų pareigų žvalgybos agentūroje, nepateikiant konkrečių detalių apie atsakomybę ar sąsają su konkrečiais pažeidimais[300]. Kai kuriems subjektams, kuriems skirtos kovos su terorizmu priemonės, kaip priemonių skyrimo priežastys pateikiamos tik teisės aktų (rezoliucijų) nuostatos, kuriose nustatyta, kad priemonės turėtų būti skiriamos subjektams, kurie kokiu nors būdu paremia į priemonių adresatų sąrašus įtrauktų grupių veiklą[301]. Palyginimui, valstybių ir tarptautinių organizacijų taikomų atsakomųjų priemonių atveju būtina sąlyga yra kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos atliktas pažeidimas (angl. *internationally wrongful act*)[302]. JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju iš esmės pakanka nustatyti grėsmės taikai, jos pažeidimo ar agresijos akto pavojų, įvairias sąsajas su anksčiau minėtomis veikomis. ESTT vertina, kad JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės nėra skiriamos kaip bausmė[303]. JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės gali būti skiriamos vien dėl susirūpinimą keliančio elgesio, siekiant šį elgesį paveikti. Iš baudžiamosios teisės perspektyvos tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) vertinančių autorių darbuose teigiama, kad JT ir ES tikslinės

[298] Žr., pavyzdžiui, JT Saugumo Tarybos informaciją [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/adel-ben-al-azhar-ben-youssef-hamdi>; <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/entity/abu-sayyaf-group>; <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/tarek-ben-habib-ben-al-toumi-al-maaroufi>.

[299] 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>.

[300] Žr. JT Saugumo Tarybos informaciją [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/abu-zayd-umar-dorda>.

[301] Žr. JT Saugumo Tarybos informaciją [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/abdul-mananagha>.

[302] Tarptautinės teisės komisija. *Valstybių* <...>, 49 straipsnio 1 dalis; Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių organizacijų* <…>, 51 straipsnio 1 dalis.

[303] Detaliau ESTT vertinimas atskleidžiamas 1.3.2 dalyje. Žr., pavyzdžiui, ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 358.

ribojamosios priemonės skiriamos nesivadovaujant klasikiniu atsakomybės principu, kuris taikomas baudžiamojoje teisėje, o veikiau vadovaujantis bendru įspūdžiu apie konkretų subjektą[304]. Cian Murphy nurodo, kad, nors tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) turi didelį poveikį jų adresatams, jų skyrimo sistema yra visiškai nepagrįsta siekiu griežtai nustatyti konkretaus subjekto atsakomybę[305]. Terorizmo užkardymo teisės kontekste vertinama, kad kovoje su terorizmo grėsmėmis yra iš esmės atsisakoma atsakomybės, pagrįstos kalte, principo[306].

Siekiant išsamiau apibūdinti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo aplinkybes, toliau pateikiami keli konkretūs pavyzdžiai. JT Saugumo Tarybos rezoliucijoje Nr. 2206 numatytos tikslinės finansinės ribojamosios priemones už, be kita ko, žmogaus teisių ir tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus (pavyzdžiui, civilių žudymą, į etnines grupes nukreiptą smurtą, prievartavimus, atakas mokyklose, maldos vietose ir ligoninėse), taip pat už įsitraukimą į atakas, nukreiptas prieš JT misijas, kliudymą taikos palaikymo, diplomatinėms misijoms[307]. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo konkretiems subjektams priežasčių santraukose pakartojamos aktualių rezoliucijų nuostatos ir nurodoma, kad pagal šią rezoliuciją priemonės paskirtos dėl, pavyzdžiui, veiksmų ar politikos, kurių tikslas arba pasekmės yra konfliktų plėtra, kliudymas taikos palaikymo misijoms ar vadovavimas bet kokiam subjektui, kuris ar kurio nariai buvo įsitraukę į nurodytus veiksmus[308]. Nurodoma, kad subjektai, kuriems skirtos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, *vadovavo* įvairiems už pažeidimus atsakingų grupių veiksmams[309] arba yra *atsakingi* už konkrečių grupių atliktus veiksmus, pavyzdžiui, civilių atakavimą, prievartavimą ir kankinimą. JT Saugumo Tarybos rezoliucijoje Nr. 1970 numatytos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės už, be kita ko, didelius ir sistemingus žmogaus teisių pažeidimus, įskaitant represijas prieš taikius demonstrantus ir smurtą prieš

[304] ASP, P. *Blacklisting Sanctions and Principles of Criminal Law*. Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law* <...>, p. 135–137.
[305] ASP, P. *Blacklisting* <...>, p. 136.
[306] MURPHY, C. C. *EU Counter-Terrorism* <...>, p. 141.
[307] JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2206 <...>.
[308] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/2206/materials/summaries/individual/gabriel-jok-riak>.
[309] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/2206/materials/summaries/individual/marial-chanuong-yol-mangok>.

civilius[310]. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo konkretiems subjektams priežasčių santraukose nurodoma, kad pagal šią rezoliuciją priemonės paskirtos dėl, pavyzdžiui, vadovavimo komitetams, kurie laikomi atsakingais už rezoliucijoje nurodytus veiksmus[311], dėl režimo saugumo užtikrinimo[312], giminystės ryšių su politiniais lyderiais[313], atsakomybės už ginkluotųjų pajėgų veiksmus[314], *glaudžius ryšius* su režimu[315], kelionių apribojimų pažeidimus[316].

Apibendrinant galima teigti, kad JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos už sąsajas su tokiais veiksmais, kurie laikomi keliančiais grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, įskaitant sąsajas su tarptautinės teisės pažeidimais, tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimais ir žmogaus teisių pažeidimais. Siekiant skirti šias priemones nėra būtina nustatyti konkretaus subjekto atsakomybę už konkrečią veiką, dėl kurios skiriamos priemonės.

---

[310] 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>.

[311] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/abdulqader-mohammed-al-baghdadi>.

[312] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/abdulqader-yusef-dibri>.

[313] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/sayyid-mohammed-qadhaf-al-dam>.

[314] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/abu-bakr-yunis-jabir>.

[315] Žr., pavyzdžiui, santraukas JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/mohammed-muammar-qadhafi>; <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/aisha-muammar-muhammed-abu-minyar-qadhafi>; <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/mutassim-qadhafi>

[316] Žr., pavyzdžiui, santrauką JT Saugumo Tarybos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970/materials/summaries/individual/aisha-muammar-muhammed-abu-minyar-qadhafi>.

1.2.5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinys

Bendriausia prasme JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra susijusios su galimybių pasinaudoti finansiniais, ekonominiais ištekliais apribojimais ir apima visų nuosavybės teise priklausančių, turimų, valdomų lėšų ir ekonominių išteklių įšaldymą, kartu užkertant bet kokias galimybes jais tiesiogiai ar netiesiogiai pasinaudoti[317].

JT Saugumo Tarybos rezoliucijose ir ES Tarybos sprendimuose, reglamentuose, kuriuose numatomos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, paprastai nurodoma, kad visos valstybės priemonių adresatų sąrašuose nurodytų subjektų atžvilgiu privalo imtis priemonių, kurios apima neatidėliotiną jų teritorijoje esančių nurodytiems subjektams priklausančių, tiesiogiai ar netiesiogiai jų valdomų lėšų, kito finansinio turto ir ekonominių išteklių įšaldymą[318]. Papildomai numatoma, kad visos valstybės privalo imtis analogiškų priemonių ir su nurodytais subjektais susijusių subjektų, t. y. fizinių, juridinių asmenų, grupių, organizacijų, (pavyzdžiui, veikiančių jų interesais ar pagal jų nurodymus), atžvilgiu[319]. Be to, įprastai numatoma, kad visos valstybės privalo nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nesudaryti nurodytiems subjektams arba jų naudai galimybių naudotis jokiomis lėšomis, finansiniais

---

[317] Paskirtos JT lygmeniu, pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 23 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 <...>; ES lygmeniu – įgyvendinant visas JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu paskirtas ribojamąsias priemones, taip pat, be kita ko, 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentu Nr. 765/2006 <...>; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentu Nr. 2015/1755 <...>, ES savarankiškai skiriamų kovos su terorizmu priemonių atveju (2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2580/2001 <...>) ir kt.

[318] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…> 1 straipsnis; 2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 <...>, 4 straipsnis; 2005 m. kovo 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1591 <...> 3(e) straipsnis; 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>, 17 straipsnis; 2008 m. lapkričio 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1844 <...>, par. 3; 2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2580/2001 <...> 2 straipsnio 1 d. a punktas; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2015/1763 <...>, 2 straipsnio 1 dalies a punktas; 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP <...>, 4 straipsnio 1 dalis.

[319] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, 1 straipsnis; 2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 <...>, 4 straipsnis; 2005 m. kovo 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1591 <...>, 3(e) straipsnis; 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>, 17 straipsnis); 2008 m. lapkričio 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1844 <...>, par. 3; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2015/1763 <...>, 2 straipsnio 1 dalies c punktas; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2015/1755 <...>, 2 straipsnio 3 dalies c punktas; 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2018/1544 <...>, 3 straipsnio 2 dalis.

ar ekonominiais ištekliais, t. y. kad šiems subjektams ar jų naudai tokių galimybių nesudarytų nei atitinkamų valstybių piliečiai, nei subjektai, esantys (veikiantys) jų teritorijoje[320].

Lėšų, finansinių ar ekonominių išteklių sąvokos tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojančiuose JT ir ES teisės aktuose neapibrėžtos. JT Saugumo Tarybos rezoliucijose lėšų sąvoka neapibrėžiama. ES Tarybos teisės aktuose nurodoma, kad lėšos yra finansinis turtas ir visų rūšių išmokos bei pateikiami nebaigtiniai sąrašai[321]. Pavyzdžiui, nurodoma, kad lėšos apima:

i. grynuosius pinigus, čekius, piniginius reikalavimus, vekselius, pinigines perlaidas ir kitas mokėjimo priemones;

ii. indėlius finansų įstaigose arba kituose subjektuose, sąskaitų balansus, skolas ir skolinius įsipareigojimus;

iii. viešai ir privačiai parduodamus vertybinius popierius ir skolos dokumentus, įskaitant vertybinius popierius ir akcijas, vertybinių popierių sertifikatus, obligacijas, vekselius, varantus, bendrovių obligacijas ir sutartis dėl išvestinių vertybinių popierių;

iv. palūkanas, dividendus arba kitas pajamas iš turto arba turto vertės prieaugio;

v. paskolas, užskaitos teisę, garantijas, sutarties vykdymo garantijas arba kitus finansinius įsipareigojimus;

vi. akredityvus, važtaraščius, pardavimo sutartis (sąskaitas);

vii. dokumentus, kuriais patvirtinama lėšų ar kitų finansinių išteklių nuosavybės teisė[322].

---

[320] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, 1 straipsnis; 2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 <...>, 4 straipsnis; 2005 m. kovo 29 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1591 <...> 3(e) straipsnis; 2011 m. vasario 26 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 <...>; 2008 m. lapkričio 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1844 <...>, par. 3; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2015/1763 <...>, 2 straipsnio 2 dalis; 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2015/1755 <...>, 2 straipsnio 2 dalis; 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP <...>, 4 straipsnio 2 dalis; 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 765/2006 <...>; 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2018/1544 <...> 3 straipsnio 2 dalis.

[321] Žr., pavyzdžiui, 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2015/1755 <...>, 1 straipsnio g dalis; 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 765/2006 <...> 1 straipsnio 1 dalis.

[322] Žr., pavyzdžiui, 2015 m. spalio 1 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 2015/1755 <...>, 1 straipsnio g dalis; 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 765/2006 <...>, 1 straipsnio 1 dalis.

ES Tarybos patvirtintose Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairėse nustatyta, kad ES teisės aktuose tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo tikslais turėtų būti vadovaujamasi toliau nurodytomis sąvokų apibrėžtimis:

60. <...> lėšos – finansinis turtas ir visų rūšių išmokos, įskaitant (tačiau tuo neapsiribojant): a) grynuosius pinigus, čekius, piniginius reikalavimus, vekselius, pinigines perlaidas ir kitas mokėjimo priemones; b) indėlius finansų įstaigose arba kituose subjektuose, sąskaitų balansus, skolas ir skolinius įsipareigojimus; c) viešai arba privačiai parduodamus vertybinius popierius ir skolos dokumentus, įskaitant vertybinius popierius ir akcijas, vertybinių popierių pažymėjimus, obligacijas, vekselius, varantus, neužtikrintas obligacijas ir sutartis dėl išvestinių finansinių priemonių; d) palūkanas, dividendus arba kitas pajamas iš turto arba turto vertės prieaugio; e) paskolą, užskaitos teisę, garantijas, vykdymo įsipareigojimus arba kitus finansinius įsipareigojimus; f) akredityvus, važtaraščius, pardavimo sąskaitas; g) lėšų arba kitų finansinių išteklių nuosavybės teisės patvirtinimo dokumentus.[323]

61. <...> ekonominiai ištekliai – bet kokios rūšies materialusis arba nematerialusis, kilnojamasis arba nekilnojamasis turtas, kuris nėra lėšos, tačiau gali būti panaudotas lėšoms, prekėms įsigyti arba paslaugoms gauti.[324]

ES Tarybos aktuose neapibrėžtą terminą *galimybė naudotis ekonominiais ištekliais* ESTT aiškina kaip turintį plačią reikšmę. Sąvoka *ekonominiai ištekliai* nėra siekiama referuoti į konkrečią apibrėžtą teisinę kategoriją. Šis terminas privalo būti laikomas apimančiu visus veiksmus, kurie būtini tam, kad asmuo įgytų visapusišką teisę disponuoti atitinkamais ekonominiais ištekliais. Draudimas suteikti galimybę naudotis ekonominiais ištekliais apima visus įmanomus būdus suteikti tokią galimybę, nepriklausomai nuo atlygio[325].

Vadovaujantis ES Tarybos patvirtintomis Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairėmis, lėšų įšaldymu laikytinas *lėšų judėjimo, pervedimo, keitimo, naudojimo, galėjimo jomis naudotis arba jų tvarkymo pakeičiant jų*

[323] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 60 straipsnis.
[324] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 61 straipsnis.
[325] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06 Gerda Möllendorf ir Christiane Möllendorf-Niehuus* [ECLI:EU:C:2007:596].

dydį, sumą, buvimo vietą, nuosavybę, valdymą, savybes, paskirtį arba atliekant kitus pakeitimus, kurie sudarytų galimybę naudotis lėšomis, įskaitant portfelio valdymą, draudimas. O ekonominių išteklių įšaldymu laikytinas *ekonominių išteklių naudojimo lėšoms, prekėms įsigyti arba paslaugoms gauti bet kokiu būdu, įskaitant (tačiau ne tik) jų pardavimą, nuomą arba įkeitimą, draudimas*[326].

JT ir ES tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojančių teisės aktų analizė rodo, kad šiais teisės aktais iš esmės reikalaujama, kad būtų užkirstos galimybės naudotis bet kokiomis lėšomis ir ekonominiais ištekliais.

JT Saugumo Tarybos rezoliucijose ir ES Tarybos sprendimuose, reglamentuose, reglamentuojančiuose tikslines finansines ribojamąsias priemones, paprastai taip pat numatomos jų taikymo išimtys, t. y. apibrėžti konkretūs atvejai, kada valstybėms narėms leidžiama nutraukti tam tikrų lėšų, finansinių ar ekonominių išteklių įšaldymą arba leisti naudotis tam tikromis įšaldytomis lėšomis, finansiniais ar ekonominiais ištekliais. Tokie atvejai paprastai apima (i) poreikius patenkinti būtiniausius subjekto ar jo išlaikomų šeimos narių poreikius, susijusius su maistu, sveikatos priežiūra, apgyvendinimu ir mokesčiais, (ii) poreikius apmokėti teisines paslaugas ir kompensuoti išlaidas, susijusias su tokių paslaugų teikimu, (iii) poreikius apmokėti lėšų įšaldymo, finansinių ar ekonominių išteklių administravimo išlaidas[327]. Standartinės ES Tarybos formuluotės pateiktos ES Tarybos patvirtintose Ribojamųjų (sankcijų) priemonių pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairėse[328].

Atskleidžiant tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių taikymo trukmę svarbu pažymėti, kad jas reglamentuojančiuose teisės aktuose numatoma institucijų pareiga reguliariai peržiūrėti tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų sąrašą, t. y. nustatoma pareiga reguliariai peržiūrėti, ar priemonės vis dar reikalingos siekiant konkrečių tikslų. Pavyzdžiui, JT Saugumo Tarybos rezoliucijose nurodoma, kad skiriamos priemonės turėtų būti peržiūrimos ir, išnykus poreikiui, panaikinamos[329]. ES rekomendacinio pobūdžio aktuose nurodoma, kad nėra reikalinga numatyti konkretų tikslinės ribojamosios priemonės

[326] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 60, 61 straipsniai.
[327] Žr., pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1844 <...> 4 straipsnis; 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2018/1544 <...> 3 straipsnio 3 dalis; 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP <...>, 5 straipsnis.
[328] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 83–87 straipsniai.
[329] Žr., pavyzdžiui, 2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 <...>, 20 straipsnis.

taikymo terminą. Nurodoma, kad teisės aktuose pakanka numatyti *nuostatą dėl peržiūros, siekiant užtikrinti, kad būtų pakankamai laiko aptarti, ar būtina pratęsti ribojamųjų priemonių galiojimą*[330]. Tikslinės ribojamosios priemonės turėtų būti panaikinamos, kai pasiekiami jų paskyrimo tikslai[331]. ES Tarybos vertinimu, pakanka *tinkamai apibrėžti priemonės konkretų tikslą* ir, kai yra *neįvykdomi su tam tikra priemone susiję kriterijai ar nepasiekiami jos konkretūs tikslai, ribojamąsias priemones reikėtų taikyti toliau*, nebent ES Taryba konkrečiu atveju nuspręstų kitaip[332]. Kaip aptarta anksčiau šiame skyriuje, toks reglamentavimas yra itin sudėtingas – nėra aišku, kaip nustatyti, ar subjektas daugiau *neberemia* terorizmo, jeigu anksčiau jo parama buvo finansinė, o paskyrus priemones jo lėšos buvo įšaldytos[333]. Esant numatytam konkrečiam tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių galiojimo terminui, ES Taryba privalėtų pratęsti priemonių taikymą, jeigu nėra pasiekti jų tikslai, o kai konkreti data būtų numatyta JT Saugumo Tarybos teisės aktuose, ji neturėtų būti nurodyta ES teisės aktuose, nes *įprastai Saugumo Taryba tokią priemonę atnaujins prieš pat galiojimo pabaigos dieną*[334]. Taigi ir JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju, ir ES savarankiškai skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju numatytas rutininis tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių galiojimo pratęsimo *mechanizmas*. ES teisės aktams būdingos tokios nuostatos: (i) ES Taryba, gavusi pastabų arba naujų esminių įrodymų, peržiūri savo sprendimą; (ii) subjektų sąrašas peržiūrimas reguliariai ir bent kartą per 12 mėnesių; (iii) jeigu skiriamos priemonės įgyvendinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijas (ar atitinkamo atsakingo komiteto sprendimus), priemones numatantis teisės aktas prireikus peržiūrimas, iš dalies keičiamas ar panaikinamas, visų pirma atsižvelgiant į susijusius JT Saugumo Tarybos arba atitinkamo komiteto sprendimus; (iv) priemones nustojama taikyti, jeigu peržiūrų metu ET nustato, kad sąlygos, dėl kurių jos taikomos, nebeegzistuoja[335]. Tačiau, kaip pažymėta anksčiau, nėra jokių viešai prieinamų duomenų, kurie įrodytų, kad ES kada nors būtų panaikinusi priemones dėl pasikeitusio subjekto elgesio[336].

Tyrimo metu atlikta vadinamųjų juodųjų sąrašų (teisės aktų, kuriuose

[330] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 34 straipsnis.
[331] ES Taryba. *Pagrindiniai* <...>, 9 straipsnis.
[332] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 33, 34 straipsniai.
[333] ECKES, C. *The Law* <...>.
[334] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 35, 44 straipsniai.
[335] Žr., pavyzdžiui, 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos reglamento Nr. 2018/1542 <...>, 12 straipsnio 3 dalis; 2016 m. rugsėjo 20 d. ES Tarybos sprendimo Nr. 2016/1693 <...>, 5, 6 straipsniai.
[336] ECKES, C. *The Law* <...>.

nurodomi konkrečių priemonių adresatų duomenys) analizė rodo, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės dažnai išlieka paskirtos labai ilgą laiką. Atrinkus duomenis apie pirmines subjektų įtraukimo į juoduosius sąrašus datas arba palyginus subjektų duomenis pirmosiose juodųjų sąrašų redakcijose, pavyzdžiui, 2001 metų, su subjektų duomenimis redakcijose, aktualiose 2018 metais, buvo matyti, kad didelei daliai į priemonių adresatų sąrašus įtrauktų subjektų priemonės buvo taikomos jau itin ilgą laiką[337]. Pavyzdžiui, juodojo sąrašo pagal JT Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 751/1907[338] analizė atskleidė, kad 75 procentams subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 5 metus. Sąrašo pagal rezoliucijas Nr. 1267/1989/2253[339] (reglamentuojančio kovos su terorizmu priemones) analizė atskleidė, kad 63,69 procento subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 5 metus ir net 50,43 procento subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 10 metų. Subjektų duomenų analizė ES Tarybos teisės aktuose, kuriais papildomai skiriamos savarankiškos kovos su terorizmu priemonės, parodė, kad priemonės ilgiau nei 10 metų buvo taikomos 20,58 procento subjektų[340]. Sąrašo pagal rezoliuciją Nr. 1591[341] duomenys parodė, kad 100 procentų subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 10 metų[342]. Sąrašo pagal

[337] Analizė atlikta vadovaujantis tyrimo metu buvusiais viešai prieinamais duomenimis. Kai kurie iš šiuo metu sąrašuose esančių subjektų tam tikru laikotarpiu galėjo būti iš jų išbraukti ir vėliau įtraukti iš naujo ir dėl to bendras tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių taikymo laikotarpis jų atžvilgiu galėjo būti trumpesnis, tačiau tokių atvejų buvo nepastebėta.

[338] JT Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1844 sąrašas. [interaktyvus. 2018 m. spalio 26 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/somalia.xsl>.

[339] JT Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1267/1989/2253 sąrašas [interaktyvus. 2018 m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>.

[340] Žr., palyginimui, subjektų asmens duomenis 2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos Bendroji pozicija Nr. 2001/931/BUSP <…>; 2017 m. rugpjūčio 4 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2017/1426, kuriuo atnaujinamas asmenų, grupių ir organizacijų, kuriems taikomi Bendrosios pozicijos 2001/931/BUSP dėl konkrečių priemonių taikymo kovojant su terorizmu 2, 3 ir 4 straipsniai, sąrašas ir panaikinamas Sprendimas (BUSP) 2017/154. ES oficialusis leidinys Nr. L 204/95, 2017, p. 26–29.

[341] JT Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1591 sąrašas [interaktyvus. 2018 m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/sudan.xsl>.

[342] Pažymėtina, kad pastaruoju atveju priemonės yra paskirtos nežymaus skaičiaus (4) subjektų atžvilgiu.

rezoliuciją Nr. 1970[343] duomenys parodė, kad 75,86 procento subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 5 metus. Sąrašo pagal rezoliuciją Nr. 1988[344] duomenys parodė, kad 75 procentams subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 10 metų ir 95 procentams subjektų priemonės buvo taikomos ilgiau nei 5 metus[345]. ES savarankiškų priemonių atveju kai kuriems subjektams priemonės buvo taikomos ilgiau nei 5 metus[346]. Kaip aptarta anksčiau šioje dalyje, tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojantys teisės aktai nenumato konkretaus laikotarpio, pavyzdžiui, kad priemonės bus taikomos 5 ar 10 metų. Šie laikotarpiai tyrimo metu buvo pasirinkti siekiant atkreipti dėmesį, kad dauguma priemonių taikoma jau itin ilgą laiką (t. y. kad priemonės, pavyzdžiui, taikomos jau ilgiau nei 5 metus), tačiau tai nereiškia, kad priemonės, kurios taikomos, pavyzdžiui, jau 3 ar 4 metus turėtų būti laikomos ne ilgalaikėmis.

Taigi tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojančių aktų analizė rodo, kad dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo idealiu atveju (t. y. visoms valstybėms narėms vykdant savo įsipareigojimus) subjektui turėtų būti nesudaromos galimybės bet kokiais tikslais disponuoti bet kokiomis lėšomis, išskyrus tik pačių būtiniausių poreikių patenkinimo tikslais, visose ES ir (ar) visose JT valstybėse narėse. Tikslinės finansinės ribojamosios priemonės gali būti skiriamos neapibrėžtam laikotarpiui, t. y. iki institucijos nuspręstų kitaip, o vadinamųjų juodųjų sąrašų analizė atskleidžia, kad šios priemonės išlieka paskirtos itin ilgą laiką.

Siekiant detaliau apibūdinti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių taikymą, pasitelkiamas JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių taikymo ES pavyzdys.

---

[343] JT Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1970 sąrašas [interaktyvus. 2018 m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/libya.xsl>.

[344] 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1988 <...>.

[345] Svarbu, kad buvo peržiūrėta reikšminga dalis tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų sąrašų (71,43 proc. JT sąrašų (10 iš 14), iš jų įvertinta 55,67 proc. subjektų padėtis (609 iš 1 094). Nustatyta, kad apie 50 proc. atvejų tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra paskirtos ilgiau nei 10 m., apie 70 proc. – ilgiau nei 5 m. Svarbu, kad kai kurių sąrašų duomenys nebuvo pateikiami kaip pavyzdžiai, nes pagal juos tyrimo pabaigoje paskirtos priemonės buvo nustatytos neseniai, pavyzdžiui, pagal rezoliuciją Nr. 2374 (2017 m. rugsėjo 5 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 <...>) – tik 2018 m. gruodžio mėn. pabaigoje, taigi išvadų apie ilgalaikį poveikį kai kurių tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju daryti dar nebuvo galima.

[346] 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP <...>, preambulės 1 punktas ir 1 priedas.

Kaip pažymėta ankstesnėje šio skyriaus dalyje, vadovaujantis ES Tarybos patvirtintomis ES ribojamųjų priemonių veiksmingo įgyvendinimo geriausios praktikos gairėmis, subjektais, kurie yra įpareigoti taikyti tikslines finansines ribojamąsias priemones jų adresatams, gali būti visi ES teritorijoje veikiantys juridiniai asmenys ir kiti ekonominės veiklos vykdytojai, įskaitant finansų ir kredito įstaigas, bei visi ES piliečiai[347].

Reglamentai, kuriais skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, taikomi neatsižvelgiant į prieš jų įsigaliojimą sudarytas sutartis, kuriomis suteiktos teisės ar nustatytos pareigos, taip pat jais draudžiama užbaigti veiksmus, kuriais vykdomos prieš reglamentų įsigaliojimą sudarytos sutartys[348]. ESTT sprendime „Möllendorf“ byloje nurodė, kad reglamentų nuostatos turi būti suprantamos taip, kad jais skiriamos priemonės, įskaitant ekonominių išteklių įšaldymą, taip pat draudžia vykdyti prieš reglamento įsigaliojimą sudarytas sutartis, pavyzdžiui, į nekilnojamojo turto registrą galutinai įrašyti nuosavybės teisės perleidimą. Priemonių skyrimo tikslai nebūtų pasiekti, jeigu jų adresatams būtų leidžiama iki galo įgyvendinti sandorius, sudarytus prieš įtraukiant adresatus į tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų sąrašus[349]. Veiksmai, kuriuos draudžiama užbaigti, gali būti net ir, pavyzdžiui, įsigyjant nekilnojamąjį turtą galutinis nuosavybės teisės perleidimo įrašymas į nekilnojamojo turto registrą, t. y. teisės disponuoti konkrečiu turtu suteikimas[350] (šis atvejis detaliau aptariamas tolimesnėse poskyrio dalyse).

Vadovaujantis ES Tarybos patvirtintomis ES ribojamųjų priemonių veiksmingo įgyvendinimo geriausios praktikos gairėmis, lėšų ir ekonominių išteklių valdymas arba kontroliavimas turėtų būti suprantami kaip *apimantys visas situacijas, kai nuosavybės teisės neturintis į sąrašą įtrauktas asmuo arba subjektas gali teisėtai naudotis lėšomis ar ekonominiais ištekliais, kurie nėra jo nuosavybė, arba juos perduoti be būtinybės gauti išankstinį teisėto savininko patvirtinimą*. Laikoma, kad į tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų sąrašą įtrauktas subjektas *valdo arba kontroliuoja lėšas ar ekonominius išteklius, inter alia, jeigu: a) jis turi banknotų arba pareiškėjui išduotų skolos sertifikatų, b) jis savo patalpose turi kilnojamojo turto, kuris jam nuosavybės teise priklauso bendrai su į sąrašą neįtrauktu asmeniu ar subjektu, c) jam buvo suteikti visi ar panašūs įgaliojimai atstovauti savininkui, leidžiantys jam nurodyti pervesti lėšas, kurios nėra jo nuosavybė (pavyzdžiui,*

[347] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 39 straipsnis.
[348] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 33 straipsnis.
[349] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 62–64.
[350] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimą byloje Nr. C-117/06 <…>

konkrečios banko sąskaitos valdymo tikslais), arba d) jis yra vienas iš tėvų arba globėjas, administruojantis nepilnamečio banko sąskaitą pagal taikytiną nacionalinę teisę. Svarbu pažymėti, kad šios priemonės neturėtų daryti poveikio lėšoms ir ekonominiams ištekliams, kurie nėra į tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų sąrašą įtrauktų subjektų nuosavybė, nėra jų valdomi ar kontroliuojami. Atsižvelgiant į tai, šių tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikio neturėtų patirti, pavyzdžiui, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų darbdaviai ar subjektai, turintys kitą juridinio asmens statusą (nebent pastarieji būtų kontroliuojami ar valdomi tikslinių ribojamųjų priemonių adresato). Tačiau tikslinės finansinės ribojamosios priemonės taikomos visoms lėšoms ir ištekliams, kurie priklauso bendros nuosavybės teise[351].

Lėšų įšaldymas reiškia, kad visi subjektai, kurie turi ar kontroliuoja lėšas, kurios yra tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresato nuosavybė (pavyzdžiui, bankai), turėtų užkirsti kelią subjektui tokiomis lėšomis pasinaudoti. Subjektas, norėdamas pasinaudoti šiomis lėšomis ar jas tvarkyti kokiu nors būdu, pavyzdžiui, valdyti savo *finansinį portfelį*, turėtų gauti kompetentingų institucijų išankstinį leidimą. Atitinkamai tais atvejais, kai lėšos ir ištekliai yra bendra nuosavybė, šias lėšas turintis ar kontroliuojantis asmuo (kitas nei tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatas) taip pat turi gauti išankstinį leidimą[352]. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresato kreditoriai savo reikalavimus gali perduoti kitiems subjektams be leidimo, o priemonių adresatas tokiam veiksmui turėtų gauti leidimą[353]. Subjektas taip pat turėtų gauti leidimą, norėdamas pasinaudoti ir reikalavimų įskaitymo teise[354]. Svarbu pažymėti, kad tretieji asmenys, prieš pervesdami lėšas į priemonių adresatų sąrašą įtrauktam subjektui, taip pat turėtų gauti išankstinį leidimą. Kai asmuo perveda lėšas į įšaldytą sąskaitą be išankstinio leidimo, tačiau kreipiasi dėl tokių lėšų sugrąžinimo, nurodydamas, kad įvyko klaida, kompetentinga institucija turi ištirti tokius atvejus ir lėšos gali būti sugrąžintos tik gavus leidimą. O finansų įstaiga, kuri perveda lėšas į įšaldytą sąskaitą atsitiktinai, gali tai ištaisyti savo apskaitos sistemose neprašydama leidimo[355].

Ekonominių išteklių įšaldymas reiškia, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui turi būti nesudarytos galimybės gauti jokios finansinės ar ekonominės naudos (pavyzdžiui, lėšų, prekių, paslaugų) naudojantis

[351] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 34–35 straipsniai.
[352] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 45 straipsnis.
[353] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 46 straipsnis.
[354] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 47 straipsnis.
[355] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 51 straipsnis.

ekonominiais ištekliais. Šiomis priemonėmis siekiama, kad subjektas neturėtų jokių lygiaverčių valiutos pakaitalų, siekdamas apeiti lėšų įšaldymą[356]. Atsižvelgiant į tai, yra draudžiama, pavyzdžiui, ne tik parduoti, bet ir išnuomoti savo namą, jo dalį, savo automobilį ar netgi teikti pavežėjimo paslaugas. Taip pat draudžiama suteikti galimybes ekonominiais ištekliais naudotis bet kokiais būdais, pavyzdžiui, dovanoti, parduoti, mainyti ar sugrąžinti[357]. Kaip ir lėšų įšaldymo atveju, norėdamas pasinaudoti ekonominiais ištekliais subjektas turėtų gauti išankstinį leidimą. Atitinkamai leidimas reikalingas ir tais atvejais, kai lėšos yra bendra nuosavybė (kitam nei tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui)[358]. Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį, kad subjektui nėra draudžiama naudotis ekonominiais ištekliais asmeniniais tikslais (pavyzdžiui, gyventi savo name ar važinėti savo automobiliu)[359], taip pat nėra draudžiama gauti komunalines paslaugas, pavyzdžiui, dujų, elektros, vandens tiekimo. Laikoma, kad gaudamas tokias paslaugas savo reikmėms tenkinti subjektas negalėtų gauti lėšų[360].

Svarbu pažymėti, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės ES institucijų iš principo laikomos neturinčiomis poveikio į priemonių adresatų sąrašą įtraukto subjekto laisvei dirbti, tačiau siekdamas gauti užmokestį už tą darbą subjektas turėtų gauti leidimą. Kompetentinga institucija turėtų užtikrinti, kad tokiu atveju nebūtų sudarytos sąlygos išvengti priemonių, tad darbo užmokestis turėtų būti pervedamas į įšaldytą sąskaitą, o grynaisiais pinigais išmokama tik gavus leidimą[361].

Siekiant iliustruoti šių priemonių taikymą konkrečiais praktiniais pavyzdžiais pažymėtina, kad paprasčiausi pavyzdžiai – lėšų įšaldymas bankų sąskaitose[362]. Praktiniai pavyzdžiai taip pat liudija, kad lėšos būna įšaldomos ne tik subjektams priklausančiose, bet ir trečiųjų asmenų banko sąskaitose, įskaitant, pavyzdžiui, advokatų kontorų sąskaitose[363]. Sudėtingesni tikslinių

---

[356] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 53 straipsnis.
[357] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 57 straipsnis.
[358] Detaliau žr. ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 55–56 straipsniai.
[359] Detaliau žr. ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 53–55, 58 straipsniai.
[360] Detaliau žr. ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 61 straipsnis.
[361] Detaliau žr. ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 77 straipsnis.
[362] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2006 m. liepos 12 d. sprendimą byloje *Nr. T-253/02 Chafiq Ayadi prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2006:200]; Bendrojo Teismo 2014 m. kovo 12 d. sprendimą byloje *Nr. T-202/12 Bouchra Al Assad prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:113].
[363] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2014 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *Nr. C-314/13 Užsienio reikalų ministerija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prieš Vladimir*

finansinių ribojamųjų priemonių taikymo pavyzdžiai susiję su vadinamuoju ekonominių išteklių įšaldymu, pavyzdžiui, kaip minėta, su apribotomis galimybėmis įgyvendinti nekilnojamojo turto sandorius. ESTT praktikos analizė atskleidžia, kad, siekiant užkirsti kelią tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams pasinaudoti lėšomis, ne tik draudžiama parduoti nekilnojamąjį turtą, bet ir jį įsigyti[364].

2005 metais Vokietijoje nekilnojamojo turto registro tarnyba atsisakė įregistruoti nekilnojamojo turto perleidimą pagal notaro patvirtintą nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sandorį, atsižvelgdama į tai, kad pirkėjai buvo įtraukti į priemonių adresatų sąrašus. Vokietijoje tarp privačių subjektų buvo sudaryta nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartis. Šia sutartimi pardavėjai sutiko parduoti žemės sklypus ir pastatus Berlyne. Sutartyje buvo numatyta, kad pirkimo suma turi būti pervesta į specialiosios paskirties sandorį tvirtinančio notaro sąskaitą, o vėliau, kai nuosavybės perleidimas bus laikinai įrašytas į nekilnojamojo turto registrą, prieš įrašant galutinai, pervesta pardavėjams. Nuosavybės perleidimas buvo laikinai įrašytas į nekilnojamojo turto registrą, tačiau vėliau nekilnojamojo turto registro tarnyba atmetė notaro prašymą dėl galutinio turto perleidimo įrašymo į nekilnojamojo turto registrą dėl to, kad vieno iš pirkėjų asmens duomenys buvo įrašyti į vieno iš teisės aktų, nustatančių tikslines finansines ribojamąsias priemones, priedą. Savo atsisakymą tarnyba motyvavo priemones nustatančio akto nuostatomis. Notaras dėl šio sprendimo teikė skundus Vokietijos teismams, dėl ko vėliau vienas iš Vokietijos teismų (*Kammergericht Berlin*) nusprendė kreiptis į ESTT su prašymu dėl prejudicinio sprendimo[365]. ESTT nusprendė, kad tikslines finansines ribojamąsias priemones nustatęs reglamentas (kuriame iš esmės buvo nustatytos standartinės anksčiau šioje dalyje aptartos nuostatos) turi būti aiškinamas taip, kad net ir tokiu atveju, kai ir nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartis, ir susitarimas dėl nuosavybės teisės į šį turtą perleidimo buvo sudaryti prieš įrašant pirkėjus į priemonių adresatų sąrašus ir pirkimo–pardavimo kaina taip pat buvo sumokėta iki šios datos, reglamento nuostatos draudžia po šios datos (vykdant minėtą sutartį) galutinai įrašyti nuosavybės teisės perleidimą į nekilnojamojo turto registrą[366]. Paprasčiau tariant, teismo vertinimu, pagrindinis šioje byloje kilęs klausimas – ar galutinis nuosavybės perleidimo įrašymas į nekilnojamojo

Peftiev, BelTechExport ZAO, Sport-Pari ZAO, BT Telecommunications PUE [ECLI:EU:C:2014:1645].

[364] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimą byloje *Nr. C-117/06* <...>.

[365] Detaliau faktines aplinkybes ir bylos šalims kilusius klausimus bei jų argumentus žr. ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimą byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 23–37.

[366] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>.

turto registrą reiškia, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams yra *tiesiogiai ar netiesiogiai suteikiami ekonominiai ištekliai* (t. y. sudarant jiems galimybę įsigyti lėšų, prekių ar gauti paslaugų tikslines finansines ribojamąsias priemones nustatančių teisės aktų prasme)[367]. Priimdamas sprendimą teismas atkreipė dėmesį, kad byloje aptariamas turtas, pastatas, yra *ekonominis išteklius*, nes jis gali būti panaudotas siekiant įsigyti lėšų, prekių ar gauti paslaugų, o sąvoka *suteikimas* apima visus veiksmus, dėl kurių subjektas galėtų disponuoti atitinkamu turtu. Atsižvelgdamas į šias sąvokas teismas nurodė, kad turto perleidimo įrašymas į registrą laikytinas tokiu veiksmu ir todėl yra neleistinas, vadovaujantis tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis[368]. Teismas pabrėžė, kad šių teisės aktų plačios ir nedviprasmiškos formuluotės patvirtina, kad jos taikomos bet kokiam ekonominių išteklių suteikimui[369]. Dėl priemonių taikymo momento teismas pažymėjo, kad subjektams negali būti leidžiama iki galo įgyvendinti sandorių, kuriuos jie sudarė iki tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių paskyrimo, nes priešingu atveju nebūtų pasiekti skirtų priemonių tikslai[370]. Dėl tokių veiksmų, kokių buvo imtasi nagrinėjamoje situacijoje, t. y. atsisakymo registruoti sandorį, teismas neįžvelgė nei kitų pirkėjų, nei pardavėjų (t. y. į priemonių adresatų sąrašus neįrašytų subjektų) teisių pažeidimo. Dėl pardavėjų padėties teismas pažymėjo, kad jiems sukeltos pasekmės dėl tokių registro veiksmų neturi įtakos tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojančių teisės aktų aiškinimui. Teismas vertino, kad jų padėties (už turtą jau gautos sumos grąžinimo) klausimas yra *susijęs su nacionaline teise* ir ESTT jo vertinti nereikia[371].

Atskirai pažymėtina, kad ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės nėra tapačios ES sutartyse laisvo kapitalo judėjimo, kaip vienos iš pagrindinių ES ekonominių laisvių, apribojimams, numatytiems SESV 64–66 straipsniuose. Taip pat kaip ir kitų rūšių ES skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės (pavyzdžiui, susijusios su judėjimo apribojimais) nėra tapačios kitų ES ekonominių laisvių, reglamentuojamų SESV III dalies nuostatomis dėl ES politikos sričių ir vidaus veiksmų, apribojimams. Nuostatos dėl laisvo kapitalo judėjimo (SESV 63 straipsnis) numato, pirma, kad yra uždraudžiami visi kapitalo judėjimo tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimai, ir, antra, kad yra uždraudžiami visi mokėjimų tarp valstybių narių

[367] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 45.
[368] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 50–52.
[369] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 56.
[370] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 63.
[371] ESTT 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06* <...>, par. 77.

ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimai. SESV 64 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad ES Taryba, pasikonsultavusi su EP ir spręsdama vieningai pagal specialiąją teisėkūros procedūrą, gali patvirtinti priemones, kurios *reikštų atžangą* ES teisėje liberalizuojant kapitalo judėjimą į trečiąsias šalis ar iš jų. SESV 65 straipsnyje nustatyti vadinamieji laisvo kapitalo judėjimo apribojimai – kad valstybės narės turi teisę, pirma, taikyti atitinkamas savo mokesčių įstatymų nuostatas, pagal kurias skiriami mokesčių mokėtojai dėl jų skirtingos padėties, gyvenamosios vietos arba kapitalo investavimo vietos, ir, antra, imtis visų reikalingų priemonių, kad būtų užkirstas kelias nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimams, ypač apmokestinimo ir finansų įstaigų riziką ribojančios priežiūros srityje, arba nustatyti duomenų apie kapitalo judėjimą deklaravimo tvarką administravimo ar statistinės informacijos tikslais, arba imtis priemonių, pateisinamų viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo požiūriu. SESV 66 straipsnyje nustatyta, kad, susidarius išimtinėms aplinkybėms dėl kapitalo judėjimo į trečiąsias šalis ar iš jų, Ekonominės ir pinigų sąjungos veikimui kyla arba gali kilti didelių sunkumų, ES Taryba, remdamasi EK pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Europos Centriniu Banku, gali trečiųjų šalių atžvilgiu imtis ne ilgiau kaip šešis mėnesius taikomų apsaugos priemonių, jei jos būtinos. Trumpai tariant, SESV 64–66 straipsniuose nustatoma valstybių narių teisė esant tam tikromis sąlygoms apriboti kapitalo judėjimą, taip pat ES teisė taikyti apribojimus trečiųjų šalių atžvilgiu. Tačiau svarbu pastebėti, kad sąvoka *trečiosios šalys* šiame kontekste nei kalbiškai, nei teleologiškai negali būti aiškinama kaip apimanti tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatus. Nei vienam iš laisvą kapitalo judėjimą reglamentuojančių straipsnių (SESV 63–66 straipsniai) nenumatyta pagrindo skirti aptariamas ES tikslines finansines ribojamąsias priemones. Tikslinės ribojamosios priemonės sudaro atskirą institutą. Šios priemonės reglamentuojamos nuostatomis dėl ES laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės (SESV 75 straipsnis, skirtas kovai su terorizmu ir susijusiomis veikomis), ES išorės veiksmų[372], ES BUSP[373] – SESV 215 straipsniu, kuriame eksplicitiškai nustatyta, kad priemonės skiriamos vadovaujantis BUSP sprendimu. Būtent pastarasis straipsnis šiuo metu laikomas pagrindiniu teisiniu priemonių skyrimo pagrindu, apimančiu platų subjektų spektrą ir galimybes nustatyti įvairias tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) kokybine prasme. Kai ES privalo skirti finansines ir kitas tikslines ribojamąsias

[372] SESV V dalis, 205–222 str.
[373] ES sutarties V antraštinės dalies 21–46 str.

priemones, vadovaudamasi JT teisės aktais, ES priemones vėlgi skiria vadovaudamasi BUSP nuostatomis. SESV 75 straipsnis, kaip teisinis pagrindas, nors ir eksplicitiškai referuoja į kapitalo judėjimą, nepriklauso bendroms nuostatoms dėl kapitalo judėjimo ir yra laikomas savarankišku tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindu[374]. Pastarasis straipsnis skirtas įtvirtinti ES kompetenciją skirti savarankiškas kovos su terorizmu priemones[375]. Priemonių skyrimo teisiniai pagrindai detaliai aprašyti šio darbo 1.1 dalyje. Apibendrinant galima teigti, kad ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės) turi savarankiškus teisinius pagrindus ir yra vertinamos SESV nuostatų dėl BUSP, ES laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės, ES išorės veiksmų kontekste[376]. Šias priemones ES (ir JT) skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl jų sąsajų su veiksmais, kurie laikomi keliančiais grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui ir kuriomis šiems subjektams privalo būti užkertamos galimybės disponuoti ir naudotis bet kokiomis lėšomis ir ekonominiais ištekliais. Tridimas dar 2008 metais atkreipė dėmesį, kad tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) *tikslas yra akivaizdžiai ne reguliuoti vidaus rinką, bet užkardyti* tam tikras veikas ir *bet koks poveikis vidaus rinkai yra nebent atsitiktinis*[377]. Moksliniuose darbuose teigiama, kad šios priemonės yra itin specifinės, net ir kaip BUSP įrankis[378].

Taigi atlikta analizė atskleidžia, kad JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės reikšmingai skiriasi nuo kitų tarptautinėmis sankcijomis vadinamų apribojimų. Pavyzdžiui, JT ir ES skiriamos tarptautinės sankcijos valstybėms, nors ir gali būti skiriamos vadovaujantis iš esmės tais pačiais teisiniais pagrindais, t. y. JT Chartijos VII skyriaus 39 ir 41 straipsnių nuostatomis ir SESV[379] 215 straipsnio 1 dalies nuostatomis, reikšmingai skiriasi nuo tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines

[374] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 123.
[375] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 123.
[376] ECKES, C. *The Law* <...>, p. 206–229; HEUPEL, M. *EU Sanctions Policy and the Protection of Subsistence Rights: Learning from the Early Mover*. Iš HEUPEL, M.; ir Zürn, M. *Protecting the Individual from International Authority: Human Rights in International Organizations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, p. 111–128, p. 111; MURPHY, C. C. *EU Counter-Terrorism* <...>, p. 128; ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>; ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Sanctions* <...>.
[377] TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law* <...>, p. 676.
[378] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils*. European Foreign Affairs Review, 2012, Vol. 17, Issue 1, p. 113–132, p. 117.
[379] Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos <…>.

ribojamąsias priemones) pagal adresatą ir priemonių turinį[380]. Tarptautinėmis sankcijomis vadinamos retorsijos[381], represalijos[382] (valstybių arba tarptautinių organizacijų atsakomosios priemonės, kurių taikymo taisyklės numatytos JT Tarptautinės teisės komisijos valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsnių projekte[383] ir tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projekte[384]) reikšmingai skiriasi pagal priemonių adresatą, skyrimo priežastis, priemonių turinį[385], keliamas sąlygas priemonių teisėtumui[386], valstybių taikomų atsakomųjų priemonių atveju – ir pagal šaltinį. JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės savo turiniu taip pat reikšmingai skiriasi ir nuo kitų rūšių JT ir ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių, išvardytų skyriaus pradžioje.

Žinoma, kai fenomenas negali būti suklasifikuotas į teisines kategorijas dėl savo unikalumo, atsiranda naujos teisinės kategorijos[387]. Tyrimo duomenys ir unikalūs darbe atskleisti JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymiai leidžia suformuluoti JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sampratą.

Pažymėtina, kad atliktas tyrimas iš esmės patvirtina pirmąjį ginamąjį teiginį (JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra priemonės, kurias JT ir ES skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl veiksmų, keliančių grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, ir kuriomis šiems subjektams privalo būti užkertamos galimybės disponuoti ir naudotis jų lėšomis ir ekonominiais ištekliais). Tyrimo metu

---

[380] Priemonės valstybių atžvilgiu apima į valstybę nukreiptus draudimus, pavyzdžiui, importo, eksporto draudimus, ginklų embargą.

[381] Detaliau žr., pavyzdžiui, SHAW, M. N. *International Law* <...>, p. 859; Tarptautinės teisės komisija. *Valstybių* <...>, p. 128; RUYS, T. *Sanctions, Retortions and Countermeasures: Concepts and International Legal Framework.* Iš HERIK, L. *Research Handbook on UN Sanctions and International Law*. Edward Elgar Publishing, 2016, p. 19–51, p. 5; FARRALL, J. M. *United Nations Sanctions and the Rule of Law.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 48–49.

[382] Detaliau, žr., pavyzdžiui, SHAW, M. N. *International* <...>, p. 859–860; International Law Commission. *Draft articles on Responsibility of States* <...>, p. 128; FARRALL, J. M. *United Nations Sanctions and the Rule of Law.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 49–50.

[383] Tarptautinės teisės komisija. *Valstybių* <...>.

[384] Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių organizacijų* <…>.

[385] Žr. išsamiau, pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United Nations Sanctions and the Rule of Law.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 48–50.

[386] Atsakomųjų priemonių taikymui už valstybių ir tarptautinių organizacijų pažeidimus keliamas sąlygas žr. Tarptautinės teisės komisija. *Valstybių* <...> 22, 49–54 straipsniai; Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių organizacijų* <…>, 22, 51–57 straipsniai.

[387] KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 4, 10, 11.

atlikta JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymių analizė leidžia patikslinti šį apibrėžimą. JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turi reikšmingai daug bendrų požymių. Ir JT, ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra tokios priemonės, kurias, siekdamos užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą, šios organizacijos skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl jų sąsajų su veiksmais, kurie laikomi keliančiais grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, ir kuriomis šiems subjektams privalo būti užkertamos galimybės disponuoti ir naudotis bet kokiomis lėšomis ir ekonominiais ištekliais.

Pasirinkimą vartoti tikslinių *finansinių* ribojamųjų priemonių terminą lemia tai, kad JT ir ES institucijos, nurodydamos atskleisto turinio priemones, vartoja bendrą terminą *finansiniai apribojimai*[388]. ES Taryba rekomendacinio pobūdžio dokumentuose vartoja terminą *finansinės sankcijos*[389]. Šiame kontekste pažymėtina, kad JT ir ES teisės aktuose nėra griežtai atskiriama, kokios tikslinės ribojamosios priemonės laikytinos *finansinėmis,* o kokios – *ekonominėmis*. ESTT griežto atskyrimo taip pat nepateikia, pavyzdžiui, lėšų ir ekonominių išteklių įšaldymą priskiria prie *ekonominių ir finansinių* ribojamųjų priemonių[390]. Nors kai kurie autoriai šias priemones vadina ekonominėmis sankcijomis[391], teisės mokslo darbuose vartojant ekonominių sankcijų terminą įprastai įvardijamos priemonės, nukreiptos į valstybes[392], o ne tikslinės finansinės ribojamosios priemonės. Kai kuriuose moksliniuose darbuose šios priemonės aiškiai atskiriamos nuo *ekonominių* ir į jas referuojama kaip į *finansines*[393]. Taip pat pažymėtina, kad pasirinktas vartoti terminas yra suderinamas su Lietuvos Respublikos teisės aktuose vartojamais terminais. Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatyme nustatyta, kad *finansinės sankcijos* apima, be kita ko, teisių valdyti, naudoti ir disponuoti *įvairiu turtu ir turtinėmis teisėmis apribojimus*[394]. Tokį patį terminą referuodamos į šias priemones vartoja ir

[388] Žr., pavyzdžiui, JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. gegužės 2 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/information>; ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, E dalis.
[389] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 18, 24 straipsniai.
[390] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 180, 184.
[391] Žr., pavyzdžiui, TRIDIMAS, T. *Economic* <...>; LOPEZ, G. *Enforcing* <...>.
[392] Žr., pavyzdžiui, GHODOOSI, F. *Combating* <...>, p. 1730–1786. Taip pat žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 106–107.
[393] Žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 106–107, 120.
[394] Lietuvos Respublikos ekonominių <...>, 2 straipsnio 4 dalis.

Lietuvos Respublikos institucijos[395]. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija taip pat pažymi, kad šios priemonės vadinamos įvairiai ir kad nėra nustatytas joks tikslus tikslinių ribojamųjų priemonių rūšiavimas[396].

1.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdis

Atsiradus JT ir ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių institutui, būtina nustatyti, kaip suderinti tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) su galiojančiais teisiniais reikalavimais. Atsižvelgiant į tai, kad šios priemonės turi poveikį jų adresatų teisėms ir laisvėms, vienas aktualiausių klausimų – kokios teisinės gynybos priemonės privalo būti užtikrinamos šių priemonių adresatams. Vadovaujantis žmogaus teisių reikalavimais, atsakymas į šį klausimą priklauso nuo priemonių pobūdžio.

Tyrimo metu pastebėta, kad teisės mokslininkai iki šiol nesutaria dėl šio tyrimo objekto – JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių – pobūdžio. Be to, moksliniuose darbuose reikšmingai išsiskiria nuomonės dėl to, kokie kriterijai turi lemiamą reikšmę nustatant jų pobūdį[397]. JT ir ES institucijos šias priemones vadina administracinėmis, *prevencinio* pobūdžio, nurodo, kad jos nėra baudžiamosios[398]. JT Saugumo Tarybos rezoliucijose eksplicitiškai nurodoma, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės, kaip ir kitos tikslinės ribojamosios priemonės, yra *prevencinio pobūdžio ir nepriklausomos nuo baudžiamųjų standartų, kokie jie yra numatyti valstybių narių nacionaliniame reguliavime*[399]. JT Chartijoje vartojamas terminas

[395] Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. gegužės 2 d.] Prieiga per internetą: <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/sankcijos>.

[396] Atsižvelgiant į tai, rengiant naujausią Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą buvo netgi svarstyta apskritai atsisakyti tarptautinių sankcijų skirstymo į bet kokias rūšis. 2019 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos aiškinamasis raštas dėl Ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymo Nr. IX-2160 pakeitimo įstatymo projekto. Dokumento Nr. XIIIP-3693 [interaktyvus. 2019 m. rugpjūčio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/7bbe3730a46011e9aab6d8dd69c6da66?jfwid=12m1b14259>.

[397] Detaliau atskleidžiama toliau šiame skyriuje.

[398] Žr., pavyzdžiui, ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <...>, 32 straipsnis.

[399] Žr., pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 <...>; 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <...>; 2012 m.

priemonės, nesusijusios su ginkluotos jėgos panaudojimu[400], ES pirminėje teisėje – *reikiamos priemonės*, *ribojančios priemonės*[401], nenurodant jų pobūdžio žmogaus teisių kontekste. Nei JT dokumentuose, nei ES pirminėje, nei antrinėje teisėje tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pobūdis tiek, kad leistų nedviprasmiškai nustatyti valstybių narių valią dėl tikslinių ribojamųjų priemonių subjektams suteiktinų žmogaus teisių garantijų, nėra nurodomas. Nepaisant to, pirminiai tyrimo metu surinkti duomenys parodė, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės veikiausiai turėtų būti priskiriamos baudžiamosioms priemonėms.

1.3.1. Konkuruojančios teisės mokslininkų pozicijos dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio

Autorius, pateikusius nuomonę dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio, galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes. Viena autorių grupė vadina šias priemones administracinėmis, prevencinėmis ir nelaiko jų baudžiamosiomis, o kita grupė šias priemones priskiria baudžiamosioms.

Prie autorių, kurie nelaiko šių priemonių baudžiamojo pobūdžio, priskirtini Thomas J. Biersteker, Melissa van den Broek, Giacinto della Cananea, Sue E. Eckert, Monique Hazelhorst, Wouter de Zanger.

Melissa van den Broek, Monique Hazelhorst ir Wouter de Zanger nuomone, *nėra tikėtina*, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės būtų laikomos baudžiamojo pobūdžio. Autoriai vertino tikslines finansines ribojamąsias priemones EŽTT praktikos kontekste (EŽTT vertinimo kriterijai detaliai aptariami toliau šiame skyriuje), taip pat rėmėsi ESTT sprendimais, kuriuose nurodyta, kad šios priemonės nėra laikytinos *sankcija*[402]. Šie autoriai teigia, kad, nors veika, už kurią skiriamos priemonės, nacionaliniuose teisės

---

gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2083, preambulė [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083%282012%29>; 2014 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2161 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2161%20%282014%29>, par. 31, 45; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>, par. 44, 58; 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, par. 64.

[400] Jungtinių Tautų Chartija <...>, VII skyrius.

[401] Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo <...>, 215 straipsnis.

[402] VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset Freezing* <…>, p. 26.

aktuose gali būti laikoma baudžiamąja (vienas iš trijų EŽTT nustatytų baudžiamųjų priemonių kriterijų), tarptautiniu lygmeniu *priemonės yra klasifikuojamos kaip administracinio pobūdžio*. Vertindami veikos pobūdį (kaip kitą EŽTT nustatytą kriterijų) autoriai nurodo, kad vadovaujantis šiuo kriterijumi spręsti apie baudžiamąjį priemonių pobūdį iš esmės neleidžia tai, kad nėra jokios bendros taisyklės, kuri nustato tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo kriterijus ir kad priemonės skiriamos *individualiais* pagrindais. Vertindami gresiančios pritaikyti priemonės poveikį (kaip kitą EŽTT nustatytą kriterijų) autoriai pažymėjo, kad kartu su juo turi būti vertinamas ir bausmės tikslas, t. y. tai, kad institucijos šias priemones laiko prevencinėmis. Van den Broek, Hazelhorst ir de Zanger teigimu, sprendžiant dėl priemonių pobūdžio taip pat svarbu atsižvelgti, ar priemonė turi baudžiamąjį efektą. Autorių nuomone, nepaisant didelio jų poveikio, nėra tikėtina, kad šios priemonės būtų laikomos baudžiamosiomis, nes jos neturi baudžiamojo *pobūdžio*[403]. Pažymėtina, kad nors van den Broek, Hazelhorst ir de Zanger vertino tikslines finansines ribojamąsias priemones EŽTT nustatytų kriterijų kontekste, jie detaliai neanalizavo šių priemonių turinio.

Giacinto della Cananea vertinimu, nors tikslinės finansinės ribojamosios priemonės vadinamos ir kai kurių autorių laikomos *protingomis* (angl. *smart*[404]) *sankcijomis*, jos apskritai nėra laikytinos *sankcijomis*. Autoriaus vertinimu, jos *techniškai* nėra *sankcijos* ir tai esą akivaizdu, atsižvelgiant į JT Saugumo Tarybos rezoliucijų nuostatas. Autorius grindžia savo poziciją teikdamas nuorodas į konkrečias rezoliucijų nuostatas, kuriose tikslinės finansinės ribojamosios priemonės pagal savo kilmę vadinamos prevencinėmis ir nėra grindžiamos baudžiamaisiais standartais pagal nacionalinę teisę. Atsižvelgdamas į šias nuostatas, Cananea daro išvadą – kadangi tikslinės finansinės ribojamosios priemonės pagal kilmę yra prevencinės, jos negali būti laikomos *sankcijomis*, o laikytinos priemonėmis, kurios skiriamos administraciniais aktais siekiant prevencinių tikslų[405]. Taigi, nors ir nėra aišku, ką autorius turi omenyje, nurodydamas, kad sankcijos

---

[403] VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset Freezing* <…>, p. 26–27.

[404] Anglų kalboje referuojant į tikslines ribojamąsias priemones dažnai vartojamas terminas *smart sanctions*. Vartojant šį terminą norima pabrėžti, kad šios priemonės yra *protingesnės*, nes jas skiriant išvengiama didelės žalos, kurią su smerktina veika nesusijusiems subjektams sukelia į valstybes nukreiptos tarptautinės sankcijos. Pastaroji aplinkybė detaliau aptarta anksčiau šiame skyriuje.

[405] CANANEA, G. *Global Security and Procedural Due Process of Law Between the United Nations and the European Union: Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council*. Columbia Journal of European Law, 2008–2009, Vol. 15, Issue 3, p. 511–530, p. 514.

techniškai nėra laikytinos *sankcijomis*, vis dėlto matyti, kad vadovaujamasi išimtinai kalbiniu JT Saugumo Tarybos rezoliucijų aiškinimu ir, nors tiesiogiai ir nevadina šių priemonių administracinio pobūdžio, akivaizdu, kad nelaiko jų baudžiamojo pobūdžio.

Thomas J. Biersteker ir Sue E. Eckert tyrinėjo JT skiriamas tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones). Šie autoriai vieni pirmųjų pastebėjo didelį šių priemonių poveikį jų adresatams. Biersteker ir Eckert nuomone, šios priemonės *veikiausiai* yra ne baudžiamojo, o *politinio* ir *administracinio* pobūdžio. Autorių vertinimu, nors šios priemonės ir turi baudžiamąjį atspalvį dėl to, kad yra nustatomos už sunkius nusikaltimus, to nepakanka teigti, kad jos yra baudžiamojo pobūdžio. Biersteker ir Eckert nuomone, priemonės negalėtų būti laikomos baudžiamosiomis dėl savo pobūdžio ir tikslų – *labai tikėtina*, kad priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio, nes net ir tais atvejais, kai priemonių skyrimo pagrindas (kriterijai) *priartėja prie nusikaltimo sąvokos*, turi būti atsižvelgiama į *tokius svarbius aspektus kaip priemonių kilmė ir tikslas*. *Pastarieji aspektai iš pirmo žvilgsnio neleidžia daryti išvados, kad tikslinės sankcijos gali būti prilyginamos baudžiamosioms priemonėms*[406]. Autoriai teigia, kad silpna sąsaja su baudžiamąja teise nėra pakankama priskirti priemones baudžiamosioms. Tačiau jie pažymi, kad pobūdžio vertinimas gali skirtis, priklausomai nuo priemonių rūšies, nors nei vienos rūšies priemonių turinio bei pobūdžio jie neanalizavo[407].

Atlikta mokslinių darbų analizė rodo, kad autoriai, kurie tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių nelaiko baudžiamojo pobūdžio, remiasi *prevenciniais* tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo tikslais ir baudžiamojo *pobūdžio* trūkumu. Šie autoriai vadovaujasi EŽTT kriterijais, ESTT praktika ir tikslines finansines ribojamąsias priemones reglamentuojančiuose teisės aktuose vartojamais terminais.

Kitos autorių (Christina Eckes, Jack I. Garvey, Christopher Michaelsen, Elzės Matulionytės, Jurgitos Randakevičiūtės) grupės vertinimu, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turėtų būti priskiriamos baudžiamosioms priemonėms. Konrad Lachmayer pažymi, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės negali būti vertinamos kaip skubaus taikymo (angl. *emergency*) laikinos priemonės, nes jos yra nuolatinės[408].

---

[406] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 13–14.
[407] Žr. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 3, 13.
[408] LACHMAYER, K. *Constitutional* <...>, p. 10–11.

Eckes teigimu, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės[409] turi *aiškius baudžiamosios teisės bruožus* ir į juos privalo būti atsižvelgiama taikant EŽTK 6 straipsnyje nustatytas garantijas[410]. Vertindama tikslines finansines ribojamąsias priemones, skirtas kovoti su terorizmu, autorė eksplicitiškai nurodo, kad jos turėtų būti laikomos baudžiamojo pobūdžio[411]. Jos nuomone, deklaruojamas *prevencinis* tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdis yra priedanga, formali institucinė etiketė, o priemonės *pažengė toliau* nei bet kokia kita baudžiamoji priemonė[412]. Eckes nurodo, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turi pražūtingas pasekmes jų adresatų ir su jais susijusių subjektų gyvenimui, taip pat šios pasekmės yra visapusės – ir teisinės, ir socialinės, ir finansinės, ir darančios poveikį reputacijai. Be to, Eckes remiasi psichologijos mokslo tyrimų rezultatais, kurie rodo, kad neapibrėžtumo būsena sukelia didelį netikrumo, nesaugumo pojūtį[413]. Eckes argumentai leidžia daryti išvadą, kad autorė priemones laiko baudžiamosiomis būtent dėl jų pasekmių visumos, t. y. dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikio[414]. Eckes teigimu, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių taikymo trukmė yra itin reikšminga nustatant, ar jos gali būti laikomos *prevencinėmis*, tačiau šis požymis (taikymo trukmė ir atitinkamas psichologinis poveikis), autorės vertinimu, iki šiol sulaukė mažai dėmesio[415] (vertinta 2014 m.). Eckes nuomone, kuo ilgiau taikomos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (lėšos laikomos įšaldytos), tuo labiau jos atitinka vieną iš EŽTT nustatytų baudžiamųjų priemonių kriterijų – daro didelį poveikį jų adresatams (detaliau paaiškinama toliau šiame skyriuje)[416].

---

[409] Eckes vertino ES kovai su terorizmu skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį EŽTT nustatytų kriterijų kontekste, tačiau autorės argumentai aktualūs visų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio vertinimui. Visų pirma, autorės vertinimas dėl didelio poveikio aktualus visų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju. Antra, vertindama kovai su terorizmu skirtų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį autorė atkreipė dėmesį į tai, kad priemonės skiriamos už nusikaltimą, t. y. veiką, kuri nacionalinės teisės aktuose laikoma baudžiamąja (vienas iš EŽTT nustatytų baudžiamųjų priemonių kriterijų), tačiau svarbu, kad iš esmės visos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos už tokias veikas, taigi argumentas aktualus ir kitų priemonių atveju. Žr., pavyzdžiui, ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies* <...>; ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>.

[410] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies* <...>, 165.

[411] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 129.

[412] ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>, p. 115.

[413] ECKES, C. *EU Restrictive Measures* <...>, p. 886.

[414] ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>, p. 115–116.

[415] ECKES, C. *EU Restrictive Measures* <...>, p. 886.

[416] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 425.

Jack I. Garvey teigia, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės galėtų būti laikomos baudžiamojo pobūdžio dėl savo poveikio. Autorius nurodo, kad, nors įtraukimas į juoduosius sąrašus deklaruojamas kaip *prevencinio* pobūdžio priemonė tam, kad atgrasytų subjektus nuo išteklių panaudojimo neteisėtiems tikslams, skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (konkrečiai – lėšų įšaldymas) gali būti itin sunkios, o jų poveikis – *sunkiai atskiriamas nuo baudžiamųjų draudimų poveikio*[417]. Tačiau iš esmės autorius tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinio ir pobūdžio neanalizavo.

Christopher Michaelsen vertina tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį itin glaustai – tik nurodo į JT atstovų pareiškimus dėl didelio priemonių poveikio ir įvertina, kad lėšų įšaldymas yra išties *rimta baudžiamoji sankcija,* kurią skyrus tradiciškai turi būti užtikrinamos tinkamos garantijos[418].

Konrad Lachmayer eksplicitiškai nevertina tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių nei kaip administracinių, nei kaip baudžiamųjų, tačiau nurodo, kad lėšų įšaldymas negali būti laikomas trumpalaike priemone, kurios reikia nepageidaujamiems veiksmams užkardyti. Autoriaus vertinimu, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra veikiau nuolatinės priemonės[419].

Elzė Matulionytė ir Jurgita Randakevičiūtė vertino ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pobūdį EŽTT nustatytų baudžiamųjų priemonių kriterijų kontekste. Šios autorės detaliai atitikties kiekvienam kriterijui neanalizavo, tačiau jų pateikti argumentai rodo, kad, autorių nuomone, galėtų būti tenkinami visi kriterijai. Matulionytė ir Randakevičiūtė pažymi, kad priemonių adresatai paskelbiami įsitraukę į tam tikras nusikalstamas veikas (galima suprasti, kad iš dalies tenkinamas pirmasis EŽTT kriterijus), potencialūs priemonių adresatai yra visa visuomenė (galima suprasti, kad iš dalies tenkinamas antrasis EŽTT kriterijus), o vertindamos *bausmės griežtumą* autorės nurodo, kad *sankcijos turi ryškių baudžiamųjų sankcijų bruožų*[420] (galima suprasti, kad iš dalies tenkinamas trečiasis EŽTT kriterijus). Autorės nenurodo, kurie tikslinių ribojamųjų priemonių požymiai yra esminiai juos priskiriant baudžiamosioms priemonėms, tačiau apibendrindamos pažymi, kad tikslinės ribojamosios priemonės turi *pakankamai aiškių <...> baudžiamųjų bruožų* ir *turėtų būti laikomos baudžiamosiomis*[421]. Nepaisant to, autorių nuomone, *oficialus sankcijų tikslas – administracinis prevencinis poveikis – pasunkina jas*

[417] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 554.
[418] MICHAELSEN, C. *The Security* <...>, p. 72.
[419] LACHMAYER, K. *Constitutional* <...>, p. 10–11.
[420] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 701–702.
[421] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 703.

priskirti prie baudžiamųjų sankcijų[422]. Autorės pažymi, kad priemonės neturi *aiškios nubaudimo intencijos*[423]. Vis dėlto Matulionytės ir Randakevičiūtės argumentai rodo, kad, autorių nuomone, visos ES skiriamos tikslinės ribojamosios priemonės turėtų būti laikomos baudžiamojo pobūdžio[424]. Konkrečių rūšių priemonių turinio ir pobūdžio autorės nuodugniai neanalizavo, tačiau iliustruodamos didelį priemonių poveikį (vertindamos atitiktį trečiajam EŽTT kriterijui) autorės kaip pavyzdį nurodė tikslines finansines ribojamąsias priemones[425].

Atskirai pažymėtina Ian Cameron pozicija. Viename iš ankstesnių mokslinių darbų ES tikslinių ribojamųjų priemonių tema autorius leido suprasti, kad, jo nuomone, tikslinės finansinės ribojamosios priemonės galėtų būti laikomos baudžiamosiomis dėl savo poveikio[426]. Tačiau vėlesniuose darbuose autorius nurodė, kad ES tikslinės ribojamosios priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio[427]. Detaliai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinio ir pobūdžio autorius neanalizavo.

Atlikta mokslinių darbų analizė rodo, kad tie autoriai, kurie tikslines finansines ribojamąsias priemones (arba apskritai visas tikslines ribojamąsias priemones) laiko baudžiamosiomis, dažniausiai remiasi dideliu priemonių poveikiu (Eckes, Garvey, Michaelsen). Nepaisant to, moksliniuose darbuose tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinys ir trukmė detaliai neanalizuoti. Matulionytės ir Randakevičiūtės nuomone, iš dalies tenkinami visi EŽTT nustatyti baudžiamųjų priemonių kriterijai.

1.3.2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pozicija dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio[428]

Toliau glaustai aprašoma ESTT, kaip bene vienintelio viršnacionalinio

[422] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 702.
[423] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 701.
[424] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 703.
[425] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 702.
[426] CAMERON, I. *Report on* <...>, p. 2.
[427] CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence* <...>.
[428] Siekiant sumažinti riziką nepastebėti svarbių sprendimų, paieška ESTT duomenų bazėje buvo atliekama nurodant labai nedaug raktinių žodžių. Paieška buvo atliekama teismo duomenų bazėje pažymėjus visą tiriamąjį laikotarpį, kurio metu ESTT vertino tikslines ribojamąsias priemones (2005–2017 m.), pateikus raktinius žodžius *ribojamosios priemonės* (paieškos būdavo atliekamos anglų kalba vedant terminą *restrictive measures*) ir pažymėjus kategoriją *external relations*, dokumento statusą – sprendimas, pažymėjus ir Bendrojo, ir Teisingumo Teismo sprendimus. Iš viso vertinti apytiksliai 197 ESTT sprendimai, iš kurių apytiksliai 156 buvo aktualūs tyrimo kontekste (neaktualiais sprendimais laikyti tie, kuriuose nebuvo vertinamas

teismo, vertinančio tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pobūdį, pozicija.

ESTT sprendimų (2005–2017 m.) analizė rodo, kad ESTT niekada nelaikė tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamosiomis priemonėmis. Nuo pat pirmųjų sprendimų bylose 2005 metais ESTT nuosekliai vertina šias priemones kaip *prevencines* ir nenurodo, kad, skyrus šias priemones, dėl jų pobūdžio turėtų būti taikomos baudžiamojo ar civilinio proceso atveju aktualios garantijos[429]. Klausimas dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio buvo iškeltas 2003 metais vienoje pirmųjų bylų dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių. Ieškovas tvirtino, kad jo įtraukimas į tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų sąrašą prilygsta baudžiamajam kaltinimui, tačiau Bendrasis Teismas ne tik atmetė visus ieškovo reikalavimus dėl pagrindinių teisių pažeidimo, bet ir visiškai nediskutavo dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio[430]. 2005 metais sprendimuose bylose „Kadi“ ir „Yusuf“ prieš ES Tarybą Bendrasis Teismas lakoniškai konstatavo, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (lėšų įšaldymas) yra tik *apsaugos priemonės*[431], t. y. sprendimuose šiose bylose teismas apsiribojo nurodymu, kad *lėšų įšaldymas yra apsaugos priemonė, kuri, skirtingai nei konfiskavimas, nepažeidžia pačios suinteresuotų asmenų teisės į finansinių aktyvų nuosavybę, o tik apriboja naudojimąsi jais*[432]. Po dvejų metų (2007 m.) „Jose Maria Sison“ byloje Bendrasis Teismas, remdamasis išvadomis paminėtose „Kadi“ ir „Yusuf“ prieš ES Tarybą bylose, konstatavo, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (lėšų įšaldymas) nėra laikytinos baudžiamojo pobūdžio ir argumentavo, kad

tikslinių ribojamųjų priemonių pobūdis arba tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo atveju užtikrintinų teisių apimtis). Pažymėtina, kad ESTT tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pobūdį vertino tik itin nedidelėje dalyje šių sprendimų.

[429] ESTT ilgainiui pradėjo vertinti, kad dalis šių procesų atveju aktualių garantijų turėtų būti užtikrinamos (tai detaliau atskleidžiama trečiajame skyriuje), tačiau teismas iki šiol nevertino priemonių nei kaip baudžiamojo, nei kaip civilinio pobūdžio.

[430] Bendrojo Teismo 2005 m. balandžio 26 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-110/03, T-150/03 ir T-405/03 Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2005:143], par. 48.

[431] Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01* <...>, par. 248; Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01 Ahmed Ali Yusuf ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:T:2005:331], par. 299.

[432] Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01* <...>, par. 248; Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01* <...>, par. 299.

jos skiriamos ne baudžiamojo proceso metu[433]. Teismas nurodė, kad *pareiškėjas grindžia savo poziciją vadovaudamasis klaidinga prielaida, kad ribojamosios priemonės yra baudžiamojo pobūdžio*, kad *subjektų lėšos nebuvo konfiskuotos, o tik įšaldytos prevenciniais tikslais* ir kad atitinkamai *šios priemonės nėra laikytinos sankcijomis, be to, neimplikuoja jokio baudžiamojo kaltinimo*[434]. Dar po metų (2008 m.) vienu reikšmingiausių tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių kontekste laikomų sprendimų „Kadi I“ byloje Teisingumo Teismas patvirtino vertinimą, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės (lėšų įšaldymas) yra tik *apsaugos priemonės*[435]. Tais pačiais metais Bendrasis Teismas papildomai nurodė, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra skirtos iš esmės atgrasyti nuo konkrečių veiksmų pasikartojimo ir yra grįstos veikiau esamos ar būsimos grėsmės vertinimu negu ankstesnių veiksmų įvertinimu[436].

Nepaisant to, 2008 metų sprendime „Kadi I“ byloje ESTT pripažino, kad tikslinėmis finansinėmis ribojamosiomis priemonėmis taikomi apribojimai laikytini žymiais[437], o tikslines finansines ribojamąsias priemones vertino kaip didelio poveikio ir vėlesniuose sprendimuose[438]. Teismo sprendimuose galima pastebėti dvejonių dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio. 2008 metų sprendime „Kadi I“ byloje teismas nurodė, kad lėšų įšaldymu yra *neabejotinai apribojamas Y. A. Kadi naudojimasis teise į nuosavybę, o šis*

---

[433] Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03 Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2007:207].

[434] Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>, par. 101.

[435] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 358.

[436] Atkreiptinas dėmesys, kad sprendimo vertimas lietuvių kalba yra netikslus. Sprendimo lietuvių kalba vertime nurodoma, kad *nors šiomis priemonėmis iš esmės siekiama užkirsti kelią tokioms veikoms atlikti ar jas pakartoti, jos yra pagrįstos ne tik esamos arba būsimos grėsmės, bet ir elgesio praeityje įvertinimu*, tačiau sprendimo prancūzų kalba ir anglų kalba vertimo vertinimas rodo, kad teismas pabrėžė, kad priemonės yra *grįstos veikiau esamos ar būsimos grėsmės vertinimu negu ankstesnių veiksmų įvertinimu.* Bendrojo Teismo 2008 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-256/07 People's Mojahedin Organization of Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [CLI:EU:T:2008:461], par. 110.

[437] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <…>, par. 358.

[438] ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09 P Bank Melli Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:C:2011:735], par. 49; Bendrojo Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-15/11 Sina Bank prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:661], par. 55; Bendrojo Teismo 2013 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Nr. T-494/10 Bank Saderat Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:59], par. 125.

apribojimas, be to, laikytinas žymiu, atsižvelgiant į bendrą įšaldymo priemonės apimtį ir aplinkybę, kad ji taikoma nuo 2001 m. spalio 20 d.[439]. Bendrasis Teismas 2010 m. sprendime suabejojo, ar praėjus dešimčiai metų nuo lėšų įšaldymo priemonės vis dar gali būti laikomos *prevencinio* pobūdžio, ar neturėtų būti peržiūrėtas ankstesnis teismo vertinimas. Taip pat teismas kvestionavo, ar neturėtų būti peržiūrėta Bendrojo Teismo pozicija, kurią vėliau atkartojo Teisingumo Teismas, nurodydamas, kad *lėšų įšaldymas yra apsaugos priemonė, kuri, skirtingai nei konfiskavimas, pažeidžia ne pačią suinteresuotųjų asmenų teisę į finansinių aktyvų nuosavybę, o tik naudojimąsi jais*. Teismas atkreipė dėmesį į JT Saugumo Tarybos kartojamą teiginį, kad aptariamos priemonės yra *prevencinės ir nepatenka į valstybių baudžiamosios teisės taisykles*, kartu pastebėdamas, kad žmogaus gyvenimo požiūriu dešimt metų yra ilgas laikotarpis ir todėl *kyla klausimas dėl aptariamų priemonių pripažinimo prevencinėmis ar represinėmis, apsauginėmis ar konfiskavimo, civilinėmis ar baudžiamosiomis*. Be to, pateikta nuoroda į JT žmogaus teisių komisaro 2009 m. rugsėjo 2 d. pateiktą ataskaitą JT generalinei asamblėjai, kurioje, be kita ko, nurodyta, kad [*k*]*adangi šiuo metu sprendimai įtraukti į sąrašą yra neriboti laike, gali būti taip, kad laikinas lėšų įšaldymas taps nuolatiniu, o tai dėl jo griežtumo gali būti prilyginama baudžiamajai sankcijai. Tai gali viršyti Jungtinių Tautų tikslą kovoti su atskirų asmenų keliama terorizmo grėsme. Be to, nėra nustatyti vienodi įrodymų ir procedūrų standartai*. Ataskaitoje taip pat pastebėta, kad *tai kelia rimtas su žmogaus teisėmis susijusias problemas, nes visi nuosprendžiai turi būti priimami teismų arba būti jų kontroliuojami*[440]. 2011 metais Teisingumo Teismas sprendime „Bank Melli Iran“ byloje nurodė, kad *lėšų įšaldymas turi rimtų pasekmių atitinkamiems subjektams, nes tai gali apriboti galimybę pasinaudoti pagrindinėmis teisėmis*[441]. Analogišką išvadą pakartojo Bendrasis Teismas 2012 metais sprendime „Sina Bank“ byloje[442]. Generalinė advokatė Eleanora Sharpston 2011 metais, teikdama išvadą „People’s Mojahedim

[439] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <…>, par. 358.

[440] Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09 Yassin Abdullah Kadi prieš Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2010:418], par. 150; JT Žmogaus teisių taryba. *Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro ataskaita dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos kovojant su terorizmu*. 2009, Nr. A/HRC/12/22 [interaktyvus. 2018 m. gegužės 2 d.] Prieiga per internetą: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/12session/A.HRC.12.22.pdf>, par. 42.

[441] ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09* <...>, par. 49.

[442] Bendrojo Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-15/11* <...>, par. 55.

Organization of Iran“ byloje, pagrindinių teisių atitiktį vertino remdamasi EŽTT praktika baudžiamosiose bylose[443]. Tačiau svarbu pastebėti, kad šios abejonės neturėjo esminės reikšmės visiems išvardytiems teismo sprendimams – ESTT iki šiol nelaiko tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamojo pobūdžio priemonėmis[444].

Pavyzdžiui, 2014 metais Bendrasis Teismas sprendime „BT Telecommunications“ byloje nurodė, kad pakankama priminti, kad *pagal nusistovėjusią teismo praktiką lėšų įšaldymas kaip ribojamosios priemonės nėra baudžiamosios prigimties*. Teismas taip pat nurodė, kad, *kadangi lėšos nebuvo konfiskuotos kaip baudžiamajame procese, o tik įšaldytos kaip prevencinė priemonė, šios priemonės nėra laikytinos sankcijomis ir nereiškia jokio baudžiamojo kaltinimo. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjas negali teigti, kad ribojamosios priemonės, kurias sudaro lėšų įšaldymas, yra sankcijos, kurių atžvilgiu turėtų būti taikomos EŽTK 6 straipsnyje siejant su baudžiamąja teise numatytos garantijos*[445]. 2016 metais sprendime „Fahed Mohamed“ byloje Bendrasis Teismas nurodė, kad lėšų įšaldymas yra *grynai prevencinė priemonė*[446], sprendime „Al-Ghabra“ byloje nurodė, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės *yra ne baudžiamojo pobūdžio* ir kad jos turi prevencinio pobūdžio tikslus[447]. 2017 metais sprendime „Islamic Republic“ byloje Bendrasis Teismas nurodė, kad [*p*]*akanka priminti, kad pagal*

---

[443] ESTT generalinės advokatės Eleanor Sharpston 2011 m. liepos 14 d. išvada byloje *Nr. C-27/09 P Prancūzijos Respublika prieš People's Mojahedin Organization of Iran* [ECLI:EU:C:2011:482], 242 p.

[444] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-440/11 BT Telecommunications prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:1042], par. 111-113; Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-441/11 Vladimir Peftiev prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:1041], par. 111–113; Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-545/13 Fahed Mohamed Sakher Al Matri prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:376], par. 85; Bendrojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *Nr. T-248/13 Al-Ghabra prieš Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2016:721], par. 119–120; Bendrojo Teismo 2017 m. vasario 17 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-14/14 ir T-87/14 Islamic Republic of Iran Shipping Lines prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:102], par. 197–198; Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15 Bureau d'achat de diamant Centrafrique (Badica) ir Kardiam prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:532], par. 73; Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15 Yuriy Volodymyrovych Ivanyushchenko prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:789], par. 69.

[445] Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-440/11* <...>, par. 111–113.

[446] Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-545/13* <...>, par. 85.

[447] Bendrojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *Nr. T-248/13* <...>, par. 119–120.

nusistovėjusią teismo praktiką lėšų įšaldymas <...> nėra baudžiamojo pobūdžio ir kad, *kadangi suinteresuotų asmenų lėšos yra ne konfiskuotos kaip nusikalstamu būdu įgytos lėšos, o laikinai įšaldytos, siekiant jas apsaugoti, šios priemonės nėra baudžiamoji sankcija ir jomis nereiškiami tokio pobūdžio kaltinimai*[448]. Sprendime „Bureau d'achat" byloje teismas, grįsdamas, kodėl nereikia užtikrinti tam tikrų baudžiamojo proceso atveju aktualių garantijų, nurodė, kad šiomis *priemonėmis, net jeigu jos yra privalomos, nesiekiama iškelti baudžiamosios bylos*[449]. 2017 metais Bendrasis Teismas eksplicitiškai nurodė, kad *ribojamosios priemonės neturi jokio su baudžiamąja teise susijusio elemento* ir *todėl jos negali būti vertinamos taip pat kaip lėšų įšaldymas, nustatomas nacionalinių valstybės institucijų baudžiamajame procese, kurio atveju yra užtikrinamos su tokiu procesu siejamos garantijos*[450].

Pažymėtina, kad nei vienoje byloje iki šiol nebuvo pateiktas išsamus tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pobūdžio aiškinimas, daugumoje atvejų apsiribojama glaustomis nuorodomis į ankstesnę taip pat itin neišsamią ESTT praktiką. Toks nuosaikumas apibūdinant priemonių pobūdį gali būti bent iš dalies nulemtas to, kad pripažinus baudžiamąjį priemonių pobūdį būtų dar labiau kvestionuojami jau dabar kritikuojami ankstesni institucijų ir teismų sprendimai. Bendrasis Teismas 2010 metais nurodė, kad [*n*]*ors diskusija šiuo klausimu išeina už šios bylos ribų, kaip jos apibrėžtos ieškinio pagrinduose, Bendrasis Teismas mano, kad principas, jog teismas turi atlikti visišką ir griežtą lėšų įšaldymo priemonių, kaip antai nagrinėjamos šioje byloje, kontrolę, yra tuo labiau pagrįstas, jei šios priemonės stipriai ir ilgai daro įtaką pagrindinėms suinteresuotų asmenų teisėms*[451].

Apibendrinant galima teigti, kad ESTT tikslines finansines ribojamąsias priemones vadina prevencinėmis ir nepripažįsta jų baudžiamojo pobūdžio. Melissa van den Broek, Monique Hazelhorst ir Wouter de Zanger vertinimu, ESTT, neigdamas priemonių baudžiamąjį pobūdį, plėtoja siaurą baudžiamosios priemonės sąvoką (priešingai nei EŽTT, kurio aiškinimas

[448] Bendrojo Teismo 2017 m. vasario 17 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-14/14 ir T-87/14* <...>, par. 197–198.
[449] Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15* <...>, par. 73.
[450] Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15* <...>, par. 69.
[451] Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09* <...>, par. 150–151.

santykinai platus)[452]. 2005–2017 metų ESTT sprendimų analizė rodo, kad ESTT savo pozicijos dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio arba nepagrindžia visiškai, arba grindžia ją veikiau formaliais argumentais. ESTT apsiriboja šiais argumentais: (i) taikant priemones nėra reiškiami *jokie kaltinimai*, taigi suteikiamos garantijos atitinkamai gali būti mažesnės, (ii) priemonėmis, net jeigu jos yra privalomos, nesiekiama iškelti baudžiamosios bylos siekiant nustatyti kaltę[453], (iii) priemonės yra *prevencinio* pobūdžio[454], trumpalaikės[455] ir pan. ESTT, kaip ir aptarta pirmoji mokslininkų grupė, remiasi apsauginiais, *prevenciniais* priemonių tikslais.

1.3.3. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto nustatyti baudžiamųjų priemonių kriterijai[456]

JT Žmogaus teisių komiteto komentarų ir išvadų analizė rodo, kad komitetas detaliai neaiškina kriterijų, kuriais vadovaujantis turėtų būti atskiriamos baudžiamosios priemonės. 1984 metais komentare dėl teisės į teisingą procesą komitetas apsiribojo pozicija, kad, atsižvelgiant į skirtingą reguliavimą ir praktiką skirtingose nacionalinėse sistemose, valstybės narės turėtų detaliai išaiškinti, kokia yra baudžiamojo kaltinimo koncepcija jų teisinėse sistemose[457]. 2007 metais komentare, kuris pakeitė 1984 metų komentarą, komitetas pateikė savo poziciją. Jis nurodė, kad tai, ar procesas laikytinas baudžiamuoju, yra *iš principo susiję su tuo*, ar konkrečios veikos laikytinos baudžiamosiomis pagal nacionalinę teisę. Be to, pažymėjo, kad ši

---

[452] VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset Freezing* <…>, p. 22.

[453] Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15* <...>, par. 73.

[454] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <...>, par. 118–134.

[455] Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-245/15 Oleksandr Viktorovych Klymenko* [ECLI:EU:T:2017:792], p. 208.

[456] Siekiant sumažinti riziką nepastebėti svarbių JT Žmogaus teisių komiteto išvadų, paieška JT Žmogaus teisių komiteto duomenų bazėje buvo atliekama nurodant labai nedaug raktinių žodžių. Paieška buvo atliekama komiteto duomenų bazėje neapibrėžus jokio laikotarpio. Visų pirma, buvo pateikti raktiniai žodžiai *baudžiamasis* ir *teisingas teismas* (anglų kalba vedant terminus *criminal* ir *fair trial*) ir pažymėjus kategorijas *access to court* ir *criminal charge*), atitinkamai buvo gauta ir vertinta 41 išvada. Antra, paieška buvo atliekama analogiškai, bet pakeitus vieną raktinį žodį – anglų kalba vietoje termino *fair trial* vedant terminą *fair hearing*, atitinkamai buvo gautos ir vertintos 33 išvados.

[457] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 13*. 1984 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/453883f90.html>, 2 p.

koncepcija taip pat apima *veikas, kurios yra baudžiamojo pobūdžio ir su sankcijomis, kurios, nepriklausomai nuo nacionalinio kvalifikavimo, yra laikytinos baudžiamosiomis dėl savo tikslų, pobūdžio ar didelio poveikio*[458]. 2004 metų Išvadoje „Perterer“ byloje komitetas nurodė, kad priemonės dėl savo pobūdžio gali būti laikomos baudžiamosiomis, nepriklausomai nuo nacionalinės klasifikacijos[459].

2009 metų Išvadoje „Ivan Osiyuk“ byloje komitetas, remdamasis savo 2007 metų komentaru, priminė, kad tai, ar procesas laikytinas baudžiamuoju, yra *iš principo susiję su tuo*, ar konkrečios veikos laikytinos baudžiamosiomis pagal nacionalinę teisę. Tačiau komitetas taip pat priminė ir išvadą „Perterer“ byloje bei nurodė, kad kai kurios tikslinės ribojamosios priemonės gali būti laikomos baudžiamosiomis dėl savo *tikslų, pobūdžio ar sunkaus poveikio*, nepriklausomai nuo nacionalinės klasifikacijos[460]. Komitetas eksplicitiškai pažymėjo, kad baudžiamojo kaltinimo koncepcija yra autonomiška[461] ir nepriklausoma nuo nacionalinių klasifikacijų bei turėtų būti aiškinama Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto[462] (toliau – Paktas) kontekste. Tokią poziciją komitetas grindė tuo, kad palikus diskreciją valstybėms narėms tai joms leistų *apeiti* teisingo proceso garantijas su Pakto nuostatomis nesuderinamu būdu[463]. Pažymėtina, kad komitetas taip pat pateikė nuorodą į EŽTT nustatytus kriterijus[464] ir nurodė, kad svarbu atsižvelgti, ar priemonėmis buvo siekiama nubausti (siekiama tikslų, būdingų baudžiamajai teisei) ir ar norma nukreipta į platų subjektų ratą (ar pažeista norma nukreipta ne į kokią nors grupę, kuri pasižymėtų specialiu statusu, o į visus asmenis)[465]. Tačiau

---

[458] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32*. 2007 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/478b2b2f2.html>, p. 15.

[459] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1015/2001*. 2004 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/534202?ln=en>, p. 9.2.

[460] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1311/2004*. 2009 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://repository.un.org/handle/11176/278954>, p. 7.3.

[461] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1311/2004* <...>, p. 7.3. Išvadą dėl autonomiškumo komitetas pakartojo ir 2008 m. išvadoje Nabil Sayadi ir Patricia Vinck prieš Belgiją byloje. JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006*. 2008 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/1472-2006.pdf>, p. 10.11.

[462] 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77–3288.

[463] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1311/2004* <...>, p. 7.3.

[464] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006* <...>, p. 5.9.

[465] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1311/2004* <...>, p. 7.4.

detalesnio kiekvieno kriterijaus aiškinimo komitetas nepateikia.

2008 metais JT Žmogaus teisių komitetas pateikė vienintelę arba vieną iš nedaugelio išvadų dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių, kurioje pateikta nuomonė dėl šių priemonių pobūdžio. Komitetas nurodė, kad šios priemonės nėra baudžiamosios dėl to, kad Pakto nuostatos aiškinamos autonomiškai, ir apsiribojo glaustu komentaru[466]. Išvadoje teigiama, kad nors tikslinių ribojamųjų priemonių *režimas turi rimtas pasekmes individams, kurios gali rodyti, kad priemonės yra baudžiamosios pagal pobūdį, tačiau, komiteto vertinimu, šis režimas nėra baudžiamasis Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto kontekste*[467]. Komitetas taip pat nurodė, kad priemonių nustatymo priežastis – sąryšiai su teroristine grupuote – *nėra nusikalstama veika*[468] ir kad tikslinėmis finansinėmis ribojamosiomis priemonėmis nėra siekiama *nubausti*. Komiteto vertinimu, įtraukimas į priemonių adresatų sąrašus yra *veikiau prevencinis, o ne baudžiamasis*[469] veiksmas. Komiteto narės Ruthos Wedgwood atskirojoje nuomonėje remiamasi vieninteliu argumentu – kad JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis skiriamos priemonės yra *prevencinio* pobūdžio, nes tokį pobūdį numato šių rezoliucijų nuostatos[470].

Apibendrinant komiteto argumentus, galima teigti, kad esminiais baudžiamųjų priemonių kriterijais komitetas laiko baudžiamuosius priemonių tikslus, pobūdį ir didelį poveikį. Komitetas taip pat mano, kad svarbu atsižvelgti į nacionalinę veikos klasifikaciją. Tačiau detalaus kriterijų aiškinimo ir nuodugnaus tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio vertinimo komitetas nepateikia. Komiteto išvada dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių rodo, kad komitetas ypač svarbiais laiko priemonių tikslus (t. y. baudžiamųjų tikslų trūkumą).

1.3.4. Europos Žmogaus Teisių Teismo nustatyti baudžiamųjų priemonių kriterijai

EŽTT nustatyti baudžiamųjų priemonių kriterijai yra svarbūs vertinant ir ES, ir JT skiriamų priemonių pobūdį. ES lygmeniu EŽTT praktika yra aktuali, be kita ko, dėl ES įsipareigojimų EŽTK, EŽTK ir EŽTT praktikos įtakos ES pagrindinių teisių formavimuisi (tai detaliau aptariama tolimesniuose skyriuose). JT lygmeniu EŽTT nustatyti kriterijai aktualūs dėl to, kad EŽTT

[466] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006* <...>.
[467] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006* <...>, p. 10.11.
[468] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006* <...>, p. 4.6.
[469] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006* <...>, p. 6.4, 10.11.
[470] Atkreiptinas dėmesys, kad kartu nurodoma, jog Pakto nuostatos nėra taikytinos tarptautinėms organizacijoms.

praktika turi didelę reikšmę tarptautinėms žmogaus teisėms[471]. Kaip pažymėta ankstesnėje dalyje, JT Žmogaus teisių komitetas taip pat remiasi EŽTT nustatytais kriterijais[472].

Vadovaujantis EŽTK ir EŽTT praktika, priklausomai nuo to, ar priemonė priskirtina baudžiamosiomis priemonėms, turėtų būti taikomos arba netaikomos atitinkamos EŽTK 6 straipsnyje nustatytos teisės į teisingą procesą (teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) garantijos. Spręsdamas, ar konkreti priemonė laikytina baudžiamąja, EŽTT remiasi trimis pagrindiniais kriterijais, savarankiškai ir nepriklausomai nuo nacionalinių, valstybių narių nustatytų kriterijų[473]. Šio vertinimo gairės buvo išvystytos „Engel prieš Nyderlandus“ byloje[474], kurioje EŽTT nurodė, į ką turėtų būti atsižvelgiama siekiant nuspręsti, ar kaltinimas laikytinas baudžiamuoju, ar ne. Pirma, svarbu atsižvelgti į nacionalinę klasifikaciją – ar veika, kuria asmuo yra kaltinamas, nacionalinėje teisėje yra reguliuojama baudžiamosios teisės normų. Antra, svarbu atsižvelgti į veikos pobūdį. Trečia, svarbu atsižvelgti į gresiančios (ne konkrečiu atveju pritaikomos, o tik įstatyme numatytos) bausmės poveikį. Nepaisant pasitaikiusių išimčių[475], EŽTT vadovaujasi šiais kriterijais iki šiol. Šių kriterijų taikymas lėmė tai, kad baudžiamojo proceso garantijos palaipsniui buvo pradėtos laikyti aktualiomis tokiuose procesuose, kurie tradiciškai nebuvo laikomi baudžiamaisiais[476]. Toliau detaliau aptariamas kiekvienas kriterijus.

Pirmasis kriterijus – nacionalinė veikos klasifikacija – reiškia, kad sprendžiant apie priemonių pobūdį ir atitinkamai apie tai, ar turėtų būti taikomos EŽTK 6 straipsnyje nustatytos garantijos, turėtų būti atsižvelgiama, kokiame teisės akte nacionalinėje teisėje yra numatyta sankcija. Turėtų būti atsižvelgiama, ar veika yra kriminalizuota, ar sankcija numatyta baudžiamajame kodekse, ar tik administracinę atsakomybę numatančiuose

---

[471] EŽTK nuostatos ir EŽTT vystomas žmogaus teisių turinys turėjo didelę įtaką žmogaus teisių formavimuisi tarptautiniu mastu. Žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 14.

[472] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006* <...>, p. 5.9.

[473] EŽTT 1982 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Adolf prieš Austriją (par. Nr. 8269/78)* [ECLI:CE:ECHR:1982:0326JUD000826978], par. 30; EŽTT 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweer prieš Belgiją (par. Nr. 6903/75)* [ECLI:CE:ECHR:1980:0227JUD000690375], par. 42.

[474] EŽTT 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel prieš Nyderlandus (par. Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72)* [ECLI:CE:ECHR:1976:1123JUD000510071].

[475] Žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 17.

[476] SCHABAS, W. *The European Convention on Human Rights. A Commentary.* Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 277.

aktuose. Vis dėlto svarbu pastebėti, kad šis kriterijus – nacionalinė veikos klasifikacija – paties EŽŽT nelaikomas esminiu. Dar iki sprendimo „Engel prieš Nyderlandus“ byloje EŽTT, vertindamas nacionalinės klasifikacijos reikšmę, nurodė, kad jos pobūdis (civilinis, komercinis, administracinis ar kitoks) turi mažai reikšmės[477]. Vėlesnėse bylose EŽTT nurodo, kad, nors ir visų pirma turėtų būti įvertinama, ar nuostatos, kuriomis apibrėžiama konkreti veika, nacionalinėje teisinėje valstybės sistemoje priklauso baudžiamajai teisei, šis aspektas yra *reliatyvus ir pasitarnauja tik kaip išeities taškas*[478]. Pavyzdžiui, sprendimuose „Weber“, „Demicoli“ bei „Ezeh ir Connors“ bylose EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kokiais teisės aktais reglamentuojama veika, tačiau eksplicitiškai nurodė, kad tai neturi lemiamos reikšmės ir kad reikšmingesniu kriterijumi laikytinas antrasis – veikos pobūdis[479]. Sprendime „Ezeh ir Connors“ byloje teismas nurodė, kad nacionalinės veikos klasifikacijos kriterijus yra tik *formalios ir reliatyvios vertės*[480]. Taigi, nors vadovaujantis teismo nustatytais kriterijais nacionalinė veikos klasifikacija laikoma išeities tašku vertinant priemonių pobūdį ir, kadangi tai apskritai vertinama, atrodytų, kad šis kriterijus reikšmingas, tačiau analizuojant teismo praktiką matyti, kad šis kriterijus nereikšmingas[481]. Nei tarptautinė, nei nacionalinė veikos kaip administracinio pobūdžio klasifikacija EŽTT vertinimui neturi lemiamos reikšmės – administracinis veikos kvalifikavimas nacionaliniu mastu netrukdo priemonę laikyti baudžiamojo pobūdžio ir konstatuoti, kad turėtų būti užtikrintos atitinkamos teisingo proceso garantijos. Eckes, vertindama kovai su terorizmu skirtų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį nurodė, kad nėra svarbu, kad priemonės yra administracinės kilmės[482]. Žinoma, kad priešingas aiškinimas būtų suteikęs

[477] EŽTT 1971 m. liepos 16 d. sprendimas byloje *Ringeisen prieš Austriją (par. Nr. 2614/65)* [ECLI:CE:ECHR:1972:0622JUD000261465], par. 94.
[478] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1990 m. gegužės 22 d. sprendimą byloje *Weber prieš Šveicariją (par. Nr. 11034/84)* [ECLI:CE:ECHR:1990:0522JUD001103484], par. 31.
[479] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Weber* <…>, par. 31–32; 1991 m. rupgjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli prieš Maltą (par. Nr. 13057/87)* [ECLI:CE:ECHR:1992:0325JUD001359088], par 33; 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh ir Connors prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 39665/98, 40086/98)* [ECLI:CE:ECHR:2003:1009JUD003966598], par. 91.
[480] EŽTT 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh* <...>, par. 91.
[481] Žr. taip pat ir sprendimus kitose bylose, pavyzdžiui, EŽTT 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Benham prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 19380/92)* [ECLI:CE:ECHR:1996:0610JUD001938092]; 1994 m. kovo 23 d. sprendimas byloje *Ravnsborg prieš Švediją (par. Nr. 14220/88)* [ECLI:CE:ECHR:1994:0323JUD00142 2088]; 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk prieš Vokietiją (par. Nr. 8544/79)* [ECLI:CE:ECHR:1984:0221JUD000854479], par. 52.
[482] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 141.

valstybėms narėms galimybę lengvai išvengti pareigos užtikrinti teisę į teisingą procesą, todėl nenuostabu, kad teisės mokslo darbuose ši EŽTT pozicija vertinama palankiai[483]. Interpretuojant pirmojo kriterijaus reikšmę autorės pozicija skiriasi nuo Matulionytės ir Randakevičiūtės pozicijos, kad šis kriterijus yra laikytinas *pagrindiniu*[484]. Kriterijus svarbus tuo, kad, jeigu veika, kuria asmuo yra kaltinamas, nacionalinėje teisėje reguliuojama baudžiamosios teisės normų, tai įspėja apie baudžiamąjį priemonės pobūdį. Nepaisant to, autorės vertinimu, šis kriterijus neturėtų būti laikomas esminiu.

Antrasis vertinimo kriterijus – veikos pobūdis – iš esmės kelia gana tautologinius klausimus, nes teismo praktikoje nėra apibrėžtos *baudžiamosios* veikos sąvokos[485]. Spręsdamas, ar veiką priskirti baudžiamajai, teismas atkreipia dėmesį į šiuos elementus, pavyzdžiui: ar taisyklė yra privalomojo pobūdžio ir nėra nukreipta į specifinę grupę[486], ar procesas inicijuojamas viešosios institucijos, kuri įgaliota užtikrinti priverstinį vykdymą[487], ar draudimas susijęs su atgrasomojo ir baudžiamojo pobūdžio tikslais[488], kaip panašios veikos klasifikuojamos kitose Europos Tarybos valstybėse narėse[489]. EŽTT sprendimų turinys rodo, kad vienas esminių rodiklių yra grupė, į kurią nukreipta veikos baudžiamumą numatanti norma[490]. Moksliniuose darbuose šis kriterijus interpretuojamas kaip suteikiantis daug reikšmės tam, į ką (į kokią grupę) yra nukreipta nuostata dėl konkrečios veikos[491], t. y. ar ji yra nukreipta veikiau į neapibrėžtą negu į siaurą subjektų grupę[492]. Jeigu norma nukreipta į visuomenę plačiąja prasme, ji laikoma baudžiamojo pobūdžio

[483] RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European Convention of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 279.
[484] MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos* <...>, p. 700.
[485] Žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 19.
[486] EŽTT 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Bendenoun prieš Prancūziją (par. Nr. 12547/86)* [ECLI:CE:ECHR:1994:0224JUD001254786], par. 47.
[487] EŽTT 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Benham* <...>, par. 56.
[488] EŽTT 2006 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje *Jussila prieš Suomiją (par. Nr. 73053/01)* [ECLI:CE:ECHR:2006:1123JUD007305301], par 38; EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 53.
[489] EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 53; SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 277–278.
[490] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1990 m. gegužės 22 d. sprendimą byloje *Weber* <...>; 1991 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli* <...>; 1998 m. rugsėjo 2 d. *Lauko prieš Slovakiją (par. Nr. 26138/95)* [ECLI:CE:ECHR:1998:0902JUD002613895]; 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>.
[491] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 155.
[492] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 19.

rodikliu[493]. Net jeigu už veiką nebūna numatytos sankcijos valstybės baudžiamajame kodekse (baudžiamuosiuose teisės aktuose) ir jeigu norma nukreipta į neapibrėžtą subjektų grupę, tai gali būti reikšminga aplinkybė priskiriant veiką baudžiamajam pobūdžiui. Teismo poziciją iliustruoja sprendimas „Lauko“ byloje, kurioje buvo sprendžiama dėl pareiškėjo, nubausto dėl kaimynų trikdymo paskiriant baudą, vadovaujantis smulkius pažeidimus reglamentuojančiu teisės aktu[494]. Teismo vertinimu, teisinė norma, kurią pažeidė subjektas, buvo nukreipta į visus piliečius, o ne į kokią nors konkrečią subjektų grupę, kuri pasižymėtų specialiu statusu. Tokį vertinimą patvirtina ir smulkius pažeidimus reglamentuojančio nacionalinio teisės akto nuostatos, kuriomis vadovaujantis jis taikytinas visiems piliečiams[495]. Be to, svarbu, ar yra siekiama nubausti ir atgrasyti subjektą. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad paskirta sankcija buvo siekiama nubausti subjektą siekiant jį atgrasyti nuo pažeidimų ateityje, darant išvadą, kad tokia sankcija turi baudžiamąjį pobūdį. Tai, kad už konkrečios normos pažeidimą kaip alternatyvi sankcija nėra numatytas laisvės atėmimas ar kad asmuo nėra įrašomas į baudžiamąjį registrą, neturi lemiamos reikšmės sprendžiant dėl veikos pobūdžio ir atitinkamai dėl EŽTK 6 straipsnyje nustatytų garantijų taikymo. Taigi teismas padarė išvadą, kad atsivelgiant į tai, kad teisinė nuostata yra bendro pobūdžio, ir tai, kad bausme siekiama nubausti ir atgrasyti subjektą, galima konstatuoti, kad veika EŽTK 6 straipsnio kontekste laikytina baudžiamojo pobūdžio, ir pabrėžė, kad tokiu atveju pritaikomos priemonės poveikis (didelio poveikio trūkumas) neeliminuoja tokio vertinimo[496]. Sprendimas „Öztürk“ byloje iliustruoja, kad teismas priemonių pobūdžio vertinimo (ir atitinkamai EŽTK 6 straipsnyje nustatytų garantijų aktualumo) kontekste neapibrėžtomis grupėmis laiko ir santykinai ribotas grupes, pavyzdžiui, kelių naudotojus. Konkrečiu atveju teismas atkreipė dėmesį į tai, kad byloje aptariama norma buvo nukreipta ne į kokią nors apibrėžtą subjektų grupę, bet apskritai į visus piliečius, kurie naudojasi keliais[497]. Moksliniuose darbuose atkreipiamas dėmesys, kad baudžiamojoje teisėje yra normų, kurios savaime nukreiptos į tam tikras konkrečias asmenų grupes, pavyzdžiui, tėvus, santuokinius, kapitonus ir pan., taigi dėmesys turi būti kreipiamas į

[493] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 19; HARRIS, D., et. al. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 206–207.
[494] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimą byloje *Lauko* <...>.
[495] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.
[496] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.
[497] EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 53.

kokybinius, o ne kiekybinius normos aspektus[498]. Teismo sprendimų analizė atskleidžia, kad nei tai, kad norma yra adresuota tam tikroms bendresnėms kategorijoms (mokesčių mokėtojai arba kelių naudotojai), nei tai, kad veika yra mažareikšmė, nei tai, kad bausmės poveikis gali būti nežymus, savaime nereiškia, kad veika negali būti laikoma baudžiamąja[499]. Kai kurių mokslininkų vertinimu, šis kriterijus turi du esminius aspektus, iš kurių pirmasis susijęs su grupe, į kurią yra nukreipta norma, o antrasis susijęs su sankcijos tikslais[500]. Laikoma, kad sankcijos tikslai turėtų padėti atskirti baudžiamąsias sankcijas nuo kompensacinio pobūdžio sankcijų[501]. Šis papildomas antrojo kriterijaus aspektas buvo pastebėtas „Öztürk“ byloje, kurioje teismas atkreipė dėmesį į tai, kad sankcija siekiama ir nubausti, ir atgrasyti nuo pažeidimų ateityje. Teismas nurodė, kad, nors konkrečiu atveju pritaikoma bausmė sankcijų adresatui sukelia santykinai mažiau nepatogumų, tačiau ji vis tiek yra baudžiamojo pobūdžio, o tai tradiciškai laikoma reikšmingu baudžiamųjų priemonių skiriamuoju požymiu[502]. Taigi teismas vertino, kad bendri normos požymiai (nukreipta į neapibrėžtą grupę) ir sankcijos tikslai (siekis atgrasyti nuo tam tikrų veiksmų ir nubausti) yra pakankami pagrįsti veiką laikyti baudžiamojo pobūdžio EŽTK 6 straipsnio kontekste. Teismas ir šioje byloje pabrėžė, kad nustačius, kad veika laikytina baudžiamąja dėl jos pobūdžio, pritaikomos priemonės poveikis (didelio poveikio trūkumas) neeliminuoja tokio vertinimo[503]. EŽTT teigimu, nei maža rizika, kad pažeidimas sukels žalą subjekto reputacijai, nei veikos mažareikšmiškumas netrukdo klasifikuoti veikos kaip baudžiamosios, todėl nebereikia vertinti atitikties trečiajam – priemonės poveikio (poveikio dydžio) – kriterijui[504]. Kaip minėta anksčiau, iš esmės tą pačią poziciją teismas patvirtino ir vėlesniame sprendime „Lauko“ byloje[505]. Moksliniuose darbuose teigiama, kad tais atvejais, kai sankcija yra bauda, svarbu įvertinti, ar ji numatyta išimtinai kompensaciniais tikslais, ar vis dėlto ja siekiama ir

[498] DIJK, P., et al. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights.* Antwerpen, Oxford: Intersentia, 2006, p. 544.
[499] Žr. taip pat ir sprendimus kitose bylose, pavyzdžiui, EŽTT 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Bendenoun* <...>; 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh* <...>; 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje *Steel prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 68416/01)* [ECLI:CE:ECHR:2005:0215JUD006841601].
[500] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 546–547.
[501] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 546.
[502] EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 53.
[503] EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 53–54.
[504] EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 54.
[505] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.

nubausti bei atgrasyti nuo tam tikrų veiksmų[506]. Dijko nuomone, siekiant nustatyti, ar kaltinimas yra baudžiamasis, nėra būtina atitiktis visiems trims pagrindiniams kriterijams, tačiau vertinant atitiktį antrajam kriterijui atitiktis abiems jo aspektams yra būtina[507]. Tai reiškia, kad siekiant nustatyti, ar tenkinamas antrasis kriterijus, turėtų būti nustatyta, kad norma yra nukreipta į neapibrėžtą grupę, o sankcijos tikslas yra atgrasyti ir nubausti[508]. Bendriausia prasme vadovaujantis antruoju kriterijumi, turėtų būti vertinamas ne proceso pobūdis, o veikos (nors ir yra atvejų, kai EŽTT buvo nukrypęs nuo šios praktikos ir vertino proceso pobūdį[509], teisės moksle tokie atvejai vertinami neigiamai[510]). Svarbu pastebėti, kad EŽTT vertinimu, kai veika yra mišraus pobūdžio, apimanti ir administracinio pobūdžio nusižengimą, asmuo neturėtų prarasti EŽTK 6 straipsnyje nustatytų garantijų[511]. Netgi jeigu sankcija pakankamai didelė, tai savaime nereiškia, kad priemonė būtinai laikytina baudžiamąja, nes ji gali būti skirta tik kito subjekto patirtiems nuostoliams kompensuoti. Kita vertus, sankcijos dydis gali būti vienintelis ir pakankamas požymis, leidžiantis konstatuoti, kad kaltinimas yra baudžiamasis[512]. Šis kriterijus toliau aptariamas detaliau.

Trečiasis vertinimo kriterijus – už veiką gresiančios priemonės sukeliamas poveikis. EŽTT, vertindamas atitiktį šiam kriterijui, daugiausia dėmesio skiria priemonės intensyvumui ir trukmei[513]. Vis dėsto apibrėžti aiškias gaires, kuriomis vadovaujantis būtų galima prognozuoti teismo vertinimą (ir dėl intensyvumo, ir dėl trukmės), iki šiol yra labai sudėtinga[514]. Teismo sprendimų analizė rodo, kad priemonės laikomos baudžiamosiomis dėl itin įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, „Janosevic“ byloje teismas eksplicitiškai nurodė, kad didelės finansinės sankcijos, net ir nesant galimybės už tą pačią veiką pritaikyti laisvės atėmimo bausmę, laikytinos baudžiamosiomis sankcijomis. Teismas pažymėjo, kad kai finansinės sankcijos dydis apibrėžtas tik procentais, t. y. 20–40 procentų nuo išvengtų mokesčių sumos, tokia sankcija yra neapibrėžta ir gali tapti itin didelio poveikio priemone. Teismas atkreipė

[506] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 546.
[507] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 546.
[508] EŽTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk* <...>, par. 53; EŽTT 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Bendenoun* <...>, par. 47.
[509] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Benham* <...>.
[510] Žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 19.
[511] EŽTT 1992 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Campbell ir Fell prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 13590/88).*
[512] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 546–547.
[513] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 157.
[514] Sprendimų įvairovę žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <…>, p. 23–24.

dėmesį, kad 15 547,01 euro sankcija (2002 m.) yra itin reikšminga ir nustatė, kad dėl to subjekto atžvilgiu pritaikytos priemonės laikytinos baudžiamojo pobūdžio[515]. Nepaisant to, tiksliai nustatyti, ar priemonė bus laikoma baudžiamąja vien pagal finansinę sankcijos išraišką, yra sudėtinga[516]. „Jussila“ byloje teismas prie baudžiamųjų priemonių priskyrė ir baudą dėl mokesčių vengimo[517]. „Malige“ byloje teismas baudžiamąja priemone laikė taškų, kurie ateityje gali lemti teisių vairuoti netekimą, suteikimą vairuotojui ir pabrėžė, kad teisė vairuoti yra labai svarbi asmens kasdieniam gyvenimui ir veiklos vykdymui[518]. Su laisvės apribojimu susijusios sankcijos teismo priskiriamos baudžiamosioms priemonėms, nebent jų pobūdis, trukmė ar pritaikymo būdas nėra pastebimai žalingi[519]. Visais išvardytais atvejais svarbu pastebėti, kad net ir tada, kai numatyta sankcija yra itin *maža*, teismo teigimu, tai nėra priežastis jos nepriskirti baudžiamosioms priemonėms[520]. Taip pat pažymėtina, kad EŽTT sprendimuose neatsižvelgiama į tai, ar priemonė pritaikoma. Tai reiškia, kad svarbiausiu aspektu laikoma didžiausios galimos pritaikyti priemonės grėsmė, t. y. vertinant esminę reikšmę turi tai, kokią griežčiausią bausmę už veiką nustato reguliuojamasis teisės aktas ar konkretus sprendimas asmens atžvilgiu[521]. Suprantama, priešingu atveju susiklostytų absurdiška situacija, kai proceso pasirinkimas turėtų priklausyti nuo dar nežinomo proceso rezultato. Vis dėlto šis kriterijus nėra itin aiškus, nes EŽTT nėra suformavęs jokių vertinimo standartų[522]. Nepaisant to, Dijko ir Eckes teigimu, šis kriterijus yra pats svarbiausias sprendžiant, ar priemonė laikytina baudžiamojo pobūdžio[523].

Svarbu atkreipti dėmesį, kad kriterijai laikomi alternatyviais, t. y. tam, kad priemonė būtų laikoma baudžiamojo pobūdžio, gali pakakti atitikties vienam iš jų. Be to, nėra būtina, kad priemonė visiškai atitiktų kurį nors kriterijų, nes baudžiamajam pobūdžiui nustatyti gali pakakti aplinkybių visumos. Svarbu ir tai, kad, net jeigu priemonės tikslas nėra atgrasyti ar nubausti, priemonė vis

---

[515] EŽTT 2002 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Janosevic prieš Švediją (par. Nr. 34619/97)* [ECLI:CE:ECHR:2002:0723JUD003461997], par. 69–71.
[516] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 23.
[517] EŽTT 2006 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje *Jussila* <...>.
[518] EŽTT 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Malige prieš Prancūziją (par. Nr. 27812/95)* [ECLI:CE:ECHR:1998:0923JUD002781295], par. 39.
[519] EŽTT 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel* <…>, par. 82.
[520] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.
[521] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1991 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli* <…>, par. 34.
[522] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 551.
[523] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 157; DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 548.

tiek gali būti laikoma baudžiamąja vien tik dėl sankcijos sunkumo[524]. EŽTT nurodo, kad aplinkybių visuma gali būti vertinama tais atvejais, kai atskirų kriterijų analizė neleidžia padaryti aiškios išvados, kad priemonė laikytina baudžiamojo pobūdžio[525].

Apibendrinant galima teigti, kad nustatant, ar priemonė turėtų būti laikoma baudžiamojo pobūdžio, EŽTT teigimu, reikia atsižvelgti į veikos, už kurią ji skiriama, nacionalinę klasifikaciją, veikos pobūdį, už veiką gresiančios sankcijos intensyvumą ir trukmę. Šio tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad esminiai požymiai, rodantys, kad priemonė turėtų būti laikoma baudžiamojo pobūdžio, yra tai, kad: (i) veikos baudžiamumą numatanti norma yra nukreipta į neapibrėžtą subjektų grupę (t. y. kad priemonė iš principo gali būti nustatyta bet kuriam, jokiais specialiais požymiais nepasižyminčiam subjektui), (ii) priemonė pritaikoma siekiant ne kompensacinių tikslų, o atgrasyti nuo tam tikrų veiksmų ir nubausti, (iii) priemonė yra intensyvi ir taikoma ilgą laikotarpį. EŽTT vertinimu, priemonė turėtų būti laikoma baudžiamojo pobūdžio net ir tuo atveju, jeigu nėra visiškai patenkinamas nei vienas kriterijus, bet jos baudžiamąjį pobūdį rodo aplinkybių visuma.

1.3.5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių priskyrimas baudžiamosioms priemonėms

Nėra paprasta įvertinti tikslinių ribojamųjų priemonių atitiktį pirmajam EŽTT nustatytam kriterijui (ar veika, už kurią yra numatyta priemonė, nacionalinėje teisėje reglamentuojama baudžiamosios teisės normų), nes nėra pateikiami kaltinimai pagal konkretų nacionalinį teisės aktą (nėra tradicinio kaltinimo pateikimo proceso). Tačiau svarbu pažymėti, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindai (aptarti ankstesniame šio skyriaus poskyryje) rodo, kad šios priemonės skiriamos už tokias veikas (ar sąsajas su veikomis), kurios nacionaliniuose teisės aktuose reglamentuojamos baudžiamosios teisės normų. Tai yra reikšminga aplinkybė turint omenyje, kad dėl priemonių paskyrimo jų adresatai[526] yra siejami su šiomis veikomis (priemonės turi poveikį subjektų reputacijai), nepriklausomai nuo to, kokiais

[524] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 548.
[525] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh* <...>, par. 86; EŽTT 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Bendenoun* <...>, par. 47; EŽTT 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Benham* <...>, par. 56; EŽTT 1997 m. rugsėjo 24 d. sprendimas byloje *Garyfallou AEBE prieš Graikiją (par. Nr. 18996/91)* [ECLI:CE:ECHR:1997:0924JUD001899691], par. 33; EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <...>, par. 57.
[526] Juridinių asmenų, grupių ar nevalstybinių subjektų atveju – ir jų nariai ar dalyviai.

teisės aktais vadovaujantis šios priemonės yra paskirtos.

Vertinant atitiktį antrajam kriterijui (veikos pobūdis), svarbu pažymėti, kad priemonės skiriamos neapibrėžtai subjektų grupei (gali būti paskirtos bet kuriam subjektui ar jų grupei), be to, priemonės skiriamos siekiant atgrasyti nuo tam tikrų veikų. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimą reglamentuojančiuose dokumentuose, kaip aptarta anksčiau šiame skyriuje, yra numatyti į elgesio pokyčius nukreipti tikslai, t. y. susiję su siekiu priversti tikslinių ribojamųjų priemonių adresatus elgtis (nesielgti) tam tikru būdu. Akivaizdu, kad šios priemonės nėra skiriamos siekiant kompensacinio pobūdžio tikslų. Be to, svarbu pastebėti, kad, net ir tais atvejais, kai priemonės tikslas nėra atgrasyti ar nubausti, priemonė vis tiek gali būti laikoma baudžiamąja vien tik dėl jos didelio poveikio[527].

Vertinant priemonių atitiktį trečiajam kriterijui (už veiką gresiančios priemonės intensyvumas ir trukmė), pažymėtina, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikis yra itin didelis. Detaliai aktualus tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių turinys aprašytas ankstesniuose šio skyriaus poskyriuose. Vertinant intensyvumą svarbu atsižvelgti į tai, kad dėl šių priemonių subjektas netenka galimybės disponuoti savo lėšomis visose ES ir (ar) visose JT valstybėse narėse. Vertinant trukmę svarbu, kad, nors ir numatoma reguliari priemonių tikslingumo peržiūra, priemonės faktiškai išlieka paskirtos itin ilgą laikotarpį ir sukelia iš esmės neterminuotą paralyžiuojantį poveikį. Teisės aktų analizė rodo, kad didelės dalies subjektų atžvilgiu priemonės išlieka paskirtos ilgiau nei 5 ar 10 metų. Atitinkamai šios priemonės gali turėti didelį poveikį subjekto asmeniniam, profesiniam gyvenimui, komercinei veiklai[528], taip pat gali turėti didelį psichologinį poveikį[529]. Eckes vertinimu (ir JT skiriamų, ir ES savarankiškų tikslinių ribojamųjų priemonių atveju), priemonių peržiūra gali būti vertinama veikiau kaip *rutininis patvirtinimo mechanizmas*, kuris negali būti laikomas laikino pobūdžio apribojimu[530]. Be to, pažymėtina, kad tikslūs subjektus identifikuojantys duomenys paskelbiami viešuose sąrašuose (JT Saugumo Tarybos rezoliucijų prieduose, ES Tarybos reglamentų, sprendimų prieduose). Atitinkamai priemonės sukelia neigiamą poveikį reputacijai, subjektai gali

[527] DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 548.
[528] Fizinių asmenų atveju – asmeniniam, profesiniam gyvenimui, komercinei veiklai. Juridinių asmenų, grupių ar nevalstybinių subjektų atveju – jų veiklai ir atitinkamai jų narių ar dalyvių asmeniniam, profesiniam gyvenimui, komercinei veiklai. Sąrašas neturėtų būti laikomas baigtiniu.
[529] Juridinių asmenų, grupių ar nevalstybinių subjektų atveju – jų nariams ir dalyviams.
[530] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 157–158.

patirti ir stigmatizuojantį poveikį, taip pat turintį didelį poveikį asmeniniam, profesiniam gyvenimui, komercinei veiklai. ES Taryba eksplicitiškai skatina ES ir valstybes nares *aktyviai ir sistemiškai informuoti apie ES sankcijas, kad būtų užtikrintas jų matomumas*[531]. Nors apibrėžti aiškias gaires, kuriomis vadovaujantis būtų galima prognozuoti EŽTT vertinimą (ir dėl intensyvumo, ir dėl trukmės), iki šiol yra sunku[532], svarbu priminti, kad net *maža* sankcija netrukdo veikos laikyti baudžiamąja[533], atsižvelgiant į aplinkybių visumą. Net jeigu būtų įšaldoma nedidelė lėšų suma, tokia priemonė vis tiek galėtų būti laikoma baudžiamojo pobūdžio. Be to, svarbu vertinti gresiantį (o ne realų) priemonės poveikį, o tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju gresia absoliučiai visų neapibrėžto dydžio lėšų ir ekonominių išteklių įšaldymas. Tai, kad subjektas gali būti santykinai greitai pašalintas iš priemonių adresatų sąrašų, vis dėlto vertinimo nekeičia, nes svarbus gresiantis priemonės poveikis, kuris, kaip atskleidžia tyrimo duomenys, gali būti itin ilgalaikis. Kadangi EŽTT sprendimuose nėra atsižvelgiama į tai, ar priemonė pritaikoma, nesvarbu ir tai, ar JT ir ES paskirtos priemonės bus efektyviai įgyvendintos valstybių narių.

Tyrimo duomenys rodo, kad tyrimo objektu pasirinktos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės iš dalies arba visiškai tenkina visus EŽTT nustatytus kriterijus, todėl tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra baudžiamojo pobūdžio. Svarbu pažymėti, kad iš dalies tenkinami pirmasis ir antrasis baudžiamųjų priemonių kriterijai ir visiškai tenkinamas trečiasis baudžiamųjų priemonių kriterijus, taip pat baudžiamąjį priemonių pobūdį mažų mažiausiai rodo ir aplinkybių visuma. Be to, svarbu ir tai, kad, vadovaujantis EŽTT praktika, EŽTK yra *gyvas* instrumentas ir EŽTT privalo vertinti iš jo kylančius reikalavimus dinamiškai, pavyzdžiui, interpretuojant pirmąjį kriterijų turi būti atsižvelgiama į naujai susiformavusį institutą ir specifinius jo požymius.

Pažymėtina, kad EŽTT, nors ir nėra išplėtojęs praktikos dėl tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) pobūdžio, 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendime byloje „Ibrahim ir kiti prieš Jungtinę Karalystę“ pažymėjo, kad teisingo proceso garantijos pagal EŽTK 6 straipsnį turėtų būti taikomos *visų baudžiamųjų procesų atvejais, nepriklausomai nuo to, kokio pobūdžio yra konkreti veika. Negali būti svarstoma galimybė atimti teises į teisingą procesą vien tik dėl to, kad asmuo įtariamas įsitraukimu į teroristinio pobūdžio veiklą.* Teismas pažymėjo, kad

[531] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 23 straipsnis.
[532] Vertinimų įvairovę žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <…>, p. 23–24.
[533] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.

šiais iššūkių kupinais laikais yra ypač svarbu, kad susitariančios šalys pademonstruotų savo pasišventimą žmogaus teisių garantijoms ir teisinės valstybės principams užtikrinant bent minimalias EŽTK 6 straipsnyje numatytas garantijas[534]. Nors teismas atkreipė dėmesį, kad teisės į teisingą procesą užtikrinimas neturėtų sukelti neproporcingų nepatogumų institucijoms, siekiančioms užkardyti terorizmą ar kitus rimtus nusikaltimus, jis pabrėžė, kad viešasis interesas negali pateisinti priemonių, kurios iš esmės apriboja subjekto teisę į gynybą[535]. Taigi teismas, nors ir netiesiogiai, atkreipė dėmesį į baudžiamąjį priemonių pobūdį.

Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių priskyrimas baudžiamosioms priemonėms yra suderinamas ir su JT Žmogaus teisių komiteto nustatytais kriterijais. Komitetas esminiais baudžiamųjų priemonių kriterijais laiko baudžiamuosius priemonių tikslus, pobūdį ir didelį poveikį, taip pat atsižvelgia į nacionalinę veikos klasifikaciją. Nors komitetas ypač reikšmingais laiko baudžiamuosius priemonių tikslus, svarbu pastebėti, kad, komiteto vertinimu, priemonės galėtų būti laikomos baudžiamosiomis dėl savo pobūdžio ar didelio poveikio[536].

Apibendrinant galima teigti, kad atliktas tyrimas patvirtina antrąjį ginamąjį teiginį. Žmogaus teisių kontekste JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra baudžiamosios priemonės, nes jos skiriamos dėl sąsajų su sunkiais nusikaltimais ir gali sukelti didelį poveikį jų adresatams. Šios priemonės gali būti skiriamos neapibrėžtai subjektų grupei, siekiant atgrasyti nuo tam tikrų veiksmų ar neveikimo.

Kaip aptarta anksčiau šiame skyriuje, JT ir ES institucijų, ESTT ir kai kurių mokslininkų teigimu, šios priemonės yra prevencinės, administracinės, o ne baudžiamosios. Tačiau tokia pozicija ir ją pagrindžiantys argumentai vertintini neigiamai. Ydinga, kad tokia pozicija grindžiama formaliais argumentais, deklaruojamu *prevenciniu* priemonių pobūdžiu, kilme, tikslais. Nepaisant to, kad tikslinių ribojamųjų priemonių institutas gali būti vertinamas kaip politinio pobūdžio dėl jį koordinuojančių institucijų *pobūdžio*, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimas turi ne politines, diplomatines pasekmes, o tiesioginį didelį poveikį subjekto gyvenimui ir (ar) veiklai bei žmogaus teisių ir laisvių apimčiai. Be to, negalima ignoruoti

---

[534] EŽTT 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimas byloje *Ibrahim ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 50541/08)* [ECLI:CE:ECHR:2016:0913JUD005054108], par. 252.

[535] EŽTT 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimas byloje *Ibrahim* <...>, par. 252.

[536] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 15; JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1015/2001* <...>, p. 9.2; JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1311/2004* <...>, p. 7.3–7.4.

tarptautinėse sutartyse numatytų garantijų prisidengiant vadinamąja administracine nagrinėjamų priemonių prigimtimi. Negalima leisti, kad deklaruojami prevenciniai priemonių tikslai taptų priedanga su sunkiais nusikaltimais siejamoms didelio poveikio priemonėms.

Atsižvelgiant į baudžiamąjį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį, jų adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą[537].

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad tyrimo metu atlikta JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymių analizė patvirtina pirmąjį ir antrąjį ginamuosius teiginius, taip pat leidžia suformuluoti šių priemonių sampratą ir nustatyti jų pobūdį. JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turi reikšmingai daug bendrų požymių – ir JT, ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra priemonės, kurias, siekdamos užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą, šios organizacijos skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl jų sąsajų su veiksmais, kurie laikomi keliančiais grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, ir kuriomis šiems subjektams privalo būti užkertamos galimybės disponuoti ir naudotis bet kokiomis lėšomis ir ekonominiais ištekliais. Tyrimo metu atlikta JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymių analizė rodo, kad šios priemonės yra baudžiamojo pobūdžio, nes jos skiriamos dėl sąsajų su sunkiais nusikaltimais ir gali sukelti didelį poveikį.

[537] Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio analizė yra reikšminga įgyvendinant klasifikuojamojo pobūdžio tikslus, t. y. tikslus, kurie paprastai keliami siekiant suklasifikuoti teisinį reiškinį (fenomeną) egzistuojančioje teisinėje sistemoje. Klasifikuojamojo pobūdžio tikslai yra svarbūs tuo, kad jų įgyvendinimas leidžia nuspręsti, kokios teisinės taisyklės yra taikytinos (ar netaikytinos) konkrečiai situacijai (KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 11). Keliant šio pobūdžio tikslus svarbu pasirinkti ir atskleisti konkrečius kriterijus, kuriais vadovaujantis vertinama konkreti situacija (KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 35). Šio tyrimo atveju aktualūs vertinimo kriterijai pateikti ankstesnėse šio skyriaus dalyse.

2. JUNGTINIŲ TAUTŲ PERŽIŪROS PROCEDŪRŲ VERTINIMAS TEISĖS Į TEISINGĄ PROCESĄ KONTEKSTE

Remiantis kai kurių mokslininkų pozicijomis[538] ir atsižvelgiant į tai, kad buvo įgyvendinti mokslininkų pasiūlymai dėl tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų teisių užtikrinimo tobulinimo[539], taip pat į JT ir ES institucijų pareiškimus dėl prevencinio priemonių pobūdžio[540], būtų galima teigti, kad tinkamų gynybos priemonių užtikrinimo problemos JT lygmeniu niekada nebuvo ar bent jau nebėra[541]. Visų pirma, problema veikiausiai būtų laikoma neaktualia tų autorių, kurie mano, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio dėl *prevencinių* tikslų[542]. Toks vertinimas rodo, kad šie autoriai neįžvelgtų problemos dėl to, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nėra užtikrinamos tokios apimties garantijos, kokios privalo būti užtikrinamos skiriant baudžiamąsias priemones. Antra, problema tikriausiai būtų laikoma neaktualia tų autorių, kurie teigia, kad, atsižvelgiant į JT Chartijos nuostatas, JT Saugumo Tarybos skiriamos priemonės turi viršenybę prieš bet kokius kitus reikalavimus[543]. Trečia, tikėtina, kad problema būtų laikoma neaktualia tų autorių, kurie vertina, kad nėra įmanoma nustatyti JT lygmeniu aktualų teisės į teisingą procesą turinį[544]. Ketvirta, problema nebūtų laikoma aktualia institucijų ir valstybių narių, kurios teigia, kad įgyvendintų pakeitimų pakanka siekiant užtikrinti tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų teises[545].

---

[538] Žr. mokslinius darbus, kuriuose laikomasi nuomonės, kad tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra *prevencinio* pobūdžio, aptartus ankstesniame skyriuje. Taip pat žr., pavyzdžiui, OOSTHUIZEN, G. *Playing the Devil's Advocate: the United Nations Security Council is Unbound by Law*. Leiden Journal of International Law, 1999, Vol. 12, Issue 3, p. 549–563, p. 549, cituojama LOPEZ-JACOISSTE, E. *The UN* <...>.

[539] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 48.

[540] Aptarta ankstesniame skyriuje.

[541] Konkrečių teisės aktų turinys, mokslo centrų pasiūlymai ir autorių vertinimai detaliau aprašomi toliau šiame skyriuje.

[542] Žr., pavyzdžiui, VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset Freezing* <…>, p. 26; CANANEA, G. *Global* <...>, p. 514.

[543] Žr., pavyzdžiui, GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 568; OOSTHUIZEN, G. *Playing* <...>, cituojama LOPEZ-JACOISSTE, E. *The UN* <...>. Taip pat žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 16, 68.

[544] Neigiamo vertinimo pvz. žr. GARVEY, J. I. *Targeted* <…>, p. 566–568; OOSTHUIZEN, G. *Playing* <…>; ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>.

[545] LOPEZ, G. A. *Sanctions* leidinyje WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford* (2018) <…>.

Vis dėlto atliktas tyrimas rodo priešingai – tinkamų gynybos priemonių užtikrinimo problema JT nėra išspręsta, nepaisant visų iki šiol įgyvendintų pakeitimų. Kadangi tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turi būti laikomos baudžiamojo pobūdžio, jų adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą. Tam neprieštarauja nei JT Chartijos nuostatos, nei tariamas universalių standartų trūkumas. Šie teiginiai detaliau pagrindžiami 2.1 ir 2.2 poskyriuose.

2.1. Poreikis užtikrinti teisę į teisingą procesą Jungtinių Tautų lygmeniu

Visų pirma pažymėtina, kad žmogaus teisės formavosi kaip universalus reiškinys. Moksliniuose darbuose tiriamos teisinės, religinės[546], filosofinės[547] ir su įvairiais kitais mokslais siejamos žmogaus teisių ištakos[548]. Tačiau svarbu pabrėžti, kad jokie ištakų tyrimai nesudaro pagrindo teigti, kad JT, kaip tarptautinė organizacija, dėl kokių nors priežasčių neturėtų būti saistoma žmogaus teisių, kaip universalaus su žmogumi siejamo reiškinio. Moksliniuose darbuose, kuriuose aptariamos ir vertinamos žmogaus teisių ištakos, nerasta nuomonių, kad šių teisių egzistavimas ar užtikrinimas turėtų būti laikomas priklausomu nuo to, kas daro poveikį subjekto teisėms ir laisvėms – valstybė ar kiti subjektai (pavyzdžiui, tarptautinė organizacija, kuri aktuali šiame tyrime). Minėtuose darbuose teigiama, kad *pretenzijos* dėl žmogaus teisių kyla todėl, kad jos yra *universalios, moralios* ir *bekompromisės*[549].

---

[546] Kai kurie mokslininkai laikosi nuomonės, kad moralinės žmogaus teisių ištakos yra ir gali būti tik religinė etika. PERRY, M. J. *The Morality of Human Rights: A Problem for Non-Believers?* Commonweal, 2006, Vol. 133, No. 13, p. 16. Daugybė religijų ir moralės filosofijų pateikia koncepcijas, normas, kaip turėtų būti sprendžiami esminiai teisingumo, teisingo gyvenimo klausimai, pateikia taisykles, kaip turėtų būti įgyvendinamos su tuo susijusios pareigos. Teisės mokslo darbuose vertinama, kad religinės tradicijos suteikė reikšmingą pagrindą vystytis diskursui dėl žmogaus teisių turinio. SHELTON, D. *The Oxford* <...>, p. 9.

[547] Teisės mokslo darbuose taip pat vertinama, kad didelę įtaką šiuolaikinei žmogaus teisių teorijai ir turiniui, atitinkamai ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos turiniui (1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68–2497) turėjo įvairios moralės, politinės filosofijos SHELTON, D. *The Oxford* <...>, p. 52; AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human* <...>, p. 103.

[548] Žmogaus teisių ištakos taip pat siejamos su biologijos, sociologijos, psichologijos, kultūros antropologijos ir kitais mokslais. Pavyzdžiui, biologijos mokslų kontekste žmogaus teisių ištakos siejamos su prigimtiniu žmogaus polinkiu konkuruoti, dominuoti ir dėl to atsirandančiu poreikiu sureguliuoti žmonių tarpusavio santykius tam, kad nenukentėtų silpniausi grupės nariai. Plačiau, žr., pavyzdžiui, SHELTON, D. *The Oxford* <...>, p. 54–159.

[549] AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human* <...>, p. 1.

Vertinant teisines žmogaus teisių ištakas, pažymėtina, kad JT atliko reikšmingą vaidmenį formuojantis žmogaus teisėms[550]. 1945 metais priimta JT Chartija nustatė žmogaus teisių ir laisvių apsaugą kaip vieną iš organizacijos tikslų[551]. Taip pat buvo įsteigta Žmogaus teisių komisija, kurios vienas tikslų buvo parengti universalų žmogaus teisių apsaugos dokumentą[552]. Nuo to laiko JT priėmė daug žmogaus teisių apsaugai skirtų dokumentų[553]. Nuo JT įkūrimo iki dabar jos organai sukūrė reikšmingą žmogaus teisių normų turinį, kuris išdėstytas (i) bendro pobūdžio konvencijose, (ii) konvencijose, skirtose konkrečioms žmogaus teisėms (pavyzdžiui, apsaugai nuo priverstinio darbo ar kankinimo) ir (iii) dokumentuose, kurie skirti apsaugoti konkrečias asmenų grupes (pavyzdžiui, moterų, vaikų ar migrantų). Vienas svarbiausių pirmųjų dokumentų buvo 1948 metų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir vėliau priimti papildomi jos protokolai[554]. Deklaracija buvo neprivaloma, tačiau padarė didelę ideologinę įtaką vėlesnių teisės aktų turiniui, teismų sprendimams ir kontinentinės bei bendrosios teisės sistemose. Deklaracijos tekstas buvo perkeltas į įvairias tarptautines[555], regionines[556] sutartis[557]. Teigiama, kad ji tapo modeliu ne tik Paktui, bet ir EŽTK[558].

Apibendrinant pažymėtina, kad žmogaus teisių ištakos liudija apie žmogaus teises kaip apie universaliai su žmogumi siejamą reiškinį, o JT atliko reikšmingą vaidmenį formuojantis žmogaus teisių turiniui. Žmogaus teisių ištakos nesudaro pagrindo teigti, kad JT dėl kokių nors priežasčių turėtų būti nesaistoma žmogaus teisių reikalavimų.

---

[550] Vertinant pozityviosios teisės raidą, pažymėtina, kad iki XX a. pagrindinis tarptautinių įsipareigojimų šaltinis buvo papročiai. Formuojantis žmogaus teisių (tokių, kokias turime šiandieną) turiniui, reikšmingą vaidmenį atliko valstybės ir jų aiškiai išreikštas rašytinis sutikimas – daugiašalės tarptautinės sutartys. STEINER, H. J.; ALSTON, P. *International Human Rights in Context – Law, Politics, Morals*. Oxford: Oxford University Press, 2000, Chapter 12, p. 180.

[551] Aktualiausių žmogaus teisių apsaugai nuostatų apibendrinimą galima rasti, pavyzdžiui, DE SCHUTTER, O. *International Human Rights Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 12–14.

[552] DE SCHUTTER, O. *International* <...>, p. 12–15.

[553] Dalyvaujant tarptautinėms organizacijoms, valstybėms narėms ir kitiems suinteresuotiems subjektams.

[554] ARNOLD, R. *The Universalism of Human Rights*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, 2013, p. 11.

[555] DE SCHUTTER, O. *International* <...>, p. 18.

[556] AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human* <...>, p. 24.

[557] Išsamų sutarčių sąrašą žr., pavyzdžiui, DE SCHUTTER, O. *International* <...>, p. 17–20.

[558] AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human* <...>, p. 24.

Tyrimo kontekste taip pat svarbu pastebėti, kad viena didžiausių pokario tarptautinės teisės naujovių – valstybėms būdingų teisių ir pareigų pripažinimas nevalstybiniams subjektams[559]. Tarptautinės organizacijos palaipsniui vis dažniau įgyvendina viešosios valdžios galias įvairių subjektų atžvilgiu, įskaitant fizinių ir juridinių asmenų. Politikos mokslo darbuose vertinama, kad tarptautinių organizacijų institucinė galia per pastaruosius keletą dešimtmečių žymiai išaugo – organizacijos tiesiogiai reguliuoja individų elgesį ir praktiškai įgyvendina valdžią ne tik valstybių, bet ir individų atžvilgiu[560]. Šios naujo pobūdžio tarptautinių organizacijų galios taip pat įgalina jas pažeisti individų teises ir teigiama, kad yra prielaidų tikėtis, kad ateityje tarptautinių organizacijų daromų žmogaus teisių pažeidimų tik daugės[561]. Šiame kontekste svarbu pabrėžti, kad, nors tarptautinės organizacijos pastaruoju metu yra linkusios prisiimti įsipareigojimus, numatyti saugiklius, susijusius su žmogaus teisių apsauga[562], tačiau tarptautinių organizacijų galių vystymasis iš esmės kol kas nelėmė atitinkamo vystymosi atsakomybės dėl tokių galių įgyvendinimo srityje[563]. Atitinkamai ir nagrinėjamu atveju – JT pradėjo reguliuoti fizinių asmenų ir kitų subjektų elgesį, skirdama tikslines finansines (ir kitų rūšių) ribojamąsias priemones, tačiau neužtikrino tinkamų teisinės gynybos priemonių.

Nepaisant to, kai kuriuose moksliniuose darbuose vertinama, kad JT lygmeniu teisė į teisingą procesą negali būti užtikrinama, nes steigiamieji dokumentai nesuteikė JT Saugumo Tarybai įgaliojimų veikti prokuroro ar teisėjo teisėmis per savo komitetus ar kitus struktūrinius vienetus[564]. Kai kurie autoriai teigia, kad JT nėra saistoma teisės į teisingą procesą, nes JT Saugumo Taryba turi neribotas galias. Siekiant pagrįsti šią poziciją, vadovaujamasi JT

---

[559] ISIKSEL, T. *The Rights of Man and the Rights of the Man-Made: Corporations and Human Rights.* Human Rights Quarterly, 2016, Vol. 38, No 2., p. 294–349, p. 301.

[560] HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ir ZURN, M. *International* <...>, p. 346; HEUPEL, M. *With* <...>, p. 773.

[561] HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ir ZURN, M. *International* <...>, p. 345.

[562] Tokias tendencijas pagrindžia empiriniai politinių mokslų tyrimai. Aktualu, kad tokios tendencijos pastebimos ne vien Vakarų valstybėse ir ne vien saugumo srityje. Be to, pastebima, kad kai kurios tarptautinės organizacijos numato saugiklius žmogaus teisėms ne dėl patirto spaudimo gerinti situaciją (kas yra pastebima JT atveju), bet nevykdydamos jokių žmogaus teisių pažeidimų. Žr., išsamiau, pavyzdžiui, HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ir ZURN, M. *International* <...>, p. 343–366; HEUPEL, M. *With* <...>, p. 773–796.

[563] BOGDANDY, A.; ir PLATISE, M. *ARIO and Human Rights Protection: Leaving the Individual in the Cold*. International Organisations Law Review, 2012, Vol. 9, p. 67–76, p. 67.

[564] Žr., pavyzdžiui, GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 566.

Chartijos VII skyriumi ir 103 straipsniu, kuriame nustatyta, kad esant konfliktui tarp Chartijos ir kitų tarptautinių sutarčių pirmenybė turėtų būti teikiama JT Chartijai, t. y. nustatoma Chartijos viršenybė prieš valstybių narių įsipareigojimus pagal bet kurį kitą tarptautinį susitarimą[565]. Kai kurie autoriai mano, kad neįmanoma nustatyti aktualaus teisės į teisingą procesą standarto, nes tarp valstybių narių nėra daug bendrumo dėl skirtingo nacionalinio, regioninio reguliavimo, šios teisės turinys detalizuojamas nacionalinių teismų, o tai lemia dar didesnę fragmentaciją[566]. Špokausko vertinimu, JT yra *apsaugota* JT Chartijos, todėl JT Saugumo Tarybos veiksmams *negalima taikyti tradicinių universaliųjų ar regioninių žmogaus teisių apsaugos standartų, įskaitant teismo proceso garantijas dėl ypatingo JT Chartijoje įtvirtinto ST statuso bei tarptautinės taikos ir saugumo klausimų specifikos*[567].

Vis dėlto kiti mokslininkai mano priešingai – kad JT yra saistoma žmogaus teisių ir (ar) kad yra įmanoma nustatyti JT lygmeniu aktualius standartus[568]. Šiame darbe palaikytina pastaroji pozicija ir toliau pateikiami šį požiūrį pagrindžiantys argumentai. Pirmiausia pagrindžiama, kodėl JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams JT lygmeniu vis dėlto turėtų būti užtikrinama teisė į teisingą procesą. Šiame darbe laikomasi nuomonės, kad JT Saugumo Tarybos galios nėra neribotos, o tai, kad JT nėra įvairių tarptautinių žmogaus teisių sutarčių narė, savaime nereiškia, kad JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams neturi būti užtikrinami teisės į teisingą procesą standartai, kurie numatyti šiose sutartyse. Visuotinai žinoma, kad tarptautinės organizacijos yra saistomos ne tik jų pačių sąrangą nustatančių dokumentų ir tarptautinių sutarčių, kurių narės jos yra, bet ir bendrų tarptautinės teisės taisyklių[569]. Teisė į teisingą procesą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama atsižvelgiant į JT Chartijos reikalavimus ir tarptautinę paprotinę teisę.

Taigi pirmiausia kritikuotinas teiginys, kad JT Saugumo Tarybos galios yra neribotos įgyvendinant funkcijas pagal JT Chartijos VII skyrių.

---

[565] OOSTHUIZEN, G. *Playing* <...>, cituojama LOPEZ-JACOISSTE, E. *The UN* <...>.

[566] Neigiamo vertinimo pvz. žr. GARVEY, J. I. *Targeted* <…>, p. 566–568; OOSTHUIZEN, G. *Playing* <…>.

[567] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 116, 119.

[568] Žr., pvz., BOTHE, M. *Security* <...>, p. 543, 545, 552; FASSBENDER, B. *Targeted* <…>; HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The United* <…>, p. 18–23; LOPEZ-JACOISSTE, E. *The UN* <…>, p. 333; SAROOSHI, D. *International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 16.

[569] Tarptautinio Teisingumo Teismo 1980 m. kovo 25 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1980, p. 73–98, p. 89–90.

Atkreiptinas dėmesys, kad JT Chartija turėtų būti interpretuojama atsižvelgiant į jos pamatines nuostatas, kurias sudaro, be kita ko, pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Į jas turėtų būti atsižvelgiama veikiant ir pagal JT Chartijos VII skyrių. Taip pat pažymėtina, kad Chartijos preambulėje vienas pirmųjų JT tikslų – tikėjimo pagrindinėmis žmogaus teisėmis įtvirtinimas (*Mes, Jungtinių Tautų Tautos, pasiryžusios <...> vėl įtvirtinti tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis*). Preambulėje žmogaus teisių gynimo nuostatos išdėstytos iš karto po nuostatų dėl karo prevencijos. Be to, pats pirmasis Chartijos straipsnis numato, kad JT tikslai yra susiję su pagarbos žmogaus teisėms ugdymu – JT tikslai yra, be kita ko, įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą <…> *ugdant ir skatinant pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms*. Moksliniuose darbuose vertinima, kad žmogaus teisės yra *vienas iš pagrindinių JT tikslų*[570]. Chartijos 55(c) ir 56 straipsnių nuostatos, nors ir skirtos ekonominiam ir socialiniam bendradarbiavimui, vėlgi liudija apie JT įsipareigojimus žmogaus teisių apsaugai[571]. Iš viso JT Chartijoje yra septynios nuorodos į žmogaus teises[572]. Žinoma, tarptautinės sutartys privalo būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tikslus[573]. Vadovaujantis JT Chartijos 24 straipsniu, JT Saugumo Taryba privalo veikti pagal JT tikslus ir principus. Šiame darbe palaikoma teisės mokslininkų pozicija, kuria vadovaujantis JT Saugumo Taryba laikoma įpareigota konstitucinių JT Chartijos ribų, kurios apima ir pareigą užtikrinti žmogaus teises[574].

Antra, JT Chartijos 103 straipsnyje nustatyta JT Chartijos pirmenybė tik valstybių sudarytų tarptautinių sutarčių nuostatų atžvilgiu, tačiau nenustatyta pirmenybė prieš bendrąją tarptautinę teisę, kuri apima ir paprotinę teisę, ir bendruosius teisės principus. Taigi kalbant apie nedidelę dalį plačių JT Saugumo Tarybos galių apribojimų, vienas jų yra būtent įsipareigojimai žmogaus teisėms. Pastarieji kyla, be kita ko, ir iš JT pamatinio dokumento.

---

[570] SAMARSINGHE, N. *Human Rights: Norms and Machinery* leidinyje WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford* (2018) <…>.

[571] Chartijos 55(c) straipsnis numato, kad siekdamos sudaryti stabilumo ir gerovės sąlygas JT padeda siekti, kad visada būtų gerbiamos žmogaus teisės, pagrindinės laisvės ir būtų jų laikomasi. 56 straipsnis numato, kad siekdamos šių tikslų visos valstybės privalo imtis bendrų ir individualių veiksmų bendradarbiaudamos su JT. *Bendradarbiavimo* terminas liudija, kad, siekiant pagarbos žmogaus teisėms, veiksmų privalo imtis ne vien valstybės, bet ir JT.

[572] SAMARSINGHE, N. *Human Rights: Norms and Machinery* leidinyje WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford* (2018) <…>.

[573] 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės <...>, 31 straipsnio 1 dalis.

[574] HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The* <...>, p. 18.

Argumentų tokiai pozicijai galima atrasti tarptautinių teismų praktikoje. Tarptautinis Teisingumo Teismas jau labai seniai pripažino, kad JT Saugumo Tarybą įpareigoja JT Chartijos pirmuosiuose straipsniuose numatyti tikslai ir principai[575]. Šiek tiek vėliau Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai nustatė, kad nei JT Chartijos tekstas, nei jos dvasia nesuteikia JT Saugumo Tarybai absoliučios laisvės. Taigi JT Saugumo Taryba, veikdama pagal JT Chartijos VII skyrių, neturi neribotų galių ir yra saistoma konstitucinių apribojimų[576].

Turėtų būti atsižvelgiama į tai, kad JT Chartijoje nėra aptariami JT kaip tarptautinės organizacijos įsipareigojimai žmogaus teisių atžvilgiu, nes istoriškai (Chartijos rengimo metu) būtent valstybės buvo tie tarptautinės teisės subjektai, kurie buvo siejami su žmogaus teisių pažeidimais. Pažymėtina, kad tarptautinės organizacijos vystėsi kaip įrankis reguliuoti ryšius tarp valstybių, o ne spręsti individų teisių ir laisvių klausimus, bent jau netiesiogiai[577]. Atsižvelgiant į tai, JT Chartijos rengėjai galėjo pagrįstai tikėtis, kad pagrindiniai įpareigojimų užtikrinti žmogaus teises adresatai yra valstybės narės. Atitinkamai JT Chartijoje buvo numatyta ne aiškiai išreikšta pačios organizacijos atsakomybė užtikrinti žmogaus teises, bet tai, kad organizacija privalo skatinti pagarbą žmogaus teisėms, padėti valstybėms narėms. Tačiau toks dėl istorinių aplinkybių atsiradęs formulavimas neturėtų lemti ydingo, nedinamiško sutarties aiškinimo iš esmės pasikeitus aplinkybėms. JT Chartija turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į tarptautinių santykių dinamiką bei evoliuciją. Kai tarptautinės organizacijos sprendimai turi tiesioginį poveikį žmogaus teisėms ir laisvėms, jie privalo būti suderinami su žmogaus teisėmis. Priklausomai nuo konkrečios situacijos, privalo būti tinkamai subalansuojami konkuruojantys interesai.

Vertinant JT įsipareigojimus pagal tarptautinę paprotinę teisę svarbu pabrėžti, kad nesiginčijama dėl to, kad pagal tarptautinę paprotinę teisę teisė į teisingą procesą istoriškai yra siejama su fizinio asmens apsauga nuo valstybės veiksmų ir kad paprotinė teisė nėra analogiškai susiformavusi tarptautinių organizacijų atveju. Tačiau toks *status quo* taip pat yra visiškai suprantamas atsižvelgiant į tai, kad tarptautinių organizacijų tiesioginis poveikis individų

[575] Tarptautinio Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 21 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1971, p. 16–66, par. 110; Tarptautinio Teisingumo Teismo 1948 m. gegužės 28 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1948, p. 57–66, p. 64.
[576] Tribunolas konstatavo, kad JT Saugumo Taryba neturi neribotų galių net ir veikiant pagal JT Chartijos VII skyrių. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai 1995 m. spalio 2 d. sprendimas Nr. IT-94-1, par. 28. Taip pat žr. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 38, 70.
[577] BOTHE, M. *Security* <…>, p. 541.

ir kitų subjektų teisėms ir laisvėms yra iš esmės naujas reiškinys. Įpareigojimas užtikrinti teisingą procesą, kuris apimtų viešą posėdį nepriklausomame ir nešališkame teisme, istoriškai buvo aktualus tik fizinių asmenų santykyje su valstybėmis. Tačiau vertinant teisės į teisingą procesą aktualumą JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams svarbu atsižvelgti į tarptautinių santykių dinamiką ir evoliuciją. Palaikytina teisės mokslininkų pozicija, kad, nors teisės į teisingą procesą standartai formavosi individo ir valstybės santykių kontekste, šie standartai turėtų būti taikomi ir tarptautinėms organizacijoms, kai jos subjektų atžvilgiu įgyvendina vyriausybinio pobūdžio valdžią[578]. Ši pozicija suderinama su Daniel Halberstam ir Eric Stein nuomone, kad tarptautinės organizacijos taip pat gali būti laikomos įpareigotos dėl savo valstybių narių prisiimtų įsipareigojimų, vadovaujantis funkcinio perėmimo teorija, pagal kurią tarptautinė organizacija, įgyvendindama anksčiau valstybei ar valstybių grupei priklaususias galias, atitinkamai perima ne tik galias, bet ir įsipareigojimus[579].

Mokslininkų vertinama, kad tarptautinės paprotinės teisės postūmis (plėtimasis) tarptautinių organizacijų atsakomybės link individo atžvilgiu jau aiškiai pastebimas dėl procesų ES. Visų pirma, ES valstybės narės perleido ES kompetencijas tiesiogiai paveikti subjektus, antra, atitinkamai užtikrinamos teisminės peržiūros viršnacionaliniu lygiu[580]. Tačiau pažymėtina, kad šis procesas vyko gana lėtai. Atkreiptinas dėmesys, kad ES mastu prireikė daugiau nei dvidešimties metų, kad ESTT pripažintų, kad ES įpareigoja žmogaus teisių standartai[581].

Pažymėtina, kad kai kurie mokslininkai nesureikšmina fakto, kad tarptautinės paprotinės teisės reikalavimai formavosi valstybių atžvilgiu, ir glaustai nurodo, kad JT lygmeniu teisės į teisingą procesą reikalavimai yra aktualūs atsižvelgiant į tarptautinę paprotinę teisę[582]. Be to, kai kurie mokslininkai vertina, kad teisė į teisingą procesą yra aktuali atsižvelgiant į bendruosius teisės principus[583].

---

[578] Žr., pavyzdžiui, SAROOSHI, D. *International* <...>, p. 16; FASSBENDER, B. *Targeted* <...>, p. 21.
[579] HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The United* <...>, p. 22–23.
[580] FASSBENDER, B. *Targeted* <...>, p. 6.
[581] Žr. išsamiau, pavyzdžiui, BOTHE, M. *Security* <...>, p. 543.
[582] Žr., pavyzdžiui, LOPEZ-JACOISSTE, E. *The UN* <...>, p. 333; BOTHE, M. *Security* <...>, p. 543, 545, 552.
[583] Susiformavusius pagal standartą, kuris pripažįstamas daugelyje valstybių skirtinguose regionuose. FASSBENDER, B. *Targeted* <...>, p. 7.

Atskirai pažymėtina, kad *ius cogens*[584] kategorija nėra aktuali sprendžiant nagrinėjamas problemas. *Ius cogens* svarba tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių kontekste pasireiškia JT pareiga gerbti žmogaus teises kaip *ius cogens* bendriausia prasme[585], tačiau teisė į teisingą procesą kol kas nėra pripažįstama *ius cogens* norma[586]. *Ius cogens* normų analizė taip pat nepadeda nustatyti aktualaus teisės į teisingą procesą standarto.

Atsižvelgiant į tai, kad JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai yra ne tik fiziniai asmenys, bet ir juridiniai asmenys, grupės bei nevalstybiniai subjektai, pažymėtina, kad JT lygmeniu aktualus žmogaus teisių dokumentas – Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas – pastariesiems subjektams tiesioginės apsaugos nenumato. Palyginus, EŽTK tiesiogiai numatoma teisė juridiniams asmenims kreiptis dėl joje numatytų teisių pažeidimų[587], o ESTT vertina, kad teisė į teisingą procesą privalo būti užtikrinama bet kokioms viešoms ar privačioms organizacijoms[588]. Tačiau moksliniuose darbuose teigiama, kad teisė į teisingą procesą privalo būti

---

[584] Privalomomis bendrosios tarptautinės teisės normomis yra laikomos taisyklės, kurias tarptautinė valstybių bendrija yra visa apimtimi priėmusi ir pripažinusi kaip normas, nuo kurių draudžiama nukrypti ir kurios gali būti keičiamos tik priimant kitą tokio pat pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13–480, 53 straipsnis.

[585] Sutariama, kad tarptautinės organizacijos yra saistomos šių normų, kad JT Saugumo Taryba privalo gerbti *ius cogens* ir negali peržengti jų ribų. Atsižvelgiant į tai, kad JT Saugumo Tarybos teisės yra kildinamos iš valstybių narių, o pastarosioms taikytini tarptautinės teisės reikalavimai (taigi ir *ius cogens*), JT Saugumo Taryba negali įgyti viršesnių galių, kurios lemtų galimybę nukrypti nuo *ius cogens* reikalavimų TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law* <...>, p. 689–690.

[586] Dauguma tarptautinės teisės taisyklių nėra laikytinos *ius cogens.* Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių sutarčių teisės straipsnių projektas ir komentarai.* Yearbook of the International Law Commission, 1966, Vol. II, p. 248.

[587] EŽTK, 34 straipsnis. EŽTT praktika atskleidžia, kad juridiniai asmenys turi itin plačią teisės į teisingą procesą apsaugą baudžiamajame procese. VAN KEMPEN, P. H. *Human Rights and Criminal Justice Applied to Legal Persons. Protection and Liability of Private and Public Juristic Entities under the ICCPR, ECHR, ACHR and AfChHPR.* Electronic Journal of Comparative Law, 2010, Vol. 14.3 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/143/art143-20.pdf>, p. 14.

[588] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2016 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Nr. C-176/13 P Europos Sąjungos Taryba prieš Bank Mellat* [ECLI:EU:C:2016:96], par. 49; ES pagrindinių teisių agentūra. *Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level*. Luxembourg, 2016, p. 20; GREER, S.; GERARDS, J.; ir SLOWE, R. *Human Rights in the Council of Europe and the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, p. 312. Be to, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių kontekste aktualu, kad teisę kreiptis į ESTT juridiniams asmenims numato ir ES pirminė teisė, t. y. SESV 263 straipsnis.

užtikrinama ir juridiniams asmenims[589]. Be to, Paktas neapriboja vadinamosios netiesioginės juridinių asmenų, grupių ir kitų organizacijų apsaugos galimybės, t. y. galimybės dėl poveikio įvairiems subjektams savo teises ginti su tokiais subjektais susijusiems fiziniams asmenims[590]. JT Žmogaus teisių komitetas pripažįsta, kad dėl priemonių, skirtų juridiniam asmeniui ar kitam subjektui (pavyzdžiui, organizacijoms, grupėms), paveikti subjektai bet kuriuo atveju turi teisę gintis dėl žmogaus teisių pažeidimų jų atžvilgiu[591], bei savo praktikoje ne kartą užtikrino netiesioginę juridinių asmenų apsaugą[592]. Svarbu pastebėti, kad moksliniuose darbuose nurodoma, kad net kai tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose nėra numatyta tiesioginė juridinių asmenų apsaugos galimybė, nėra jokių kliūčių šiuos dokumentus aiškinti kaip suteikiančius šią apsaugą ir kad šių dokumentų įgyvendinimo priežiūrą atliekantys organai turėtų efektyviai užtikrinti juridiniams asmenims aktualias teises[593]. Moksliniuose darbuose nurodoma, kad tiesioginė ar bent jau netiesioginė juridinių asmenų teisių apsauga yra svarbi saugant ir pačių juridinių asmenų, ir su jais susijusių fizinių asmenų interesus bei teisės viršenybės principą[594]. Juridiniams asmenims, grupėms, įvairioms organizacijoms paskirtų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju aktualu, kad jos gali turėti didelį poveikį ne tik pastarųjų veiklai, bet ir su jais susijusių fizinių asmenų teisių ir laisvių apimčiai (tai detaliau aptarta pirmajame skyriuje). Atsižvelgiant į tai, aktuali ir tiesioginė, ir netiesioginė tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų teisių apsauga. Primintina, kad Paktas tiesiogiai nesaisto JT kaip tarptautinės organizacijos, taigi tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju yra aktualus dinamiškas jo aiškinimas. Pažymėtina, kad tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) tyrinėjančių mokslininkų darbuose šis klausimas nenagrinėjamas. Autoriai, kurie nurodo, kad tikslinių ribojamųjų

---

589 VAN KEMPEN, P. H. *The Recognition of Legal Persons in International Human Rights Instruments: Protection Against and Through Criminal Justice*? Iš PIETH, M.; ir IVORY, R. *Corporate Criminal Liability. Emergence, Convergence, and Risk*. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice 9, New York/Dordrecht/Heidelberg/London, Springer 2011, p. 355–389, p. 357; VAN KEMPEN, P. H. *Human <...>*.

590 VAN KEMPEN, P. H. *Human* <…>, p. 4–7.

591 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 31*. 2004 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>, par. 9; VAN KEMPEN, P. H. *The Recognition* <…>, p. 369, 370, 373.

592 VAN KEMPEN, P. H. *Human <...>*, p. 8.

593 Juridiniams asmenims yra aktualios įvairios teisės, įskaitant teisę į teisingą procesą. VAN KEMPEN, P. H. *Human <...>*, p. 12–13.

594 VAN KEMPEN, P. H. *Human <...>*, p. 30.

priemonių adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą, tokio vertinimo pagal priemonių adresatų rūšis nediferencijuoja.

Apibendrinant galima teigti, kad JT Chartijos nuostatos negali būti vertinamos kaip leidžiančios neužtikrinti teisės į teisingą procesą. Nors JT Chartijos VII skyriuje įtvirtintos JT Saugumo Tarybos galios nustačius grėsmę taikai, jos pažeidimo ar agresijos akto pavojų ir 103 straipsnyje nustatyta JT Chartijos viršenybė prieš kitus valstybių narių tarptautinius susitarimus, o JT, kaip tarptautinė organizacija, nėra tiesiogiai įsipareigojusi užtikrinti teisę į teisingą procesą tarptautinėmis žmogaus teisių sutartimis, vis dėlto galima teigti, kad JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą. Chartija privalo būti interpretuojama atsižvelgiant į jos pamatines nuostatas, kurias sudaro, be kita ko, pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Teisė į teisingą procesą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama vadovaujantis JT Chartijos ir tarptautinės paprotinės teisės reikalavimais. Nors tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai parengti siekiant reguliuoti santykius tarp valstybės ir fizinių asmenų (paprotinė teisė formavosi dėl šių santykių), o ne, pavyzdžiui, tarp tarptautinių organizacijų ir fizinių asmenų, grupių bei juridinių asmenų, vis dėlto galima teigti, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams turėtų būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos. Vertinant tarptautinių sutarčių nuostatas, svarbu atsižvelgti į jų tikslus ir į tarptautinių santykių dinamiką bei evoliuciją, naujų institutų susiformavimą. Nagrinėjamu atveju svarbu atsižvelgti į JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių sukeliamą poveikį jų adresatams.

2.2. Esminių teisės į teisingą procesą garantijų turinys

Užtikrinti teisę į teisingą procesą JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams neturėtų trukdyti ir tariamas universalių standartų trūkumas. Kaip pažymėta ankstesnėje dalyje, kai kurie mokslininkai teigia, kad neįmanoma nustatyti aktualaus teisės į teisingą procesą standarto, nes nėra daug bendrumo dėl skirtingo nacionalinio, regioninio reguliavimo, teisės į teisingą procesą turinys detalizuojamas nacionalinių teismų, o tai lemia dar didesnę fragmentaciją[595]. Toks vertinimas laikytinas ydingu.

Kai teisė į teisingą procesą privalo būti užtikrinama nacionaliniu lygmeniu, jos turinys nustatomas atsižvelgiant į, be kita ko, konkrečios valstybės tarptautinių įsipareigojimų turinį ir nacionalinių teisės aktų nuostatas. Tačiau

[595] Neigiamo vertinimo pavyzdžius žr. GARVEY, J. I. *Targeted* <…>, p. 566–568; OOSTHUIZEN, G. *Playing* <…>.

JT atveju situacija sudėtingesnė – JT Chartijoje konkretus teisės į teisingą procesą turinys nenustatytas, be to, JT nėra tarptautinių žmogaus teisių sutarčių narė. Skirtinguose regioniniuose ir nacionaliniuose dokumentuose šios teisės turinys skiriasi, skiriasi regioninių ir nacionalinių teismų praktikoje plėtojamas turinys, atitinkamai teisės į teisingą procesą garantijos nėra užtikrinamos vienodai kiekvienoje nacionalinėje teisės sistemoje. Tačiau, nepaisant normatyvinės ir įgyvendinimo įvairovės, galima nustatyti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualius teisės į teisingą procesą standartus.

Moksliniuose darbuose teigiama, kad teisės į teisingą procesą standartai, kurie buvo suformuluoti Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, regioninėse žmogaus teisių sutartyse ir nacionalinėse konstitucijose, sudaro tarptautinių paprotinių žmogaus teisių turinį[596]. Aptariant teisės į teisingą procesą turinį, nurodoma, kad bendrai pripažįstama teisė į teisingą procesą apima teisę turėti efektyvias teisinės gynybos priemones, teisę būti išklausytam prieš skiriant priemones jo atžvilgiu ir teisę dėl galimo teisių pažeidimo kreiptis į nepriklausomą ir nešališką teismą. Taip pat moksliniuose darbuose vertinama, kad šios garantijos yra tarptautinės paprotinės teisės dalis ir kartu yra saugomos bendrųjų teisės principų[597]. Teisės mokslo darbuose nurodoma, kad ši teisė gali būti užtikrinta tik tuo atveju, jeigu subjektui yra užtikrinama teisė į nešališką ir nepriklausomą nuo vyriausybių ir valstybių administracinių organų instituciją, kuri sprendžia ginčus užtikrinant sąžiningas procedūras. Atsižvelgiant į tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų turinį, priemonė gali būti skiriama tik esant normatyviniam pagrindui ir tik remiantis patikimais įrodymais, o subjektas privalo turėti efektyvias gynybos priemones, kurios apima (i) teisę būti informuotam suprantamu būdu, (ii) teisę apskųsti savo atžvilgiu priimtą sprendimą, (iii) teisę, kad priemonė būtų peržiūrima nepriklausomos ir nešališkos institucijos, (iv) teisę, kad pastaroji institucija priimtų privalomo pobūdžio sprendimą[598].

Svarbu pastebėti, kad privalomas tarptautinis žmogaus teisių dokumentas – Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, dėl kurio susitarė daugiausiai šalių, nustato išsamų aktualių garantijų sąrašą, o JT Žmogaus teisių komitetas nurodo, kad Pakte nustatytos garantijos privalo būti gerbiamos nepriklausomai nuo skirtingų teisinių tradicijų ir nacionalinės teisės nuostatų.

[596] BOTHE, M. *Security* <…>, p. 550.
[597] FASSBENDER, B. *Targeted* <...>, p. 9.
[598] BOTHE, M. *Security* <…>, p. 551.

Komiteto vertinimu, Paktu numatytų garantijų turinio aiškinimas negali būti paliktas išimtinai valstybių narių diskrecijai[599].

Pakto 14 straipsnyje nustatyta, kad:

1. *Visi asmenys teismams ir tribunolams yra lygūs. Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto kompetentingo, nepriklausomo ir nešališko teismo, kuris nustatytų, ar jam pareikštas baudžiamasis kaltinimas yra pagrįstas, arba nustatytų jo ginčijamas civilines teises ir pareigas. Spauda ir visuomenė gali būti neįleidžiami per visą teisminį nagrinėjimą ar tik per jo dalį tuomet, kai tai reikalinga demokratinės visuomenės dorovės, viešosios tvarkos arba valstybės saugumo interesais, taip pat bylos šalių privataus gyvenimo interesais, arba kai tai, teismo nuomone, būtinai reikalinga esant ypatingoms aplinkybėms, jei viešumas pažeistų teisingumo interesus; tačiau kiekvienas teismo sprendimas baudžiamojoje ar civilinėje byloje turi būti viešas, išskyrus tuos atvejus, kai nepilnamečių interesų labui turi būti kitaip arba kai byla yra susijusi su santuokiniais ginčais ar su vaikų globa.*
2. *Kiekvienas asmuo, kaltinamas padaręs baudžiamąjį nusikaltimą, turi teisę būti laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.*
3. *Kiekvienas asmuo, nagrinėjant bet kurį jam pareikštą kaltinimą, visiškos lygybės sąlygomis turi teisę bent į šias garantijas:*
   a. *kad jam būtų skubiai ir išsamiai tokia kalba, kurią jis supranta, pranešta apie jam pareikšto kaltinimo pobūdį ir pagrindą;*
   b. *kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai ir bendrauti su savo pasirinktu gynėju;*
   c. *kad jis būtų teisiamas be nepateisinamo delsimo;*
   d. *kad jis būtų teisiamas jam dalyvaujant ir galėtų gintis pats arba padedamas savo pasirinkto gynėjo; jeigu jis neturi gynėjo, jis turi būti informuotas apie teisę turėti gynėją; turėti paskirtą jam gynėją kiekvienu atveju, kai teisingumo interesai to reikalauja, ir kiekvienu atveju nemokamai, kai jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui užmokėti;*
   e. *kad kaltinimo liudytojai būtų apklausti arba kad tie liudytojai būtų apklausti ir turėti teisę reikalauti, kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tokiomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams;*
   f. *kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu nesupranta kalbos, kuri vartojama teisme, arba ta kalba nekalba;*

[599] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 4.

g. *kad jis nebūtų verčiamas duoti parodymų prieš save arba prisipažinti esąs kaltas.*

4. *Nepilnamečių bylose būtina taikyti tokią procedūrą, kurioje atsižvelgiama į jų amžių ir pageidaujamą paramą jų perauklėjimui.*
5. *Kiekvienas asmuo, nuteistas už nusikaltimo padarymą, turi teisę, kad jo nuteisimą ir nuosprendį pagal įstatymą peržiūrėtų aukštesnė teisminė instancija.*
6. *Jeigu asmuo galutiniu sprendimu nuteistas už baudžiamojo nusikaltimo padarymą ir jo apkaltinamasis nuosprendis vėliau panaikintas ar jam suteikta malonė dėl to, kad kuri nors nauja ar naujai išaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, tai nubaustam pagal tokį nuosprendį asmeniui atlyginama pagal įstatymą, jeigu neįrodoma, kad minėta neatskleista aplinkybė laiku nebuvo išaiškinta vien dėl jo kaltės arba iš dalies dėl jo kaltės.*
7. *Niekas neturi būti antrą kartą teisiamas ar baudžiamas už nusikaltimą, už kurį jis jau buvo galutinai nuteistas ar išteisintas pagal kiekvienos šalies įstatymą ir baudžiamojo proceso normas*[600].

Pakte nustatyta, kad siekiant užtikrinti teisę į teisingą procesą baudžiamojo proceso atveju subjektui privalo būti užtikrinamos, be kita ko, moksliniuose darbuose esminėmis vadinamos garantijos, t. y. turi būti užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis[601]. Atsižvelgiant į įvade įvardytas tyrimo ribas, toliau šiame skyriuje nėra nagrinėjamas visų teisės į teisingą procesą garantijų turinys. Kadangi darbe siekiama atskleisti, ar JT ir ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams yra tinkamai užtikrinamos minėtos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, toliau glaustai aptariamas tyrimo kontekste aktualus jų turinys.

Kartu pažymėtina, kad nepriklausomo ir nešališko teismo, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi reikalavimai, aktualūs baudžiamojo proceso

[600] Pakte teisė į teisingą procesą numatoma, visų pirma, kaip apimanti bendrą teisę į teisingą procesą, aktualią ir civiliniame, ir baudžiamajame procese, ir, antra, kaip apimanti specialiąsias garantijas, aktualias gynybai baudžiamajame procese. Nepriklausomai nuo to, kad baudžiamojo proceso metu numatomos papildomos garantijos, lygiateisiškumo ir rungimosi principai laikomi aktualiais ir civilinio, ir baudžiamojo proceso metu. Tai detaliau aptariama toliau šiame skyriuje.

[601] Nurodytos garantijos laikomis esminėmis teisės į teisingą procesą garantijomis. TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 47, 94.

atveju, yra numatyti ir skirtingose regioninėse sutartyse[602]. Regioninių žmogaus teisių šaltinių (EŽTK, Amerikos žmogaus teisių konvencijos, ES pagrindinių teisių chartijos, Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijos, Arabų žmogaus teisių chartijos) nuostatų analizė rodo, kad skirtinguose regionuose teisės į teisingą procesą turinys yra panašus[603]. Šiuose dokumentuose numatoma, be kita ko, (i) teisė į patį procesą tuo atveju, jeigu subjektas kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, (ii) teisė, kad procesą greitai ir viešai vykdytų nepriklausomas ir nešališkas teismas (bet kokia šiuos kriterijus atitinkanti institucija), (iii) su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios garantijos. Lygiateisiškumo ir rungimosi principai atsispindi įvairiose nuostatose, kurios nustato subjekto teisę būti informuotam apie kaltinimą ir teisę turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai (pavyzdžiui, Pakto, EŽTK, Amerikos žmogaus teisių konvencijos, San Chosė pakto[604], Arabų žmogaus teisių chartijos[605] nuostatose), arba gali būti išvesta iš nuostatų, nustatančių subjekto teisę gintis (ES pagrindinių teisių chartijos[606], Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijos nuostatose[607]). Moksliniuose darbuose teigiama, kad, nepaisant regioninių sutarčių preambulėse nurodomų vietos papročių įtakos žmogaus teisių formavimuisi, vertinant jų turinį galima pastebėti daug bendra. Turėdami galimybes naudotis šiuolaikinėmis paieškos sistemomis, nacionaliniai teismai dažnai remiasi užsienio teismų ir žmogaus teisių institucijų praktika ir eksplicitiškai nurodo, kad panašaus pobūdžio kiti regioniniai žmogaus teisių dokumentai gali būti vertinami kaip gairės teisingai normų interpretacijai. Kai kurios regioninės žmogaus teisių organizacijos

---

[602] Kurios buvo rengiamos atsižvelgiant į Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos numatytus standartus. Išsamiau žr. MOECKLI, D.; SHAH, S.; ir SIVAKUMARAN, S. *International Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018, p. 264.

[603] Skirtingų tarptautinių žmogaus teisių šaltinių teisės į teisingą procesą nuostatų palyginimas pateikiamas lentelėje priede Nr. 3. Detalesnė EŽTK nuostatų ir EŽTT sprendimų (kaip autoritetingų žmogaus teisių šaltinių) turinio apžvalga pateikiama trečiajame skyriuje.

[604] 1969 m. Amerikos žmogaus teisių konvencija [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3. american%20convention.htm>, 8 straipsnis.

[605] 2004 m. Arabų žmogaus teisių chartija [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>, 13 straipsnis.

[606] Pagrindinių teisių chartija. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. ES oficialusis leidinys, 2016, Nr. C 202, p. 389–405, 47 straipsnis. Taip pat žr. Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. ES oficialusis leidinys Nr. C 303, 2007, p. 17–35.

[607] 1986 m. Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49>, 7 straipsnis.

atvirai nurodo ieškančios įkvėpimo tarptautiniuose, Europos regiono žmogaus teisių šaltiniuose[608]. Apibendrinant Pakto, kitų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų nuostatų, JT Žmogaus teisių komiteto išaiškinimų ir teisės mokslo darbų analizę, svarbu pažymėti, kad sutariama, kad siekiant užtikrinti teisę į teisingą procesą turėtų būti užtikrinama teisė į peržiūros procedūrą, o peržiūrą atliekantis subjektas, be kita ko, turėtų būti nepriklausomas ir nešališkas (jo sprendimai privalomi), taip pat turėtų būti užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Atsižvelgiant į tai, kad Pakte numatytų garantijų turinį aiškina Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas, toliau šių garantijų turinys aptariamas atsižvelgiant į šio komiteto komentarus[609] bei garantijų turinio aiškinimą moksliniuose darbuose. Taip pat atsižvelgiama į EŽTT praktikos turinį, kuris detaliau aptariamas trečiajame skyriuje. ESTT praktika atskirai nėra aptariama, nes kol kas ESTT sprendimai dar nėra laikomi reikšmingu žmogaus teisių šaltiniu tarptautiniu mastu[610].

Teisė, kad byla būtų nagrinėjama pagal įstatymą sudaryto kompetentingo, nepriklausomo ir nešališko teismo, turėtų užtikrinti, kad joks procesas nebūtų vykdomas, jei institucija neatitinka šių sąlygų[611]. Teisės mokslo darbuose nurodoma, kad ši garantija turi iš esmės du labai svarbius aspektus. Pirma, ji apima subjekto teises, kad jo ginčus spręstų neutralus arbitras. Antra, ji užtikrina galių atskyrimą, t. y. padeda pagrindus valdžios (įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios) padalijimo principui bei kartu ir teisės viršenybės principui[612]. Teisės moksle išsiskiria nuomonės dėl

---

608 Plačiau apie žmogaus teisių formavimąsi žr., pavyzdžiui, DE SCHUTTER, O. *International* <...>, p. 31–33.

609 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 13* <...>; JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>.

610 ESTT žmogaus teisių klausimams ilgą laiką skirdavo itin mažai dėmesio, o vertinant žmogaus teisių turinį ES pagrindiniu šaltiniu kol kas turėtų būti laikoma EŽTK (ir atitinkamai EŽTT praktika). Tai išsamiai aptariama trečiajame skyriuje. Taip pat žr., pavyzdžiui, SMISMANS, S. *The European Union's Fundamental Rights Myth.* Journal of Common Market Studies, 2010, Vol. 48, Issue 1 (*Special Issue: Political Myth, Mythology and the European Union*), p. 45–66; DOUGLAS-SCOTT, S. *The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon.* Human Rights Law Review, 2011, Vol. 11, Issue 4, p. 645–682; OLIVER, P. *Companies and Their Fundamental Rights: a Comparative Perspective.* International and Comparative Law Quarterly, 2015, Vol. 64, p. 661–696, p. 676.

611 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 18.

612 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 46. Tai, kad teisė į teisingą procesą yra procedūrinė priemonė užtikrinti teisės viršenybės principo laikymąsi, pažymi ir JT Žmogaus teisių komitetas. JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 2.

to, ar nepriklausomumo ir nešališkumo elementai nepersidengia, ar gali būti aiškiai atskirti (ir koks kiekvieno iš jų turinys atitinkamai)[613]. EŽTT nepriklausomumo ir nešališkumo kriterijus dažnai vertina kartu ir pažymi, kad atskirti juos nėra itin svarbu[614].

Šio tyrimo kontekste pakanka pažymėti, kad nešališkumo reikalavimas reiškia, kad teisėjai turėtų neturėti jokių išankstinių nuostatų dėl to, kaip turėtų būti išnagrinėta konkreti byla, taip pat išlikti nešališki, kai jie yra veikiami viešosios nuomonės ar kitokio išorinio spaudimo, nebūti palankūs ar nepalankūs nei vienai proceso šaliai[615]. Šališki teisėjai turėtų būti pakeisti[616]. EŽTT praktikoje išskiriami vadinamieji subjektyvieji ir objektyvieji nešališkumo reikalavimai[617]. Subjektyvieji nešališkumo reikalavimai siejami su teisėjo mąstymu, o objektyvieji – su tuo, ar teisėjas atrodo nepriklausomas *iš šalies*[618]. EŽTT vertinimu, konkretus teisėjas turėtų būti nesuinteresuotas konkrečioje byloje ir turėtų neturėti jokių išankstinių nuostatų dėl kaltinamojo (preziumuojama, kad nėra, nebent įrodoma priešingai)[619]. Be to, teisėjo reputacija neturėtų kelti jokių abejonių ir išoriškai (visuomenei). Jeigu vis

[613] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 49.
[614] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2003 m. gegužės 6 d. sprendimą byloje *Kleyn ir kiti prieš Nyderlandus (par. Nr. 39343/98, 39651/98, 43147/98 and 46664/99)* [ECLI:CE:ECHR:2003:0506JUD003934398], par. 192. Išsamiau žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 50.
[615] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 61. Taip pat žr., pavyzdžiui, EŽTT 1982 m. spalio 1 d. sprendimą byloje *Piersack prieš Belgiją (par. Nr. 8692/79)* [ECLI:CE:ECHR:1984:1026JUD000869279], par. 30.
[616] JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 387/1989*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec387.htm>, par 7.2.
[617] HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 291.
[618] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2018 m. gruodžio 4 d. sprendimą byloje *Ilnseher prieš Vokietiją (par. Nr. 10211/12 27505/14)* [ECLI:CE:ECHR:2018:1204JUD001021112], par. 287–289; EŽTT 2014 m. gegužės 27 d. sprendimą byloje *Marguš prieš Kroatiją (par. Nr. 4455/10)* [ECLI:CE:ECHR:2014:0527JUD000445510], par. 84; EŽTT 2007 m. spalio 22 d. sprendimą byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July prieš Prancūziją (par. Nr. 21279/02 and 36448/02)* [ECLI:CE:ECHR:2007:1022JUD002127902], par. 75; EŽTT 2003 m. gegužės 6 d. sprendimą byloje *Kleyn* <…>, par. 191; EŽTT 1998 m. birželio 9 d. sprendimą byloje *Incal prieš Turkiją (par. Nr. 22678/93)* [ECLI:CE:ECHR:1998:0609JUD002267893], par. 65; taip pat žr. HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 451–452.
[619] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2005 m. gruodžio 15 d. sprendimą byloje *Kyprianou prieš Kiprą (par. Nr. 73797/01)* [ECLI:CE:ECHR:2005:1215JUD007379701], par. 119; 1989 m. gegužės 24 d. sprendimą byloje *Hauschildt prieš Daniją (par. Nr. 10486/83)* [ECLI:CE:ECHR:1989:0524JUD001048683], par. 47.

dėlto yra pagrindo tuo abejoti, teisėjas privalo nusišalinti[620]. Objektyvusis nešališkumo kriterijus pažeidžiamas, kai į teisėjo darbą įsikiša vykdomoji valdžia[621]. Žinoma, nėra tikimasi, kad teisėjai niekada nepadarys klaidų, tačiau tikimasi, kad jie veiks remdamiesi geros valios principu, nesant jokio šališkumo[622]. Pažymėtina, kad pati teisė į teisingą procesą turėtų būti siejama ne su teisingiausiu įmanomu rezultatu, o su teisingiausiu įmanomu procesu.

Nepriklausomumo reikalavimas reiškia nepriklausomumą ir nuo valdžios, ir nuo šalių. Institucija turėtų neturėti subordinacijos jokiam valstybės organui, t. y. nebūti veikiama nei vykdomosios, nei parlamentinės valdžios, nepriimti jokių išorinių instrukcijų, nebūti veikiama jokios išorinės įtakos, taip pat užtikrinti teisėjų rotaciją. Taigi nepriklausomumo reikalavimas apima ir institucinius, ir *realaus* nepriklausomumo aspektus[623]. Laikoma, kad nepriklausomumo garantija atspindi konstitucinį teisminės valdžios atskyrimą[624]. EŽTT vertinimu, tai nereiškia, kad teismas kartu negali vykdyti jokių kitų nei teisminių funkcijų arba kad jis negali būti skiriamas vykdomosios valdžios, tačiau svarbu, kad kartu jis nevykdytų vykdomosios valdžios funkcijų ir kad vykdomoji valdžia po jo paskyrimo jam negalėtų daryti įtakos[625]. Šio tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad teisės mokslo darbuose teigiama, kad sprendžiant, ar institucija yra nepriklausoma, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas tam, (i) ar vykdomoji valdžia turi galias spręsti dėl kadencijos pratęsimo praėjus trumpam laikotarpiui (jeigu tokio pobūdžio sprendimai priimami praėjus trumpam laikotarpiui nuo paskyrimo, laikoma, kad teisėjas nėra nepriklausomas), taip pat tam, (ii) ar teisėjo kadencija yra pakankamai ilga. Pavyzdžiui, moksliniuose darbuose apgailestaujama, kad EŽTT yra pripažinęs trejų metų kadenciją pakankama, ir vertinama, kad net penkerių ar šešerių metų kadencija yra per trumpa. Kaip autoritetingas pavyzdys nurodoma, kad kai kuriose valstybėse teisėjai skiriami iki gyvos galvos[626]. JT Žmogaus teisių komitetas, vertindamas kadencijos

---

[620] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1989 m. gegužės 24 d. sprendimą byloje *Hauschildt* <...>, par. 48.
[621] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2002 m. liepos 25 d. sprendimą byloje *Sovtransavto Holding prieš Ukrainą (par. Nr. 48553/99)* [ECLI:CE:ECHR:2002:0725JUD 004855399], par. 82.
[622] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 61.
[623] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 19.
[624] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 46.
[625] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1985 m. spalio 23 d. sprendimą byloje *Benthem prieš Nyderlandus (par. Nr. 8848/80)* [ECLI:CE:ECHR:1985:1023JUD000884880]; 1994 m. lapkričio 24 d. sprendimą byloje *Beaumartin prieš Prancūziją (par. Nr. 15287/89)* [ECLI:CE:ECHR:1994:1124JUD001528789].
[626] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 55.

trukmę, visų pirma nurodo teisėjo pareigų vykdymą iki nustatyto pensinio amžiaus ir kaip alternatyvą pamini terminą iki kadencijos pabaigos[627]. Taip pat svarbu, (iii) ar teismo sprendimas yra privalomas[628] ir (iv) ar teismas turi visišką autonomiją, t. y. ar teismo sprendimo įgyvendinimas nepriklauso nuo jokių įpareigojančių kitų organų nuomonių[629]. Vertindamas, ar teismas yra nepriklausomas, EŽTT vadovaujasi keturiais kriterijais: (i) kokiu būdu paskiriami teisėjai, (ii) kokia jų kadencijos trukmė, (iii) kokie numatyti saugikliai, skirti apsaugoti nuo išorės spaudimo ir (iv) ar teismas atrodo nepriklausomas *iš šalies*[630]. Moksliniuose darbuose papildoma, kad turėtų būti atsižvelgiama į dar du kriterijus, t. y. (i) teismo sprendimų autoritetingumą ir (ii) teismo autonomiją[631].

JT Žmogaus teisių komitetas eksplicitiškai pažymi, kad teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą negali būti apribota[632]. Moksliniuose darbuose nurodomi EŽTT sprendimai, JT Žmogaus teisių komiteto išaiškinimai ir atsižvelgiant į juos pažymima, kad procesas negali būti laikomas teisingu, jeigu institucija neatitinka nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimų[633]. Šiame tyrime svarbu atkreipti dėmesį, kad moksliniuose darbuose nukrypimas nuo šių reikalavimų vertinamas kaip neleistinas net dėl nacionalinio saugumo reikalavimų[634].

Teismo sąvoka nagrinėjama mažiau ir teismų praktikoje, ir moksliniuose darbuose, nes visi sutinka, kad svarbu tik tai, kad ginčą nagrinėjanti institucija

---

627 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 19.

628 Siekiant užtikrinti teisę į teisingą procesą teismas turi turėti galias priimti privalomojo, o ne rekomendacinio pobūdžio sprendimus. Žr., pavyzdžiui, BOTHE, M. *Security* <...>, p. 551.

629 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 58. Darbe pateikiamas kriterijų sąrašas nėra baigtinis. Išsamiau žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>.

630 Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2003 m. gegužės 6 d. sprendimą byloje *Kleyn* <…>, par. 190; Europos Žmogaus Teisių Teismo 1981 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Le Compte, Van Leuven and De Meyere prieš Belgiją (par. Nr. 6878/75; 7238/75)* [ECLI: CE:ECHR:1982:1018JUD000687875], par. 55, EŽTT 1998 m. birželio 9 d. sprendimą byloje *Incal* <...>, par. 65. Taip pat žr. TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 49–54; SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 294; HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 287; SMITH, R. K. M. *International* <...>, p. 274.

631 Žr. išsamiau TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 57.

632 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 18, 19; JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 263/1987*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec263.htm>, par. 5.2.

633 ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 396–397; TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 47.

634 ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 396.

atitiktų jai keliamus reikalavimus, nepriklausomai nuo to, kaip ji vadintųsi ir kokias papildomas (ne teismines) funkcijas atliktų. Vertinant reikalavimą teismui būti įsteigtam pagal teisę, pažymėtina, kad, EŽTT vertinimu, šis reikalavimas skirtas užtikrinti, kad teisminė organizacija būtų nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios ir būtų reguliuojama teisės, *kylančios iš parlamento*[635], tačiau detalių griežtų reikalavimų, kas konkrečiai ir kokiu lygmeniu turėtų būti sureguliuota, nei tarptautinių (regioninių) teismų praktika, nei teisės mokslo darbai nepateikia. Institucija turi būti įsteigta pagal teisės aktuose nustatytus reikalavimus, ginčai turi būti sprendžiami teisės aktuose numatyta tvarka[636]. Tiesa, teisės mokslo darbuose yra vertinimų, kad reikalavimas būti įsteigtam pagal teisę reiškia, kad teisminė valdžia turėtų būti reguliuojama konstituciniu lygmeniu[637], o to ekvivalentas nagrinėjamu atveju būtų JT Chartija. Tačiau bet kuriuo atveju nesiginčijama, kad nėra reikalinga sureguliuoti kiekvieną smulkmeną[638]. Moksliniuose darbuose pažymima, kad taip pat nėra griežto reikalavimo dėl subjekto narių kvalifikacijos ar išsilavinimo – gali būti ir profesionalūs teisėjai, ir kiti asmenys, jeigu jie atitinka nepriklausomumo ir nešališkumo kriterijus[639].

Vertinant lygiateisiškumo ir rungimosi principų turinį, pažymėtina, kad moksliniuose darbuose šie principai nėra griežtai atskiriami. Pakto 14 straipsnio 1 dalyje nustatytas lygiateisiškumo principas ir teisė kreiptis į teismus. Ši teisė skirta užtikrinti, kad šalys galėtų pasinaudoti procesu, nepatirdamos jokios diskriminacijos[640]. Visoms proceso šalims turėtų būti suteikiamos tokios pačios procesinės teisės ir nei viena proceso šalis neturėtų patekti į palyginti nepalankią padėtį[641]. Konstatuoti šios teisės pažeidimą pakanka to, kad vienai iš šalių nebūtų suteikta galimybė išsakyti savo

[635] EŽTT 2000 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Coëme ir kiti prieš Belgiją (par. Nr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 ir 33210/96)* [ECLI:CE:ECHR:2000: 0622JUD003249296], par. 98.
[636] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1984 m. spalio 22 d. sprendimą byloje *Sramek prieš Austriją (par. Nr. 8790/79)* [ECLI:CE:ECHR:1984:1022JUD000879079], par. 36. Detalesnę tribunolo sampratą EŽTT vertinimu žr., pavyzdžiui, EŽTT 1987 m. lapkričio 30 d. sprendime byloje *H prieš Belgiją (par. Nr. 8950/80)* [ECLI:CE:ECHR:1987:1130 JUD000895080], par. 50.
[637] Žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 51.
[638] Žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 51.
[639] HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 286.
[640] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 8.
[641] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 13.

poziciją[642] arba kad jai nebūtų pateiktas motyvuotas sprendimas[643]. Lygiateisiškumo principas, žinoma, nors ir negali būti absoliutus baudžiamajame procese dėl reikšmingai skirtingos šalių padėties, reikalauja užtikrinti, kad nei viena proceso šalis nebūtų mažiau palankioje padėtyje nei kita šalis[644]. Privalo būti užtikrinama, kad visoms proceso šalims būtų suteikiamos vienodos teisės, o išimtys leidžiamos tik tuo atveju, jeigu jos yra pateisinamos protingais ir objektyviais pagrindais ir nepastato kaltinamojo į mažiau palankią ar kitaip jo atžvilgiu nesąžiningą padėtį[645].

Rungimosi principas reikalauja, kad kaltinamasis būtų informuotas apie jam pateiktus kaltinimus, kad žinotų apie visus pateiktus įrodymus ir informaciją, kurie bus pateikti teismui vertinti ir kad galėtų efektyviai dėl jų visų pateikti savo poziciją[646]. Subjektui privalo būti užtikrinama teisė būti išklausytam[647]. Be to, su šiuo principu glaudžiai susijusi baudžiamojo proceso atveju aktuali teisė būti informuotam, kuria vadovaujantis subjektas turi teisę būti nedelsiant[648] informuotas ir apie teisinį kaltinimo pagrindą, ir apie faktus, kuriais grindžiamas konkretus kaltinimas[649]. Subjektas privalo būti informuotas, be kita ko, apie tai, ką konkrečiai, kada, kur ir su kuo jis padarė. Laikoma, kad efektyviai gintis galima tik žinant, kuo subjektas kaltinamas, taigi šiuo būdu subjektui turi būti suteiktos galimybės pasiruošti gynybai. Teisės mokslo darbuose nurodoma, kad tarptautinėse žmogaus teisių sutartyse ir nacionalinėse sistemose, kurios vadovaujasi teisės viršenybės principu,

---

642 JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 779/1997*. 2001 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/456081?ln=fr>, par. 7.4.

643 JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 289/1988*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/289-1988.html>, par. 6.6. Teisė į motyvuotą sprendimą nėra numatyta eksplicitiškai, tačiau teisės moksle nėra ginčų, kad teisė į teisingą procesą apima ir šią garantiją. Argumentus, pagrindžiančius šios garantijos svarbą žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 102.

644 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 8, 13.

645 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 13; JT Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1347/2005*. 2007 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhshpeRdpRyGLoZGlgUjr%2F4QIRnqu10%2FcvWEkAWhRzQoWRToC4QKgGUzyk4a23iBKdiolltuk3hRPTQkrO0fwKrr4jKNMKZm%2FYmLr2X3XFCH2ASITeoVNG1tOY4nMQEcjYTg%3D%3D>, par. 7.4

646 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 89–90.

647 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 90.

648 Nuo kaltinimų pateikimo ar įvardijimo kaltinamuoju. Žr. išsamiau, pavyzdžiui, JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 31.

649 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 31.

teisės į teisingą procesą standartą sudaro subjekto teisė būti informuotam apie paskirtas priemones kiek įmanoma greičiau nepagrįstai neatidėliojant[650]. Be to, pažymėtina, kad su šiuo principu ir teise būti išklausytam taip pat glaudžiai susijusi teisė į motyvuotą sprendimą[651] bei baudžiamajame procese teisė turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai[652]. Šiame darbe svarbu pastebėti, kad galimybės pasirengti gynybai apima prieigą prie aktualių dokumentų – visų dokumentų ir įrodymų, visos medžiagos, kuria gali būti pasinaudojama subjekto atžvilgiu priimant sprendimus[653]. Pakte nurodytų garantijų sistema liudija apie siekį suteikti teisę į teismą kreiptis efektyviai – išsamiai susipažinti su subjekto atžvilgiu pateikta informacija byloje ir efektyviai pasinaudoti teise duoti dėl jos parodymus[654]. Esminiu teisingo proceso elementu laikoma subjekto teisė būti išklausytam, t. y. laikoma, kad joks sprendimas subjekto atžvilgiu negali būti priimtas efektyviai neužtikrinus teisės pateikti savo argumentus.

Moksliniuose darbuose teisė būti informuotam apie pateiktą kaltinimą vertinama dvejopai – pirma, remiantis funkciniu požiūriu, antra, remiantis absoliučios garantijos svarbos požiūriu. Vadovaujantis funkciniu požiūriu, laikoma, kad teisė į teisingą procesą nebuvo pažeista, jeigu subjektas, net ir neturėdamas visos informacijos, galėjo efektyviai pasinaudoti teise į gynybą, nes, remiantis šiuo požiūriu, prieiga turi būti užtikrinama tik prie būtinos arba subjektui naudingos informacijos. Vadovaujantis absoliučios garantijos svarbos požiūriu, laikoma, kad ši garantija yra absoliuti ir kad pažeidimas turi būti nustatytas net ir tuo atveju, jeigu nėra pagrindo manyti, kad turėdamas papildomą informaciją subjektas būtų turėjęs geresnes gynybos galimybes[655]. Be to, svarbu pabrėžti, kad gali būti itin sudėtinga nustatyti, kuri informacija subjektui gali būti naudinga ar panaudota kaip įrodymai.

Kadangi tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą, toliau darbe vertinama, ar, atsižvelgiant į pakeitimus JT lygmeniu[656], t. y. įsteigus priemonių peržiūrą atliekančius

---

[650] Žr., pavyzdžiui, FASSBENDER, B. *Targeted* <...>, p. 28.
[651] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 104.
[652] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 222.
[653] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 33–34.
[654] Išsamesnę Pakte numatytų teisių apžvalgą žr., pavyzdžiui, KÄLIN, W.; ir KÜNZLI, J. *The Law of International Human Rights Protection*. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 450–466.
[655] Žr. išsamiau, pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 193–194.
[656] Siekiant užtikrinti efektyvesnes teisinės gynybos priemones tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatams JT buvo įsteigti Koordinavimo centras (2006 m.) ir Ombudsmeno biuras (2009 m.) Iki

Koordinavimo centrą[657] ir Ombudsmeno biurą[658], bei į visus vėlesnius ir naujausius šių organų veiklą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimus, šiuo metu JT veikiantys priemonių peržiūros *mechanizmai* užtikrina esmines teisės į teisingą procesą garantijas.

2.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure vertinimas esminių teisės į teisingą procesą garantijų kontekste

JT jau daugiau nei prieš dešimtmetį diskutavo apie tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo ir peržiūros procedūrų trūkumus. 2005–2006 metais tuometinės peržiūros procedūros trūkumus pripažino ir JT organai[659]. Tikslinių ribojamųjų priemonių adresatai, norėdami būti išbraukti iš priemonių adresatų sąrašų, turėdavo vienintelį kelią – pateikti prašymą valstybei narei, kad ji savo vardu pateiktų prašymą JT Saugumo Tarybai išbraukti iš šių sąrašų[660]. Siekdama geriau užtikrinti tikslinių ribojamųjų priemonių adresatų teises JT užsakė tyrimus dėl tarptautinės teisės taikymo, JT Chartijos interpretavimo[661] ir įgyvendino dalį mokslininkų siūlytų sprendimų. Pavyzdžiui, JT nustatė (i) pareigą informuoti subjektą apie tikslinių ribojamųjų priemonių paskyrimą, skelbti informaciją JT interneto svetainėse, (ii) aiškesnius tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo kriterijus, (iii) pareigą pateikti išsamius tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo motyvus, (iv) periodinę priemonių adresatų sąrašų peržiūrą, (v) humanitarines išimtis, (vi) pašalinimo iš priemonių adresatų sąrašų *mechanizmus*. Siekdama užtikrinti teisę į teisingą procesą JT Saugumo Taryba įsteigė minėtus Koordinavimo centrą ir Ombudsmeno biurą. Būtent šių institucijų, kurios šiuo metu vienintelės atlieka peržiūros procedūras JT tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines

Koordinavimo centro įsteigimo subjektai galėjo kreiptis tik į valstybę, kad ši pateiktų prašymą JT Saugumo Tarybai. Be to, galimai atsižvelgiant į regioninių teismų sprendimus (pavyzdžiui, ESTT sprendimą „Kadi I“ byloje (ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>), taip pat mokslininkų kritiką, buvo keičiami tikslines ribojamąsias priemones reglamentuojantys dokumentai ir dalis pakeitimų buvo skirti būtent geresniam subjektų teisių užtikrinimui. Instituto raida plačiau atskleista pirmajame skyriuje.

[657] 2006 m. gruodžio 19 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 <…>.

[658] 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 <…>.

[659] Žr., pavyzdžiui, GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 559.

[660] CUYVERS, A. *Give* <...>, p. 1763.

[661] Pavyzdžiui, FASSBENDER, B. *Targeted* <...>.

ribojamąsias priemones) adresatams, veikla toliau nagrinėjama šiame poskyryje.

2.3.1. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos koordinavimo centre

Koordinavimo centras buvo įsteigtas JT Saugumo Tarybos rezoliucija kaip subsidiarus Saugumo Tarybos organas. Koordinavimo centras suteikė tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų rūšių tikslinių ribojamųjų priemonių) adresatams galimybę dėl jų išbraukimo iš priemonių adresatų sąrašų kreiptis nebe į valstybę[662], o tiesiogiai į JT. Iš pradžių Koordinavimo centras buvo aktualus visų tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūrai, tačiau vėliau JT dalies tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūrai įsteigė kitą organą – Ombudsmeno biurą, skirtą kovos su terorizmu tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūrai. Atsižvelgiant į tai, šiuo metu Koordinavimo centras aktualus visų tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūrai, išskyrus priemones, kurios skirtos kovoti su terorizmu. Ombudsmeno biuro veikla detaliau nagrinėjama kitoje šio poskyrio dalyje.

Koordinavimo centro veiklą reguliuojančių JT Saugumo Tarybos rezoliucijų preambulėse[663] nurodoma, kad Koordinavimo centras buvo įsteigtas siekiant, be kita ko, užtikrinti sąžiningas peržiūros procedūras. Tačiau tolimesnių rezoliucijų nuostatų[664] analizė leidžia teigti, kad šis organas visą savo veiklos vykdymo laikotarpį atlieka administracines funkcijas. Koordinavimo centro atliekamų procedūrų schema pateikiama priede Nr. 4[665].

JT Saugumo Tarybos rezoliucijų nuostatų visuma rodo, kad Koordinavimo centras tik gauna ir persiunčia su peržiūros procedūra susijusią informaciją. Koordinavimo centras (i) *gauna* prašymus išbraukti iš priemonių adresatų sąrašų, (ii) *patvirtina* priemonių adresatams apie tai, kad tokie prašymai buvo

---

[662] Subjektas vis dar gali kreiptis ir į savo pilietybės arba gyvenamosios vietos valstybę, tačiau jos gali nurodyti, kad subjektas turėtų tiesiogiai kreiptis į Koordinavimo centrą.

[663] Žr., pavyzdžiui, 2006 m. gruodžio 19 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 <...>, preambulė.

[664] 2006 m. gruodžio 19 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 <...>; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>; 2015 m. gruodžio 21 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2255 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2255%282015%29>.

[665] Duomenis žr. JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/flowchart_dl_process_english.pdf>.

gauti, (iii) *persiunčia* gaunamą informaciją JT valstybės narėms, atsakingam JT komitetui, (iv) *informuoja* tikslinių ribojamųjų priemonių adresatą apie priimtą sprendimą ir (v) atlieka kitas panašaus pobūdžio administracines funkcijas. Tačiau sprendimą dėl subjekto pašalinimo iš priemonių adresatų sąrašų priima atsakingas JT komitetas[666]. Rezoliucijose nėra numatyta Koordinavimo centro teisė priimti privalomus sprendimus. Be to, JT pateikiami duomenys rodo, kad yra buvę atvejų, kai subjektas atsakingo JT komiteto buvo pašalintas iš sąrašų vis dar vykstant vadinamajam procesui Koordinavimo centre[667]. Tai, kad Koordinavimo centras neturi teisės priimti privalomų sprendimų, yra pakankama priežastis teigti, kad jis negali būti laikomas nepriklausomu ir nešališku teismu, taigi atitinkamai negali užtikrinti teisės į teisingą procesą[668]. Kaip aptarta anksčiau šiame skyriuje, vertinant instituciją kaip peržiūros *mechanizmą* teisės į teisingą procesą kontekste vienas iš kriterijų yra institucijos nepriklausomumas ir nešališkumas. Vertinant, ar ji yra nepriklausoma, svarbu, be kita ko, ar jos sprendimas yra privalomas ir ar ji turi autonomiją, t. y. ar įgyvendinimas nepriklauso nuo jokių kitų organų[669].

Be to, kitų JT dokumentų (įvairių atsakingų JT komitetų gairių) analizė rodo, kad nagrinėjant subjekto skundą Koordinavimo centre subjektui nebūtinai užtikrinama galimybė susipažinti su informacija apie tai, dėl kokių priežasčių jis buvo įtrauktas į priemonių adresatų sąrašus, taip pat neužtikrinama teisė būti išklausytam. Įvairių atsakingų JT komitetų gairėse numatyta, kad valstybės privalo pateikti atsakingiems JT komitetams detalius pasiūlymo skirti tikslines ribojamąsias priemones pagrindus, įskaitant konkrečias priežastis, tačiau kartu numatyta, kad valstybės gali nurodyti tam tikros informacijos neatskleisti trečiosioms šalims, įskaitant tikslinių ribojamųjų priemonių adresatui. Numatyta, kad informacija komiteto turėtų būti laikoma konfidencialia ir turėtų būti neatskleidžiama dviem atvejais – nusprendus komitetui arba paprašius valstybei[670]. Vertinant tikslinių

---

666 Žr., pavyzdžiui, 2006 m. gruodžio 19 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 <...>, par. 1–10; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>, par. 76, 77; 2015 m. gruodžio 21 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2255 <…>, par. 22.

667 Duomenis žr. JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/delisting/de-listing-request-stats>.

668 JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 18.

669 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <…>, p. 57–58.

670 Žr., pavyzdžiui, JT Saugumo Tarybos komitetas, įsteigtas pagal rezoliuciją Nr. 2374 (2017) dėl Malio. *Komiteto veiklos gairės*. 2018 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.

ribojamųjų priemonių adresatui užtikrinamą prieigą prie informacijos, svarbu pažymėti, kad, kaip aptarta anksčiau, lygiateisiškumo principas, nors ir negali būti absoliutus baudžiamajame procese dėl reikšmingai skirtingos šalių padėties, reikalauja užtikrinti, kad nei viena šalis nebus mažiau palankioje padėtyje. Rungimosi principas reikalauja, kad subjektas būtų informuotas apie kaltinimus, žinotų apie visus pateiktus įrodymus ir informaciją, kurie bus pateikti teismui vertinti, galėtų efektyviai dėl jų visų pateikti savo poziciją. Tiriamuoju atveju aktualu, kad bylos nagrinėjimo metu turėtų būti užtikrinama teisė būti informuotam, kuri lemia galimybes pasiruošti gynybai. Kaip minėta anksčiau, žmogaus teisių mokslo darbuose vertinama, kad efektyviai gintis galima tik žinant kaltinimus, taigi laikoma, kad subjektas turėtų būti detaliai informuojamas apie veikos, kuria jis įtariamas, pobūdį ir įtarimų priežastis. Turi būti suteikta pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai, įskaitant prieigą prie aktualių dokumentų[671].

Nurodytos aplinkybės leidžia teigti, kad JT Saugumo Tarybos koordinavimo centras ne tik neatitinka esminių nepriklausomo ir nešališko teismo kriterijų, bet ir negali užtikrinti kitų esminių teisės į teisingą procesą garantijų. Koordinavimo centras negali užtikrinti, kad peržiūros metu būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų. Koordinavimo centro *galių* analizė rodo, kad šis *mechanizmas* geriausiu atveju tik prisideda prie politinių ir administracinių procesų efektyvumo JT.

2.3.2. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos ombudsmeno biure

2009 metais JT Saugumo Taryba įsteigė Ombudsmeno biurą, kuris nepakeitė Koordinavimo centro, o buvo įsteigtas tik konkretaus režimo – tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), kurios skirtos kovai su terorizmu, – peržiūrai. Visų kitų tikslinių ribojamųjų priemonių peržiūra buvo palikta Koordinavimo centrui. Procedūrą Ombudsmeno biure iliustruojanti schema pateikiama priede Nr. 5[672].

---

un.org.sc.suborg/files/2374_mali_committee_guidelines_en.pdf>; JT Saugumo Tarybos komitetas, įsteigtas pagal rezoliuciją Nr. 1591 (2005) dėl Sudano. *Komiteto veiklos gairės*. 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/sudan_guide_e.pdf>.

[671] JT Žmogaus teisių komitetas. *General* <…>, par. 31, 33–34.

[672] Duomenis žr. JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/procedure_chart.pdf>.

Ombudsmeno biuro veiklą reguliuojančių JT Saugumo Tarybos rezoliucijų preambulėse nurodoma, kad jis yra *reikšmingas indėlis užtikrinant* [*proceso*] *sąžiningumą ir skaidrumą*, taip pat nurodoma, kad JT Saugumo Taryba siekia užtikrinti, kad Ombudsmeno biuras galėtų veikti *efektyviai ir nepriklausomai*[673]. JT deklaruoja, kad Ombudsmeno biuras užtikrina *nepriklausomą ir nešališką* peržiūros procedūrą[674], tačiau tolimesnių rezoliucijų nuostatų[675] analizė leidžia teigti, kad ir šio organo galios yra (ir visada buvo) labai ribotos.

Vertinant šį organą nepriklausomumo ir nešališkumo garantijų kontekste, svarbu pastebėti, kad jo veiklą reguliuojančių nuostatų analizė rodo, kad Ombudsmeno biuras taip pat neturi teisės priimti galutinio privalomo sprendimo[676]. Ombudsmeno biuras privalo parengti ir atsakingam JT komitetui pateikti rekomendaciją, kuri, beje, gali tapti galutiniu sprendimu, tačiau yra reikalinga tam, kad atsakingas JT komitetas, apsvarstęs Ombudsmeno biuro rekomendaciją, per 60 dienų nuo rekomendacijos gavimo dienos nuspręstų, ar nereikia priimti kitokio sprendimo. Taigi atsakingas JT komitetas gali priimti kitokį sprendimą, nei pateiktas rekomendacijoje. Jeigu atsakingas JT komitetas nesutaria, kokį sprendimą reikėtų priimti, byla perduodama nagrinėti JT Saugumo Tarybai[677]. Pažymėtina, kad iš pradžių Ombudsmeno biuras turėjo dar mažiau galių. Iki 2011 metų[678] tam, kad tikslinių ribojamųjų priemonių adresatas būtų pašalintas iš sąrašų, buvo reikalingas vieningas atsakingo JT komiteto narių patvirtinimas, o šiuo metu, kaip aptarta, Ombudsmeno biuro sprendimas įsigalioja automatiškai praėjus nustatytam laikotarpiui Ombudsmeno biurui pateikus rekomendaciją (komitetui ją išnagrinėjus ir nenutarus priešingai ar neperdavus bylos JT

---

673 Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, preambulė, par. 60.

674 Žr. JT internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/node/63489/>.

675 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 <...>; 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <…>; 2012 m. gruodžio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2083 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083%282012%29>; 2014 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2161 <…>; 2015 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 <…>; 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>.

676 Žr., pavyzdžiui, 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, par. 60–63, Annex II.

677 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, Annex II, par. 15.

678 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <…>.

Saugumo Tarybai). Taigi rezoliucijų analizė rodo, kad net ir po pakeitimų nei atsakingas JT komitetas, nei JT Saugumo Taryba neturi jokios pareigos vadovautis Ombudsmeno biuro sprendimais, o Ombudsmeno biuras neturi jokių galių nei panaikinti priemones, nei jas pakeisti ir galutinis sprendimas vis tiek išlieka atsakingo JT komiteto arba JT Saugumo Tarybos rankose. Šių aplinkybių pakanka daryti išvadą, kad šis organas taip pat neatitinka nepriklausomumo reikalavimų.

Be to, vertinant Ombudsmeno biurą nepriklausomumo ir nešališkumo garantijų kontekste, pažymėtina, kad ombudsmenas paskiriamas labai trumpai kadencijai. Pirmąjį ombudsmeną 2009 m. gruodžio 17 d. rezoliucija buvo nuspręsta paskirti tik 18 mėnesių[679], vėliau 2011 m. birželio 17 d. rezoliucija buvo nuspręsta kadenciją pratęsti dar 18 mėnesių[680]. 2012 m. gruodžio 17 d. rezoliucija nuspręsta kadenciją pratęsti 30 mėnesių[681] (iki 2015 m. birželio). Antrasis ombudsmenas buvo paskirtas 30 mėnesių kadencijai nuo pirmojo ombudsmeno kadencijos[682] pabaigos, tačiau veikė tik dvejus metus (kol buvo paskirtas į kitą poziciją)[683]. 2017 m. liepos 20 d. rezoliucija buvo nuspręsta paskirti ombudsmeną 24 mėnesiams, skaičiuojant terminą nuo antrojo ombudsmeno kadencijos pabaigos[684], tačiau pažymėtina, kad nuo 2017 m. rugpjūčio 7 d. iki 2018 m. gegužės 24 d., t. y. beveik metus, ombudsmeno pozicija buvo laisva. Kaip aptarta anksčiau šiame skyriuje, vertinant, ar institucija yra nepriklausoma, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas, be kita ko, tam, ar teisėjo kadencija yra pakankamai ilga, ar vykdomoji valdžia turi galių greitai spręsti dėl kadencijos pratęsimo arba nepratęsimo. Matyti, kad kol kas ombudsmeno kadencijos yra itin trumpos, skirtingos trukmės, pratęsiamos JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis. Kaip minėta anksčiau, moksliniuose darbuose trejų, penkerių ar šešerių metų kadencijos teismo nepriklausomumo ir nešališkumo garantijų kontekste vertinamos neigiamai[685].

Šis peržiūros *mechanizmas*, kaip ir Koordinavimo centras, turi su prieiga prie informacijos susijusių problemų: ribotos galimybės gauti informaciją iš valstybių narių ir ribotos galimybės atskleisti sprendimų motyvus subjektui ir

[679] 2009 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 <...>, par. 20.
[680] 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <…>, par. 21.
[681] 2012 m. gruodžio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2083 <…>, par. 19.
[682] 2014 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2161 <…>, par. 41.
[683] 2017 m. liepos 10 d. Ombudsmeno biuro raštas [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170710_letter_to_secretary-general.pdf>.
[684] 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <...>, par. 60.
[685] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <…>, p. 55.

valstybėms narėms (išimtis – į priemonių adresatų sąrašus įtraukti nurodžiusi pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybė; valstybėms, neatitinkančioms bent vieno iš šių kriterijų, informacija nėra prieinama). JT Saugumo Tarybos rezoliucijoje nustatyta, kad JT valstybės narės, siūlydamos įtraukti subjektą į priemonių sąrašus, privalo pateikti detalias pasiūlymo priežastis ir kuo daugiau informacijos, padedančios identifikuoti subjektą. Taip pat nustatyta, kad šios priežastys bus paskelbtos trečiosioms šalims, išskyrus informaciją, kuri siūlymą teikiančios valstybės narės nurodyta kaip konfidenciali (net jeigu konfidenciali dalis būtų panaudojama tikslinių ribojamųjų priemonių paskyrimo priežasčių santraukai parengti)[686]. JT valstybės narės, nors ir raginamos pateikti visą informaciją Ombudsmeno biurui, įskaitant bet kokią konfidencialią informaciją, yra patikinamos, kad Ombudsmeno biuras atsižvelgs į visus konfidencialumo apribojimus ir neatskleis informacijos trečiosioms šalims. Svarbu pažymėti, kad Ombudsmeno biuras gali neturėti prieigos prie visos informacijos (kiek ir kokią informaciją pateikti yra valstybių narių diskrecijoje), todėl atitinkamai su ja negali susipažinti ir į priemonių adresatų sąrašus įtrauktas subjektas. Nors Ombudsmeno biuras atlieka savarankišką informacijos paiešką, tai negali būti laikoma tinkamu proceso trūkumų kompensavimu. Antra, net ir gavęs detalią informaciją, Ombudsmeno biuras, atsižvelgdamas į JT valstybės narės valią, ne visada turi teisę ją visiškai atskleisti tikslinių ribojamųjų priemonių adresatui. Nors nuo 2011 metų Ombudsmeno biuras privalo į priemonių adresatų sąrašus įtrauktam subjektui pateikti savo sprendimo (rekomendacijos) motyvus[687], subjektui ne visais atvejais atskleidžiama detali informacija – patvirtinus atsakingam JT komitetui, gali būti pateikiama tik tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo priežasčių santrauka be informacijos, kuria buvo remtasi skiriant priemonę. JT Saugumo Tarybos rezoliucijoje nustatyta, kad (i) rinkdamas informaciją ir rengdamas ataskaitą Ombudsmeno biuras negali atskleisti jokios valstybės narės patikėtos konfidencialios informacijos be išankstinio rašytinio tos valstybės narės sutikimo, (ii) įtraukdamas informaciją į galutinę ataskaitą Ombudsmeno biuras privalo atsižvelgti į konfidencialumo apribojimus, (iii) išsami ataskaitos versija ir bet kokia su ja susijusi informacija turi būti laikoma griežtai konfidencialia ir ja Ombudsmeno biuras neturi teisės dalintis nei su tikslinių ribojamųjų priemonių adresatu, nei su kitomis valstybėmis narėmis be išankstinio JT komiteto patvirtinimo, (iv) visa komunikacija su pareiškėju privalo būti vykdoma atsižvelgiant į

[686] Detalią procedūrą žr. 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, par. 51, 66.
[687] 2011 m. birželio 17 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 <…>.

konfidencialumo reikalavimus[688]. Ši procedūra buvo itin kritiškai vertinama antrojo Ombudsmeno biuro. Ombudsmeno biuras 2017 m. gegužės 8 d. pranešime nurodė, kad rekomendacijų santraukų rengimas vien dėl to, kad informacija būtų pateikiama tik santraukų forma, yra savo esme priešingas skaidrumo principui, kuris yra esminis teisės į teisingą procesą elementas[689]. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, galima teigti, kad peržiūros procedūros Ombudsmeno biure metu taip pat nėra užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo bei rungimosi principų.

Pažymėtina, kad nesiginčijama dėl to, kad kai kurios teisės į teisingą procesą garantijos gali būti apribojamos dėl konkuruojančių interesų[690]. JT Žmogaus teisių komitetas eksplicitiškai nurodo, kad dalį Pakto 14 straipsnyje nustatytų garantijų apriboti yra leidžiama[691]. Tai patvirtina ir tarptautinių sutarčių nuostatos, ir teismų praktika, dėl to yra sutariama ir teisės mokslo darbuose[692]. Pavyzdžiui, Pakto 14 straipsnyje ir EŽTK 6 straipsnyje eksplicitiškai nurodoma išimtis dėl proceso viešumo. JT Žmogaus teisių komitetas savo komentaruose pateikia pavyzdžius, kada gali būti daromos tokios išimtys[693]. EŽTT sprendimuose gausu pavyzdžių dėl pateisinamų apribojimų. Pavyzdžiui, EŽTT vertinimu, subjektui gali būti neatskleista visa informacija dėl saugumo interesų[694]. ESTT nurodo, kad pagal EŽTT praktiką dėl saugumo interesų ir siekiant priemonių veiksmingumo subjektus informuoti ir juos išklausyti galima ne iš anksto, o po sprendimo įšaldyti lėšas arba kartu su juo[695]. Laikytina, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių specifika išties lemia poreikį apriboti dalį garantijų ir jos gali būti apribotos tinkamai kompensuojant procesinius trūkumus kitomis procesinėmis

[688] Detaliau žr. atitinkamai 2017 m. liepos 20 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 <…>, par. 66, Annex II par. 7(g), 8(a), 13(c), 18.
[689] Žr. plačiau 2017 m. gegužės 8 d. Ombudsmeno biuro raštas [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170508_open_briefing_to_ms_8_may_2017_check_against_delivery.pdf>, p. 2.
[690] Taip pat aktualu vertinant ir peržiūros procedūrą Koordinavimo centre.
[691] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 5.
[692] Žr., pavyzdžiui, SHAH, S.; ir SIVAKUMARAN, S. *International* <...>, p. 273–275.
[693] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 28–29.
[694] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2004 m. spalio 27 d. sprendimą byloje *Edwards and Lewis prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 39647/98, 40461/98*) [ECLI:CE:ECHR:2004:1027JUD003964798].
[695] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02 Irano liaudies modžahedų organizacija prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2006:384], p. 128–129.

priemonėmis[696] pagal proporcingumo reikalavimus. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šiuo atveju nėra prielaidų teigti, kad atskleisti prieigos prie informacijos trūkumai yra tinkamai kompensuojami. Todėl tai, kad kai kurios teisės į teisingą procesą garantijos gali būti apribojamos, pavyzdžiui, dėl konkuruojančių saugumo interesų, nekeičia išvados, kad šiuo metu peržiūros procedūros Ombudsmeno biure (ir Koordinavimo centre) metu nėra užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Aptartų proceso trūkumų pakanka konstatuoti, kad JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nėra užtikrinama teisė į teisingą procesą.

Pažymėtina, kad anksčiau ombudsmeno pareigas užėmę asmenys, nors ir teigiamai vertino praktinius tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatų išbraukimo iš adresatų sąrašų rezultatus, tačiau kritiškai vertino ir Ombudsmeno biuro statusą (nepriklausomumą) ir prieigos prie įslaptintos informacijos problemas[697] (t. y. kritikavo lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi užtikrinimą Ombudsmeno biure). Pirmojo ombudsmeno pareigas užėmusi Kimberly Prost 2015 metais atsisveikinimo laiške eksplicitiškai nurodė, kad, jos nuomone, Ombudsmeno biuro veiklos organizavimas kelia grėsmę *mechanizmo* nepriklausomumui[698]. Ji taip pat nurodė, kad reikia svarbių pokyčių, susijusių su, be kita ko, *mechanizmo* veikimu organizacijoje, taip pat reikia įdiegti saugiklius, kurie užtikrintų Ombudsmeno biuro nepriklausomumą ir autonomiją[699]. Antrojo ombudsmeno pareigas ėjusi Catherine Marchi-Uhel 2017 metais savo atsisveikinimo laiške nurodė, kad visos savo kadencijos metu ji pastebėjo vis didėjantį atsakingo JT komiteto kliudymą sąžiningam procesui. Ji taip pat pažymėjo, kad komitetas pastebimai atidėlioja tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo motyvų (priežasčių) pateikimą ribojamųjų priemonių adresatams[700]. Jos vertinimu, tokia praktika kenkia Ombudsmeno biuro patikimumui ir *suteikia paramą tiems, kurie teigia, kad sąžiningas ir skaidrus procesas negali būti užtikrintas nesant teisminės peržiūros*[701].

Apibendrinant JT Saugumo Tarybos ombudsmeno biuro veiklą reguliuojančių JT Saugumo Tarybos rezoliucijų nuostatų analizę, pažymėtina,

---

[696] Pavyzdžiui, teismas galėtų įgyvendinti peržiūrą, remdamasis tik tokia informacija, kuri visa yra prieinama ir peržiūros institucijai, ir tikslinių ribojamųjų priemonių adresatui (subjektui užtikrinant teises tiesiogiai arba alternatyviu būdu, pvz., pasitelkiant specialųjį advokatą, kuris būtų įgaliotas dirbti su įslaptinta informacija).
[697] Žr., pvz., 2017 m. gegužės 8 d. Ombudsmeno biuro raštas <...>, p. 2.
[698] 2015 m. liepos 13 d. Ombudsmeno biuro raštas <…>, par. 3.
[699] 2015 m. liepos 13 d. Ombudsmeno biuro raštas <…>, par. 4.
[700] 2017 m. liepos 10 d. Ombudsmeno biuro raštas <...>, par. 3.
[701] 2017 m. liepos 10 d. Ombudsmeno biuro raštas <...>, par. 3.

kad Ombudsmeno biuras neatitinka nepriklausomo ir nešališko teismo reikalavimų. Be to, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų rūšių tikslinių ribojamųjų priemonių) peržiūros Ombudsmeno biure metu nėra užtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų. Svarbu pabrėžti, kad Ombudsmeno biuras neturi *mechanizmo*, užtikrinančio, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatas turės pakankamai informacijos, leidžiančios jam tinkamai gintis. Be to, nėra užtikrinama, kad visa informacija būtų prieinama nagrinėjant bylas ESTT (detaliau trečiajame skyriuje). Atsižvelgiant į dabartinį Ombudsmeno biuro veiklos reguliavimą, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nėra ir negali būti užtikrinama teisė į teisingą procesą.

Pažymėtina, kad atliktas tyrimas patvirtina trečiąjį ginamąjį teiginį – JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir JT Saugumo Tarybos ombudsmeno biure metu šių priemonių adresatams nėra užtikrinama teisė į teisingą procesą, t. y. neužtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą ir neužtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų.

Atskirai pažymėtina, kad ESTT JT peržiūros procedūras anksčiau buvo įvertinęs neigiamai. Nors 2005 metais ESTT vertino, kad, atsižvelgiant į *aktų pobūdį ir tikslus*, JT Saugumo Tarybos atsakingo komitetai yra pakankamas *mechanizmas*, vėliau teismo pozicija pasikeitė. 2005 metais ESTT nurodė, kad, nesant tarptautinio teismo, kuris būtų kompetentingas kontroliuoti Saugumo Tarybos teisės aktų teisėtumą, atsakingo JT komiteto *įsteigimas ir teisės aktuose numatyta galimybė į jį kreiptis bet kuriuo momentu dėl bet kurio atskiro atvejo peržiūrėjimo, pasinaudojant formaliu mechanizmu, įtraukiančiu atitinkamas vyriausybes, yra kitas protingas būdas tinkamai ginti pagrindines ieškovų teises*[702]. Šios pozicijos teismas vėliau atsisakė. 2008 metais ESTT nurodė, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra nesuteikia teisminės apsaugos garantijų[703]. ESTT vertinimas nepasikeitė ir įsteigus Ombudsmeno biurą. 2010 metais teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į tai, kad JT sistemoje nėra *mechanizmo*, užtikrinančio, kad suinteresuotas asmuo turės pakankamai informacijos, kuri leistų subjektui tinkamai gintis, ES teismai privalo netiesiogiai tikrinti atsakingų JT komitetų

[702] Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01* <...>, par. 341–345; Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01* <...>, par. 286–290; Bendrojo Teismo 2006 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-253/02* <...>, par. 116.

[703] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <…>, par. 322.

vertinimus ir juos pagrindžiančius įrodymus[704]. 2010 metais ESTT taip pat atkreipė dėmesį ir į kai kurių nacionalinių teismų sprendimus, kuriuose nurodyta, kad pokyčiai JT sistemoje neišsprendė esminių problemų. Teismas pažymėjo, kad kai kurių nacionalinių teismų vertinimu, JT *mechanizmai* yra nesuderinami su teise į veiksmingą gynybą nepriklausomame ir nešališkame teisme[705]. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo teismo vertinimu, niekas Ombudsmeno biuro procedūroje *neišsprendžia esminių problemų, kurios susijusios su teisminės peržiūros ir garantuotos prieigos prie pakankamos informacijos nebuvimu*[706]. Nepaisant to, tyrimo metu ESTT sprendimai buvo vertinami itin atsargiai, nes ESTT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių kontekste yra priėmęs ydingų sprendimų[707], be to, tyrimo metu buvo priimta naujų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir kitų rūšių tikslinių ribojamųjų priemonių) peržiūrą JT lygmeniu reglamentuojančių teisės aktų.

2.4. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūrų Koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure trūkumų šalinimo alternatyvos

Tinkamų teisinės gynybos priemonių trūkumo problemai JT lygmeniu spręsti ligšiol politiniu lygmeniu ir teisės moksle buvo svarstyti itin skirtingi sprendimai – nuo instituto panaikinimo iki naujų JT specializuotų organų ar teismų įsteigimo:

1. panaikinti institutą[708];
2. įsteigti priežiūros grupę (JT organizacijoje)[709];
3. įsteigti ombudsmeną (JT organizacijoje)[710];
4. įsteigti komisiją ar ekspertų komitetą (JT organizacijoje)[711];

---

[704] Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Nr. T-85/09* <…>, par. 129.
[705] Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Nr. T-85/09* <…>, par. 122.
[706] Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Her Majesty's Treasury prieš Mohammed Jabar Ahmed ir kt.* [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.supremecourt.uk/decided-cases/docs/uksc_2009_0016_judgment.pdf>, par. 239.
[707] Išsamiau žr., pavyzdžiui, pirmajame skyriuje (ESTT pozicija dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio).
[708] Žr., pavyzdžiui, GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 584, 595, 600–601.
[709] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 4.
[710] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 4.
[711] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 4. Farrall siūlymu, priemones turėtų peržiūrėti atsakingas JT komitetas. FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 245.

5. įsteigti nepriklausomą komisiją[712];
6. įsteigti teisminę peržiūrą (teismą)[713];
7. užtikrinti priemonių peržiūrą nacionaliniuose teismuose[714].

Browno universiteto Watsono tarptautinių studijų institutas kaip galimas sprendimų alternatyvas nurodė įvairius išvardytus modelius (detaliau pateikiama lentelėje priede Nr. 6)[715]. Pažymėtina, kad kai kurie moksliniuose darbuose siūlyti sprendimai buvo pateikti kovai su terorizmu skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) kontekste[716], tačiau teisė į teisingą procesą aktuali ir tais atvejais, kai tikslinės finansinės ribojamosios priemonės skiriamos dėl kitų ankstesniame skyriuje aptartų pagrindų.

Atsižvelgiant į nustatytą baudžiamąjį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį, galima teigti, kad reikia didelių institucinių ir procedūrinių pokyčių. Tinkamų teisinės gynybos priemonių trūkumo problema gali būti išspręsta tik įsteigiant tokią instituciją, kuri galėtų visiškai užtikrinti teisę į teisingą procesą, įskaitant esmines šiame darbe aptartas garantijas – teisę būti išklausytam, teisę į motyvuotą sprendimą, teisę būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisę turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai. Pažymėtina, kad neseniai tarptautinių organizacijų ir valstybių narių atsakomybės santykį savo disertacijoje nagrinėjusi Gintarė Pažereckaitė nurodo, kad tarptautinių organizacijų vidiniai ir išoriniai teisminės priežiūros *mechanizmai* nėra pakankamai išplėtoti, kad siekiant užtikrinti teisės viršenybę tarptautinėje bendruomenėje turėtų būti sudarytos galimybės teismine tvarka ginčyti ir tarptautinių organizacijų sprendimus[717].

Atsižvelgiant į darbe aptartus dabartinių JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūrų trūkumus, reikia pabrėžti, kad nauja peržiūros institucija privalo atitikti nepriklausomo ir nešališko teismo kriterijus, turėti galių priimti privalomus sprendimus, o peržiūros metu privalo būti visiškai užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Svarbu užtikrinti galimybę išklausyti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių

[712] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 4.
[713] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 4; MICHAELSEN, C. *The Security* <...>, p. 81.
[714] Žr., pavyzdžiui, REINISCH, A. *Should Judges Second-Guess the UN Security Council?* International Organizations Law Review, 2009, Vol. 6, p. 284.
[715] BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 48.
[716] Žr. plačiau, pavyzdžiui, MICHAELSEN, C. *The Security* <...>, p. 81.
[717] PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 73, 75, 259–260.

adresatą, užtikrinti prieigą prie visos bylos medžiagos ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui, ir peržiūros institucijai. Taip pat svarbu užtikrinti, kad peržiūros institucija remtųsi tik tokia informacija, kuri visa prieinama ir peržiūros institucijai, ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui. Jeigu iš JT valstybių narių gauta informacija neleistų daryti išvados, kad užtenka priežasčių įtraukti subjektą į priemonių adresatų sąrašus, peržiūros institucija turėtų panaikinti šias priemones. Sprendžiant įslaptintos ir šiuo metu tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nesuteikiamos informacijos problemą, pažymėtina, kad nacionalinio saugumo interesai ir teisės į teisingą procesą reikalavimai savaime nėra tarpusavyje nesuderinami. Reikia sukurti tokius procedūrinius sprendimus, kurie tinkamai subalansuotų šių interesų apsaugą. Vienas iš galimų sprendimų galėtų būti specialiojo advokato, t. y. įgalioto dirbti su įslaptinta informacija, institutas. Specialiajam advokatui galėtų būti suteikiama tokia pati informacija, kokia disponuoja tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros institucija.

Kai kurie anksčiau paminėtose studijose svarstyti sprendimai, pavyzdžiui, įsteigti privalomų sprendimų negalinčius priimti peržiūros komitetą, ombudsmeną ar ekspertų komitetą, iš esmės būtų tik *status quo* palaikymas kitokia forma, t. y. jie neišspręstų nagrinėjamos problemos. Tikėtina, kad bet koks naujas, bet teisės į teisingą procesą negalintis užtikrinti peržiūros *mechanizmas* nebūtų pripažįstamas kaip pakankamas ES. To galima tikėtis atsižvelgiant į ankstesnę ESTT praktiką, kuri buvo atskleista anksčiau šiame skyriuje.

Be to, tokios ydingos situacijos palaikymas kelia papildomą riziką. Svarbu pastebėti, kad žmogaus teises nagrinėjančių mokslininkų darbuose nurodoma, kad teisė į teisingą procesą yra esminis žmogaus teisių apsaugos elementas, procedūrinė priemonė, kuri padeda apsaugoti teisės viršenybės principą[718]. Moksliniuose darbuose taip pat nurodoma, kad teisė į teisingą procesą yra vienas esminių teisės viršenybės principo elementų[719]. Vis dėlto dabartinė JT padėtis ir bet kokie sprendimai, kurie užtikrintų tik tokią pačią *peržiūrą*, kokia užtikrinama šiuo metu, yra nesuderinami su šiuo principu. *Status quo* palaikymas, t. y. su žmogaus teisėmis nesuderinamos politikos vykdymas, ne tik sukelia didelį poveikį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams, bet ir gali kelti grėsmę pasitikėjimui teisės viršenybės principu. Be to, keliama grėsmė tarptautinių organizacijų, tarptautinės viešosios teisės, ES teisės ir žmogaus teisių autoritetui. Atsižvelgiant į tai, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūros JT lygmeniu yra

[718] SHELTON, D. L. *Advanced* <...>, p. 181.
[719] SMITH, R. K. M. *International* <...>, p. 266.

nesuderinamos su žmogaus teisių reikalavimais, taip pat kyla rizika, kad skiriamos priemonės nebus įgyvendinamos[720], t. y. atsižvelgiant į tai, kad šių priemonių adresatams nėra užtikrinamos esminės žmogaus teisės, JT valstybės narės gali neįgyvendinti priemonių. Be to, valstybės narės gali atsisakyti įgyvendinti priemones ir dėl savo įsipareigojimų kolizijos (toliau aptariama detaliau).

Nacionalinė peržiūra negali būti laikoma tinkamu nagrinėjamos problemos sprendimu. JT Chartijos 2 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad JT valstybės narės privalo vykdyti pagal šią Chartiją jų prisiimtus įsipareigojimus. JT Chartijos 25 straipsnyje nustatyta, kad narės privalo paklusti JT Saugumo Tarybos nutarimams ir juos vykdyti. JT Chartijos 103 straipsnyje nustatyta, kad, jeigu JT narių įsipareigojimai pagal šią Chartiją prieštarauja jų įsipareigojimams pagal kokį nors kitą tarptautinį susitarimą, jų įsipareigojimai pagal šią Chartiją turi pirmenybę. Taigi valstybių narių įsipareigojimai pagal JT Chartiją, įskaitant įsipareigojimus dėl Saugumo Tarybos rezoliucijų, turi viršenybę prieš nacionalinę teisę. Chartijos 105 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad JT kiekvienos savo narės teritorijoje naudojasi tokiomis privilegijomis ir imunitetais, kurių būtinai reikia jos tikslams pasiekti. Vadovaujantis šia nuostata laikoma, kad JT turi absoliutų imunitetą dėl teisinių procesų nacionaliniuose teismuose dėl bet kokių jai priskirtinų veiksmų[721], taigi nacionaliniu mastu gali būti vertinami tik atitinkamų valstybių veiksmai. Nepriklausomai nuo nacionaliniu lygmeniu priimtų sprendimų dėl JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis paskirtų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių, JT Saugumo Tarybos rezoliucijos liktų galioti. Be to, valstybės narės gali susidurti su įsipareigojimų kolizija, jeigu nacionaliniuose teismuose būtų pripažinta, kad valstybės narės negali visiškai įgyvendinti JT Saugumo Tarybos rezoliucijų. Tokiu atveju valstybėms narėms gali atsirasti pareiga

[720] Kaip minėta įvadinėje dalyje, susiklosčiusi situacija gali kelti grėsmę pagrįstai kvestionuotinam tikslinių ribojamųjų priemonių efektyvumui – valstybės, žinodamos, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai neužtikrinamos žmogaus teisių garantijos, gali nuspręsti šių priemonių neįgyvendinti. Nagrinėjant kovai su terorizmu skirtas tikslines finansines ribojamąsias priemones pastebima, kad žmogaus teisių užtikrinimo problemos gali silpninti kovą su terorizmu. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 8.

[721] Žr. JT Chartijos 105 straipsnį, taip pat tarptautinio Teisingumo Teismo išvadą dėl ginčo, susijusio Žmogaus teisių komisijos specialiojo pranešėjo jurisdikciniu imunitetu (Tarptautinio Teisingumo Teismo 1999 m. balandžio 29 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1999, p. 62–91, par. 66). JT atžvilgiu nacionalinių teismų praktikoje taikomas absoliutus imunitetas ir šiai organizacijai pripažįstama teisė remtis jurisdikciniu imunitetu dėl bet kokio teisminio proceso. Žr. išsamiau PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių* <...>, p. 87; ZIEGLER, K. *Strengthening* <...>, p. 290.

vienu metu įgyvendinti tarpusavyje nesuderinamus JT Saugumo Tarybos rezoliucijų reikalavimus ir nacionalinių teismų sprendimus. Įgyvendindamos su JT Saugumo Tarybos rezoliucijų reikalavimais nesuderinamus nacionalinių teismų sprendimus valstybės narės pažeistų savo įsipareigojimus pagal JT Chartiją. Be to, nacionalinės peržiūros atveju tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatas būtų priverstas dėl jam taikomų priemonių kreiptis į galimai daug valstybių narių, o tai nesudarytų sąlygų efektyviai gynybai.

Tinkamu sprendimu nagrinėjamai problemai spręsti negali būti laikoma ir JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra regioniniuose teismuose. Kaip ir kvestionuojant priemones nacionaliniu lygmeniu, būtų aktuali JT imuniteto problema. Be to, regioninių organizacijų valstybės narės taip pat galėtų susidurti su įsipareigojimų kolizija. Nepriklausomai nuo regioninio teismo priimtų sprendimų, atitinkami JT teisės aktai liktų galioti. Pavyzdžiui, ESTT vertinimu, ESTT gali kontroliuoti tik JT Saugumo Tarybos rezoliucijų įgyvendinamųjų ES teisės aktų turinį, tačiau negali tikrinti JT Saugumo Tarybos rezoliucijų teisėtumo[722]. Žinoma, kad JT Chartija nenustato tiesioginių pareigų ES, o ES ir JT santykis negali būti apibūdintas kaip hierarchinis – jis veikiau pasižymi konkuruojančiomis pretenzijomis dėl viršenybės[723]. Tačiau ESTT yra nustatęs, kad ES *turėtų būti laikoma saistoma JT Chartijos įpareigojimų taip pat, kaip ir jos valstybės narės, pagal jos Steigimo sutartį.* Šią poziciją teismas grindė tuo, kad sudarydamos EB sutartis valstybės narės negalėjo perduoti EB daugiau galių, nei jos pačios turėjo, o vadovaujantis pirmine teise ES privalo nekliudyti valstybėms narėms vykdyti įsipareigojimų pagal nurodytą JT Chartiją. Be to, teismas nurodė, kad, kadangi reikiama kompetencija įgyvendinant valstybių narių įsipareigojimus pagal JT Chartiją buvo perduota EB, valstybės narės pagal viešąją tarptautinę teisę įsipareigojo, kad šiuos įsipareigojimus įgyvendins pati EB[724]. Moksliniuose darbuose teigiama, kad ESTT retorika rodo vertinimą, kad JT Chartija ES sukuria lygiai tokius pačius įpareigojimus kaip ir valstybėms narėms[725]. Be to, ES sutarties 3 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad ES privalo prisidėti prie, be kita ko, griežto tarptautinės teisės, įskaitant JT Chartijos principus, laikymosi ir jos plėtojimo. ES sutarties 21 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ES veiksmai tarptautinėje arenoje grindžiami, be kita ko, JT Chartijos ir tarptautinės teisės

[722] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 97–99.
[723] Žr., pavyzdžiui, HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The United* <...>, p. 13; ECKES, C. *Individuals* <…>, p. 218.
[724] Bendrojo teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimai byloje *Nr. T-315/01* <...>, par. 193–204.
[725] HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The United* <...>, p. 46.

principų laikymusi. ES sutarties 42 straipsnyje nustatyta, kad vykdydama BUSP ES laikosi JT Chartijos principų. SESV 351 straipsnyje nustatyta, kad SESV nuostatos neturi paveikti teisių ir pareigų, kylančių iš susitarimų, sudarytų iki 1958 m. sausio 1 d. arba stojančioms valstybėms – iki įstojimo dienos, tarp vienos ar keleto valstybių narių ir vienos ar keleto trečiųjų šalių[726]. Moksliniuose darbuose vertinama, kad tiesioginė teisminė JT Saugumo Tarybos rezoliucijų peržiūra yra neleistina nei ES, nei valstybių narių teismuose[727].

Šiame darbe nėra siekiama pasiūlyti konkretų peržiūros institucijos modelį ar konkrečios procedūrinės priemonės modelį, kuris užtikrintų lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymąsi (pavyzdžiui, specialiojo advokato institutą). Svarbu pažymėti, kad tokių ar panašių pasiūlymų pateikimas reikalauja papildomų tyrimų. Pavyzdžiui, kuriant tarptautinio teismo modelį veikiausiai būtų tikslinga jį siūlyti ne vien dėl tikslinių finansinių (ir kitų rūšių) ribojamųjų priemonių skyrimo, bet įvairiems tarptautinių organizacijų atsakomybės klausimams spręsti. Be to, reikėtų įvertinti skeptiškas pozicijas dėl tokio sprendimo[728]. Vertinant lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi užtikrinimo trūkumų kompensavimo alternatyvas, pavyzdžiui, specialiojo advokato institutą, reikėtų atsižvelgti į EŽTT kritiką – EŽTT jau yra vertinęs, kad kai kuriais atvejais ir specialusis advokatas negali ištaisyti rungimosi trūkumo[729]. Šio instituto veiksmingumas buvo kvestionuojamas Jungtinėje Karalystėje[730]. Netiesioginės kritikos tokiam sprendimui taip pat randama ir teisės mokslo darbuose, pavyzdžiui, nuodugniai teisės į teisingą procesą garantijas nagrinėjęs Stefan Trechsel nurodo, kad, jeigu informacija būtų atskleidžiama tik asmens atstovui, bet ne jam pačiam, būtų neišvengiamai pakenkta atstovo ir atstovaujamo asmens tarpusavio ryšiui, tai atitinkamai galėtų lemti mažesnį pasitikėjimą ir prastesnį atstovavimą[731]. Be to, teisė į teisingą procesą galimai aktuali ne vien finansinių, bet ir kitų rūšių tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo atvejais, todėl pasiūlymai problemoms spręsti turėtų būti teikiami

[726] Bendrojo teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimai byloje *Nr. T-315/01* <...>, par. 185.
[727] ZIEGLER, K. *Strengthening* <...>, p. 290.
[728] Žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 39, 76.
[729] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2009 m. vasario 19 d. sprendimą byloje *A ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 3455/05)* [ECLI:CE:ECHR:2009:0219JUD000345505], par. 220.
[730] CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence Rights*. New Journal of European Criminal Law, 2015, Vol. 6, Issue 3, p. 347.
[731] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 233.

tinkamai įvertinus, be kita ko, ir kitų JT skiriamų priemonių pobūdį, kad būtų užtikrintos atitinkamos teisinės gynybos priemonės.

Siūlomo problemos sprendimo, t. y. steigti nepriklausomą ir nešališką instituciją, alternatyva galėtų būti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo atsisakymas tarptautiniu lygmeniu ir atitinkamų priemonių skyrimas tik regioniniu ir (ar) nacionaliniu lygmenimis. Tokį sprendimą būtų galima pagrįsti atskleistomis žmogaus teisių užtikrinimo problemomis ir empirinių duomenų dėl tarptautiniu lygmeniu skiriamų priemonių efektyvumo trūkumu. Nors ir nėra aišku, ar priemonių skyrimas regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis būtų efektyvesnis, jis nekeltų nagrinėjamų problemų – galimybės užtikrinti teisę į teisingą procesą JT lygmeniu, aktualaus tarptautinio teisingo proceso standarto nustatymo, o procesas galėtų būti užtikrinamas atsižvelgiant į aktualius regioninius ir nacionalinius standartus. Be to, kai kurių mokslininkų nuomone, tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimas nacionaliniu lygmeniu turi dar kelis papildomus privalumus: (i) JT lygmeniu informacija nėra įvertinama geriau, negu galėtų būti įvertinama nacionaliniu lygmeniu, (ii) valstybės, tikėtina, būtų labiau linkusios dalytis įslaptinta informacija tarpusavyje nei su JT, o (iii) tai atitinkamai lemtų geresnę peržiūrą, be to, (iv) geresnis rezultatas galėtų būti pasiekiamas ir priemonių įgyvendinimo etape[732]. Tiesa, šio darbo autorės žiniomis, tyrimų, kurie tinkamai pagrįstų šias prognozes, kol kas nėra.

Minėtos alternatyvos svarbu nesupainioti su pasiūlymu skirti papildomas regionines ir (ar) nacionalines tikslines ribojamąsias priemones. Ir šiuo metu regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis skiriama įvairių priemonių, kurios privalo būti suderinamos su valstybių narių įsipareigojimais JT. Tačiau papildomų regioninių ir nacionalinių priemonių skyrimas nesprendžia darbe aptariamos tinkamų teisinių gynybos priemonių užtikrinimo JT lygmeniu problemos.

Vis dėlto pasikartojantys įvykiai, kurie kelia grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, nesukuria prielaidų tikėtis stiprių politinių iniciatyvų, kuriomis būtų siekiama panaikinti JT skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) institutą. Atrodo mažai tikėtina, kad iniciatyvos dėl tokių sprendimų, kurie visuomenei galėtų pasirodyti kaip žingsniai *atgal* ar mažesnio saugumo link, sulauktų stipraus politinio palaikymo. Toks sprendimas laikomas mažai tikėtinu ir teisės mokslininkų[733].

Apibendrinant galima teigti, kad, atsižvelgiant į JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamąjį pobūdį ir darbe aptartus

[732] Žr., pavyzdžiui, GARVEY, J. I. *Targeted* <...>.
[733] Žr., pavyzdžiui, FARRALL, J. M. *United* <...>, p. 5.

dabartinių jų peržiūros procedūrų trūkumus, reikia didelių institucinių ir procedūrinių pokyčių. Tinkamų teisinės gynybos priemonių trūkumo JT lygmeniu problema gali būti išspręsta tik įsteigiant tokią instituciją, kuri galėtų visiškai užtikrinti teisę į teisingą procesą, įskaitant esmines šiame darbe aptartas garantijas. Svarbu užtikrinti, kad ši institucija būtų nepriklausoma ir nešališka, galėtų priimti privalomus sprendimus, turėtų galimybę išklausyti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatą, užtikrinti prieigą prie visos bylos medžiagos ir šių priemonių adresatui, ir peržiūros institucijai. Taip pat svarbu užtikrinti, kad peržiūros institucija remtųsi tik tokia informacija, kuri visa prieinama ir peržiūros institucijai, ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui. Sprendžiant prieigos prie įslaptintos informacijos problemą, pažymėtina, kad nacionalinio saugumo interesai ir teisės į teisingą procesą reikalavimai nėra nesuderinami, todėl reikia sukurti tokius procedūrinius sprendimus, kurie tinkamai subalansuotų šių interesų apsaugą. Anksčiau moksliniuose darbuose svarstyti sprendimai įsteigti privalomų sprendimų negalinčias priimti institucijas yra netinkami, nes jie neišspręstų nagrinėjamos problemos. Taip pat netinkamu sprendimu laikytina JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra nacionaliniu ar regioniniu lygmenimis – JT Saugumo Tarybos negali būti peržiūrimos nacionaliniuose ar regioniniuose teismuose, be to, dėl nacionalinių ar regioninių teismų sprendimų peržiūros valstybės narės galėtų susidurti su įsipareigojimų kolizija. Alternatyva siūlomam problemos sprendimui (nepriklausomos ir nešališkos institucijos steigimui) galėtų būti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo atsisakymas tarptautiniu lygmeniu ir atitinkamų priemonių skyrimas tik regioniniu ir (ar) nacionaliniu lygmenimis. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimas regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis nekeltų šiame darbe nagrinėjamos tinkamų gynybos priemonių užtikrinimo problemos. Atitinkamai nekiltų problemų dėl galimybės užtikrinti teisę į teisingą procesą JT lygmeniu ir dėl aktualaus tarptautinio teisingo proceso standarto nustatymo, o procesas galėtų būti užtikrinamas atsižvelgiant į aktualius regioninius ir nacionalinius standartus.

Apibendrinant šį skyrių pažymėtina, kad, atsižvelgiant į nustatytą baudžiamąjį JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį, šių priemonių adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą. Tai, kad JT, kaip tarptautinė organizacija, nėra įvairių žmogaus teisių sutarčių narė, savaime nereiškia, kad ji nėra saistoma tarptautinių žmogaus teisių standartų. Teisė į teisingą procesą šių priemonių adresatams privalo būti užtikrinama atsižvelgiant į JT Chartijos reikalavimus ir tarptautinę paprotinę teisę. Chartija privalo būti interpretuojama atsižvelgiant į jos pamatines nuostatas, kurias sudaro, be kita ko, pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.

Vertinant tarptautinių sutarčių nuostatas svarbu atsižvelgti į jų tikslus ir tarptautinių santykių dinamiką bei evoliuciją, naujų institutų susiformavimą. Nagrinėjamu atveju taip pat svarbu atsižvelgti į JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikį jų adresatams. Be to, nors teisė į teisingą procesą skirtinguose regionuose ir valstybėse reglamentuojama ir įgyvendinama skirtingai, tai nereiškia, kad negalima nustatyti aktualaus teisės į teisingą procesą standarto skiriant JT tikslines finansines ribojamąsias priemones. Tarptautinių žmogaus teisių dokumentų nuostatų, JT Žmogaus teisių komiteto išaiškinimų ir mokslinių darbų analizė rodo, kad sutariama, jog siekiant užtikrinti teisę į teisingą procesą privalo būti užtikrinama teisė į peržiūros procedūrą, o peržiūrą atliekantis subjektas, be kita ko, turėtų būti nepriklausomas ir nešališkas (o jo sprendimai privalomi), taip pat turėtų būti užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Atliktas tyrimas taip pat patvirtina trečiąjį ginamąjį teiginį – JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure metu šių priemonių adresatams neužtikrinama teisė į teisingą procesą, t. y. neužtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą ir neužtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų. Nei vienas iš šių peržiūrą atliekančių organų negali būti laikomas nepriklausomu ir nešališku teismu bei negali priimti privalomų sprendimų. Koordinavimo centras iš esmės atlieka tik administracines funkcijas. Be to, nei Koordinavimo centre, nei Ombudsmeno biure nėra užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis, t. y. neužtikrinama, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai ir kad peržiūrą atliekantys JT organai gautų informaciją apie šių priemonių skyrimo priežastis. Nėra jokio *mechanizmo*, kuris užtikrintų, kad šių priemonių adresatas turėtų efektyviai gynybai reikalingą informaciją arba kad tokios informacijos trūkumas būtų tinkamai kompensuotas kitais būdais. Atliktas tyrimas rodo, kad subjektams neužtikrinamos su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios teisė būti išklausytam, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisė turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai.

3. EUROPOS SĄJUNGOS PERŽIŪROS PROCEDŪROS VERTINIMAS TEISĖS Į TEISINGĄ PROCESĄ KONTEKSTE

Kitaip nei JT Saugumo Tarybos atveju, teisės moksle neabejojama dėl to, ar ES yra saistoma žmogaus teisių garantijų. ES įsipareigojimus žmogaus teisių atžvilgiu užtvirtino Pagrindinių teisių chartija ir ES įsipareigojimas prisijungti prie EŽTK. EŽTK, nepaisant su prisijungimu susijusių nesklandumų[734], darė didelę įtaką ESTT praktikai dar gerokai iki ES prisijungimo prie šios sutarties[735]. Taip pat, kitaip nei JT atveju, teisės moksle nesiginčijama ir dėl to, ar įmanoma nustatyti ES lygmeniu aktualų teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą[736]) standartą.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, šiame skyriuje nekeliami ES kaip tarptautinės organizacijos įsipareigojimų žmogaus teisių atžvilgiu klausimai (klausimai, kelti dėl JT, aptarti antrajame skyriuje). Šiame skyriuje: (1) aptariamas aktualių esminių teisės į teisingą procesą garantijų – lygiateisiškumo ir rungimosi principų – turinys, (2) aptariama, koks šiuo metu yra ES veikiantis tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros *mechanizmas,* ir įvertinama, ar jis užtikrina minėtus principus, (3) pristatomas ESTT vertinimas dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų teisės į teisingą procesą garantijų, ESTT vertinimo dinamika, (4) pateikiamas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros ESTT vertinimas, taip pat skyriaus pabaigoje (5) pateikiami pasiūlymai dėl peržiūros procedūros trūkumų šalinimo.

Atsižvelgiant į tai, kad antrajame skyriuje jau buvo aptartas tarptautinių lygmeniu aktualių šaltinių turinys (Pakto nuostatos, JT Žmogaus teisių komiteto komentarai dėl garantijų turinio[737], garantijų turinio aiškinimas

---

[734] ES prisijungimo prie EŽTK teisinių aspektų analizę žr., pavyzdžiui, VIENAŽINDYTĖ, J. *Bosphorus prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.

[735] EŽTK ir kitų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų nuostatų įtakos analizę žr., pavyzdžiui, KELLER, H.; SCHELL, C. *International Human Rights Standards in the EU – a Tightrope between Reception and Parochialism*. 20 Swiss Review of International and European Law 3, 2010, p. 3–38.

[736] ESTT, referuodamas į teisės į teisingą procesą reikalavimus ir iš ES Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio kylančius reikalavimus, vartoja terminą *teisė į veiksmingą teisminę gynybą*. Šiame darbe referuojant į iš EŽTK 6 straipsnio (ir atitinkamai ES Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio) kylančius reikalavimus vartojamas bendras *teisės į teisingą procesą* terminas.

[737] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 13* <...>; JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>.

moksliniuose darbuose), aptariant teisės į teisingą procesą garantijas šiame skyriuje papildomai pateikiamas tik ES lygmeniu aktualiausių šaltinių turinys.

3.1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos reikšmė

Pagrindiniai ES aktualūs žmogaus teisių dokumentai yra EŽTK ir ES Pagrindinių teisių chartija. Šiame darbe daugiausia remiamasi EŽTK nuostatomis ir EŽTT sprendimų turiniu. Tokio pasirinkimo priežastys aptariamos toliau šiame poskyryje.

Pirma, pažymėtina, kad vertinti EŽTK turinį aktualu vien dėl paties šaltinio reikšmės žmogaus teisėms ir ES žmogaus teisių formavimuisi. EŽTK laikoma pirmąja tarptautine žmogaus teisių sutartimi, kurioje nustatyti detalūs teisės į teisingą procesą standartai[738]. Moksliniuose darbuose laikomasi nuomonės, kad EŽTK tapo pavyzdžiu Paktui ir regioninėms Amerikos ir Afrikos žmogaus teisių sutartims[739]. Be to, būtent EŽTK nuostatos iki šiol turėjo daugiausia įtakos formuojantis ES žmogaus teisėms. ESTT praktika žmogaus teisių srityje iš esmės formuojasi vadovaujantis EŽTK nuostatomis ir EŽTT praktikos turiniu. Palyginti su EŽTK, kitais tarptautiniais ir regioniniais žmogaus teisių dokumentais, ESTT iki šiol remiasi gana retai, be to, kitais dokumentais ESTT pradėjo remtis žymiai vėliau. Tyrimų duomenys rodo, kad EŽTK nuostatomis ESTT pirmą kartą rėmėsi jau 1975 metais, o kitais tarptautiniais dokumentais – tik 1989 metais[740]. Taigi būtent EŽTK turėtų būti išeities taškas vertinant bet kokius žmogaus teisių klausimus ES[741]. Nors

---

[738] EŽTK normos kildinamos iš Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos. AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human* <...>, p. 24.

[739] FASSBENDER, B. *Targeted* <...>, p. 10.

[740] KELLER, H.; SCHELL, C. *International* <...>, p. 29–30. Iki pradėdamas remtis EŽTK nuostatomis, siekdamas pagrįsti žmogaus teisių svarbą ESTT nurodydavo konstitucines ES valstybių narių tradicijas ir pabrėždavo, kad jos turi būti užtikrinamos atsižvelgiant į EB struktūrą ir tikslus, taip pat remdavosi bendraisiais teisės principais. ESTT 1959 m. vasario 4 d. sprendimas byloje *Nr. 1/58 Nr. 1/58 Friedrich Stork & Cie prieš Europos anglių ir plieno bendrijos Aukščiausiąją valdžios instituciją* [ECLI:EU:C:1959:4]; ESTT 1962 m. gegužės 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. 13/60 Geitling prieš Europos anglių ir plieno bendrijos Aukščiausiąją valdžios instituciją* [ECLI:EU:C:1962:15]; ESTT 1970 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Nr. 11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH prieš Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [ECLI:EU:C:1970:114]. Žr. plačiau, pavyzdžiui, DE SCHUTTER, O. *International* <...>, p. 22–25. Taip pat žr. KROMMENDIJK, J. *The use of ECtHR Case Law by the Court of Justice After Lisbon. The View of Luxembourg Insiders.* Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2015, Vol. 22, p. 812–835, p. 812.

[741] OLIVER, P. *Companies* <...>, p. 676.

2000 metais ES susitarė dėl savarankiško žmogaus teisių katalogo, t. y. Pagrindinių teisių chartijos[742], ir jai 2009 metais Lisabonos sutartimi buvo suteiktas pirminės teisės statusas, EŽTK reikšmė ES dėl to nesumažėjo. Be to, pažymėtina, kad Pagrindinių teisių chartija buvo siekiama, visų pirma, apibendrinti jau esamus ES įsipareigojimus žmogaus teisėms, o ne sukurti ką nors nauja[743].

Antra, EŽTK ir EŽTT sprendimų turinys svarbus dėl ES pirminės teisės nuostatų. Svarbu pabrėžti, kad nepriklausomai nuo ES įsipareigojimo prisijungti prie EŽTK ir jos inkorporavimo į ES teisę, vadovaujantis Pagrindinių teisių chartija, bet kuriuo atveju yra privaloma užtikrinti EŽTK numatytus standartus[744]. ES pirminėje teisėje tiesiogiai nustatyta, kad pagrindinės teisės, kurias garantuoja EŽTK, yra bendrųjų ES principų dalis[745]. Be to, Pagrindinių teisių chartijoje ir jos išaiškinimuose galima išskirti konkretesnius įsipareigojimus. Pagrindinių teisių chartijos preambulėje nustatyta, kad joje <...> *dar kartą įtvirtinamos pagrindinės teisės, kylančios iš*, be kita ko, *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos* <...> *ir Europos žmogaus teisių teismo teisminės praktikos.* Be to, tos Pagrindinių teisių chartijoje nustatytos teisės, kurios atspindi nustatytąsias EŽTK, privalo būti interpretuojamos vadovaujantis EŽTT praktika[746]. Pagrindinių teisių chartijos 52 straipsnio dėl teisių ir principų taikymo srities ir aiškinimo 3 dalimi nustatyta, kad [*š*]*ioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje*

---

[742] Iki tol žmogaus teisės ESTT praktikoje buvo pripažįstamos kaip ES teisės bendrųjų principų dalis. BRITTAIN, S. *The Relationship Between the EU Charter of Fundamental Rights and the European Convention on Human Rights: an Originalist Analysis*. European Constitutional Law Review, 2015, Vol. 11, p. 482–511, p. 483–484.

[743] BÚRCA, G. *The Domestic Impact of the EU Charter of Fundamental Rights*. Irish Jurist, 2013, Vol. 49, p. 49–64, p. 50; BRITTAIN, S. *The Relationship* <....>, p. 495. Atsižvelgiant į tai, jau pačioje Pagrindinių teisių chartijoje buvo nurodyti jos šaltiniai. Pažymėta, kad chartijoje buvo numatytos *pagrindinės teisės, kurios yra kylančios iš visoms valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir tarptautinių įsipareigojimų, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Sąjungos ir Europos Tarybos priimtų socialinių chartijų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus teisių teismo teisminės praktikos.* Pagrindinių teisių chartija <...>, preambulė.

[744] KORENICA, F.; ir DOLI, D. *Not Taking* <...>, p. 291.

[745] ES sutarties 6 straipsnio 3 dalis.

[746] Tai numatyta Pagrindinių teisių chartijos nuostatose ir jos išaiškinimuose. Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <...>. Taip pat žr. GREER, S.; GERARDS, J.; ir SLOWE, R. *Human* <…>, p. 321.

Konvencijoje, nebent ES teisė numatytų *didesnę apsaugą*[747]. Pagrindinių teisių chartijos išaiškinimuose nurodoma, kad ši nuostata skirta užtikrinti būtiną chartijos ir EŽTK darną ir kad *įstatymo leidėjas, nustatydamas šių teisių apribojimus, privalo laikytis tokių pačių standartų, kaip nustatytieji EŽTK įtvirtintose išsamiose apribojimų nuostatose, kurie tokiu būdu tampa taikytini šioje straipsnio dalyje numatytoms teisėms*[748]. Pažymėtina, kad šie išaiškinimai neturi teisinės galios, tačiau laikomi svarbiu šaltiniu aiškinant nuostatas bei atskleidžia EŽTK ir EŽTT praktikos svarbą[749]. Išaiškinimuose nepateiktas detalus teisių turinys, tačiau aiškiai nurodytas šio turinio šaltinis (EŽTK). ESTT savo praktikoje jau yra patvirtinęs, kad tos Pagrindinių teisių chartijos nuostatos, kuriose nustatytos teisės, atitinka EŽTK nustatytas teises, privalo būti interpretuojamos taip pat, kaip atitinkamos EŽTK nuostatos interpretuojamos EŽTT praktikoje[750]. Teisės mokslo darbuose teigiama, kad tai yra geriausias būdas užtikrinti vieningus standartus[751]. Chartijos 53 straipsnyje dėl apsaugos lygio numatyta, kad [*j*]*okia šios Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti žmogaus teises ir*

---

[747] Plačiau žr., pavyzdžiui, ES pagrindinių teisių agentūra. *Handbook on European law relating to acceess to justice*. 2016, p. 17, 21.

[748] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <…>, p. 33.

[749] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <...>, p. 17. ES sutartyje numatyta, kad Pagrindinių teisių chartija privalo būti aiškinama atsižvelgiant į šiuos išaiškinimus. Konkrečiai – ES sutarties 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Pagrindinių teisių chartijoje nustatytos teisės, laisvės ir principai aiškinami laikantis Pagrindinių teisių chartijos VII antraštinėje dalyje pateiktų bendrųjų nuostatų, reglamentuojančių jos aiškinimą ir taikymą, taip pat *tinkamai atsižvelgiant į Chartijoje nurodytus paaiškinimus, kuriuose pateikti tų nuostatų šaltiniai*. Pagrindinių teisių chartijos preambulėje eksplicitiškai nustatyta, kad ESTT ir valstybių narių teismai privalo aiškinti Pagrindinių teisių chartiją *tinkamai atsižvelgdami į išaiškinimus, parengtus prižiūrint Chartijos projektą rengusio Konvento prezidiumui ir atnaujinamus Europos konvento prezidiumo atsakomybe*. Pagrindinių teisių chartijos 52 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad ES ir valstybių narių teismai privalo skirti *deramą dėmesį išaiškinimams, kurie yra parengti siekiant nubrėžti šios Chartijos aiškinimo gaires*. Teisės mokslo darbuose teigiama, kad, nors nuorodos pirminėje teisėje ir nesuteikia išaiškinimams privalomos teisinės galios, toks teisės nuostatų aiškinimas, kuris būtų su jais nesuderinamas, yra sunkiai įsivaizduojamas. WEIß, W. *Human Rights in the EU: Rethinking the Role of the European Convention on Human Rights After Lisbon.* European Constitutional Law Review, 2011, Vol. 7(01), p. 64–95, p. 71; LENAERTS, K. *Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights.* European Constitutional Law Review, 2012, Vol. 8, p. 375–403, p. 402.

[750] ESTT 2010 m. spalio 5 d. sprendimas byloje *Nr. C-400/10 PPU J. McB. prieš L. E.* [ECLI:EU:C:2010:582], par. 53; ESTT 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Nr. C-279/09 DEB Deutsche Energiehandels-und Beratungsgesellschaft mbH prieš Bundesrepublik Deutschland* [ECLI:EU:C:2010:811], par. 37.

[751] WEIß, W. *Human* <…>, p. 69–70.

pagrindines laisves, kurias atitinkamoje taikymo srityje pripažįsta Sąjungos teisė ir tarptautinė teisė bei tarptautiniai susitarimai, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją <…>. Bet kokia interpretacija, kuri neigiamai paveiktų EŽTK numatytų standartų interpretavimą, yra uždrausta[752]. Vertinant teisės į teisingą procesą aiškinimą, reikia pastebėti, kad ši teisė privalo būti interpretuojama vadovaujantis EŽTT praktika, t. y. atsižvelgiant į EŽTK 6 straipsnio nuostatas ir jų išaiškinimus[753]. Su Pagrindinių teisių chartija susijusiuose išaiškinimuose numatyta, kad Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio, kuriame nustatyta teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, antroji pastraipa *atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį*[754], o *48 straipsnis yra toks pat kaip EŽTK 6 straipsnio 2 ir 3 dalys*. Išaiškinimuose eksplicitiškai nurodoma, kad, vadovaujantis Pagrindinių teisių chartijos *52 straipsnio 3 dalimi, šios teisės turinys ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip EŽTK garantuotos teisės*[755]. Teisės mokslo darbuose vertinama, kad kai kurios EŽTK ir Pagrindinių teisių chartijos nuostatos susietos *neginčijamai*, įskaitant nuostatas dėl teisės į teisingą procesą[756]. Be to, EŽTT praktikos svarbą šios teisės aiškinimui patvirtino ir ESTT. Pagrindinių teisių chartijai įgijus pirminės teisės statusą, ESTT pažymėjo, kad šios chartijos 47 straipsnio nuostatos privalo būti aiškinamos atsižvelgiant į EŽTT praktiką[757]. Jeigu EŽTT nuspręstų kelti aukštesnius reikalavimus, ESTT privalėtų iš naujo atitinkamai interpretuoti ir Pagrindinių teisių chartiją[758].

Trečia, pažymėtina, kad Pagrindinių teisių chartijos ir ESTT praktikos įtaka ES žmogaus teisėms kai kurių mokslininkų kol kas yra vertinama skeptiškai. Šiame kontekste svarbu priminti, kad istoriškai svarbiausi ES tikslai buvo ekonominiai ir žmogaus teisės ES, kaip organizacijai, buvo mažai

---

[752] KORENICA, F.; ir DOLI, D. *Not Taking Rights Seriously. Opting for the Primacy of EU Law over Broader Human Rights Protection.* International Human Rights Law Review, 2015, Vol. 4, p. 277–302, p. 280.

[753] PEKKA, A., et. al. *Right to an Effective Remedy and to a Fair Trial*. Iš PEERS, S., et. al. *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*. London: Hart Publishing, 2014, p. 1197–1276, p. 1200.

[754] Pažymėtina, kad išaiškinimuose numatyta, kad ES teisėje teisė į teisingą procesą (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) neapsiriboja su civilinėje teisėje numatytomis teisėmis ir pareigomis susijusiais ginčais. Tačiau tai yra taikymo srities, bet ne turinio skirtumas. Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <...>, p. 30.

[755] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <...>, p. 29–30.

[756] SANCHEZ, I. *The Court and the Charter: the Impact of the Entry into Force of the Lisbon Treaty on the ECJ's Approach to Fundamental Rights*. Common Market Law Review, 2012, Vol. 49, Issue 5, p. 1565–1612, p. 1600.

[757] ESTT 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Nr. C-279/09* <…>, par. 37.

[758] LENAERTS, K. *Exploring* <…>, p. 394.

svarbios. Smismans nurodo, kad kitoks vertinimas prilygtų *įsitraukimui į mitologiją*[759]. Tai yra viena iš priežasčių, dėl kurių ESTT žmogaus teisių klausimams ilgą laiką skirdavo itin mažai dėmesio. Atitinkamai ir ESTT praktika nebuvo laikoma svarbiu žmogaus teisių šaltiniu. Nors tai nereiškia, kad žmogaus teisės ES buvo visą laiką ignoruojamos[760], tačiau moksliniuose darbuose nurodoma, kad jos ESTT praktikoje vystėsi ilgai, painiai ir nenuosekliai[761]. Užuot vystęs savarankiškas žmogaus teisių koncepcijas, ESTT prireikus vadovaudavosi kitais nacionaliniais ar regioniniais šaltiniais[762], iš kurių daugiausiai – EŽTK. Pagrindinių teisių chartija iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo ESTT praktikai darė itin mažai įtakos[763]. Nors vėliau ESTT pradėjo remtis Pagrindinių teisių chartijos nuostatomis dažniau, manoma, kad Pagrindinių teisių chartijos taikymo praktika vis dar nėra susiformavusi[764]. Moksliniuose darbuose daromos išvados, kad Lisabonos sutarties žmogaus teisių nuostatos ir atitinkama ESTT praktika sukūrė daugiau painiavos nei apsaugos[765]. Nors Pagrindinių teisių chartijos matomumas ESTT praktikoje pastaruoju metu padidėjo[766], tai nereiškia, kad nesivadovaujama EŽTK nuostatomis ar EŽTT praktika. Svarbu pabrėžti, kad ESTT neturi jokios pareigos cituoti EŽTK ar EŽTT sprendimus[767]. ESTT yra pažymėjęs, kad, jo vertinimu, pakanka pateikti nuorodą tik į Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį[768], o suderinamumas su EŽTT praktika bet kuriuo atveju yra tikrinamas[769]. Įvairūs veiksniai, kurie daro įtaką EŽTT citavimo sprendimams, yra tiriami atskiruose moksliniuose darbuose[770]. Pavyzdžiui, vienas iš veiksnių yra paprasčiausias EŽTT darbuotojų įsitikinimas, kad geriau EŽTT necituoti apskritai, nes praleidus aktualią citatą gali susidaryti įspūdis, kad į

[759] SMISMANS, S. *The European* <…>; DOUGLAS-SCOTT, S. *The European Union* <…>, p. 647.
[760] DOUGLAS-SCOTT, S. *The European* <…>, p. 648.
[761] DOUGLAS-SCOTT, S. *The European* <…>, p. 649.
[762] GREER, S.; GERARDS, J.; ir SLOWE, R. *Human* <…>, p. 293.
[763] GREER, S.; GERARDS, J.; ir SLOWE, R. *Human* <…>, p. 302; DOUGLAS-SCOTT, S. *The European* <…>, p. 651.
[764] JULICHER, M., et. al. *Protection of the EU Charter for Private and Legal Entities and Public Authorities? The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared.* Utrecht Law Review, 2019, Vol. 15, Issue 1, p. 1–25, p. 1.
[765] DOUGLAS-SCOTT, S. *The European* <…>, p. 682.
[766] SANCHEZ, I. *The Court* <…>, p. 1576; BÚRCA, G. *The Domestic* <…>.
[767] Be to, ESTT dirbę asmenys pažymi, kad tai yra viena iš priežasčių, dėl ko EŽTT nėra cituojamas. KROMMENDIJK, J. *The use* <...>, p. 816, 835.
[768] ESTT 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Nr. C-386/10 P Chalkor AE Epexergasias Metallon prieš Europos Komisiją* [ECLI:EU:C:2011:815], par. 51.
[769] KROMMENDIJK, J. *The use* <...>, p. 818.
[770] Žr., pavyzdžiui, KROMMENDIJK, J. *The use* <...>.

EŽTT praktiką atsižvelgiama ne visada[771]. Be to, baiminamasi praleisti aktualius sprendimus[772] ir manoma, kad pernelyg dažnas citavimas gali menkinti ESTT autoritetą[773]. Pažymėtina, kad nėra reglamentuota jokių EŽTK ar EŽTT praktikos citavimo taisyklių. Žinoma, tai nereiškia, kad Pagrindinių teisių chartijos ir (arba) ESTT praktikos žmogaus teisių srityje reikšmė nedidėja arba kad ji nepadidės, tačiau šio tyrimo metu pagrindiniais žmogaus teisių šaltiniais ES buvo laikyti EŽTK ir EŽTT praktika.

Aptariant konkrečių teisės į teisingą procesą garantijų turinį daugiausia remiamasi EŽTK ir EŽTT praktika.

3.2. Lygiateisiškumo ir rungimosi principų, kaip esminių Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytos teisės į teisingą procesą garantijų, turinys

EŽTK 6 straipsnyje (kaip ir Pakto 14 straipsnyje, kuris aptartas antrajame skyriuje) teisė į teisingą procesą (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) nustatoma, pirma, kaip apimanti bendrą teisę į teisingą procesą, aktualią ir civilinio, ir baudžiamojo proceso atveju, ir, antra, kaip apimanti specialiąsias garantijas, aktualias baudžiamajame procese[774]. Iš trijų straipsnio dalių, skirtų teisės į teisingą procesą garantijoms, pirmoji aktuali civilinio ir baudžiamojo proceso atvejais, o antroji ir trečioji – tik baudžiamojo proceso atveju. Remiantis EŽTK 6 straipsnio 3 dalimi, kiekvienas asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi papildomų teisingo proceso garantijų, t. y. mažiausiai penkias papildomas teises. EŽTT vertinimu, 3 dalyje nurodytos teisės gali būti

---

[771] KROMMENDIJK, J. *The use* <...>, p. 828.
[772] KROMMENDIJK, J. *The use* <...>, p. 828–829.
[773] KROMMENDIJK, J. *The use* <...>, p. 832.
[774] Pagrindinių teisių chartija su teise į teisingą procesą susijusias garantijas išdėsto keliuose straipsniuose. Pagrindinių teisių chartija nustato teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą (47 straipsnis), nekaltumo prezumpciją ir teisę į gynybą (48 straipsnis), teisę nebūti du kartus teisiamam ar baudžiamam už tą pačią nusikalstamą veiką (50 straipsnis). Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą apima, be kita ko, veiksmingą gynybą kiekvienam subjektui, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos ES teisės, yra pažeistos. Chartijoje nustatyta, kad kiekvienas *asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas*. Taip pat nustatyta, kad [*a*]*smenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą*. Be to, nustatyta, kad nekaltumo prezumpcija reiškia, kad [*k*]*iekvienas kaltinamas padaręs nusikaltimą asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą*, o nustatyta teise į gynybą reikalaujama užtikrinti, kad [*k*]*iekvienam, kuris kaltinamas padaręs nusikaltimą, užtikrinama teisė į gynybą.*

vertinamos kaip specialiosios 1 dalyje numatytoms garantijoms, tačiau svarbu pastebėti, kad teismas nevertina jų kaip siekiamybės, o veikiau kaip įrankius užtikrinti bendrą viso proceso teisingumą[775]. Papildomos su baudžiamuoju procesu susijusios teisės taip pat išdėstytos EŽTK 7 protokole[776].

EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad [*k*]*ai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Teismo sprendimas*

---

[775] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimą byloje *Ibrahim* <...>, par. 251; 2008 m. birželio 26 d. sprendimą byloje *Seleznev prieš Rusiją (par. Nr. 15591/03)* [ECLI:CE:ECHR:2008:0626JUD001559103], par. 67; 2005 m. sausio 20 d. sprendimą byloje *Mayzit prieš Rusiją (par. Nr. 63378/00)* [ECLI:CE:ECHR: 2005:0120JUD006337800], par. 77.

[776] EŽTK 7 protokolo 2 straipsnyje nurodyta teisė apskųsti antrosios instancijos teismui sprendimus baudžiamosiose bylose, t. y. nustatyta, kad [*k*]*iekvienas asmuo, teismo nuteistas už nusikaltimą, turi teisę reikalauti, kad jo apkaltinamasis nuosprendis ar bausmė būtų peržiūrėti aukštesnės teisminės instancijos. Šios teisės įgyvendinimą, taip pat šio naudojimosi pagrindus nustato įstatymas*. Taip pat nustatyta, kad [*l*]*engvesnių nusikaltimų atvejais šiai teisei gali būti taikomos išimtys, jei tai numatyta įstatymo arba jei asmuo pirmojoje instancijoje buvo nuteistas aukštesnės instancijos teismo, arba jei jis buvo pripažintas kaltu ir nuteistas išnagrinėjus skundą dėl jo išteisinimo* (išsamiau garantijos turinį žr., pavyzdžiui, SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 1134–1141; RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European* <...>, p. 337–338; HARRIS, D., et. al. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2018, p. 959–960). EŽTK 7 protokolo 3 straipsnyje nurodyta ir teisė į žalos atlyginimą dėl klaidingo nuosprendžio. Nustatyta, kad, *jeigu asmuo galutiniu nuosprendžiu nuteisiamas už nusikaltimą, o vėliau nuosprendis panaikinamas arba asmuo išteisinamas dėl to, kad koks nors naujas ar naujai paaiškėjęs faktas neginčijamai rodo, kad teismas padarė klaidą, tai asmeniui, atlikusiam bausmę pagal šį nuosprendį, išmokama kompensacija pagal įstatymą arba praktiką, galiojančią toje valstybėje, jeigu nebus įrodyta, kad minėtas nežinomas faktas atitinkamu laiku nebuvo išaiškintas tik arba iš dalies dėl to asmens kaltės* (išsamiau garantijos turinį žr., pavyzdžiui, SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 1147–1156; RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European* <...>, p. 339; HARRIS, D., et. al. *Law* (2018) <...>, p. 962–968). EŽTK 7 protokolo 4 straipsnyje nurodoma teisė nebūti nubaustam už tą patį nusikaltimą du kartus: [*n*]*iekas negali būti antrą kartą persekiojamas ar baudžiamas tos pačios valstybės institucijų už nusikaltimą, dėl kurio jis jau buvo išteisintas arba nuteistas galutiniu nuosprendžiu pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą*. Taip pat nustatyta, kad [*a*]*nkstesnės dalies nuostatos nedraudžia atnaujinti bylos proceso pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą tuo atveju, kai iškyla nauji ar naujai paaiškėję faktai, ar nustatomos esminės ankstesnio proceso klaidos, galėjusios turėti reikšmės bylos baigčiai* (išsamiau garantijos turinį žr., pavyzdžiui, SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 1147–1156; RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European* <...>, p. 339; HARRIS, D., et. al. *Law* (2018) <...>, p. 962–968).

paskelbiamas viešai, tačiau demokratinėje visuomenėje moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesais spaudos atstovams ar visuomenei gali būti neleidžiama dalyvauti per visą procesą ar jo dalį, kai tai reikalinga dėl nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo apsaugos, arba tiek, kiek, teismo nuomone, yra būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pakenktų teisingumo interesams. Taigi visų pirma straipsnyje nustatyta teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą, kurios turinį EŽTT atskleidė per įvairių procesinių garantijų turinį, įskaitant šalių lygiateisiškumo principą, kuriuo remiantis kiekvienai šaliai turi būti suteikta galimybė pristatyti teismui savo argumentus lygiaverčiai, taip pat rungimosi principą, kuriuo remiantis visi įrodymai turėtų būti pristatyti viešo nagrinėjimo metu ir asmuo galėtų juos pakomentuoti, bei su šiuo principu glaudžiai susijusią teisę būti išklausytam baudžiamosiose bylose. Svarbu pažymėti, kad teismas pripažįsta teisę būti išklausytam ir ikiteisminio proceso metu, jeigu jo teisingumas gali turėti įtakos tolesniam procesui[777]. Prie teisingo proceso garantijų taip pat priskiriamos teisė į motyvuotą sprendimą, teisė kreiptis į teismą ir teisė į privalomo vykdyti sprendimo vykdymą.

Atsižvelgiant į atskleistus tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požymius ir ankstesnėje darbo dalyje padarytas išvadas dėl šių priemonių pobūdžio, galima teigti, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinamos ir specialiosios EŽTK nustatytos garantijos. EŽTK 6 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytos garantijos, kurios aktualios tik baudžiamojo proceso atveju: (i) [*k*]*iekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą;* (ii) [*k*]*iekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises: a) būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie pateikiamo jam kaltinimo pobūdį ir pagrindą; b) turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai; c) gintis pats arba padedamas savo paties pasirinkto gynėjo arba, jei neturi pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti ir, kai tai reikalinga teisingumo interesams, nemokamai gauti advokato pagalbą; d) pats apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir, kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams; e) nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.*

Svarbu atkreipti dėmesį, kad vadovaujantis EŽTT praktika teisė į teisingą teismą taip pat užtikrina, kad procedūra turėtų būti vertinama kaip visuma.

[777] Detaliau apie garantijų aktualumą ikiteisminio proceso metu žr., pavyzdžiui, EŽTT 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimas byloje *Ibrahim* <...>, par. 253–254.

Teismas savo praktikoje pabrėžia, kad proceso sąžiningumas gali būti įvertintas tik atsižvelgiant į proceso visumą[778]. EŽTT nevertina jokio įrodymo, kaip *a priori*, liudijančio apie proceso neteisingumą, o veikiau konkrečią aplinkybę viso proceso kontekste[779]. Teismo praktikoje gali būti nustatyta, kad (i) taisyklė pažeista, o principas ne, (ii) vienos taisyklės pažeidimas lemia principo pažeidimą, (iii) taisyklė nepažeista, tačiau principas pažeistas, arba kad (iv) nepažeista nei taisyklė, nei principas[780]. Žinoma, tai lemia, kad dalinis nesąžiningumas, neteisėtumas gali būti *pateisintas* sąžiningo proceso visumos atžvilgiu, tokiu būdu sumenkinant individualių garantijų vertę[781]. Nors EŽTT pateikė išsamų garantijų sąrašą ir jo praktika proceso sąžiningumo koncepcijos atžvilgiu vertinama kaip gausiausia ir kokybine, ir kiekybine prasme[782], EŽTT nesukūrė aiškios vieningos metodologijos, todėl konkrečių aktualių teisių apimtis turėtų būti nustatoma kiekvienu konkrečiu atveju[783]. EŽTT atsižvelgia į, be kita ko, bylos sudėtingumą, pareiškėjo ir institucijų elgesį[784]. Konvencijoje numatyta teisė į teisingą procesą interpretuojama kaip procesinė, o ne materialioji, taigi EŽTT kišasi į fakto ir teisės klaidas tik tiek, kiek jos nesuderinamos su EŽTK 6 straipsnyje nurodytomis garantijomis. EŽTT vertinimu, svarbu, kad būtų užtikrintas teisingas procesas, nepriklausomai nuo to, kokiu būdu tai būtų pasiekta[785].

Toliau šiame poskyryje nagrinėjamas šiam tyrimui aktualių teisės į teisingą procesą garantijų – lygiateisiškumo ir rungimosi principų – turinys. Pažymėtina, kad šiame poskyryje atskirai neanalizuojamas kitos esminės teisės į teisingą procesą garantijos – teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą – turinys. Jį papildomai vertinti ES lygmeniu neaktualu, nes šiame darbe

---

[778] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimą byloje *Ibrahim* <...>; VRIEND, K. *Avoiding a Full Criminal Trial. Fair Trial Rights, Diversions and Shortcuts in Dutch and International Criminal Proceedings*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, 2016, p. 15.

[779] Žr. plačiau, pavyzdžiui, BREMS, E. *Conflicting Human Rights: An Exploration in the Context of the Right to a Fair Trial in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. 27 Human Rights Quarterly 294, 2005, p. 296.

[780] VRIEND, K. *Avoiding* <...>, p. 17.

[781] HODGSON, J. S. *Safeguarding Suspects' Rights in Europe: A Comparative Perspective*. New Criminal Law Review: An International and Interdisciplinary Journal, 2011, Vol. 14, No. 4, p. 611–665, p. 648.

[782] VRIEND, K. *Avoiding* <...>, p. 12–13.

[783] Žr., pavyzdžiui, DENNIS, I. *The Human Rights Act and the Law of Criminal Evidence: Ten Years On*. Sydney Law Review 333, 2011, p. 333–357, p. 345.

[784] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Hadjikostova prieš Bulgariją (par. Nr. 36843/97)* [ECLI:CE:ECHR:2003:1204JUD003684397], par. 28.

[785] HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 202.

nekvestionuojama ESTT, kaip ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūrą atliekančio teismo, atitiktis šios garantijos reikalavimams.

Pažymėtina, kad EŽTT lygiateisiškumo ir rungimosi principų griežtai neatskiria, juos laiko glaudžiai susijusiais ir dažnai vertina kartu[786]. EŽTT kartais remiasi vienu principu vertindamas kito principo turinį ir atvirkščiai. Teisės mokslo darbuose laikomasi nuomonės, kad tai iš esmės neturėjo jokios neigiamos įtakos teisės į teisingą procesą turinio aiškinimui[787].

EŽTK nepateikiama tiesioginė nuoroda į lygiateisiškumo principą, tačiau teisės mokslo darbuose šis principas laikomas esmine teisės į teisingą procesą garantija[788]. Aptariant lygiateisiškumo principo turinį pagal EŽTT praktiką, pažymėtina, kad baudžiamojo proceso atveju negalima tikėtis absoliutaus lygiateisiškumo vien dėl reikšmingai skirtingos šalių padėties ir interesų[789], tačiau EŽTT iš esmės reikalauja šalių teisių balanso, t. y. reikalauja šalims užtikrinti lygiavertę galimybę pateikti argumentus tokiu būdu, kuris nepastatytų nei vienos šalies į reikšmingai nepalankesnę padėtį, negu yra kita šalis[790]. Pažymėtina, kad baudžiamosiose bylose teismas dažniausiai nurodo tik *nepalankią padėtį*, o *reikšmingai nepalankesnę padėtį* nurodo civilinėse bylose, tačiau teismas išsamiau šių skirtumų nekomentuoja ir moksliniuose darbuose teigiama, kad jis neturi jokios praktinės reikšmės[791].

Rungimosi principas apima reikalavimą užtikrinti šalių galimybę sužinoti visą bylai pateiktą informaciją ir įrodymus bei juos pakomentuoti, turėti galimybę pateikti savo argumentus ir įrodymus bei turėti visiems šiems veiksmams pakankamai laiko[792]. Nepakanka, kad įrodymai būtų pateikti

---

[786] Žr., pavyzdžiui EŽTT 2016 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje *Avotiņš prieš Latviją (par. Nr. 17502/07)* [ECLI:CE:ECHR:2016:0523JUD001750207], par. 119; EŽTT 1992 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Campbell* <...>; taip pat žr. TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 90.

[787] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 85, 90.

[788] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 94.

[789] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 96.

[790] EŽTT 2001 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Kress prieš Prancūziją (par. Nr. 39594/98)* [ECLI:CE:ECHR:2001:0607JUD003959498], par. 72; EŽTT 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje *Steel* <...> par. 62; EŽTT 1997 m. vasario 18 d. sprendime byloje *Nideröst-Huber prieš Šveicariją (par. Nr. 18990/91)* [ECLI:CE:ECHR:1997:0218JUD001899091], par. 23; taip pat žr. RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European* <...>, p. 291–292.

[791] Žr. išsamiau TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 96–97.

[792] Principo taikymo pavyzdžius žr. EŽTT 2000 m. vasario 16 d. sprendime byloje *Fitt prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 29777/96)* [ECLI:CE:ECHR:2000:0216JUD 002977796], par. 44; EŽTT 1997 m. vasario 18 d. sprendime byloje *Nideröst-Huber* <…>, par. 24; EŽTT 1993 m. birželio 23 d. sprendime byloje *Ruiz-Mateos prieš Ispaniją (par. Nr. 12952/87)* [ECLI:CE:ECHR:1993:0623JUD001295287], par. 63. Taip pat žr. Žr. išsamiau TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 90.

teismui[793]. Baudžiamųjų bylų atveju ir ikiteisminio tyrimo institucijos, ir teismas turi užtikrinti, kad visi jų turimi įrodymai būtų pateikti kaltinamajam[794].

Lygiateisiškumo ir rungimosi principai glaudžiai susiję su baudžiamajame procese aktualiomis specialiosiomis garantijomis, pavyzdžiui, su teise turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai, teise būti skubiai ir išsamiai suprantama kalba informuotam apie pateikiamo kaltinimo pobūdį ir pagrindą. Asmuo privalo būti greitai ir detaliai jam suprantama kalba informuojamas apie veikos, kuria jis kaltinamas, pobūdį ir kaltinimo priežastis, įskaitant aktus, kuriuos jis įtariamas atlikęs, dėl kurių jam keliamas šis kaltinimas. Kaltinamajam visais atvejais privalo būti pateikta pakankamai išsami informacija, kad jis galėtų suprasti visus jam pateiktus kaltinimus ir tinkamai pasiruošti gynybai[795]. Asmuo neturėtų spėlioti dėl jam pateikiamų kaltinimų pobūdžio ir priežasčių, taip pat neturėtų nukentėti dėl prastai atlikto kaltinančių subjektų darbo. Vertinant teisę būti informuotam, pažymėtina, kad EŽTT nurodo reikalavimus informacijos turiniui, bet ne formai, o apie detalius reikalavimus formai nutyli ir EŽTK, ir EŽTT. Beje, EŽTT praktika gana prieštaringa – dalyje sprendimų nurodomas informavimas raštu, dalyje nurodoma, kad jokie formalūs reikalavimai netaikomi. Šiuo metu iš teismo praktikos aišku tik tai, kad informacija privalo būti pateikiama aiškiai ir tiksliai. Privalo būti nurodyta, ką tiksliai asmuo įtariamas padaręs, kada ir kur įvyko nurodomi faktai, taip pat, jeigu aktualu, kas dalyvavo kartu darant nurodomą veiką[796]. Šios garantijos tikslas – suteikti subjektui informaciją, kad jis galėtų pasirengti gynybai. Svarbu pastebėti, kad, nors EŽTK 6 straipsnio 3(a) dalies formuluotė implikuoja, kad subjektui turėtų būti automatiškai persiunčiama bet kokia su procesu susijusi informacija, pati straipsnio formuluotė nurodo teisę *būti informuotam*, o ne teisę *žinoti* apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą. Vis dėlto matyti, kad EŽTT praktikoje pasirinko kitokią interpretaciją. Vertindamas proceso bendrą sąžiningumą teismas nustato, ar asmuo turėjo visą procesui reikalingą informaciją, o ne ar institucijos tinkamai įgyvendino pareigą pateikti subjektui visą informaciją[797]. Taigi EŽTT

[793] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2004 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *HAL prieš Suomiją (par. Nr. 38267/97)* [ECLI:CE:ECHR:2004:0127JUD003826797], par. 44.
[794] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2004 m. spalio 27 d. sprendimą byloje *Edwards* <...>, par. 46.
[795] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2000 m. liepos 25 d. sprendimą byloje *Mattoccia prieš Italiją (par. Nr. 23969/94)* [ECLI:CE:ECHR:2000:0725JUD002396994], par. 59–60.
[796] Žr. išsamiau, pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 201–203.
[797] VRIEND, K. *Avoiding* <...>, p. 23.

pasirinko ankstesniame skyriuje aptartą funkcinį požiūrį, kuriuo remiantis subjektui pakanka pateikti tik būtiniausią informaciją. Garantija interpretuojama tik iš funkcinės perspektyvos – vietoje griežto reikalavimo institucijoms pateikti visą informaciją, vertinama, kad visiškai pakanka, jeigu asmuo, įdėjęs pastangų, gavo prieigą prie informacijos, kurios reikia jo gynybai[798].

Lygiateisiškumo ir rungimosi principai taip pat glaudžiai susiję su garantijomis, kurios EŽTK nėra nustatytos eksplicitiškai. Pavyzdžiui, siekiant užtikrinti teisę į teisingą procesą privalo būti užtikrinta moksliniuose darbuose absoliučia laikoma teisė būti išklausytam[799] ir teisė į motyvuotą sprendimą[800]. EŽTT praktikos analizė rodo, kad siekiant užtikrinti sąžiningą procesą subjektui privalo būti pateikti pakankami sprendimo jo atžvilgiu motyvai. Teismas privalo pakankamai aiškiai nurodyti pagrindus, kuriais grindžia savo sprendimą, kad asmuo galėtų efektyviai jį apskųsti[801]. Be to, asmuo taip pat turi suprasti ir žinoti, kad į jo bylos nagrinėjimo metu pateiktus argumentus buvo tinkamai atsižvelgta[802]. Tai nereiškia, kad teismas privalo atsižvelgti į absoliučiai kiekvieną byloje iškeltą argumentą, tačiau, jeigu kuris nors iš argumentų yra reikšmingas priimant sprendimą, jo atžvilgiu turi būti pateiktas išsamus paaiškinimas[803]. Teisė į motyvuotą sprendimą taip pat svarbi užtikrinant subjekto teisę turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad teisės į teisingą procesą atveju, palyginti su kitomis EŽTK garantuojamomis teisėmis, nėra numatyta išimčių, pavyzdžiui, kitaip nei EŽTK 8–11 straipsniuose nurodytų teisių atveju. Tačiau, kaip pažymėta antrajame skyriuje, ne visos teisingo proceso garantijos laikomos vienodai svarbiomis[804]. EŽTT teigimu, teisė į teisingą procesą nėra absoliuti, gali būti apribojama esant teisėtam tikslui ir laikantis proporcingumo

[798] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 204.
[799] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 90.
[800] Argumentus, pagrindžiančius pareigos motyvuoti reikšmingumą teisei į teisingą procesą žr., pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 102.
[801] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimą byloje *Hadjianastassiou* prieš Graikiją (par. Nr. 12945/87) [ECLI:CE:ECHR:1992:1216JUD001294587], par. 33.
[802] Be to, viešasis interesas reikalauja žinoti apie teisminės valdžios priimamus sprendimus. Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2007 m. vasario 22 d. sprendimą byloje *Tatishvili prieš Rusiją (par. Nr. 1509/02)* [ECLI:CE:ECHR:2007:0222JUD000150902], par. 58.
[803] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2007 m. sausio 11 d. sprendimą byloje *Kuznetsov prieš Rusiją (par. Nr. 184/02)* [ECLI:CE:ECHR:2007:0111JUD000018402], par. 83.
[804] JT Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32* <...>, par. 5.

reikalavimų[805]. Leistini apribojimai yra, pavyzdžiui, žyminiai mokesčiai, bylos nutraukimas[806], laiko apribojimai apeliacijai pateikti[807] ar privalomas teisinis atstovavimas[808]. EŽTT vertinimu, apribojimai yra galimi, jeigu dėl jų nėra iš esmės apribojama subjekto teisė į teisingą procesą[809]. Taip pat, pavyzdžiui, gali būti apribota teisė į viešą nagrinėjimą – EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta teisė į viešą bylos nagrinėjimą, viešą sprendimo paskelbimą[810], tačiau tekste eksplicitiškai nurodomos galimos išimtys, kad teisė gali būti apribota ir baudžiamosiose, ir civilinėse bylose, asmuo taip pat

[805] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 4451/70)* [ECLI:CE:ECHR:1975:0221JUD000445170], par. 38; EŽTT 1985 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Ashingdane prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 8225/78)* [ECLI:CE:ECHR:1985:0528JUD000822578], par. 57; EŽTT 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lithgow prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81)* [ECLI:CE: ECHR:1986:0708JUD000900680], par. 194.

[806] EŽTT 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweer* <...>, par. 49.

[807] EŽTT 2006 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Melnyk prieš Ukrainą (par. Nr. 23436/03)* [ECLI:CE:
ECHR:2006:0328JUD002343603], par 23.

[808] EŽTT 2014 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Maširević prieš Serbiją (par. Nr. 30671/08)* [ECLI:CE:ECHR:2014:0211JUD003067108] par 47; EŽTT 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Vacher prieš Prancūziją (par. Nr. 20368/92)* [ECLI:CE:ECHR:1996:1217JUD002036892], par. 24, 28.

[809] EŽTT 2014 m. sausio 12 d. sprendimas byloje *Jones ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 34356/06, 40528/06)* [ECLI:CE:ECHR:2014:0114JUD003435606], par. 186; EŽTT 2009 m. gruodžio 3 d. sprendimas byloje *Kart prieš Turkiją (par. Nr. 8917/05)* [ECLI:CE:ECHR:2009:1203JUD000891705], par. 79. Išsamiau apie galimus apribojimus žr., pavyzdžiui, SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 285–287; HARRIS, D., et. al. *Law* (2018) <...>, p. 403–404; DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 569–570.

[810] Moksliniuose darbuose vertinama, kad įtvirtinant pareigą viešai paskelbti sprendimą rengėjai padarė klaidą – veikiau turėta omenyje pareiga padaryti sprendimą viešai prieinamu, kaip kad numatyta Pakte, bet ne pareiga paskelbimą įvykdyti viešai. Žr. išsamiau, pavyzdžiui, TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 131.

gali jos savanoriškai atsisakyti[811]. Taip pat galimi, pavyzdžiui, žodinio bylos nagrinėjimo apribojimai[812] ar apeliacijos apribojimai[813].

Tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad EŽTT yra pripažinęs, kad su rungimosi principu siejamos garantijos gali būti apribotos. Taip pat, kad teisė susipažinti su visa byloje esančia informacija nėra absoliuti, t. y. tam tikros informacijos galima neatskleisti, jeigu tai yra *griežtai būtina* saugant konkuruojančius interesus, pavyzdžiui, kito subjekto teises arba svarbų viešąjį interesą[814]. EŽTT vertinimu, tokiais atvejais konkuruojančius interesus būtina palyginti subjekto gynybos galimybių kontekste[815]. Taigi pripažįstama, kad prieiga prie informacijos, nors ir privalo būti užtikrinama, tačiau ne visais atvejais ir ne visa[816]. Dėl šios priežasties sprendimas neatskleisti tam tikros informacijos gali būti vertinamas kaip suderinamas su EŽTK reikalavimais. Tačiau pažymėtina, kad daugybėje bylų sprendimas neatskleisti informacijos EŽTT buvo įvertintas kaip teisės į teisingą procesą pažeidimas[817]. Pažeidimai nustatomi tais atvejais, kai asmuo nebūna informuojamas apie informacijos turėjimą. Pažeidimai taip pat nustatomi, pavyzdžiui, kai pareigūnai pristato poziciją paskutiniame teisminio proceso etape, ir nustatoma, kad šalys su šia informacija negalėjo iš anksto susipažinti bei dėl to negali efektyviai pateikti

---

[811] EŽTT 1995 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje *Diennet prieš Prancūziją (par. Nr. 18160/91)* [ECLI:CE:ECHR:1995:0926JUD001816091], par. 34; EŽTT 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Döry prieš Švediją (par. Nr. 28394/95)* [ECLI:CE:ECHR:2002:1112JUD002839495], par. 37; EŽTT 2006 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje *Jussila* <...>, par. 43; EŽTT 2005 m. vasario 8 d. sprendimas byloje Miller prieš Švediją (par. Nr. 55853/00) [ECLI:CE:ECHR:2005:0208JUD 005585300], par 29. Išsamiau moksliniuose darbuose žr., pavyzdžiui, HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 245; SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 289; RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European* <...>, p. 300–302; HARRIS, D., et. al. *Law* (2018) <...>, p. 434–440.

[812] EŽTT 2006 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje *Jussila* <...>, par. 40, 43. Išsamiau moksliniuose darbuose žr., pavyzdžiui, HARRIS, D., et. al. *Law* (2018) <...>, p. 436; DIJK, P., et al. *Theory* <...>, p. 589.

[813] Išsamiau moksliniuose darbuose žr., pavyzdžiui, SCHABAS, W. *The European* <…>, p. 1139.

[814] Pavyzdžiui, siekiant apsaugoti subjektus, kurie pateikė įrodymus, policijos veiklos detales ar nacionalinį saugumą. Daugiau praktikos pavyzdžių žr., pavyzdžiui, EŽTT 2017 m. rugsėjo 19 d. sprendime *Regner prieš Čekijos Respubliką (par. Nr. 35289/11*) [ECLI:CE:ECHR:2017:0919JUD003528911]; EŽTT 2004 m. spalio 27 d. sprendime byloje *Edwards* <...>, par. 46; EŽTT 2000 m. vasario 16 d. sprendime byloje *Fitt* <…>, par. 45.

[815] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2000 m. vasario 16 d. sprendimą byloje *Fitt* <…>, par. 45.

[816] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2000 m. vasario 16 d. sprendimą byloje *Fitt* <…>, par. 45; SMITH, R. K. M. *International* <...>, p. 281.

[817] Sprendimų pavyzdžiai plačiau aptariami, pavyzdžiui, HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 255, 420.

komentarų[818]. Nepaisant to, kad pripažįstama, kad šią garantiją galima apriboti, garantijos absoliutumas pasireiškia tuo, kad, visų pirma, tokie apribojimai negali pažeisti šios teisės *esmės*[819]. Svarbu pastebėti, kad EŽTK nustatytomis garantijomis siekiama užtikrinti *praktišką ir efektyvią*, o ne *teorinę ir iliuzinę*[820] apsaugą. Antra, nusprendus neatskleisti dalies informacijos, šis procesinis trūkumas privalo būti kompensuotas kitais būdais[821]. Teisės mokslo darbuose teigiama, kad teismai privalo užtikrinti, kad tais atvejais, kai informacija dėl kokių nors priežasčių yra neatskleidžiama, subjektų interesai bus visiškai užtikrinti kitu tinkamu būdu[822]. Svarbu pabrėžti, kad sprendžiant dėl to, ar buvo pažeistos teisės į teisingą procesą garantijos, nėra būtina nustatyti, kad subjektas dėl apribojimų faktiškai patyrė neigiamą poveikį, t. y. vien tai, kad subjektas negalėjo komentuoti konkrečios byloje panaudotos informacijos, laikytina teisės į teisingą procesą pažeidimu[823]. Atsižvelgiant į poreikį užtikrinti tinkamus kompensacinius *mechanizmus* EŽTT kelis kartus savo praktikoje atkreipė dėmesį į specialiojo advokato *institutą*[824].

Apibendrinant galima teigti, kad lygiateisiškumo ir rungimosi principai reikalauja, kad proceso šalims būtų užtikrinta lygiavertė galimybė dalyvauti procese tokiu būdu, kuris nepastatytų nei vienos šalies į nepalankesnę padėtį negu yra kita šalis. Šalys turi turėti galimybę žinoti visą pateiktą informaciją ir įrodymus bei juos pakomentuoti, turėti galimybę pateikti savo argumentus ir įrodymus bei turėti visiems šiems veiksmams pakankamai laiko. Ir ikiteisminio tyrimo institucijos, ir teismas turi užtikrinti, kad visi jų turimi įrodymai būtų pateikti kaltinamajam. Lygiateisiškumo ir rungimosi principai glaudžiai susiję su baudžiamajame procese aktualiomis specialiosiomis garantijomis, pavyzdžiui, teise turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai, teise būti skubiai ir išsamiai suprantama kalba informuotam apie pateikiamo kaltinimo pobūdį ir pagrindą, taip pat garantijomis, kurios

---

[818] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 1996 m. vasario 20 d. sprendimą byloje *Vermeulen prieš Belgiją (par. Nr. 19075/91)* [ECLI:CE:ECHR:1996:0220JUD001907591].
[819] EŽTT 2017 m. rugsėjo 19 d. sprendime *Regner* <…>, par. 148.
[820] EŽTT 2016 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *Al-Dulimi ir Montana Maganement Inc. prieš Šveicariją (par. Nr. 5809/08)* [ECLI:CE:ECHR:2016:0621 JUD000580908], par. 127.
[821] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2017 m. rugsėjo 19 d. sprendimą *Regner* <…>, par. 148; EŽTT 2000 m. vasario 16 d. sprendimą byloje *Fitt* <…>, par. 45.
[822] HARRIS, D., et. al. *Law* (2018) <...>, p. 419–420.
[823] EŽTT 2003 m. birželio 3 d. sprendimas byloje *Walston prieš Norvegiją (par. Nr. 37372/97)* [ECLI:CE:ECHR:2003:0603JUD003737297], par. 58.
[824] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2009 m. vasario 19 d. sprendimą byloje *A ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* <...>, par. 209.

EŽTK nenurodytos eksplicitiškai, pavyzdžiui, teise būti išklausytam ir teise į motyvuotą sprendimą. Siekiant užtikrinti šių principų laikymąsi ir atitinkamai su jais siejamas garantijas, svarbu, kad subjektas turėtų informaciją apie jo atžvilgiu pateiktus įrodymus ir veikas, kuriomis jis kaltinamas, bei konkrečias kaltinimo priežastis, turėti išsamius paaiškinimus (išsamią informaciją) apie jo atžvilgiu priimtų sprendimų motyvus. Nors kai kurios su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios teisės gali būti apribotos, tokiais atvejais procesiniai trūkumai privalo būti kompensuoti kitais būdais.

3.3. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra Europos Sąjungos Teisingumo Teisme

Apie JT ir ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) trūkumus ir poreikį gerinti jų skyrimo ir peržiūros procedūras buvo diskutuojama jau porą dešimtmečių. Per šį laikotarpį įgyvendinta įvairių pakeitimų[825]. ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros kontekste svarbu pastebėti, kad ES pirminėje teisėje eksplicitiškai nustatyta ESTT kompetencija peržiūrėti tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones), o šių priemonių adresatams nustatyta galimybė kvestionuoti priemonių teisėtumą[826]. ESTT taip pat pripažino galintis peržiūrėti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas įgyvendinančių ES teisės aktų teisėtumą[827]. Pažymėtina, kad taip pat buvo numatyta reguliari ES savarankiškai skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) peržiūra ES Taryboje. Be to, nustatyta, kad ES Taryba gali peržiūrėti ribojamąsias priemones subjekto arba savo iniciatyva kai, pavyzdžiui, gauna naujų esminių įrodymų ar kai būna peržiūrėtas JT teisės aktų pagrindu priemones numatantis sprendimas[828]. Vis dėlto peržiūros ES Taryboje *mechanizmas* negali užtikrinti teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą[829]. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūra ES Taryboje atskirai nenagrinėjama.

---

[825] Detaliau instituto raida atskleista pirmajame skyriuje.
[826] SESV 263, 275 straipsniai.
[827] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>.
[828] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, G dalis.
[829] Nesiginčijama dėl to, kad priemones skirianti institucija negali užtikrinti nepriklausomos peržiūros. ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies* <...>, p. 178. Be to, ES Taryba eksplicitiškai nurodo, kad dėl tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) ginčijimo turi būti kreipiamasi

Atkreiptinas dėmesys, kad ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai turi teisę kreiptis į ESTT, t. y. kitaip nei JT, adresatai gali kreiptis į nepriklausomą ir nešališką, privalomus sprendimus galintį priimti teismą. SESV 263 straipsnio ketvirtojoje pastraipoje nustatyta, kad *kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo gali pirmoje ir antrojoje pastraipose numatytomis sąlygomis pateikti ieškinį dėl jam skirtų aktų arba aktų, kurie yra tiesiogiai ir konkrečiai su juo susiję, ar dėl reglamentuojančio pobūdžio teisės aktų, tiesiogiai su juo susijusių ir dėl kurių nereikia patvirtinti įgyvendinančių priemonių.* Šiame straipsnyje numatyti ieškiniai gali būti pateikti per du mėnesius nuo to akto paskelbimo dienos arba nuo pranešimo apie jį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui dienos arba, jei to nebuvo padaryta, nuo tos dienos, kai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatas apie jį sužinojo[830]. Dėl Bendrojo teismo priimtų sprendimų per du mėnesius gali būti pateikiami apeliaciniai skundai Teisingumo teismui[831]. SESV 275 straipsnyje nustatyta, kad ESTT *jurisdikcijai priklauso prižiūrėti, kaip laikomasi Europos Sąjungos sutarties 40 straipsnio, ir priimti sprendimus dėl pagal šios Sutarties 263 straipsnio ketvirtojoje pastraipoje numatytas sąlygas pateiktų ieškinių, peržiūrint Europos Sąjungos sutarties V antraštinės dalies 2 skyriaus pagrindu Tarybos priimtų sprendimų, patvirtinančių ribojančias priemones, nukreiptas prieš fizinius ar juridinius asmenis, teisėtumą*. Pastaroji nuostata patikslina, kad, nepaisant ESTT jurisdikcijos apribojimų BUSP, numatytų ES sutarties 24 straipsnio 1 dalyje, ESTT vis dėlto turi jurisdikciją peržiūrėti ES Tarybos sprendimus, kurie priimti remiantis nuostatomis dėl BUSP ir kuriais patvirtintos tikslinės ribojamosios priemonės (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones). ESTT ne kartą pabrėžė, kad remiantis ES sutarties 24 straipsnio 1 dalimi ir SESV 275 straipsnio pirmąja pastraipa jis neturi jurisdikcijos dėl nuostatų, susijusių su BUSP, ir jais remiantis priimtų aktų[832]. Tačiau pirminėje teisėje nustatytos dvi šio principo išimtys[833]. Pirma, ir ES sutarties 24 straipsnio 1 dalies antrosios pastraipos paskutiniame sakinyje, ir SESV 275 straipsnio antrojoje pastraipoje nustatyta, kad ESTT jurisdikcijai

---

į ESTT. ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, taip pat I priedo priedėlis; ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo* <…>, 21 straipsnis.

[830] SESV 263 straipsnis.

[831] Protokolas Nr. 3 dėl ESTT statuto <...>, 56 straipsnis.

[832] ESTT 2016 m. liepos 19 d. sprendimas byloje *Nr. C-455/14 P H prieš Europos Sąjungos Tarybą, Europos Komisiją ir Europos Sąjungos policijos misiją (ESPM) Bosnijoje ir Hercegovinoje* [ECLI:EU:C:2016:569], par. 39.

[833] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen, PJSC Rosneft Oil Company prieš Her Majesty's Treasury, Secretary of State for Business, Innovation and Skills, The Financial Conduct Authority* [ECLI:EU:C:2017:236], par. 60.

priskirta peržiūrėti, kaip laikomasi ES sutarties 40 straipsnio. Antra, ESTT jurisdikcijai priskirta peržiūrėti SESV 275 straipsnio antrojoje pastraipoje nurodytų sprendimų teisėtumą (kaip jau aptarta šioje dalyje).

Taip pat reikia pabrėžti, kad ESTT gali spręsti dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių teisėtumo, gavęs pagal SESV 267 straipsnį nacionalinio teismo pateiktą prašymą dėl prejudicinio sprendimo. ESTT jurisdikcijai priskirta peržiūrėti fiziniams ar juridiniams asmenims skirtų tikslinių ribojamųjų priemonių teisėtumą ne tik tada, kai šie asmenys ESTT pateikia ieškinį dėl priemonių panaikinimo pagal SESV nuostatas, bet ir tada, kai į ESTT su prašymu dėl prejudicinio sprendimo kreipiasi nacionalinis teismas, turintis abejonių dėl tokių priemonių galiojimo. Eksplicitiškai tokia situacija ES pirminėje teisėje neaptarta, tačiau į šį klausimą ESTT atsakė sprendime „The Queen“ byloje[834]. ESTT nurodė, kad jis gali spręsti dėl priemonių galiojimo, pažymėdamas, kad tiek, kiek jis turi *ratione materiae* jurisdikciją priimti sprendimą dėl ES aktų (ir dėl tikslinių ribojamųjų priemonių fiziniams ar juridiniams asmenims) galiojimo, su ES *nustatyta veiksmingos teisminės gynybos sistemos struktūra būtų nesuderinama* aiškinti pirminės teisės nuostatas kaip nesuteikiančias valstybių narių teismams galimybių kreiptis į ESTT dėl ES Tarybos sprendimų, numatančių tokias priemones, galiojimo[835]. Sprendime „The Queen“ byloje tikslinių ribojamųjų priemonių kontekste buvo išaiškinta, kad pareikšdami ieškinį nacionaliniame teisme asmenys turi teisę ginčyti ES aktuose įtvirtintų nuostatų, kurių pagrindu priimtas jiems skirtas nacionalinis sprendimas ar aktas, teisėtumą, nurodydami, kad jie negalioja, ir prašyti šio teismo, kuris pats neturi teisės pripažinti tokio sprendimo ar akto negaliojančiu, kreiptis į ESTT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, nebent jie turėjo neginčytiną teisę pareikšti ieškinį dėl šių nuostatų pagal SESV 263 straipsnį ir ja nepasinaudojo per nustatytą terminą[836]. Teismas taip pat priminė, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl akto galiojimo, kaip ir ieškinys dėl panaikinimo, ES aktų teisėtumo kontrolės būdas ir kad šis ES teisminės apsaugos sistemos bruožas būdingas ir sprendimų, numatančių tikslinių ribojamųjų priemonių fiziniams ar juridiniams asmenims priėmimą BUSP srityje, teisėtumo kontrolei[837]. Tokį savo sprendimą ESTT grindė kalbiniu ir teleologiniu pirminės teisės nuostatų aiškinimu, taip pat teisinės

[834] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>.
[835] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>, par. 76.
[836] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>, par. 67.
[837] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>, par. 68–69.

valstybės principu ir veiksmingos teisminės gynybos svarba. Teismas pažymėjo, kad nėra jokios pirminės teisės nuostatos, kad ieškinys dėl panaikinimo yra vienintelis būdas kontroliuoti sprendimų, numatančių tikslines ribojamąsias priemones fiziniams ar juridiniams asmenims, teisėtumą, be to, pirminės teisės nuostatomis nėra siekiama nustatyti, kad peržiūra galima tik tam tikros rūšies procedūra[838]. Toks aiškinimas laikytinas suderinamu su teisinės valstybės principu ir Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje nustatytu veiksmingos teisminės gynybos principu[839] (atitinkamai EŽTK 6 straipsnio nuostatomis). Kartu teismas priminė, kad nacionaliniai teismai negali nuspręsti dėl ES institucijų aktų galiojimo ir ta pati išvada taikytina ir sprendimams BUSP srityje, kurių teisėtumo kontrolė priskirta ESTT[840].

Atsižvelgiant į tai, kad subjektams ES lygmeniu užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, kuris gali priimti privalomus sprendimus, ir siekiant įvertinti, ar tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams tinkamai užtikrinama teisė į teisingą procesą, tampa svarbu, ar jiems užtikrinamos konkrečios teisės į teisingą procesą garantijos, visų pirma, ar yra užtikrinama, kad peržiūros metu būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų.

Pirminėje teisėje – ESTT procedūrų reglamentuose – specialių nuostatų dėl to, kaip tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) adresatams turėtų būti užtikrinama teisė į teisingą procesą, t. y. lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis, nėra. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualios bendros ESTT statute[841] ir procedūrų reglamentuose[842] nustatytos proceso taisyklės. Taip pat iš dalies aktualus ES Tarybos patvirtintų Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairių turinys[843]. Šiose gairėse pateikiamos detalios tikslinių finansinių

[838] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>, par. 69–70.
[839] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>, par. 72–73.
[840] ESTT 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen* <...>, par. 77–78.
[841] Protokolas Nr. 3 dėl ESTT statuto <...>.
[842] 2015 m. balandžio 23 d. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo procedūros reglamentas. ES oficialusis leidinys Nr. L 105/26, 2015, p. 1–66, su vėlesniais pakeitimais; 2012 m. rugsėjo 25 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas. ES oficialusis leidinys Nr. L 265, 2012, p. 1–42, su vėlesniais pakeitimais.
[843] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>.

ribojamųjų priemonių skyrimo ir įgyvendinimo taisyklės. Nors gairėse nenustatomos peržiūros procedūros taisyklės, vis dėlto jose nustatoma, kokia informacija turėtų būti prieinama tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams. Atsižvelgiant į tai, toliau glaustai aptariamas aktualus ESTT statuto, procedūros reglamentų nuostatų turinys ir aktualus ES Tarybos patvirtintų Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairių turinys.

ESTT statuto ir procedūros reglamentų nuostatos atspindi ES siekį užtikrinti lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymąsi. Procesą ESTT bendra tvarka sudaro rašytinė ir prireikus žodinė dalys, iš kurių kiekvienoje privalo būti užtikrinamas šių principų laikymasis. Šalims turi būti suteikiama galimybė pateikti savo argumentus ir įrodymus, susipažinti su kitos šalies pateiktais argumentais ir įrodymais bei dėl jų pasakyti savo nuomonę (pavyzdžiui, ESTT statuto 20 straipsnis, Teisingumo Teismo procedūros reglamento 76, 124, 126, 128, 175 straipsniai, Bendrojo Teismo procedūros reglamento 64, 65, 85, 86, 92, 106 straipsniai, 144 straipsnio 7 dalis[844]), pateikti klausimus liudytojams (Teisingumo Teismo procedūros reglamento 67 straipsnis, Bendrojo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnis), prašyti žodinės bylos nagrinėjimo dalies (Teisingumo Teismo procedūros reglamento 76 straipsnis, Bendrojo Teismo procedūros reglamento 106 straipsnis). ESTT statuto nuostatos rodo, kad šių principų privalo būti laikomasi ir pagreitintai bei skubos tvarka vykdomos procedūros atvejais (23a straipsnis). Svarbu pažymėti, kad ESTT gali nutarti atnaujinti žodinę proceso dalį, jeigu nagrinėjant bylą reikia remtis argumentu, dėl kurio šalys nepateikė nuomonės (Teisingumo Teismo procedūros reglamento 83 straipsnis, Bendrojo Teismo procedūros reglamento 113 straipsnio 2 dalies b punktas). Turint omenyje, kad, kaip aptarta anksčiau, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams gali būti aktualus ir prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, pažymėtina, kad ir šiuo atveju Teisingumo Teismo procedūros reglamentas bylos šalims numato teisę pateikti pastabas, o nedalyvavimas rašytinėje proceso dalyje neužkerta kelio dalyvauti žodinėje dalyje (Teisingumo Teismo procedūros reglamento 96 straipsnis).

ESTT statute nurodyta ir sprendimų motyvavimo pareiga – kad sprendimuose turi būti nurodomos priežastys, kuriomis jie yra grindžiami (36 straipsnis). Ši pareiga detalizuojama procedūros reglamentų nuostatose (pavyzdžiui, Teisingumo Teismo procedūros reglamento 87, 89 straipsniai, Bendrojo Teismo procedūros reglamento 117, 119 straipsniai).

[844] Šios ir vėliau šiame poskyryje pateikiamos ESTT prodecūros reglamentų nuostatos pateiktos kaip pavyzdžiai, t. y. nuostatų sąrašas nėra baigtinis.

Tačiau svarbu pastebėti, kad Bendrojo Teismo procedūros reglamente[845] ir Teisingumo Teismo procedūros reglamente[846] nustatyta galimybė neatskleisti bylos šalims konfidencialios informacijos. Šios taisyklės buvo išplėtotos 2016 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame naujame Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnyje, taip pat išlieka ir vėlesnėse šio straipsnio redakcijose. Tačiau ESTT procedūros reglamentų nuostatose nėra detalių taisyklių, kaip tokiais atvejais turėtų būti kompensuojamos procesinės garantijos. Vertinant aktualių nuostatų turinį, svarbu atkreipti dėmesį į Bendrojo Teismo procedūros reglamento 64–66, 68, 103–105 straipsnių, 144 straipsnio 7 dalies nuostatas, taip pat į Teisingumo Teismo procedūros reglamento 190a straipsnį. Bendrojo Teismo procedūros reglamento 64 straipsnyje nustatytas rungimosi principas ir jo laikymosi išimtis – Bendrasis Teismas atsižvelgia tik į tuos procesinius ir kitus dokumentus, su kuriais šalims atstovaujantys asmenys galėjo susipažinti ir dėl kurių jie turėjo galimybę pareikšti savo nuomonę. Tačiau ši taisyklė netaikoma 68 straipsnio 4 dalyje, 104 straipsnyje, 105 straipsnio 8 dalyje ir 144 straipsnio 7 dalyje numatytais atvejais. Šios išimtys apima, be kita ko, teismo teisę vienos iš bylos šalių prašymu neleisti kitai šaliai susipažinti su bylos medžiagoje esančiais konfidencialiais duomenimis sujungtų bylų atveju[847], taip pat atvejus, kai institucija atsisako leisti susipažinti su dokumentu, kai nagrinėjama byla dėl tokio atsisakymo teisėtumo[848] ar kai nusprendžiama neleisti susipažinti su konfidencialiais duomenimis naujai į bylą įstojusiai šaliai[849]. Bendrojo Teismo procedūros reglamento 65 straipsnio, reglamentuojančio dokumentų, sprendimų ir nutarčių įteikimą, 1 dalyje nustatyta, kad procesiniai dokumentai

[845] 2015 m. balandžio 23 d. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo procedūros reglamentas <...>.

[846] 2012 m. rugsėjo 25 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas <...>.

[847] Bendrojo Teismo procedūros reglamento 68 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad sujungtų bylų šalys gali susipažinti su kiekvienos iš sujungtų bylų medžiaga, tačiau vienos iš šalių prašymu pirmininkas nutartimi gali neleisti susipažinti su tam tikrais bylos medžiagoje esančiais konfidencialiais duomenimis.

[848] Bendrojo Teismo procedūros reglamento 104 straipsnyje nurodoma, kad [*j*]*ei, vykdant 91 straipsnio c punkte nurodytą pasirengimo nagrinėti bylą priemonę, dokumentas, su kuriuo institucija atsisakė leisti susipažinti, pateikiamas Bendrajam Teismui, kai iškeliama byla dėl tokio atsisakymo teisėtumo, kitoms šalims šis dokumentas neperduodamas.*

[849] Bendrojo Teismo procedūros reglamento 144 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad įstojusi į bylą šalis gauna visus pagrindinėms šalims įteiktus procesinius dokumentus, išskyrus konfidencialius duomenis, jeigu teismas nusprendžia, kad jie negali būti perduoti.

ir prie bylos medžiagos pridėti dokumentai įteikiami šalims, tačiau šiai taisyklei vėlgi numatomos išimtys[850].

Bendrojo Teismo procedūros reglamento 103 straipsnyje reglamentuojamos taisyklės dėl konfidencialių informacijos, įrodymų ir dokumentų, pateiktų vykdant pasirengimo nagrinėti bylą priemones, tvarkymo. Teismas gali nuspręsti, kad tam tikra jam pateikta informacija arba įrodymai yra svarbūs norint išspręsti ginčą ir yra konfidencialūs kitos pagrindinės šalies atžvilgiu. Tokiu atveju teismas privalo palyginti konfidencialaus pobūdžio informacijos ir irodymų bei reikalavimų, susijusių su teise į veiksmingą teisminę gynybą (pirmiausia su rungimosi principo laikymusi), svarbą. Palyginęs teismas gali nuspręsti duomenis atskleisti arba jų neatskleisti. Jei teismas nusprendžia duomenų neatskleisti, jis turi nustatyti tvarką, kuri suteiktų kuo daugiau galimybių šaliai pateikti savo pastabas, be kita ko, nurodyti pateikti nekonfidencialią informacijos arba įrodymų versiją arba nekonfidencialią jų santrauką, kurioje turi būti nurodytos jų esminės dalys. Tačiau šiame straipsnyje įtvirtintos procesinės nuostatos netaikomos Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnyje nurodytais atvejais, kurie apima su ES arba vienos ar kelių jos valstybių narių saugumu ar jų tarptautiniais santykiais susijusios informacijos arba įrodymų tvarkymą. Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnio 5 ir 6 dalyse nustatyta, kad teismas gali nuspręsti neperduoti informacijos arba įrodymų bylos šaliai, tačiau tokiu atveju jis (1) privalo palyginti *reikalavimų, susijusių su teise į veiksmingą teisminę gynybą, pirmiausia su rungimosi principo laikymusi, ir reikalavimų, susijusių su Sąjungos arba vienos ar kelių jos valstybių narių saugumu ar jų tarptautiniais santykiais, svarbą* ir (2) nustatyti *tvarką, kurią taikant gali būti suderinti toje pačioje dalyje nurodyti reikalavimai, kaip antai atitinkamai šaliai nurodo pateikti nekonfidencialią informacijos arba įrodymų versiją arba santrauką, kurioje turi būti nurodytos jų esminės dalys ir kuri suteiktų kuo daugiau galimybių kitai pagrindinei šaliai pateikti savo pastabas, kad vėliau tokia versija arba santrauka būtų perduota kitai pagrindinei šaliai*. Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad, jeigu *Bendrasis Teismas mano, kad informacija arba įrodymai, kurie dėl konfidencialaus pobūdžio nebuvo perduoti <...>, yra būtini norint išspręsti ginčą, jis <...> tik tiek, kiek būtina, gali pagrįsti savo sprendimą šia informacija arba įrodymais.* Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnio 1 ir 8 dalyse eksplicitiškai numatoma galimybė nesilaikyti rungimosi principo. Bendrojo Teismo

[850] Numatytos Bendrojo Teismo procedūros reglamento 68 straipsnio 4 dalyje, 103–105 straipsniuose ir 144 straipsnio 7 dalyje.

procedūros reglamento 105 straipsnio 8 dalyje nurodoma, kad, [*k*]*ai vertina šią informaciją arba įrodymus, Bendrasis Teismas atsižvelgia į tai, kad pagrindinė šalis dėl jų negalėjo pateikti pastabų*. Teisingumo Teismo procedūros reglamento nuostatų turinys rodo, kad šios medžiagos konfidencialumas gali būti užtikrinamas ir apeliacinio proceso metu. Teisingumo Teismo procedūros reglamento 190a straipsnyje nustatyta, kad tais atvejais, kai apeliacinis skundas pateikiamas dėl Bendrojo Teismo sprendimo ar nutarties, kurie buvo priimti vykstant procesui, kuriame pagrindinė šalis pagal Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnį pateikė informaciją ar įrodymus, kurie nebuvo perduoti kitai pagrindinei šaliai, Bendrojo Teismo kanceliarija perduoda šią informaciją ar įrodymus Teisingumo Teismui laikydamasi minėto straipsnio 11 dalyje nurodytame sprendime numatytų sąlygų, t. y. laikantis nustatytų saugumo taisyklių. Ši informacija ar įrodymai neperduodami Teisingumo Teisme nagrinėjamos bylos šalims ir Teisingumo Teismas privalo pasirūpinti, kad jie nebūtų atskleisti nei sprendime ar nutartyje, kuriais užbaigiamas procesas, nei prireikus generalinio advokato išvadoje. Teisingumo Teismas priima sprendimą, kuriame nustato šios informacijos ar įrodymų apsaugai skirtas saugumo taisykles[851]. Taigi matyti, kad ESTT procedūros reglamentuose eksplicitiškai numatoma galimybė dėl konkuruojančių saugumo interesų apriboti esmines teisės į teisingą procesą garantijas, tačiau išsamios taisyklės, skirtos kompensuoti dėl to atsiradusius garantijų užtikrinimo trūkumus, nepateikiamos. Tik nurodytas reikalavimas motyvuota nutartimi nustatyti tvarką, kuria vadovaujantis galėtų būti suderinti šie interesai. Bendrojo Teismo procedūros reglamento nuostatų analizė rodo, kad interesai vadovaujantis šiomis nuostatomis galėtų būti laikomi suderintais, jeigu subjektui būtų pateikiama tik nekonfidenciali medžiaga arba medžiagos santrauka. Kai kuriose bylose tokį vertinimą yra pateikęs ir ESTT[852].

Dėl sprendimų privalomumo pažymėtina, kad, jeigu ieškinys yra pagrįstas, ESTT atitinkamą teisės aktą paskelbia negaliojančiu. Institucija, įstaiga ar organas, kurio aktas buvo paskelbtas negaliojančiu arba kurio neveikimas pripažintas prieštaraujančiu ES pirminei teisei, privalo imtis būtinų priemonių

---

[851] Sprendžiant dėl šios informacijos ar įrodymų apsaugai užtikrinti skirtų saugumo taisyklių aktualus ESTT 2016 m. rugsėjo 20 d. sprendimas Nr. 2016/2386 dėl pagal Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnį šiam teismui pateiktų informacijos ar įrodymų apsaugai užtikrinti skirtų saugumo taisyklių. ES oficialusis leidinys Nr. 355, 2016, p. 5–17.

[852] Bendrojo Teismo 2008 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-256/07 <...>*, par. 97; ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 135.

ESTT sprendimui įvykdyti. Bylos iškėlimas ESTT nesustabdo ginčijamo akto galiojimo, tačiau, jei ESTT mano, kad tai yra reikalinga dėl susiklosčiusių aplinkybių, jis gali sustabdyti ginčijamo akto taikymą[853]. ES Tarybos ribojamųjų priemonių veiksmingo įgyvendinimo geriausios praktikos dokumente detalizuojama, kad tikslines ribojamąsias priemones numatančių aktų panaikinimas neįsigalioja iš karto po ESTT sprendimo priėmimo, nebent ESTT sprendime būtų aiškiai nurodyta kitaip. Bendrajame teisme panaikinti aktai lieka galioti, kol pasibaigia laikotarpis, per kurį gali būti pateikta apeliacija ESTT, nes per šį laikotarpį atitinkama ES institucija gali ištaisyti nustatytus pažeidimus ir prireikus patvirtinti naujas tikslines ribojamąsias priemones arba pateikti apeliaciją[854].

Toliau svarbu aptarti aktualų ES Tarybos patvirtintų Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairių turinį. Šiose gairėse nustatyta, kad skiriant savarankiškas ES tikslines ribojamąsias priemones ES valstybių narių arba Europos išorės veiksmų tarnybos pasiūlymai dėl priemonių skyrimo turėtų būti perduodami suteikus šiems pasiūlymams slaptumo žymą[855]. Gairėse nustatyta, kad ES institucijose apsvarsčius gautus pasiūlymus ir nusprendus skirti priemones, pasiūlymuose dėl savarankiškai sudaromų sąrašų *turėtų būti nurodytos individualios ir specifinės kiekvieno įtraukimo į sąrašą priežastys*[856]. Šios priežastys turėtų būti pateikiamos *siekiant kuo konkrečiau nurodyti, kodėl Taryba savo nuožiūra nustato, kad atitinkamas asmuo, grupė ar subjektas atitinka atitinkamame teisės akte nustatytus įtraukimo kriterijus, atsižvelgiant į tikslus, kurių siekiama priemonėmis, kaip nurodyta jo aiškinamosiose dalyse*. Nepaisant to, kad pasiūlymų priežastis tvirtina Patarėjų užsienio santykių klausimais darbo grupė, gairėse pabrėžiama, kad *pateikti tokias priežastis yra pirmiausia teikiančiųjų pasiūlymą pareiga*[857]. Gairėse taip pat nurodoma, kad tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo *priežastys turėtų būti išdėstytos atskiroje teisės akto, kuriame pateiktas asmenų, grupių ir subjektų, kuriems taikomos <...> priemonės, sąrašas, priedo skiltyje. Kadangi tas teisės aktas bus skelbiamas Oficialiajame leidinyje, šias priežastis turėtų būti galima skelbti viešai.* Svarbu pastebėti gairėse pateikiamą nuostatą, kad [*i*]*šimtiniais atvejais, kai manoma, kad įtraukimo į sąrašą priežastys nėra tinkamos skelbti viešai dėl privatumo ir saugumo, priežastys turės būti praneštos atskirai atitinkamam asmeniui, grupei ar*

[853] SESV 264, 266 ir 278 straipsniai atitinkamai.
[854] ES Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo <...>*, 22 straipsnis.
[855] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, 1 straipsnis.
[856] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, 7 straipsnis.
[857] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, 7–9 straipsniai.

subjektui[858]. Taip pat [*p*]*rie pasiūlymų dėl įtraukimo į sąrašą turi būti pridedami tikslūs ir naujausiais duomenimis grindžiami motyvų pareiškimai, kuriuos galima pagrįsti*[859]. Kitaip tariant, nėra nustatyta, kad dėl kokių nors priežasčių (konkuruojančių interesų) subjektui tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo priežastys turėtų būti neatskleidžiamos. Gairių nuostatose dėl subjektų informavimo nurodyta, kad [*p*]*ranešimas apie sprendimą ir apie priežastis, kuriomis grindžiamas įtraukimas į sąrašą, atitinkamais atvejais perduodamas laišku arba tą pačią dieną, kai skelbiamas atitinkamas teisės aktas, Oficialiojo leidinio C serijoje paskelbiant pranešimą, kuriame nurodoma, kad Taryba perduos įtraukimo į sąrašą priežastis*. Be to, [*p*]*ranešime atitinkamiems asmenims, grupėms ir subjektams* turi būti pranešta *apie jų teisę pateikti pastabas ir paprašyti peržiūrėti Tarybos priimtą sprendimą bei jų teisę ginčyti Tarybos sprendimą Bendrajame Teisme laikantis ES sutarčių atitinkamų nuostatų*[860]. Gairėse eksplicitiškai skiriama dėmesio *tinkamo* proceso užtikrinimui, t. y. nustatyta, kad sudarant *asmenų ir subjektų, kuriems taikomos <...> priemonės, sąrašus turi būti gerbiamos pagrindinės teisės, nustatytos Europos Sąjungos sutartyje. Visų pirma turi būti garantuota asmenų ir subjektų teisė į tinkamą procesą, visapusiškai laikantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisminės praktikos, inter alia, atsižvelgiant į teisę į gynybą ir veiksmingos teisminės apsaugos principą*[861].

Nuostatose dėl JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu ES skiriamų tikslinių ribojamųjų priemonių nenurodomi jokie reikalavimai dėl konkrečių tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo priežasčių pateikimo ir teisingo proceso užtikrinimo[862]. Gairių nuostatų visuma rodo, kad ES rekomenduojama skirti tikslines ribojamąsias priemones pagal JT Saugumo Tarybos rezoliucijas jų nekvestionuojant. Gairių 38 straipsnyje nustatyta, kad *JT Chartija Saugumo Tarybai suteikiami įgaliojimai priimti sprendimus dėl visoms JT narėms privalomų <...> priemonių, kad būtų išsaugota ar atkurta tarptautinė taika ir saugumas*. Svarbu, *kad ES kuo skubiau įgyvendintų tokias JT nustatytas <...> priemones. Skubumas ypač svarbus turto įšaldymo atvejais, kai lėšos gali būti greitai pervestos. Tokiais atvejais kiekviena valstybė narė galėtų apsvarstyti galimybę finansinių priemonių atžvilgiu imtis laikinų nacionalinių priemonių. ES turėtų siekti nedelsdama priimti būtinus įgyvendinimo teisės aktus, ne*

[858] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, 10 straipsnis.
[859] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 17 straipsnis.
[860] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, 11 straipsnis.
[861] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 15 straipsnis.
[862] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 38–44 straipsniai.

vėliau kaip per 30 dienų nuo JT Saugumo Tarybos rezoliucijos priėmimo. Tais atvejais, kai siekiant atsižvelgti į naujus įtraukimo į JT sąrašą atvejus turi būti atnaujinti asmenų ir subjektų, kuriems taikomos <...> priemonės, sąrašai, reikiami ES teisės aktų pakeitimai turėtų būti priimti kuo greičiau[863]. Moksliniuose darbuose teigiama, kad ES skiria priemones pagal JT Saugumo Tarybos rezoliucijas visiškai jų nekvestionuodama[864].

Pažymėtina, kad ESTT savo sprendimuose neteikia nuorodų į ES Tarybos gairių nuostatas. Nors pasitaiko atvejų, kai šių gairių nuostatas savo pozicijoms pagrįsti naudoja tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai[865], teismas savo poziciją grindžia pirminės ir antrinės teisės aktų nuostatomis, žmogaus teisių dokumentais ir teismų praktika. Žinoma, tai nereiškia, kad ES Tarybos gairės apskritai neturėjo įtakos ESTT požiūriui, nes teismas neprivalo cituoti visų dokumentų, kurie turėjo įtakos jo pozicijai. Tačiau kartu tai ir neleidžia teigti, kad ESTT laiko ES Tarybos gaires reikšmingu šaltiniu. Vis dėlto teismas yra vertinęs gairių turinį sprendime „Bank Mellat“ byloje[866], bet tik glaustai ir tik tiek, kiek gairių turinys susijęs su tikslinių ribojamųjų priemonių efektyvumu (lyginant su bendro pobūdžio priemonių efektyvumu)[867]. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros kontekste ESTT ES Tarybos gairių nuostatomis nesiremia.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant pirminės teisės ir ES Tarybos gairių nuostatų turinį *status quo* gali pasirodyti idiliškas, t. y. eksplicitiškai nustatomos pareigos užtikrinti *tinkamą* procesą, lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymąsi, o procesas ESTT sudaro prielaidas tai užtikrinti. Tačiau dvejonių dėl to, ar ESTT gali užtikrinti teisę į teisingą procesą, visų pirma kelia situacija JT lygmeniu. Kadangi JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams ne visada užtikrinama prieiga prie informacijos ir įrodymų, kyla dvejonių ir dėl to, kad tuo atveju, kai vadovaujantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis priemonės skiriamos ES lygmeniu, prieiga prie informacijos ir įrodymų negali būti užtikrinta. Dėl to kyla dvejonių, kad negali būti užtikrinamos su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios

---

[863] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 38 straipsnis.
[864] ECKES, C. *The Law* <...>, p. 211.
[865] ESTT 2014 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-168/12 Aguy Clement Georgias, Trinity Engineering (Private) Ltd, Georgiadis Trucking (Private) Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2014:781]; ESTT 2015 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *Nr. T-190/12 Johannes Tomana prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2015:222].
[866] ESTT 2016 m. birželio 2 d. sprendimas byloje *Nr. T-160/13 Bank Mellat prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:331].
[867] ESTT 2016 m. birželio 2 d. sprendimas byloje *Nr. T-160/13 Bank Mellat* <...>, par. 145, 150, 160, 175, 178.

garantijos, pavyzdžiui, teisė būti išklausytam. Be to, abejonių dėl teisės į teisingą procesą užtikrinimo kelia aptartų ESTT procedūros reglamentų nuostatų turinys ir tai, kad ESTT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių nelaiko baudžiamosiomis.

Siekiant nustatyti, ar (ir kaip) praktikoje užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis, neatsižvelgiant į tai, ar priemonės skiriamos įgyvendinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, ar ES savarankiškai, nuspręsta išanalizuoti ESTT 2005–2017 metų sprendimų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose turinį ir nustatyti, kaip ESTT vertina tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimtį[868]. ESTT sprendimų analizė parodė, kad iš pradžių ESTT apskritai neanalizavo specifinio tikslinių finansinių (ir kitų rūšių) ribojamųjų priemonių pobūdžio ir laikė, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams teisės į teisingą procesą garantijos yra neaktualios. Vėliau ESTT pripažino tam tikrų garantijų aktualumą ir pradėjo plėtoti savo poziciją dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių garantijų apimties. Atsižvelgiant į tai, toliau detaliai aprašoma ESTT praktikos raida.

3.4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimas dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualių teisės į teisingą procesą garantijų

Analizuojant ESTT sprendimų turinį pastebėta, kad ESTT tikslines finansines ribojamąsias priemones (ir skiriamas JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) vertina autonomiškai, taip pat autonomiškai vertina jų adresatams užtikrintinų garantijų apimtį. Kitaip tariant, ESTT nelygina šių priemonių su jokiomis kitomis priemonėmis ir, vertindamas jų pobūdį ar suteiktinų garantijų apimtį, netaiko analogijų. ESTT nurodo, kad priemonės yra *prevencinio* pobūdžio, tačiau kartu teismas vertina garantijų, kurios aktualios ir civilinio, ir baudžiamojo proceso atveju, aktualumą. Teismas pripažįsta, kad kai kurios civiliniame ir baudžiamajame procesuose aktualios garantijos turi būti užtikrinamos, bet apie kai kurių garantijų aktualumą vis dar neužsimena.

ESTT praktika nuo 2005 iki 2006 metų liudija, kad teisės į teisingą procesą (ESTT vadinamos teisės į veiksmingą teisminę gynybą) garantijų užtikrinimo tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užuomazgos ES atsirado tik prieš kiek daugiau nei dešimtmetį. 2006 metais ESTT pradėjo naikinti ES institucijų sprendimus dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių

[868] ESTT praktikos paieškos kriterijai nurodyti pirmajame skyriuje.

skyrimo[869]. Pirmosiose bylose ESTT visiškai neanalizavo nei tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių, nei kitų rūšių ar apskritai visų tikslinių ribojamųjų priemonių pobūdžio. Teisės į teisingą procesą aktualumo tikslinių finansinių (ir kitų rūšių) ribojamųjų priemonių priemonių adresatams teismas arba nevertino, arba vertino, kad teisingo proceso garantijos jų atveju yra neaktualios. Vienoje iš pirmųjų bylų dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių ESTT nurodė, kad ES institucijos, atsisakydamos pateikti priemones numatančio akto motyvus jų adresatams, jų teisių niekaip nepažeidžia[870]. Kitose ankstyvosiose bylose ESTT vertino, kad ES institucijoms nekyla pareiga nei informuoti tikslinių ribojamųjų priemonių adresatus apie jų atžvilgiu priimtus aktus, nei juos išklausyti[871]. Tokia teismo pozicija rodo, kad, ESTT vertinimu, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nebūtų aktualu užtikrinti net esminių lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi. ESTT savo poziciją grindė keliais argumentais: (i) antrinės teisės nuostatomis, pavyzdžiui, tikslines ribojamąsias priemones numatančių reglamentų nuostatomis; (ii) tarptautinės bendrijos saugumo interesais ir priemonių tikslais, neieškant balanso su žmogaus teisėmis; (iii) tuo, kad ankstesnė su teise į teisingą procesą susijusi teismo praktika buvo vystoma kitose srityse. JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose ESTT savo poziciją taip pat grindė (iv) valstybių narių įsipareigojimų JT lygmeniu viršenybe, t. y. nurodė, kad įsipareigojimai JT yra *neginčijamai svarbesni* už EŽTK ir ES pirminę teisę ir dėl to, jei prireiktų, privalu netaikyti ES teisės[872]. Tokios pozicijos ESTT laikėsi iki 2007 metų. 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime Irano liaudies modžahedų organizacijos byloje Bendrasis Teismas pirmą kartą nurodė galintis tam tikra apimtimi peržiūrėti JT skiriamas tikslines finansines ribojamąsias priemones įgyvendinančius ES teisės aktus. Teismas nurodė, kad, siekiant kontroliuoti JT tikslines finansines ribojamąsias priemones įgyvendinančių ES teisės aktų teisėtumą, nėra būtina kontroliuoti materialiųjų

[869] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>.
[870] Bendrojo Teismo 2005 m. balandžio 26 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-110/03, T-150/03 ir T-405/03* <...>.
[871] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01* <...>; Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01* <...>; Bendrojo Teismo 2006 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-253/02* <…>; Bendrojo Teismo 2006 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-49/04 Faraj Hassan prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:T:2006:201].
[872] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01* <...>; Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01* <...>.

akto nuostatų teisėtumo tiek, kiek jos buvo priimtos vadovaujantis JT Saugumo Tarybos kompetencija. Atsižvelgdamas į tai, teismas nustatė, kad likusia apimtimi šie ES teisės aktai gali būti peržiūrimi ESTT. Be to, teismas pripažino, kad teisė į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju yra aktuali ir pradėjo aiškinti jos turinį[873].

Nuo 2006 iki 2008 metų ESTT priimtų sprendimų analizės rezultatai leidžia teigti, kad teisės į teisingą procesą garantijų pripažinimas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams ESTT nebuvo nuoseklus. 2006 metų pabaigoje pripažinęs teisės į teisingą procesą garantijų aktualumą, 2007 metų I ketvirtyje Bendrasis Teismas grįžo prie vertinimo, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju ši teisė yra neaktuali vėlgi remdamasis antrinės teisės nuostatomis, priemonių tikslais, tarptautinės bendrijos saugumo interesais, tuo, kad teisė į teisingą procesą teismo praktikoje buvo vystoma kitose srityse, ir įsipareigojimų JT lygmeniu viršenybe. 2007 metais „Sison“ byloje ESTT savo poziciją grindė visiškai kitos teisės – visuomenės teisės susipažinti su dokumentais – apribojimais, nevertino individualaus akto poveikio asmeniui ir su tuo susijusių garantijų aktualumo. Teismas nurodė, kad *institucija privalo atsisakyti suteikti galimybę susipažinti, jeigu dokumento atskleidimas visuomenei galėtų pažeisti šios nuostatos saugumo interesus <...>* ir *neturi atsižvelgti į konkretų apelianto interesą gauti dokumentus*[874].

Pirmosios bylos, kuriose ESTT iš esmės pripažino teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) aktualumą, rodo, kad ESTT šią teisę tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių kontekste iš pradžių pripažino labai ribotai ir lakoniškai. Pirmieji sprendimai yra itin abstraktūs, ESTT neanalizavo nei priemonių pobūdžio, nei visų dėl priemonių pobūdžio aktualių garantijų[875]. Grįsdamas, kodėl subjektui aktuali teisė į gynybą, ESTT nurodė, kad jos *paisymas bet kokioje procedūroje, kuri buvo pradėta prieš asmenį ir gali pasibaigti jo nenaudai priimtu aktu, yra pagrindinis Bendrijos*

---

[873] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>

[874] ESTT 2007 m. vasario 1 d. sprendimas byloje *Nr. C-266/05 P Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:C:2007:75], par. 47.

[875] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>; Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>; Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-327/03 Stichting Al-Aqsa prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2007:211]; Bendrojo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Nr. T-229/02 Osman Ocalan, on behalf of the Kurdistan Workers' Party (PKK) prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU: T:2008:87]; Bendrojo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Nr. T-253/04 Kongra-Gel prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2008:88].

teisės principas ir turi būti užtikrintas net ir nesant nagrinėjamą procedūrą reglamentuojančių teisės aktų. Pagal šį principą bet kuris asmuo, kuriam gali būti taikoma sankcija, privalo turėti galimybę veiksmingai pateikti savo nuomonę dėl prieš jį surinktų įrodymų, kuriais grindžiama ši sankcija. Nagrinėjamu atveju ginčijamas sprendimas, kuriuo ieškovei skiriama individuali ekonominė ir finansinė sankcija (lėšų įšaldymas), neginčijamai jai yra nepalankus. Vadinasi, ši teismo praktika yra svarbi nagrinėjamu atveju[876]. Aptardamas aktualių garantijų turinį teismas glaustai nurodė pareigą pateikti subjektui jo kaltės įrodymus ir sudaryti jam galimybę pareikšti savo nuomonę[877], tačiau nekomentavo, kodėl subjektui turėtų būti užtikrintos tik šios garantijos, ir išsamiai nedetalizavo, kokia yra šių garantijų apimtis. ESTT nuosaikumą pirmosiose bylose liudija ir tai, kad teismas tikriausiai jau tada pastebėjo esmines iki šiol aktualias su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusių garantijų užtikrinimo problemas (ribotą prieigą prie konfidencialios informacijos), tačiau nepateikė jokios pozicijos dėl šių problemų sprendimo. Pavyzdžiui, 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime Irano liaudies modžahedų organizacijos byloje ir 2007 m. liepos 17 d. sprendime „Sison“ byloje ESTT nurodė, kad klausimas, ar ieškovė ir (arba) jos advokatai gali gauti įrodymų ir informacijos, kurie tariamai yra konfidencialūs, arba jie turi būti perduoti tik Bendrajam Teismui pagal specialią procedūrą, skirtą užtikrinti viešųjų interesų apsaugą, kartu suteikiant suinteresuotam subjektui pakankamą teisminę gynybą, *yra atskiras klausimas, dėl kurio nėra būtina, kad <...> teismas išreikštų savo poziciją <…>*[878]. Tačiau svarbu pažymėti, kad šiuose pirmuosiuose sprendimuose teismas, nors ir glaustai, bet padėjo pagrindus iki šiol savo palaikomai pozicijai keliais klausimais. Pirma, ESTT nurodė, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai gali būti informuojami apie priemonių skyrimo motyvus ir išklausomi ne iš anksto, o jau po pradinio sprendimo įšaldyti lėšas arba kartu su juo. Teismas tokią poziciją grindė siekiu užtikrinti priemonių efektyvumą. Teismas taip pat nurodė, kad adresatai gali būti informuojami ne apie visus sprendimo motyvus ir atitinkamai išklausomi ne dėl visų motyvų. Teismas tokią poziciją grindė siekiu apsaugoti

[876] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>, par. 91–92.

[877] Teismas nurodė, kad vadovaujantis teismo praktika subjektui turi būti pateikti jo kaltės įrodymai, pagrindžiantys numatomą administracinę sankciją ir jam turi būti suteikta galimybė naudingai pareikšti savo nuomonę dėl šių įrodymų (teisė būti išklausytam). Plačiau žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>, par. 93.

[878] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>, par. 158; Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>, par. 205.

konkuruojančius interesus[879]. Be to, teismas nurodė, kad abstrakčių bendro pobūdžio teiginių siekiant skirti priemones nepakanka[880]. Jis įvertino, kad motyvai ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo priežastys privalo būti pateikti aiškiai, užtikrinant, kad juos supras ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatas, ir potencialiai skundą nagrinėsiantis teismas. Taip pat teismas nurodė, kad motyvai negali būti pateikiami bendrai ir stereotipiškai, o turi būti pateikiami detaliai, specifiškai, konkrečiai, nukreipiant į konkrečią informaciją ar įrodymus dėl konkretaus tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresato. Atskirai pažymėtinas 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas Irano liaudies modžahedų organizacijos byloje, kuriame, kaip minėta, teismas pateikė kai kurių, jo vertinimu, aktualių garantijų aiškinimą. Bendrasis Teismas, be kita ko, įvertino, kad subjektas privalo būti informuotas apie įrodymus ir kad jam turi būti suteikta galimybė efektyviai dėl jų pateikti savo nuomonę, be to, kad priemonių skyrimą numatantys aktai nėra tokio bendrojo normatyvinio pobūdžio, kuris leistų neužtikrinti teisių konkrečiam subjektui. Teismas įvertino, kad, nors aktai įpareigoja daug subjektų, jie kartu turi ir tiesioginį individualų poveikį konkrečiam subjektui. Be to, teismas atkreipė dėmesį į EŽTT praktikos svarbą[881]. Vis dėlto, Tridimas vertinimu, teismas šiame sprendime pasirinko veikiau minimalų nei maksimalų žmogaus teisių garantijų užtikrinimą[882].

Apibendrinant 2005–2008 metų ESTT sprendimus bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pažymėtina, kad teismas iš esmės nevertino šių priemonių pobūdžio, išskyrus tai, kad 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime užsiminė apie jų administracinį pobūdį. ESTT nevertino su tikslinėmis finansinėmis ribojamosiomis priemonėmis susijusių JT aktų teisėtumo ir 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime nurodė, kad ESTT negali kontroliuoti vidinio ES teisės aktų materialių nuostatų teisėtumo tiek, kiek jos buvo priimtos pagal kompetenciją, susijusią su JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis, ir kiek joms taikytina pirmenybė. Šiuo laikotarpiu ESTT pripažino, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams yra aktuali teisė į gynybą, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė būti informuotam ir teisė būti išklausytam, teisėmas taip pat pastebėjo problemas dėl konfidencialios informacijos. ESTT nurodė, kad kai kurie reikšmingi tikslinių

[879] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>, par. 148–151; Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>, par. 195.
[880] Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>, par. 190.
[881] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>.
[882] TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law* <...>, p. 710.

finansinių ribojamųjų priemonių adresatų teisių apribojimai yra pateisinami ir pagrįsti, įskaitant ribotą prieigą prie jų atžvilgiu pateiktų įrodymų. Tridimas vertinimu, vadovaujantis ESTT pozicija, pateisinamais galėtų būti laikomi ir tie atvejai, kai įrodymai būtų visiškai neatskleisti[883]. Tačiau toks teisės turinio aiškinimas reiškia, kad siekiant užtikrinti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų teises pakanka, kad jie būtų tik informuojami apie priemonių paskyrimą ir nieko daugiau. Taip pat pažymėtina, kad, nors teismas komentavo priemonių skyrimą ES institucijose, o ne tiesiogiai pačios peržiūros ESTT metu užtikrintinas garantijas, šie elementai yra neatsiejamai susiję, nes teismas pripažino, kad įrodymai gali būti neatskleisti. Teismas vertino, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros atveju gali būti nesilaikoma lygiateisiškumo ir rungimosi principų. Apibendrinta šio laikotarpio praktikos analizė taip pat pateikiama lentelėje priede Nr. 7.

Moksliniuose darbuose gausiai analizuotas ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas „Kadi I“ byloje[884] vadinamas lūžio tašku arba esminiu teismo praktikos posūkiu tikslinių ribojamųjų priemonių bylose[885]. Tačiau šio tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad daug dėmesio ir skambių epitetų šiam teismo sprendimui moksliniuose darbuose buvo skirta ne dėl reikšmingai išvystytos ESTT pozicijos dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų teisės į teisingą procesą garantijų apimties. Šis ESTT sprendimas buvo svarbus dėl to, kad (i) juo teismas pripažino ES kompetenciją priimti tikslines ribojamąsias priemones ir (ii) teismas patvirtino galintis peržiūrėti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas įgyvendinančių ES teisės aktų teisėtumą. Šiuo sprendimu ESTT pasirinko stiprų dualistinį požiūrį vertindamas ES teisės ir tarptautinės viešosios teisės sąveiką, tokiu būdu siunčiant aiškią žinią apie ES teisinės sistemos autonomiją. Toliau šioje dalyje ESTT sprendimas vertinamas tik tiek, kiek jame aptarta tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimtis.

Sprendimas „Kadi I“ byloje priimtas subjektui apskundus ES Tarybos pagal JT Saugumo Tarybos rezoliuciją paskirtas priemones, kuriomis nurodyta įšaldyti subjekto, remiančio teroristinę veiklą, lėšas. Subjektas siekė, kad jo atžvilgiu taikomos priemonės būtų panaikintos dėl jo teisių pažeidimų,

---

[883] TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law* <...>, p. 718.

[884] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>.

[885] Detalesnį sprendimo vertinimą žr., pavyzdžiui, BÚRCA, G. *The European* <...>; LENAERTS, K. *The Kadi Saga and the Rule of Law within the EU*. 67 SMU Law Review, 2014, p. 707–715; CANTWELL, D. *A Tale* <...>; VESTERGAARD, J. *Terror* <...>; TRIDIMAS, T. *Economic* <...>; TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law* <...>; ZIEGLER, K. *Strengthening* <...>.

įskaitant teisės į teisingą procesą pažeidimą. Šiuo sprendimu ESTT griežtai atmetė nuosaikią ankstesnę Bendrojo Teismo praktiką 2005 metų bylose, kuriose teismas nusprendė, kad įsipareigojimai JT yra *neginčijamai svarbesni* už EŽTK ir ES pirminę teisę, dėl ko, prireikus, privalu netaikyti ES teisės ir (arba) kad peržiūros sistema JT lygmenyje šiuo metu yra pakankama, atsižvelgiant į priemonių tikslą. ESTT nurodė, kad peržiūros sistema JT lygmeniu yra nepakankama, o pagrindinės teisės[886], kaip ES teisinės sistemos dalis, turi viršenybę prieš bet kokius tarptautinius ES ar jos valstybių narių įsipareigojimus, įskaitant pareigas, kylančias iš JT Saugumo Tarybos rezoliucijų. Atsižvelgdamas į tai, ESTT nurodė, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams turi būti suteikta galimybė į teisminę peržiūrą tam, kad būtų užtikrintos jų pagrindinės teisės[887]. Toks teismo sprendimas rodo, kad ESTT netiesiogiai peržiūrinės JT Saugumo Tarybos įgyvendinamų rezoliucijų teisėtumą tol, kol JT lygmeniu nebus užtikrinta tinkama peržiūros procedūra.

Apibendrinant šį sprendimą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrinamų garantijų aspektu pažymėtina, kad teismas iš esmės nevertino šių priemonių pobūdžio, tačiau užsiminė, kad *tikslo svarba pateisina net sunkias neigiamas pasekmes kai kuriems ūkio subjektams, įskaitant tuos, kurie visiškai neatsako už situaciją, dėl kurios buvo priimtos atitinkamos priemonės*[888]. ESTT patvirtino, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams yra aktuali teisė į gynybą, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė būti informuotam ir teisė būti išklausytam, be to, patvirtino, kad šias teises galima apriboti dėl konkuruojančių interesų. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į konfidencialios informacijos sukeliamas problemas ir, kitaip nei anksčiau, nurodė, kad ESTT turi įgyvendinti priemones, kurios leistų suderinti konkuruojančius interesus[889]. Nepaisant to, teismas jokių konkrečių priemonių (sprendimų) nepasiūlė. Aktualios šio sprendimo detalės taip pat apibendrinamos lentelėje priede Nr. 8.

Kaip atskleista šio darbo pirmajame skyriuje, netrukus po sprendimo „Kadi I“ byloje ESTT pirmą kartą eksplicitiškai atkreipė dėmesį į didelį priemonių

---

[886] Terminas *pagrindinės teisės* ES yra vartojamas siekiant referuoti į *žmogaus teises* ES teisės kontekste. Žr. ES pagrindinių teisių agentūros internetiniame puslapyje [interaktyvus. 2018 m. gegužės 2 d.] Prieiga per internetą: <https://fra.europa.eu/en/about-fundamental-rights/frequently-asked-questions>.

[887] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>.

[888] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 361.

[889] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 344.

poveikį, siejant tai su užtikrintinomis garantijomis[890]. Tačiau ESTT savo pozicijos dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio nepakeitė ir jų iki šiol nelaiko baudžiamosiomis priemonėmis[891].

2008–2012 metais teismas pripažino didelį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikį, plėtojo pareigos motyvuoti turinį, teisės būti išklausytam turinį ir teisės būti informuotam turinį. Visų pirma, svarbu pažymėti, kad ESTT pripažino savo kompetenciją – pareigą kontroliuoti tikslines finansines ribojamąsias priemones numatančio akto pagrįstumą. ESTT nurodė, kad teisminė kontrolė apima šį aktą pagrindžiančių faktų bei aplinkybių vertinimą, įrodymų bei informacijos patikrinimą[892]. Antra, teismas plėtojo pareigos motyvuoti turinį detalizuodamas, kad, be kita ko, pareiga motyvuoti aktą nereikalauja nurodyti visų akto motyvų, nereikia tiksliai nurodyti visų svarbių faktinių ir teisinių aplinkybių, nes tai, ar akto motyvacija yra pakankama, turi būti vertinama atsižvelgiant ne tik į jo tekstą, bet ir į priėmimo aplinkybes bei reglamentuojančių teisės normų visumą. ESTT konstatavo, kad subjekto nenaudai priimtas aktas yra pakankamai motyvuotas, jeigu jis buvo priimtas suinteresuotam subjektui žinomomis aplinkybėmis, leidžiančiomis suprasti jo atžvilgiu skirtos priemonės reikšmę[893]. Atsižvelgdamas į tai, ESTT vertino subjektui ES Tarybos pateiktą motyvų santrauką kaip pakankamą motyvavimo formą. Be to, teismas nurodė, kad *[s]avanoriškas bylos dokumentų perdavimas iš tikrųjų yra nereikalingas reikalavimas, nes priimant lėšas įšaldančią priemonę nėra aišku, ar susijęs subjektas norės patikrinti,*

---

[890] ESTT vertinimu, abejotina, ar ilgą laiką trunkantis lėšų įšaldymas išties gali būti laikomas prevencine priemone. Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09* <...>, par. 150.

[891] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Nr. T-49/07 Sofiane Fahas prieš Europos Sąjungos Tarybą [ECLI:EU:T:2010:499]*; Bendrojo Teismo 2011 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-86/11 Nadiany Bamba prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2011:260]; ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2014 m. birželio 4 d. sprendimas byloje *Nr. T-66/12 Ali Sedghi, Ahmad Azizi prie Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:347]; Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-545/13* <...>; Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15* <...>; Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15* <…>; Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-245/15* <...>.

[892] Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08 Bank Melli Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2009:401], par. 37; Bendrojo Teismo 2012 m. kovo 21 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-439/10 ir T-440/10 Fulmen, Fereydoun Mahmoudian prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:142], par. 96.

[893] Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08* <...>, par. 82.

susipažinęs su bylos dokumentais, faktines aplinkybes, patvirtinančias Tarybos turimus įkalčius[894]. Svarbu atkreipti dėmesį, kad teismas išplėtojo pareigos motyvuoti turinį pakartotinių sprendimų nustatyti priemones atveju, t. y. detalizavo, kad tais atvejais, kai vėlesnio sprendimo įšaldyti lėšas motyvai yra tokie patys, kokiais jau buvo grindžiamas ankstesnis sprendimas, šiuo tikslu pakanka apie tai tik pranešti[895]. ESTT šiuo laikotarpiu taip pat pradėjo vertinti, kaip turėtų būti elgiamasi įslaptintos informacijos atžvilgiu – konstatavo, kad teismui tokia informacija arba turi būti pateikta, arba ja turi būti nesiremiama, t. y. ES Taryba neturi teisės pagrįsti sprendimo dėl lėšų įšaldymo ES valstybės narės pateikta informacija ar atitinkamos bylos medžiaga, jei ši valstybė narė nenori jų leisti pateikti ESTT[896], o ES Taryba turi leisti subjektui susipažinti tik su visais nekonfidencialiais administraciniais dokumentais, susijusiais su nagrinėjama priemone[897]. Trečia, teismas plėtojo teisės būti išklausytam turinį detalizuodamas, kad subjekto galimybė pačiam (savo iniciatyva) susisiekti su institucija raštu yra pakankama[898], nes teisės į gynybą principas nereiškia, kad institucijai atsiranda pareiga leisti subjektui savanoriškai susipažinti su jo bylos dokumentais[899]. Ketvirta, vertindamas subjekto teisę būti informuotam teismas, viena vertus, detalizavo, kad pranešimas Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje yra nepakankamas ir ES Taryba turi įvykdyti pareigą pranešti apie paskirtas tikslines finansines ribojamąsias priemones individualiai[900], kita vertus, vėlesnėse bylose ESTT pasirinko procedūrinių reikalavimų nesureikšminantį požiūrį ir konstatavo, kad subjekto teisė būti informuotam nėra pažeista, jeigu jis, nors ir nebūdamas informuotas, apie aktą kokiu nors būdu sužinojo pats. Teismas nurodė, kad tokie atvejai, kai ES Taryba nesilaiko pareigos informuoti, negali būti laikomi subjekto teisių

[894] Bendrojo Teismo 2008 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-256/07* <...>, par. 97.
[895] Bendrojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Nr. T-49/07* <...>, par. 55.
[896] Žr. plačiau Bendrojo Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimą byloje *Nr. T-284/08 People's Mojahedin Organization of Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2008:550], par. 73.
[897] ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09* <...>, par. 92; Bendrojo Teismo 2012 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-509/10 Manufacturing Support & Procurement Kala Naft Co., Tehran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:201], par. 93.
[898] Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08* <...>, par. 98–101.
[899] Bendrojo Teismo 2012 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-509/10* <...>, par. 93.
[900] ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09* <...>, par. 52.

pažeidimu ir pakankamu pagrindu panaikinti jo atžvilgiu priimtą aktą[901]. Tokia pozicija suderinama su EŽTT praktika, pagal kurią vertinant proceso sąžiningumą svarbiau, ar subjektas visą procesą turėjo reikalingą informaciją, o ne ar institucijos tinkamai įgyvendino pareigą pateikti subjektui visą informaciją (net jeigu EŽTK būtų suprantama pažodžiui, kad subjektui turėtų būti automatiškai persiunčiama bet kokia su procesu susijusi informacija[902]). Tačiau tokia praktika vertintina skeptiškai, ypač atsižvelgiant į tai, kad teisės į teisingą procesą garantijos siejamos ne su teisingiausiu įmanomu rezultatu, o su teisingiausiu įmanomu procesu[903] (detalesnis vertinimas pateikiamas kitame poskyryje). Šiuo laikotarpiu ESTT taip pat aiškiai atsiribojo nuo priemonių tikslingumo vertinimo ir šios pozicijos laikėsi ir vėlesnėse bylose[904].

Apibendrinant 2008–2012 metų ESTT sprendimus bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pažymėtina, kad teismas pripažino didelį priemonių poveikį, tačiau nepripažino jų baudžiamojo pobūdžio. Šiuo laikotarpiu teismas taip pat pateikė detalesnį teisės į motyvuotą sprendimą, teisės būti informuotam ir teisės būti išklausytam aiškinimą, taip pat patvirtino, kad šias teises galima apriboti dėl konkuruojančių interesų ir kad priemonių subjektui neprivalo būti pateikta konfidenciali informacija. Apibendrinta šio laikotarpio ESTT praktikos analizė taip pat pateikiama lentelėje priede Nr. 9.

Pažymėtina, kad teisės į teisingą procesą garantijų užtikrinimo tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams kontekste taip pat svarbus 2013 metų ESTT sprendimas „Kadi“ byloje (toliau – „Kadi II“ byla)[905], kuris moksliniuose darbuose kol kas vertinamas žymiai mažiau negu sprendimas „Kadi I“ byloje. Šiuo sprendimu ESTT patvirtino 2008 metais išreikštą dualistinį požiūrį į ES teisės ir tarptautinės viešosios teisės sąveiką. ESTT

---

[901] Bendrojo Teismo 2012 m. kovo 21 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-439/10 ir T-440/10* <...>, par. 84.

[902] VRIEND, K. *Avoiding* <...>, p. 23.

[903] HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 202; MOECKLI, D.; SHAH, S.; ir SIVAKUMARAN, S. *International* <...>, p. 264.

[904] Teismas „Al-Aqsa“ byloje detalizavo, kad vykdydamas kontrolę ES Tarybos tikslingumo vertinimo jis neturi pakeisti savuoju. Žr. plačiau Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 9 d. sprendimą byloje *Nr. T-348/07 Stichting Al-Aqsa prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2010:373], par. 83. Teismas tokios pačios pozicijos laikosi iki šiol. Žr. plačiau Bendrojo Teismo 2017 m. sausio 25 d. sprendimą byloje *Nr. T-255/15 Joint-Stock Company Almaz-Antey Air and Space Defence Corp. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:25], par. 95.

[905] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>.

patvirtino pagrindinių teisių, kaip integralių konstitucinių ES principų, svarbą ir nurodė, kad teismas ir toliau peržiūrinės tokius aktus, kuriais siekiama įgyvendinti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas tikslinių ribojamųjų priemonių kontekste. Kartu teismas patvirtino iki tol jau pripažintas garantijas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams ir nurodė, kad privalo būti tikrinami ne vien procedūriniai priemonių skyrimo aspektai. Taip pat ESTT nurodė, kad jo kontrolė privalo apimti faktų patikrinimą ir nėra apribota abstrakčiu nurodytų motyvų vertinimu. ESTT vertinimu, teismas privalo įsitikinti, kad nurodyti motyvai ar bent vienas iš jų gali būti laikomi pakankamais pagrįsti priemones numatantį aktą. Vertindamas įslaptintos informacijos problemą ESTT pažymėjo, kad, nors teismui privalo būti pateikta visa informacija, subjektui pakanka pateikti motyvų santrauką ir apie jokius proceso trūkumus dėl to, kad subjektui nebūtų prieinama visa informacija, teismas neužsiminė[906].

Apibendrinant šį sprendimą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimties aspektu, pažymėtinas teismo paaiškinimas, kad priemonės yra *prevencinio* pobūdžio: *nepaisant jų prevencinio pobūdžio, <...> priemonės <...> teisėms ir laisvėms turi didelės neigiamos įtakos*[907]. Teismas taip pat patvirtino anksčiau pripažintas garantijas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams, galimus jų apribojimus dėl konkuruojančių interesų ir nurodė, kad privalo būti tikrinami ne vien procedūriniai priemonių skyrimo aspektai. ESTT nurodė, kad teismo kontrolė privalo apimti faktų patikrinimą ir nėra apribota abstrakčiu nurodytų motyvų vertinimu. ESTT vertinimu, teismas privalo įsitikinti, kad nurodyti motyvai ar bent vienas iš jų gali būti laikomi pakankamais pagrįsti priemones numatantį aktą. Vertindamas įslaptintos informacijos problemą ESTT pažymėjo, kad, nors teismui privalo būti pateikta visa informacija, subjektui pakanka pateikti motyvų santrauką ir apie jokius proceso trūkumus dėl to, kad subjektui nebūtų prieinama visa informacija, teismas neužsiminė[908]. Aktualios šio sprendimo detalės taip pat apibendrintos priede Nr. 10.

2013–2017 metais ESTT pozicija dėl *prevencinio* priemonių pobūdžio nesikeitė. Vertindamas užtikrintinų garantijų apimtį teismas kartojo ankstesnę savo praktiką, įskaitant poziciją, nurodytą 2013 metų sprendime „Kadi II“

[906] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*.
[907] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 132.
[908] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*.

byloje[909] dėl visos teisminės peržiūros, pareigos motyvuoti turinio ir, įslaptintos informacijos atveju, – sprendimo santraukos pakankamumo ir kt. Šiuo laikotarpiu ESTT plėtojo užtikrintinų garantijų turinį, detalizuodamas: (i) pareigos motyvuoti turinį ir (ii) pareigos informuoti turinį.

Plėtodamas pareigos motyvuoti turinį ESTT įvertino, kad: (i) pareiga motyvuoti yra tokios pačios apimties tiek priemones paskiriant pagal JT teisės aktus, tiek ES savarankiškai[910]; (ii) ES Taryba gali remtis ir trečiųjų šalių institucijų informacija, tačiau privalo patikrinti, ar jų sprendimai priimti paisant teisės į gynybą ir teisės į veiksmingą teisminę apsaugą[911]. Priimant sprendimą nepanaikinti priemonių reikia jį pagrįsti naujais duomenimis, jeigu ankstesnis sprendimas nebeleidžia daryti išvados apie priemonių adresatų keliamą pavojų[912]. Teismas taip pat pateikė požiūrį į informacijos, kuri nėra patvirtinta jokių institucijų, o ES Tarybos rasta spaudoje, tinkamumą. 2014 metais tokius informacijos šaltinius ESTT įvertino neigiamai[913], tačiau 2016 metais jau laikė, kad tam tikrais atvejais kitokios informacijos gauti gali būti neįmanoma ir, atsižvelgiant į tai, sprendimo pagrindimą spaudoje esančia informacija vertino palankiai[914]. Šiuo laikotarpiu ESTT taip pat pirmą kartą pareigos motyvuoti kontekste išsamiau įvertino informacijos šaltinius – informacijos iš trečiųjų šalių ir iš žiniasklaidos tinkamumą[915]. Vertindamas informacijos iš trečiųjų šalių tinkamumą teismas iš pradžių nurodė, kad

---

[909] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>.

[910] Bendrojo Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-428/13 Iranian Oil Company UK Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:649], par. 58. Kartojo 2017 m. kovo 28 d. sprendime byloje *Nr. T-681/14 Aisha Muammer Mohamed El-Qaddafi prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:227], par. 66.

[911] ESTT 2017 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Nr. C-599/14 Europos Sąjungos Taryba prieš Eelam* [ECLI:EU:C:2017:583], par. 22–24.

[912] ESTT 2017 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Nr. C-79/15 P Europos Sąjungos Taryba prieš Hamas* [ECLI:EU:C:2017:584], par. 30–33.

[913] Bendrojo Teismo 2014 m. spalio 16 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-208/11 ir T-508/11 Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:885], par. 196–198, 202, 207; Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-400/10 Hamas prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:1095], par. 127–131.

[914] Bendrojo Teismo 2016 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-153/15 Mohamad Hamcho, Hamcho International prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:630], par. 83-89.

[915] Bendrojo Teismo 2014 m. spalio 16 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-208/11 ir T-508/11* <...>; Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-400/10* <...>; Bendrojo Teismo 2016 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-153/15* <...>.

pareiga įrodyti, jog trečiosios šalies institucijose vykdomos neskaidrios, politinio pobūdžio procedūros, tenka pačiam pareiškėjui[916]. Vėlesnėse bylose teismas konstatavo, kad pareiga ištirti įrodymų patikimumą ir prireikus kreiptis į trečiosios šalies institucijas tenka ES Tarybai[917].

Plėtodamas pareigos informuoti turinį ESTT nurodė, kad ES Taryba, norėdama remtis konkrečiais duomenimis, privalo užtikrinti, kad tuos duomenis subjektui galės perduoti laiku[918]. Duomenys, kuriais remiamasi, ES Tarybai turi būti prieinami sprendimo priėmimo dieną[919]. Teismas taip pat patvirtino (galimai remdamasis EŽTT praktika), kad, nors ES Taryba neturi teisės pasirinkti, ar informuoti subjektą asmeniškai, ir turi dėti pastangas informuoti asmeniškai, šios pareigos neįgyvendinimas savaime nėra pažeidimas[920].

Apibendrinant 2013–2017 metų ESTT sprendimus bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pažymėtina, kad teismas nepakeitė pozicijos dėl priemonių pobūdžio ir iš esmės nepakeitė pozicijos dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimties. Svarbu pažymėti ESTT patvirtinimą, kad, atsižvelgiant į konkuruojančius interesus, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams pakanka pateikti motyvų santrauką[921]. Teismas plėtojo pareigos motyvuoti turinį ir pareigos informuoti turinį, tačiau ir toliau nevertino kitų teisės į teisingą

---

[916] Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-545/13* <...>, par. 74.

[917] Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15* <...>, par. 128, 129, 132.

[918] Bendrojo Teismo 2013 m. sausio 29 d. sprendimas byloje *Nr. T-496/10 Bank Mellat prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:39], par. 84.

[919] Bendrojo Teismo 2013 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Nr. T-200/11 Fahed Mohamed Sakher Al Matri prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:275], par. 72.

[920] Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11 Tarif Akhras prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:97], par. 82–89; Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-552/13 Oil Turbo Compressor Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:805], par. 43–44.

[920] Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11* <...>, par. 82-89; Bendrojo Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-428/13* <...>, par. 83; Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-552/13 Oil Turbo Compressor Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:805], par. 43–44; Bendrojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-159/13 ir T-372/14 HK Intertrade Co. Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:894], par. 91; ESTT 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-330/15 P Johannes Tomana and Others prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Komisiją* [ECLI:EU:C:2016:601], par. 63.

[921] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 118–134.

procesą garantijų aktualumo. 2017 metais teismas pažymėjo, kad *non bis in idem* principas[922] nėra aktualus, nes priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio[923]. Atsižvelgiant į tai, kad ESTT iki šiol nepripažįsta tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamojo pobūdžio, nestebina, kad teismas nevertina kitų baudžiamajame procese užtikrintinų garantijų aktualumo. Šio laikotarpio ESTT praktikos apibendrinimas taip pat pateikiamas priede Nr. 11.

Apibendrinant galima teigti, kad ESTT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir savarankiškai) adresatams užtikrintinų garantijų apimtį vertina autonomiškai, nelygina šių priemonių su kitais institutais ir nenurodo išsamaus jų skyrimo atveju aktualių garantijų sąrašo, vadovaudamasis konkrečiomis žmogaus teisių dokumentų nuostatomis. Atliktas tyrimas rodo, kad ESTT požiūris į tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinas garantijas nuo 2005 metų reikšmingai kito – iš pradžių teismas nepripažino jokių teisės į teisingą procesą garantijų aktualumo, o vėliau pripažino, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualios kai kurios teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) garantijos, taip pat pripažino lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi aktualumą bei ėmėsi šių priemonių skyrimo teisėtumo kontrolės. ESTT plėtojo teisės į motyvuotą sprendimą, teisės būti informuotam ir išklausytam turinį. Kartu teismas nurodė, kad kai kurios garantijos gali būti apribotos, pavyzdžiui, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams priemonių skyrimą pagrindžiantys įrodymai gali būti neatskleisti. Teismas taip pat pripažino, kad teisės būti informuotam pažeidimas nėra pakankamas pagrindas panaikinti tikslines finansines ribojamąsias priemones. Taigi ESTT pripažino, kad tam tikrais atvejais galima nesilaikyti lygiateisiškumo ir rungimosi principų.

3.5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros Europos Sąjungos Teisingumo Teisme vertinimas lygiateisiškumo ir rungimosi principų kontekste

Atsižvelgiant į tai, kad ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra baudžiamojo pobūdžio, jų adresatams privalo būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos, taip pat privalo būti užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą bei lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Kadangi tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūrą ES

[922] EŽTK 7 protokolo 4 straipsnis.
[923] Bendrojo Teismo 2017 m. vasario 17 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-14/14 ir T-87/14* <...>, par. 197–199.

vykdo ESTT, kurio atitiktis nepriklausomo ir nešališko teismo kriterijams nėra kvestionuojama[924], toliau šiame poskyryje vertinama, ar peržiūros procedūros ESTT metu užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

Bendrai ES padėtis tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių požiūriu vertintina žymiai geriau nei JT. Tikslinių ribojamųjų priemonių adresatai (ne vien finansinių) turi teisę kreiptis į nepriklausomą ir nešališką, privalomus sprendimus galintį priimti teismą. Tačiau tyrimas atskleidžia, kad ES, kaip ir JT, nėra pakankamai užtikrinamas šalių lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nepateikiami tinkamai motyvuoti sprendimai, neužtikrinama prieiga prie informacijos ir įrodymų, taip pat neužtikrinama teisė būti išklausytiems. Reikia pastebėti, kad šiame darbe atliekant situacijos vertinimą neturi reikšmės tai, kad kartais tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo priežastys gali būti akivaizdžios ar kad informacija bei įrodymai kartais gali būti pateikiami. Svarbu pažymėti, kad ne visais atvejais užtikrinamos aktualios garantijos.

ESTT sprendimų analizė atskleidžia, kad kartais subjektui aktuali informacija nepateikiama[925]. Subjektui aktuali informacija gali būti neprieinama tiek tikslines finansines ribojamąsias priemones skiriant pagal JT

[924] Aktualias nuostatas žr. prie ES sutarties ir SESV pridėto Protokolo Nr. 3 dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto, iš dalies pakeisto 2012 m. rugpjūčio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) Nr. 741/2012 (ES oficialusis leidinys Nr. L 228, 2012, p. 1), Akto dėl Kroatijos Respublikos stojimo sąlygų ir Europos Sąjungos sutarties, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo bei Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties pritaikomųjų pataisų (ES oficialusis leidinys Nr. L 112, 2012, p. 21) 9 straipsniu, 2015 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) 2015/2422 (ES oficialusis leidinys Nr. L 341, 2015, p. 14), 2016 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) 2016/1192 dėl jurisdikcijos perdavimo Bendrajam Teismui kaip pirmajai instancijai spręsti Europos Sąjungos ir jos tarnautojų ginčus (ES oficialusis leidinys Nr. 200, 2016, p. 137) ir 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) 2019/629 (ES oficialusis leidinys Nr. L 111, 2019, p. 1), suvestinę redakciją; 2015 m. balandžio 23 d. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo procedūros reglamentas <...>; 2012 m. rugsėjo 25 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas <...>.

[925] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2016 m. gegužės 24 d. sprendimą byloje *Nr. T-423/13 ir T-64/14 Good Luck Shipping LLC prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:308], par. 57; ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimą byloje *Nr. T-47/03* <...>, par. 208.

Saugumo Tarybos rezoliucijas[926], tiek ES savarankiškai[927]. Taip pat atskirai pažymėtini atvejai, kai informacija nepateikiama nei subjektui, nei teismui[928]. Tačiau ESTT nurodo, kad priemonės turėtų būti panaikinamos tik tuo atveju, jeigu informacija nepateikiama nei subjektui, nei teismui[929].

Primintina, kad ir JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių, ir ES savarankiškai skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju aktualu, kad pasiūlymus dėl priemonių skyrimo, atsižvelgiant į nacionalinių institucijų surenkamą informaciją, organizacijoms pateikia valstybės narės (kai ES priemones skiria savarankiškai, duomenis skatinama pateikti ir Europos išorės veiksmų tarnyba), kurių kartu prašoma nurodyti ir tokių pasiūlymų motyvus (priežastis). Kai ES tikslines ribojamąsias priemones (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skiria savarankiškai, informacija ES institucijose prireikus svarstoma jau suteikus jai slaptumo žymą[930]. Dėl galutinių priemonių skyrimo priežasčių, atsižvelgiant į valstybių narių pateiktą informaciją, jau sprendžia atitinkamos JT ir ES institucijos (JT – komitetai). Nusprendusios paskirti priemones šios institucijos taip pat nusprendžia, kuri dalis informacijos gali būti viešinama, o kuri gali būti perduodama priemonių adresatui, ir pagal šiuos sprendimus imasi priemonių informuoti subjektą ir trečiąsias šalis.

Reikia pastebėti, kad JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių atveju ES institucijos ir pačios ne visada gauna išsamias priemonių skyrimo priežastis iš JT. Pavyzdžiui, ES iš JT gali gauti tik motyvų santrauką, todėl negali pateikti išsamių priežasčių ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui. Atitinkamai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimą galimai pagrindžiančios priežastys nėra atskleidžiamos ir ESTT, kuris tokiu atveju gali spręsti tik dėl

---

[926] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. sprendimą byloje *Nr. T-248/13* <...>.

[927] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimą byloje *Nr. T-284/08* <...>.

[928] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimą byloje *Nr. T-284/08* <...>.

[929] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2012 m. balandžio 25 d. sprendimą byloje *Nr. T-509/10* <...>.

[930] Detaliau procedūra aprašyta ribojamųjų priemonių įgyvendinimo ir vertinimo gairėse. ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 1 priedas.

procedūrinių pažeidimų[931]. Šiame kontekste primintina, kad kai ES skiria tikslines finansines ribojamąsias priemones pagal JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, ES šių priemonių nekvestionuoja. JT nusprendus įtraukti konkretų subjektą į priemonių adresatų sąrašus ar jį išbraukti iš sąrašų, jis įtraukiamas arba išbraukiamas ir ES lygmeniu[932]. Sprendimą, kiek ir kokią informaciją pateikti, priima valstybės narės, pasiūliusios įtraukti asmenį į priemonių sąrašą, ir atsakingas komitetas. Dėl šios priežasties prieinami tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo motyvai ne visada išsamūs, kartais atsakingas komitetas parengia priemonių adresatų sąrašą, jį pagrįsdamas tik savo parengta motyvų santrauka, kurią sudaro duomenys, kuriuos leido atskleisti priemones skirti konkrečiam subjektui pasiūliusi valstybė narė. Taigi jau pačiose JT nėra *mechanizmo*, užtikrinančio, kad suinteresuotas subjektas turės pakankamai informacijos, kuri leistų jam tinkamai gintis. Ši teisė neužtikrinama nei peržiūros JT Saugumo Tarybos įsteigtame Koordinavimo centre, nei Ombudsmeno biure metu. Teisės aktuose nenustatyta, kad atsakingi JT komitetai privalo pateikti daugiau informacijos ES institucijoms, taigi ir dėl pradinio sprendimo įtraukti subjektą į priemonių adresatų sąrašus, ir dėl vėlesnių sprendimų, pavyzdžiui, palikti subjektą minėtuose sąrašuose, gali būti pateikiama tik atsakingų JT komitetų parengta motyvų santrauka[933]. Taigi ES institucijos yra itin sudėtingoje padėtyje, nes, JT lygmeniu neužtikrinus reikiamų garantijų, ir ES institucijos negali užtikrinti jų ES lygmeniu. Eckes, vertindama ES skiriamų kovos su terorizmu priemonių peržiūros problemas (JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 numatytą režimą)[934], pažymėjo, kad tokiomis aplinkybėmis ES institucijos tiesiog *negali veikti teisingai*, t. y. neturėdamos informacijos institucijos negali jos pateikti teismams[935]. Eckes pastebėjo, kad informacija, kurią gali pateikti ES institucijos, yra tik JT atsakingo komiteto pateikiamos informacijos kopija, kuri, kaip aptarta anksčiau, nėra pakankama užtikrinti teisingą procesą, nes ją gali sudaryti tik bendro pobūdžio teiginiai, kurie nėra paremti jokiais faktiniais duomenimis[936].

Informacija subjektui gali būti neprieinama ir tais atvejais, kai tikslines finansines ribojamąsias priemones ES skiria savarankiškai. Nors, kaip aptarta ankstesniame poskyryje, ES Tarybos gairėse nustatyta, kad priemonių

[931] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. sprendimą byloje *Nr. T-248/13* <...>, par. 71–73, 78, 86.
[932] ECKES, C. *The Law* <...>, p. 211–212.
[933] Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09* <...>.
[934] ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>.
[935] ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>, p. 124.
[936] ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>, p. 125.

skyrimo priežastys turėtų išdėstytos atskiroje teisės akto, kuriame pateiktas asmenų, grupių ir subjektų, kuriems taikomos priemonės, sąrašas, priedo skiltyje (o tais atvejais, kai priežastys dėl privatumo ir saugumo nėra tinkamos skelbti ES oficialiajame leidinyje, priežastys turėtų būti praneštos atitinkamam asmeniui, grupei ar subjektui individualiai[937]), ESTT sprendimai atskleidžia, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimą galimai pagrindžiančios priežastys (nepriklausomai nuo to, ar priemonės skiriamos JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ar ES savarankiškai) subjektui gali būti neatskleidžiamos nei ES oficialiajame leidinyje, nei individualiai dėl, kaip teigiama, konkuruojančių tarptautinės bendrijos, nacionalinio saugumo interesų[938]. Tokia ESTT pozicija suderinama su aptarta EŽTT praktika ir ESTT procedūros reglamentų nuostatomis.

Primintina, kad šiuo metu ESTT procedūros reglamente – Bendrojo Teismo procedūros reglamente[939] ir Teisingumo Teismo procedūros reglamente[940] – eksplicitiškai nustatyta galimybė neatskleisti bylos šaliai įslaptintos informacijos. Tačiau vertinant, ar proceso trūkumai tinkamai kompensuojami, svarbu pastebėti, kad reglamentuose nepateikiamos išsamios taisyklės, kuriomis vadovaujantis šis trūkumas galėtų būti kompensuojamas. Minėtuose reglamentuose tik nurodytas reikalavimas motyvuota nutartimi nustatyti tvarką, kuria vadovaujantis galėtų būti suderinti konkuruojantys interesai. Bendrojo Teismo procedūros reglamento nuostatų analizė rodo, kad interesai galėtų būti suderinti, jeigu subjektui būtų pateikiama tik nekonfidenciali informacija arba informacijos santrauka. Beveik analogišką vertinimą keliose tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose yra pateikęs ir ESTT[941].

Tačiau abejotina, ar subjektui pateikiant tik dalį informacijos procedūriniai trūkumai tinkamai kompensuojami, t. y. ar yra užtikrinamas šalių lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Be to, atskira problema yra tie atvejai, kai ES institucijos skiria priemones pagal JT Saugumo Tarybos

---

[937] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, I priedas, 10 straipsnis.

[938] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2016 m. gegužės 24 d. sprendimą byloje *Nr. T-423/13 ir T-64/14* <…>, par. 57; ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimą byloje *Nr. T-47/03* <...>, par. 195.

[939] 2015 m. balandžio 23 d. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo procedūros reglamentas <...>.

[940] 2012 m. rugsėjo 25 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas <...>.

[941] Bendrojo Teismo 2008 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-256/07* <...>, par. 97; ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 135.

rezoliucijas, neturėdamos informacijos, galinčios pagrįsti skiriamos priemonės teisėtumą[942]. Naujoje Bendrojo Teismo procedūros reglamento redakcijoje vietoje detalaus reglamentavimo, kaip turėtų būti kompensuojami lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi užtikrinimo trūkumai, *įteisinta* galimybė nesuteikti subjektams reikalingos informacijos.

Teisė į teisingą procesą juo labiau negali būti užtikrinta tada, kai informacija nėra perduodama ne tik subjektui, bet ir ESTT[943]. Pažymėtina, kad informacija gali būti neperduodama ESTT taip nusprendus ES Tarybai arba dėl ES valstybių narių valios[944]. Pavyzdžiui, ESTT sprendimų dėl kovai su terorizmu skirtų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių analizė atskleidžia, kad ES Taryba ne kartą nenorėjo ar negalėjo atskleisti aktualios informacijos ESTT. Taigi svarbu atkreipti dėmesį, kad teismai gali neturėti reikalingos informacijos sprendimams priimti ne tik JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu skiriamų priemonių atveju, bet ir ES savarankiškų priemonių skyrimo atveju, tačiau dėl skirtingų priežasčių[945]. Vis dėlto teisės moksle nesiginčijama dėl to, kad teismai privalo turėti visą informaciją, kurią turi sprendimą subjektų atžvilgiu priimanti institucija.

Vertinant ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrinamą peržiūros procedūrą primintina, kad lygiateisiškumo principas reikalauja bylos šalių teisių balanso, joms užtikrinant lygiavertę galimybę pateikti argumentus tokiu būdu, kuris nepastatytų nei vienos šalies į nepalankesnę padėtį. Siekiat sąžiningo proceso svarbu užtikrinti rungimosi principo laikymąsi ir subjekto galimybę efektyviai dalyvauti procese. Nors laikoma, kad subjekto prieiga prie byloje esančios informacijos gali būti apribota, toks apribojimas privalo būti tinkamai kompensuotas. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams turėtų būti suteikta lygiavertė galimybė pateikti argumentus dėl jiems paskirtų priemonių. Aptartos aplinkybės leidžia vertinti, kad šių principų ES laikomasi nepakankamai.

Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nėra pakankamai užtikrinamos su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios teisė būti išklausytiems, teisė būti informuotiems, teisė į motyvuotą sprendimą ir EŽTK 6 straipsnio 3 dalyje

---

[942] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>.

[943] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>; Bendrojo Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimą byloje *Nr. T-284/08* <...>.

[944] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <…>, p. 392.

[945] ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions* <...>, p. 127; ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <…>, p. 321, 378, 384–385, 391.

nustatyta specialioji garantija turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai. Pastarosios garantijos, moksliniuose darbuose vadinamos subsidiaria[946], turinys tyrimo kontekste svarbus tuo, kad ji apima ne tik laiką, bet ir priemones gynybai, kurios privalo būti pakankamos[947]. Teisės mokslo darbuose interpretuojant EŽTT praktiką teigiama, kad *galimybės* pasirengti gynybai apima galimybę susipažinti su tyrimo informacija. Taigi ši garantija yra esminis teisės į gynybą elementas ir teisės būti išklausytam komponentas. Šio tyrimo kontekste reikia pažymėti, kad vertinant, ar nebuvo pažeista ši garantija, itin svarbu, ar asmuo tuo metu gavo gynybai reikalingą informaciją, kuri jam galėtų padėti daryti reikšmingą įtaką bylos nagrinėjimui. Svarbu pabrėžti, kad garantija apima ne tik subjekto teisę pasitelkti teisininką, bet ir turėti visą jo atžvilgiu galimą panaudoti informaciją, įskaitant visus dokumentus ir įrodymus, bet kokius ir bet kokių institucijų surinktus duomenis[948], taip pat prireikus apklausti liudytojus, pasikviesti ekspertus, susisiekti su kaltinimą pateikusiomis institucijomis[949].

Taigi, nors tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams ES lygmeniu suteikiama galimybė skųsti jų atžvilgiu priimtus sprendimus teismine tvarka (skųsti sprendimus nepriklausomam, nešališkam teismui), aiškiai deklaruojant siekį užtikrinti tinkamą procesą ir veiksmingą teisinę gynybą[950], darytina išvada, kad subjektai negali efektyviai pasinaudoti teise į teisingą procesą (teise į veiksmingą teisminę gynybą), jeigu jiems neužtikrinama prieiga prie informacijos ir šis trūkumas tinkamai nekompensuojamas. ES dėl konkuruojančių interesų ir siekiant priemonių efektyvumo kai kurios garantijos gali būti apribotos. EŽTT, ESTT sprendimuose ir teisės mokslo darbuose vertinama, kad tam tikrais atvejais dėl konkuruojančių interesų galima apriboti tiesioginę subjekto prieigą prie informacijos. Tačiau primintina, kad ši teisė turi būti apribota proporcingai ir ją apribojus šis procesinis trūkumas turėtų būti kompensuotas kitais būdais[951]. Nagrinėjamu atveju toks kompensavimo *mechanizmas* nėra užtikrintas. Svarbu pastebėti, kad nėra jokių kliūčių siekti mažiau subjektų teises suvaržančio sprendimo ir, pasitelkus papildomus įrankius, proceso garantijas užtikrinti geriau, nes priemonių specifika niekaip neapriboja galimybės užtikrinti kompensacinius *mechanizmus*, kurie užtikrintų lygiaverčio rungimosi galimybę.

---

946 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 209.
947 SMITH, R. K. M. *International* <...>, p. 280.
948 HARRIS, D., et. al. *Law* (2009) <...>, p. 311.
949 TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 227.
950 ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 9, 15 straipsniai.
951 ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 198.

Vertinant ESTT poziciją dėl užtikrintinų garantijų apimties, primintina, kad, visų pirma, ydinga tai, kad ESTT iki šiol nepripažįsta baudžiamojo tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdžio[952]. ESTT sprendimų analizė rodo, kad teismas *de facto* pripažįsta, kad kai kurios civiliniame ir baudžiamajame procesuose aktualios garantijos turi būti užtikrinamos, tačiau pačias tikslines finansines ribojamąsias priemones ESTT iki šiol laiko *prevencinio* pobūdžio. Toks priemonių pobūdžio vertinimas gali būti viena iš priežasčių, dėl kurių ESTT iki šiol yra gana nuosaikus, vertindamas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimtį, ir dėl to nenurodo, kad reikia užtikrinti visus EŽTK ar Pagrindinių teisių chartijoje nustatytus teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) standartus. ESTT turėtų pripažinti didelį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikį, baudžiamąjį šių priemonių pobūdį, susieti jį su aktualiais teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) standartais ir detaliai išplėtoti atitinkamai užtikrintinų garantijų bei leistinų jų apribojimų turinį. Antra, teismas turėtų iš dalies pakeisti iki šiol taikytą praktiką dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų. Skatintina, kad teismas pripažintų, kad subjektui nesuteikiant prieigos prie informacijos ir įrodymų bei šio procesinio trūkumo nekompensuojant kitais būdais (nepriklausomai nuo to, ar tokia situacija susiklostytų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu paskirtų, ar ES savarankiškai paskirtų priemonių atveju), tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams nėra tinkamai užtikrinamos esminės teisės į teisingą procesą garantijos, nėra užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Kaip nurodyta ankstesniame poskyryje, anksčiau ESTT vertino, kad neatskleidžiant konfidencialios informacijos dėl šio proceso trūkumo teismas turi ieškoti sprendimų teisių balansui užtikrinti, tačiau pastaruoju metu buvo apsiribota vertinimu, kad motyvų santraukos pateikimas subjektui yra pakankama procesinė garantija[953]. Vis dėlto ESTT turėtų įvertinti, kad saugumo interesai negali pateisinti prieigos prie informacijos bei įrodymų apribojimų, kai tokie apribojimai nėra griežtai būtini ir kai nėra tinkamai užtikrinami besiginančių subjektų interesai[954]. ESTT kol kas nepakankamai griežtai vertina, kad turėtų būti užtikrinami konkuruojančių interesų balansą užtikrinantys sprendimai. Taigi ESTT sprendimų analizė leidžia teigti, kad iki šiol nepakankamai plėtojamas šalių lygiateisiškumo ir rungimosi principų

[952] Dėl kokių priežasčių tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turėtų būti laikomos baudžiamosiomis priemonėmis, paaiškinta pirmajame skyriuje.
[953] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 135.
[954] RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European* <...>, p. 292.

turinys ir keliami per maži reikalavimai dėl su šiais principais siejamų garantijų užtikrinimo. Taip pat pažymėtina, kad, kadangi siekiant užtikrinti teisingą procesą detali informacija privalo būti pateikta teismui, institucijos neturėtų skirti tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių, kai jos pačios neturi prieigos prie išsamios informacijos apie motyvus arba teismui jų neketina pateikti. Teisės mokslo darbuose laikomasi nuomonės, kad EŽTT praktika turėtų būti interpretuojama kaip nurodanti, kad esant didesnės vykdomosios valdžios galioms reikalingi proporcingai aukštesni teisminės peržiūros standartai. Taigi, kai valdžia turi didelę diskreciją ir priima sprendimus vadovaudamasi konfidencialia informacija, yra *ypač būtina* griežta teisminė peržiūra[955].

Naujausiuose teisės mokslo darbuose nurodoma, kad ES institucijoms bylinėjantis dėl tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) ESTT pastaruoju metu sekasi santykinai geriau[956], tačiau remiantis joms palankiais sprendimais negali būti teigiama, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų teisės užtikrinamos tinkamai arba žymiai geriau. Veikiau turėtų būti laikoma, kad ESTT nustatė žemus įrodymo reikalavimus[957]. Pavyzdžiui, Eckes teigimu, ESTT kartais gana abstrakčius priemonių skyrimo motyvus laiko pakankamais[958]. Atlikta ESTT sprendimų analizė rodo prastą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių motyvavimo praktiką. Net ir atskleidus informaciją tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatui kai kuriais atvejais jam pateikiamos priemonių skyrimo priežastys yra itin nekonkrečios. Kartais ESTT tokius motyvus įvertina neigiamai. Pavyzdžiui, motyvai skirti priemones „Safa Nicu Sepahan Co.“, be kita ko, buvo tokie, kad priemonės adresatas yra *komunikacijų bendrovė, tiekusi įrangą „Fordow (Komas)“ įrenginiui, kuris statomas nepranešus TATENA*. Bendrasis Teismas įvertino, kad ES Tarybos *teiginys, kuriuo kaltinama ieškovė, nepagrįstas nė menkiausia informacija ar atitinkamu įrodymu*[959]. Motyvai skirti priemones „CF Sharp Shipping Agencies Pte Ltd“, be kita ko, buvo tai, kad bendrovė *nuosavybės teise priklauso* grupuotei arba yra *jos kontroliuojama*. Bendrasis Teismas įvertino, kad tokie motyvai yra teisės aktų nuostatų *pakartojimas nepateikiant*

---

955 ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 200–201.
956 Detalesnę apžvalgą žr. ECKES, C. *The Law* <…>, p. 220–229.
957 ECKES, C. *The Law* <…>, p. 220–229.
958 ECKES, C. *The Law* <…>; ESTT 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/11 Mohsen Afrasiabi, Behzad Sahabi, Heinz Ulrich Kessel* [ECLI:EU:C:2011:874].
959 Bendrojo Teismo 2014 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-384/11 Safa Nicu Sepahan Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:986], par. 90.

jokios tikslesnės informacijos, susijusios su konkrečiu ieškovės atveju, visų pirma dėl kontrolės arba priklausymo pobūdžio[960]. „Iranian Offshore Engineering & Construction Co.“ byloje Bendrojo Teismo pastebėta, kad *iš kintančių Tarybos argumentų matyti, kad šių ginčijamų aktų priėmimo momentu ji neturėjo jokių tikslių duomenų apie ieškovės akcininkų sudėtį ir kad iš esmės ji Bendrojo Teismo prašo pakeisti pradinius ginčijamų aktų motyvus į jos triplike pateiktus motyvus*[961]. Priemonių skyrimo motyvai „Sina Bank“, be kita ko, buvo tai, kad jis yra *labai glaudžiai susijęs su „Daftar“ interesais.* Teismas įvertino, kad tokie motyvai nėra pakankamai specifiniai ir konkretūs[962]. Nors ir labai trumpi motyvai galėtų būti tinkami, matyti, kad jie kartais yra pateikiami itin abstrakčiai arba pateikiamas tik priemonių skyrimo teisinis pagrindas. Kitaip tariant, kartais tik atkartojamos teisės aktų nuostatos, tačiau nepateikiamos priemonių skyrimo priežastys. ESTT praktika rodo, kad teismas pripažįsta, kad subjektui privalo būti nurodomas ir tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo pagrindas, ir konkrečios priežastys. Nepateikus pakankamų motyvų, ESTT priemones turėtų panaikinti. ES Tarybos patvirtintose Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairėse nustatyta, kad tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimo atveju turi būti nurodytas ne tik teisinis priemonių priėmimo pagrindas, bet ir konkrečios priežastys, tikslūs ir naujausiais duomenimis grindžiami motyvų pareiškimai[963]. Tinkamais motyvais nelaikytini tokie abstraktūs teiginiai kaip, pavyzdžiui, (i) asmuo yra *labai glaudžiai susijęs* su tikslinių ribojamųjų priemonių adresatu (nepagrindžiant jokios konkrečios sąsajos), (ii) asmuo yra *kontroliuojamas* subjekto, kuriam nustatytos tikslinės ribojamosios priemonės, (iii) asmuo yra *įsitraukęs* į veiką, už kurią turėtų būti nustatomos tikslinės ribojamosios priemonės, (iv) subjektui turėtų būti nustatomos tikslinės ribojamosios priemonės dėl jo *šeiminių ryšių*, tačiau niekaip nenurodant jų reikšmės.

---

[960] Teismas įvertino, kad ES Taryba *nepagrįstai teigia, kad ginčijamo akto motyvai leidžia ieškovei suprasti, jog ribojamosios priemonės jai buvo numatytos arba dėl to, kad IRISL naudojosi ja atlikdama mokėjimus <...>, kaip tai Taryba nurodė <...> laiške, arba dėl to, kad ji gaudavo pinigų iš <...>, arba pati pervesdavo joms pinigus, kaip tvirtino Taryba <...> pastabose*. Bendrojo Teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-53/12 CF Sharp Shipping Agencies Pte Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:578], par. 38.

[961] Bendrojo Teismo 2015 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-95/14 Iranian Offshore Engineering & Construction Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU: T:2015:433], par. 49–50.

[962] Bendrojo Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-15/11* <...>, par. 72.

[963] ES Taryba. *Ribojamųjų priemonių* <...>, 8, 17 straipsniai.

Kaip atskira problema pažymėtina tai, kad ESTT nepakankamai griežtai vertina ES Tarybos pareigą informuoti subjektus apie paskirtas priemones, o ES Taryba ne visada informuoja apie paskirtas priemones ir jų motyvus asmeniškai[964]. Nors 2007 m. liepos 17 d. sprendime Bendrasis Teismas patvirtino teisės būti informuotam aktualumą[965] ir vėliau plėtojo jos turinį, abejotina, ar jis buvo išplėtotas tinkamai. 2011 m. lapkričio 16 d. ESTT nurodė, kad ES Taryba privalo informuoti subjektą asmeniškai, t. y., kad pranešimas Oficialiajame leidinyje yra nepakankamas ir pareigą ES Taryba turi įvykdyti pranešdama asmeniškai[966]. Tačiau nuo 2008 iki 2012 metų teismas pasirinko procedūrinių reikalavimų nesureikšminantį požiūrį ir konstatavo, kad subjekto teisė būti informuotam nėra pažeista, jeigu jis, nors ir nebūdamas informuotas, apie aktą kokiu nors būdu sužinojo pats. Teismas detalizavo (suderinamai su EŽTT praktika[967]), kad tokie atvejai, kai ES Taryba nesilaiko pareigos informuoti, negali būti laikomi subjekto teisių pažeidimu, taigi ir pakankamu pagrindu panaikinti jo atžvilgiu priimtą aktą[968]. ESTT vertinimu, būtų nepagrįsta panaikinti aktą subjekto atžvilgiu vien remiantis aplinkybe, kad subjektui nebuvo asmeniškai pranešta. 2013–2017 metais ESTT patvirtino, kad, nors ES Taryba neturi teisės pasirinkti, ar informuoti subjektą asmeniškai (turi dėti tam pastangų), tai, kad subjektai nebuvo informuoti asmeniškai, savaime nėra pažeidimas[969]. Tačiau turint omenyje, kokios didelės galios yra suteiktos institucijoms skiriant tikslines finansines ribojamąsias priemones bei šių priemonių poveikį ir pobūdį, subjekto teisė būti informuotam turėtų būti aiškinama vadovaujantis ne

[964] Žr., pavyzdžiui, 2014 m. kovo 12 d. Bendrojo Teismo sprendimą byloje *Nr. T-202/12* <…>, par. 81; Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimą byloje *Nr. T-579/11* <...>, par. 89.

[965] Bendrasis Teismas patvirtino, kad asmuo privalo būti informuotas kuo anksčiau po pradinio sprendimo skirti priemones arba kartu su juo. Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>.

[966] ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09* <...>, par. 52.

[967] VRIEND, K. *Avoiding* <...>, p. 23.

[968] Bendrojo Teismo 2012 m. kovo 21 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-439/10 ir T-440/10* <...>, par. 84.

[969] Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11* <...>, par. 82–89; Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-552/13* <...>, par. 43–44.

[969] Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11* <...>, par. 82–89; Bendrojo Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-428/13* <...>, par. 83; Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-552/13* <...>, par. 43–44; Bendrojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-159/13 ir T-372/14* <...>, par. 91; ESTT 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-330/15 P* <...>, par. 63.

funkciniu, o absoliučios garantijos svarbos požiūriu. Institucijos turėtų imtis aktyvių veiksmų informuoti subjektą ir atlikti tai raštu, t. y. turėtų būti keliami aukšti subjektų informavimo reikalavimai.

Apibendrinant galima teigti, kad, nors tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams ES lygmeniu užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, nėra užtikrinama, kad būtų tinkamai laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų, taigi atliktas tyrimas patvirtina ketvirtąjį ginamąjį teiginį – ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) peržiūros ESTT metu šių priemonių adresatams nėra tinkamai užtikrinama teisė į teisingą procesą (teisė į veiksmingą teisminę gynybą), t. y. netinkamai užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Subjektams ne visada užtikrinama prieiga prie jų atžvilgiu pateiktų įrodymų bei informacijos ir šis procesinis trūkumas nėra tinkamai kompensuojamas. Prieiga prie byloje esančios informacijos gali būti apribota dėl konkuruojančių interesų, tačiau teisės į teisingą procesą garantijos turi būti apribotos proporcingai ir jas apribojus procesiniai trūkumai turėtų būti kompensuojami kitais būdais. Tai, kad ESTT nelaiko tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamojo pobūdžio, gali būti viena iš priežasčių, dėl kurių ESTT iki šiol yra gana nuosaikus vertindamas tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimtį. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų prieigos prie įrodymų ir informacijos problema kyla ne tik ES skiriant tikslines finansines ribojamąsias priemones savarankiškai, bet ir ES skiriant priemones pagal JT Saugumo Tarybos rezoliucijas. Pastaruoju atveju ir pačios ES institucijos ne visada gauna išsamius duomenis iš JT. Atsižvelgiant į šias priežastis ir siekiant visiškai išspręsti lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymosi užtikrinimo problemas, būtini ir ES, ir JT sistemų pokyčiai.

3.6. Pasiūlymai dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros Europos Sąjungos Teisingumo Teisme trūkumų šalinimo

Atsižvelgiant į tai, kad ESTT peržiūri, be kita ko, JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu ES skiriamas priemones, kurių adresatams JT neužtikrinama prieiga prie informacijos ir įrodymų, galima teigti, kad būtini JT sistemos pokyčiai. Svarbu pažymėti, kad, kai ES skiria tikslines finansines ribojamąsias priemones JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ES institucijos negali užtikrinti jų adresatui prieigos prie informacijos ir įrodymų, jeigu negauna atitinkamos informacijos iš JT. Pats ESTT atkreipia dėmesį, kad JT atsakingi komitetai nėra įpareigoti savo iniciatyva pateikti visus

duomenis[970]. Atitinkamai ir ESTT gali neturėti prieigos prie aktualių duomenų. Taigi visų pirma yra būtini sprendimai, susiję su lygiateisiškumo ir rungimosi principo laikymosi užtikrinimu JT lygmeniu[971]. Pažymėtina, kad, jeigu JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams būtų užtikrinta teisė į nepriklausomą ir nešališką peržiūros instituciją JT lygmeniu ir būtų tinkamai užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatas dėl JT skiriamų priemonių galėtų kreiptis į atitinkamą tarptautinę instituciją. Priklausomai nuo ESTT ir atitinkamos institucijos santykio, gali būti, kad ESTT nebeįžvelgtų poreikio JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių teisėtumą tikrinti ES lygmeniu ir atitinkamai nebeliktų aptartos JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu ES skiriamų priemonių peržiūros ESTT problemos.

Be to, reikia ir ES sistemos pokyčių, kai ES tikslines finansines ribojamąsias priemones skiria savarankiškai. Svarbu, kad būtų išspręsta tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų prieigos prie informacijos ir įrodymų problema ir būtų užtikrintas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Prieiga prie visos informacijos ir įrodymų gali būti apribota dėl konkuruojančių interesų, tačiau tik tiek, kiek tai būtina ir tik suteikiant pakankamas tokį procesinį trūkumą kompensuojančias garantijas. Vienas galimų sprendimų galėtų būti specialiojo advokato, t. y. asmens, įgalioto dirbti su įslaptinta informacija, institutas. Specialiajam advokatui galėtų būti suteikiama tokia pati informacija, kokia disponuoja tikslines finansines ribojamąsias priemones peržiūrinti institucija[972].

Moksliniuose darbuose iki šiol buvo pateikta įvairių pasiūlymų, kaip spręsti tikslinių ribojamųjų priemonių (ne vien tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių) instituto problemas. Tačiau nebuvo pateikta beveik jokių pasiūlymų, kaip spręsti aptartą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatų prieigos prie informacijos ir įrodymų problemą. Eckes, vertindama kovos su terorizmu tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) peržiūros galimybes ES, yra pažymėjusi, kad būtų geriausia, jeigu JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis nustatytas

[970] Žr., pavyzdžiui, ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimą sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 107; Bendrojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *Nr. T-248/13* <...>, par. 73; Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15* <...>, par. 86.

[971] Detaliau aptarta antrajame skyriuje.

[972] Primintina, kad šiame darbe nėra siekiama pasiūlyti konkrečių institucinių ar procedūrinių sprendimų modelių (šiuo atveju – konkrečios priemonės, kuri leistų užtikrinti lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymąsi). Tokio sprendimo priežastys nurodytos antrajame skyriuje.

režimas būtų panaikintas ir tikslinių ribojamųjų priemonių skyrimas būtų perkeltas į nacionalinį lygmenį[973]. Ji taip pat nurodė, kad siekiant spręsti prieigos prie įrodymų problemą svarstytina steigti specialiojo advokato institutą[974] ir organizuoti teismo posėdžius už uždarų durų[975].

Be to, svarbu, kad ESTT pripažintų JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamąjį pobūdį[976]. Priemonių baudžiamojo pobūdžio pripažinimas turėtų tapti akstinu eksplicitiškai pripažinti baudžiamajame procese taikomų garantijų aktualumą ir atitinkamai kelti aukštesnius su lygiateisiškumo ir rungimosi principais siejamų garantijų užtikrinimo reikalavimus.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad tyrimo rezultatai patvirtina ketvirtąjį ginamąjį teiginį – ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) peržiūros ESTT metu šių priemonių adresatams nėra tinkamai užtikrinama teisė į teisingą procesą (teisė į veiksmingą teisminę gynybą), t. y. nėra užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Nors tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą (ESTT), jiems ne visada užtikrinama prieiga prie jų atžvilgiu pateiktų įrodymų bei informacijos ir šis procesinis trūkumas nėra tinkamai kompensuojamas. Tyrimas rodo, kad subjektams neužtikrinamos su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios teisė būti išklausytam, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisė turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai.

ESTT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių (ir skiriamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) adresatams užtikrintinų garantijų apimtį vertina savarankiškai, neieško paralelių ir analogijų su kitais institutais ir nenurodo išsamaus jų skyrimo atveju aktualių garantijų sąrašo, vadovaudamasis žmogaus teisių dokumentais. ESTT ilgainiui pripažino, kad šių priemonių adresatams turi būti užtikrinamos kai kurios teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) garantijos, pripažino lygiateisiškumo ir rungimosi principų aktualumą bei plėtojo aktualių garantijų turinį. Tačiau ESTT požiūris į tikslines finansines ribojamąsias priemones ir jų peržiūrai keltinus reikalavimus laikytinas iš dalies ydingu. ESTT iki šiol nepriskiria JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių

[973] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Sanctions* <...>, p. 131.
[974] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 384, 392–393.
[975] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>, p. 392.
[976] Išsamiau pagrįsta pirmajame skyriuje.

baudžiamosioms priemonėms ir kelia nepakankamai aukštus su lygiateisiškumo ir rungimosi principais siejamų garantijų užtikrinimo reikalavimus. Garantijų turinys turėtų būti plėtojamas atsižvelgiant į tai, kad teisė į teisingą procesą siejama ne su teisingiausiu įmanomu rezultatu, o su teisingu procesu, įskaitant visų specialiųjų garantijų užtikrinimą.

IŠVADOS

1. JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės turi reikšmingai daug bendrų požymių – ir JT, ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra priemonės, kurias šios organizacijos, siekdamos užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą, skiria fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms ir nevalstybiniams subjektams dėl jų sąsajų su veiksmais, kurie laikomi keliančiais grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, ir kuriomis šiems subjektams privalo būti užkertamos galimybės disponuoti ir naudotis bet kokiomis lėšomis ir ekonominiais ištekliais.

2. JT ir ES tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra baudžiamosios priemonės, nes jos skiriamos dėl sąsajų su sunkiais nusikaltimais ir gali sukelti didelį poveikį jų adresatams. Vertinant šias priemones EŽTT sprendimų kontekste, svarbu pažymėti, kad iš esmės tenkinami visi trys EŽTT suformuluoti baudžiamųjų priemonių kriterijai. JT ir ES skiria tikslines finansines ribojamąsias priemones dėl sąsajų su sunkiais nusikaltimais (iš dalies tenkinamas pirmasis kriterijus), jos gali būti skiriamos neapibrėžtai subjektų grupei, siekiant atgrasyti nuo tam tikrų veiksmų ar neveikimo (iš dalies tenkinamas antrasis kriterijus) ir gali sukelti didelį poveikį neapibrėžtą laikotarpį (visiškai tenkinamas trečiasis kriterijus). JT ir ES skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių priskyrimas baudžiamosioms priemonėms taip pat suderinamas su JT Žmogaus teisių komiteto nustatytais kriterijais. Kadangi JT ir ES skiriamos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės yra baudžiamojo pobūdžio, jų adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą.

3. Nors JT organizacija nėra tiesiogiai įsipareigojusi užtikrinti teisę į teisingą procesą tarptautinėmis žmogaus teisių sutartimis, vis dėlto galima teigti, kad JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama teisė į teisingą procesą. Teisė į teisingą procesą tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams privalo būti užtikrinama atsižvelgiant į pamatines JT Chartijos nuostatas ir tarptautinę paprotinę teisę. Teisė į teisingą procesą privalo būti užtikrinama atsižvelgiant į tarptautinių santykių dinamiką ir evoliuciją, išaugusias tarptautinių organizacijų galias, jų tiesioginį poveikį nevalstybiniams subjektams, naujų institutų susiformavimą ir JT skiriamų tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių poveikį jų adresatams. Be to, nors teisės į teisingą procesą reglamentavimas skirtinguose regionuose ir valstybėse iš dalies skiriasi, negalima teigti, kad neįmanoma nustatyti JT skiriant tikslines finansines ribojamąsias priemones taikytino

teisės į teisingą procesą standarto. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, kitų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų nuostatų, JT Žmogaus teisių komiteto išaiškinimų ir mokslinių darbų analizė rodo, kad siekiant užtikrinti teisę į teisingą procesą privalo būti užtikrinama teisė į peržiūros procedūrą, o peržiūrą atliekantis subjektas, be kita ko, turėtų būti nepriklausomas ir nešališkas (o jo sprendimai privalomi), taip pat būtų turėtų užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis.

4. JT Saugumo Tarybos koordinavimo centre ir Ombudsmeno biure atliekamos tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros metu šių priemonių adresatams nėra užtikrinama teisė į teisingą procesą, t. y. neužtikrinama teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą, taip pat neužtikrinama, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo ir rungimosi principų. Nei vienas iš šių peržiūrą atliekančių subjektų negali būti laikomas nepriklausomu ir nešališku teismu, negali priimti privalomų sprendimų. Be to, nei Koordinavimo centre, nei Ombudsmeno biure neužtikrinama, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatai galėtų lygiaverčiai rungtis. Siekiant užtikrinti konkuruojančius interesus, nėra užtikrinama, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams būtų pateikta byloje esanti informacija bei įrodymai ir šis trūkumas nėra tinkamai kompensuojamas kitais būdais. Atitinkamai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams taip pat nėra užtikrinamos su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios garantijos – teisė būti išklausytam, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisė turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai.

5. ESTT atliekamos tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros metu šių priemonių adresatams nepakankamai užtikrinamas lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymasis. Siekiant užtikrinti konkuruojančius interesus, tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams ne visada pateikiama byloje esanti informacija bei įrodymai ir šis trūkumas nėra tinkamai kompensuojamas kitais būdais. Informacija ir įrodymai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams gali būti neatskleidžiami tiek ES skiriant tikslines finansines ribojamąsias priemones pagal JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, tiek priemones skiriant savarankiškai. Atitinkamai ES tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams netinkamai užtikrinamos su lygiateisiškumo ir rungimosi principais susijusios garantijos – teisė būti išklausytam, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisė turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai.

6. 2005–2017 metų ESTT praktika tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose rodo, kad ESTT šias priemones (ir skiriamas JT Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu, ir ES savarankiškai) bei jų adresatams užtikrintinų garantijų apimtį vertina autonomiškai. ESTT nelygina šių priemonių su jokiomis kitomis priemonėmis ir, vertindamas jų pobūdį bei suteiktinų garantijų apimtį, netaiko analogijų. ESTT nepripažįsta tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių baudžiamojo pobūdžio, nenurodo išsamaus jų skyrimo atveju aktualių garantijų sąrašo, vadovaudamasis konkrečiomis žmogaus teisių dokumentų nuostatomis, tačiau nurodo, kad priemonės yra *prevencinio* pobūdžio ir vertina garantijų, kurios aktualios ir civiliniame, ir baudžiamajame procese, aktualumą.

7. 2005–2017 metais ESTT pozicija dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams užtikrintinų garantijų apimties reikšmingai keitėsi. Pirmosiose bylose teismas nevertino teisės į teisingą procesą garantijų aktualumo arba laikė jas neaktualiomis. Vėliau ESTT pripažino, kad tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams aktualios kai kurios teisės į teisingą procesą (teisės į veiksmingą teisminę gynybą) garantijos, įskaitant teisę būti išklausytam, teisę į motyvuotą sprendimą, teisę būti informuotam, taip pat pripažino lygiateisiškumo ir rungimosi principų aktualumą. ESTT vertino, kad, siekiant užtikrinti konkuruojančius interesus, byloje esanti informacija bei įrodymai tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių adresatams gali būti nepateikti ir kad tokiu atveju reikia imtis priemonių, kurios leistų suderinti šiuos interesus. Tačiau jokie sprendimai, kurie leistų efektyviai suderinti konkuruojančius interesus, kol kas nebuvo įgyvendinti.

8. Atsižvelgiant į nustatytą baudžiamąjį tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių pobūdį ir jų peržiūros procedūrų trūkumus, galima teigti, kad reikia didelių institucinių ir procedūrinių JT sistemos pokyčių, o ES – reikšmingų procedūrinių pokyčių. Pirma, JT reikia įsteigti tokią instituciją, kuri galėtų visiškai užtikrinti teisę į teisingą procesą. Atsižvelgiant į JT tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūrų trūkumus, svarbu pabrėžti, kad nauja institucija privalo atitikti nepriklausomo ir nešališko teismo kriterijus ir galėti priimti privalomus sprendimus. Antra, JT ir ES būtina užtikrinti lygiateisiškumo ir rungimosi principų laikymąsi. Sprendžiant įslaptintos informacijos problemą, reikia sukurti tokius procedūrinius sprendimus, kurie tinkamai subalansuotų konkuruojančių interesų apsaugą. Galiausiai svarbu, kad JT ir ES pripažintų šių priemonių baudžiamąjį pobūdį. Tai turėtų tapti akstinu pripažinti baudžiamajame procese taikomų garantijų

aktualumą ir atitinkamai kelti aukštesnius su lygiateisiškumo ir rungimosi principais siejamų garantijų užtikrinimo reikalavimus.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

Tarptautinės sutartys

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 15–557.
2. 1946 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo statutas [interaktyvus. 2017 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <https://www.icj-cij.org/en/statute>.
3. 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77–3288.
4. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40–987.
5. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13–480.
6. 1969 m. Amerikos žmogaus teisių konvencija [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22d.] Prieiga per internetą: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.
7. 1986 m. Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49>.
8. 2004 m. Arabų žmogaus teisių chartija [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>.
9. Europos Sąjungos sutartis. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. C 191, 1992, p. 1–112.
10. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. C 202, 2016, p. 1–388.
11. Lisabonos sutartis. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. C 306, 2007, p. 1–201.

Jungtinių Tautų teisės aktai

1. 1965 m. lapkričio 4 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 217 (1965) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/docid/3b00f20f78.html>.

2. 1977 m. lapkričio 4 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 418 (1977) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/418>.
3. 1991 m. rugsėjo 25 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 713 (1991) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/713>.
4. 1992 m. sausio 23 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 733 (1992) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/733(1992)>.
5. 1993 m. birželio 16 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 841 (1993) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/841>.
6. 1993 m. rugsėjo 15 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 864 (1993) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/864>.
7. 1997 m. spalio 8 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1132 (1997) [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/1132>.
8. 1999 m. spalio 15 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1267 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267%281999%29>.
9. 2003 m. gegužės 22 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1483 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1483%20%282003%29>.
10. 2005 m. kovo 29 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1591 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1591%20%282005%29>.
11. 2005 m. balandžio 18 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1596 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/1596>.
12. 2005 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1636 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1636(2005)>.
13. 2006 m. gruodžio 19 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1730 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29>.

14. 2008 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1844 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1844%282008%29>.
15. 2009 m. gruodžio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1904 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>.
16. 2009 m. gruodžio 23 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1907 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1907%282009%29>.
17. 2011 m. vasario 26 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1970 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970%20%282011%29>.
18. 2011 m. birželio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1988 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1988%20%282011%29>.
19. 2011 m. birželio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1989 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1989%20%282011%29>.
20. 2011 m. liepos 29 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2002 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://unscr.com/en/resolutions/2002>.
21. 2012 m. gruodžio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2083 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083%282012%29>.
22. 2013 m. gruodžio 5 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2127 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2127%20%282013%29>.
23. 2014 m. birželio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2161 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2161%20%282014%29>.

24. 2015 m. kovo 3 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2206 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2206%20%282015%29>.
25. 2015 m. gruodžio 17 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2253 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2253%282015%29>.
26. 2015 m. gruodžio 21 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2255 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2255%282015%29>.
27. 2017 m. sausio 27 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2339 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2339%282017%29&referer=/english/&Lang=E>.
28. 2017 m. liepos 20 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2368 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368(2017)>.
29. 2017 m. rugsėjo 5 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 2374 [interaktyvus. 2018 m. liepos 30 d.] Prieiga per internetą: <http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017)>.
30. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1267/1989/2253 sąrašas [interaktyvus. 2018 m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/alqaida.xsl>.
31. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1591 sąrašas [interaktyvus. 2018 m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/sudan.xsl>.
32. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1844 sąrašas [interaktyvus. 2018 m. spalio 26 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/somalia.xsl>.
33. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba. Rezoliucijos Nr. 1970 sąrašas [interaktyvus. 2018m. spalio 25 d.] Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/libya.xsl>.

1. 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos Bendroji pozicija Nr. 2001/931/BUSP dėl konkrečių priemonių taikymo kovojant su terorizmu. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 344, 2001, p. 93–96.
2. 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 2580/2001 dėl specialiųjų ribojančių priemonių, taikomų tam tikriems asmenims ir subjektams siekiant kovoti su terorizmu. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 344, 2001, p. 70–75.
3. 2002 m. gegužės 27 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 881/2002, nustatantis tam tikras specialiąsias ribojamąsias priemones, taikomas tam tikriems asmenims ir subjektams, susijusiems su Usama bin Ladenu, Al-Qaida tinklu ir Talibanu, ir panaikinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 467/2001, uždraudžiantį tam tikrų prekių ir paslaugų eksportą į Afganistaną, sustiprinantį skrydžių uždraudimą ir pratęsiantį Afganistano Talibano lėšų ir kitų finansinių išteklių įšaldymą. Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 18, tomas 1, p. 294–307.
4. 2006 m. gegužės 18 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 765/2006 dėl ribojančių priemonių Prezidentui Lukašenkai ir tam tikriems Baltarusijos pareigūnams. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 134, 2006, p. 1–11.
5. 2010 m. spalio 25 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2010/638/BUSP dėl ribojamųjų priemonių Gvinėjos Respublikai. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 280, 2010, p. 10–17.
6. 2011 m. kovo 21 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2011/173/BUSP dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Bosnijoje ir Hercegovinoje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 76, 2011, p. 68–71.
7. 2011 m. rugpjūčio 1 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2011/486/BUSP dėl ribojamųjų priemonių tam tikriems asmenims, grupėms, įmonėms ir subjektams atsižvelgiant į padėtį Afganistane. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 199, 2011, p. 57–72.
8. 2011 m. balandžio 12 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2011/235/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims ir subjektams atsižvelgiant į padėtį Irane. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 100, 2012, p. 51–57.
9. 2012 m. rugsėjo 25 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 265, 2012, p. 1–42, su vėlesniais pakeitimais.

10. 2012 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP dėl ribojamųjų priemonių Baltarusijai. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 285, 2012, p. 1–52.
11. 2014 m. kovo 17 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2014/145/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų atsižvelgiant į veiksmus, kuriais kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsinamasi. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L. 78, 2014, p. 16–21.
12. 2014 m. liepos 31 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2014/512/BUSP dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 229, 2014, p. 13–17.
13. 2015 m. balandžio 23 d. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo procedūros reglamentas. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 105/26, 2015, p. 1–66, su vėlesniais pakeitimais.
14. 2015 m. spalio 1 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 2015/1755 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Burundyje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 257, 2015, p. 1–10.
15. 2015 m. spalio 1 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2015/1763 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Burundyje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 257, 2015, p. 37–41.
16. 2016 m. rugsėjo 20 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2016/1693 dėl ribojamųjų priemonių ISIL (*Da'esh*) ir Al-Qaida ir su jomis susijusiems asmenims, grupėms, susivienijimams ir subjektams, kuriuo panaikinama Bendroji pozicija 2002/402/BUSP. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 255, 2016, p. 25–32.
17. 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 88, 2017, p. 6–21.
18. 2017 m. rugpjūčio 4 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2017/1426, kuriuo atnaujinamas asmenų, grupių ir organizacijų, kuriems taikomi Bendrosios pozicijos 2001/931/BUSP dėl konkrečių priemonių taikymo kovojant su terorizmu 2, 3 ir 4 straipsniai, sąrašas ir panaikinamas Sprendimas (BUSP) 2017/154. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 204/95, 2017, p. 26–29.
19. 2017 m. lapkričio 13 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 2017/2063 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Venesueloje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 295, 2017, p. 21–37.

20. 2017 m. lapkričio 13 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2017/2074/BUSP dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į padėtį Venesueloje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 295, 2017, p. 60–68.
21. 2018 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 2018/1542 dėl ribojamųjų kovos su cheminio ginklo platinimu ir naudojimu priemonių. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 259/12, 2018, p. 12–21.
22. 2018 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2018/1544 dėl ribojamųjų kovos su cheminio ginklo platinimu ir naudojimu priemonių. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. L 259/25, 2018, p. 25–30.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 68–2369.
2. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 110–5564.

Teismų praktika

Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimai

1. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1948 m. gegužės 28 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1948, p. 57–66.
2. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 21 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1971, p. 16–66.
3. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1980 m. kovo 25 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1980, p. 73–98.
4. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1999 m. balandžio 29 d. išvada. International Court of Justice Reports, 1999, p. 62–91.

Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai sprendimai

1. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai 1995 m. spalio 2 d. sprendimas byloje Nr. IT–94–1 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

1. Teisingumo Teismo 1959 m. vasario 4 d. sprendimas byloje *Nr. 1/58 Friedrich Stork & Cie prieš Europos anglių ir plieno bendrijos Aukščiausiąją valdžios instituciją* [ECLI:EU:C:1959:4].
2. Teisingumo Teismo 1962 m. gegužės 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. 13/60 Geitling prieš Europos anglių ir plieno bendrijos Aukščiausiąją valdžios instituciją* [ECLI:EU:C:1962:15].
3. Teisingumo Teismo 1970 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Nr. 11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH prieš Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [ECLI:EU:C:1970:114].
4. Teisingumo Teismo 2007 m. vasario 1 d. sprendimas byloje *Nr. C-266/05 P Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:C:2007:75].
5. Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *Nr. C-117/06 Gerda Möllendorf ir Christiane Möllendorf-Niehuus* [ECLI:EU:C:2007:596].
6. Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P Yassin Abdullah Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:C:2008:461].
7. Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 5 d. sprendimas byloje *Nr. C-400/10 PPU J. McB. prieš L. E.* [ECLI:EU:C:2010:582].
8. Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Nr. C-279/09 DEB Deutsche Energiehandels-und Beratungsgesellschaft mbH prieš Bundesrepublik Deutschland* [ECLI:EU:C:2010:811].
9. Teisingumo Teismo generalinės advokatės Eleanor Sharpston 2011 m. liepos 14 d. išvada byloje *Nr. C-27/09 P Prancūzijos Respublika prieš People's Mojahedin Organization of Iran* [ECLI:EU:C:2011:482].
10. Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09 P Bank Melli Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:C:2011:735], I-11381.

11. Teisingumo Teismo 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Nr. C-386/10 P Chalkor AE Epexergasias Metallon prieš Europos Komisiją* [ECLI:EU:C:2011:815].
12. Teisingumo Teismo 2012 m. liepos 19 d. sprendimas byloje Nr. C-130/10 *Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI: EU:C:2012:472].
13. Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P Europos Komisija ir kt. prieš Yasin Abdullah Kadi* [ECLI:EU:C:2013:518].
14. Teisingumo Teismo 2014 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *Nr. C-314/13 Užsienio reikalų ministerija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prieš Vladimir Peftiev, BelTechExport ZAO, Sport-Pari ZAO, BT Telecommunications PUE* [ECLI:EU:C:2014:1645].
15. Teisingumo Teismo 2016 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Nr. C-176/13 P Europos Sąjungos Taryba prieš Bank Mellat* [ECLI:EU: C:2016:96].
16. Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 19 d. sprendimas byloje *Nr. C-455/14 P H prieš Europos Sąjungos Tarybą, Europos Komisiją ir Europos Sąjungos policijos misiją (ESPM) Bosnijoje ir Hercegovinoje* [ECLI: EU:C:2016:569].
17. Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-330/15 P Johannes Tomana and Others prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Komisiją* [ECLI:EU:C:2016:601].
18. Teisingumo Teismo 2016 m. rugsėjo 20 d. sprendimas Nr. 2016/2386 dėl pagal Bendrojo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnį šiam teismui pateiktų informacijos ar įrodymų apsaugai užtikrinti skirtų saugumo taisyklių. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. 355, 2016, p. 5–17.
19. Teisingumo Teismo 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-72/15 The Queen, PJSC Rosneft Oil Company prieš Her Majesty's Treasury, Secretary of State for Business, Innovation and Skills, The Financial Conduct Authority* [ECLI:EU:C:2017:236].
20. Teisingumo Teismo 2017 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Nr. C-79/15 P Europos Sąjungos Taryba prieš Hamas* [ECLI:EU:C:2017:584].
21. Teisingumo Teismo 2017 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Nr. C-599/14 Europos Sąjungos Taryba prieš Eelam* [ECLI:EU:C:2017:583].

1. Bendrojo Teismo 2005 m. balandžio 26 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-110/03, T-150/03 ir T-405/03 Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2005:143].
2. Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01 Ahmed Ali Yusuf ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:T:2005:331].
3. Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01 Yassin Abdullah Kadi prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:T:2005:332].
4. Bendrojo Teismo 2006 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-49/04 Faraj Hassan prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:T:2006:201].
5. Bendrojo Teismo 2006 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-253/02 Chafiq Ayadi prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2006:200].
6. Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02 Irano liaudies modžahedų organizacija prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2006:384].
7. Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03 Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2007:207].
8. Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-327/03 Stichting Al-Aqsa prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2007:211].
9. Bendrojo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Nr. T-229/02 Osman Ocalan, on behalf of the Kurdistan Workers' Party (PKK) prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2008:87].
10. Bendrojo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Nr. T-253/04 Kongra-Gel prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2008:88].
11. Bendrojo Teismo 2008 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-256/07 People's Mojahedin Organization of Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2008:461].
12. Bendrojo Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Nr. T-284/08 People's Mojahedin Organization of Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2008:550].
13. Bendrojo Teismo 2009 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-341/07 Jose Maria Sison prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2009:372].
14. Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08 Bank Melli Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2009:401].

15. Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-348/07 Stichting Al-Aqsa prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2010:373], II-04575.
16. Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09 Yassin Abdullah Kadi prieš Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2010:418].
17. Bendrojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. sprendimas *byloje Nr. T-49/07 Sofiane Fahas prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2010:499].
18. Bendrojo Teismo 2011 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-86/11 Nadiany Bamba prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2011:260].
19. Bendrojo Teismo 2012 m. kovo 21 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-439/10 ir T-440/10 Fulmen, Fereydoun Mahmoudian prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:142].
20. Bendrojo Teismo 2012 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-509/10 Manufacturing Support & Procurement Kala Naft Co., Tehran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:201].
21. Bendrojo Teismo 2012 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-53/12 CF Sharp Shipping Agencies Pte Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:578].
22. Bendrojo Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-15/11 Sina Bank prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2012:661].
23. Bendrojo Teismo 2013 m. sausio 29 d. sprendimas byloje *Nr. T-496/10 Bank Mellat prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:39].
24. Bendrojo Teismo 2013 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Nr. T-494/10 Bank Saderat Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:59].
25. Bendrojo Teismo 2013 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Nr. T-200/11 Fahed Mohamed Sakher Al Matri prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:275].
26. Bendrojo Teismo 2013 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje *Nr. T-13/11 Post Bank Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:402].
27. Bendrojo Teismo 2013 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje *Nr. T-35/10 ir T-7/11 Bank Melli Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI: EU:T:2013:397].
28. Bendrojo Teismo 2014 m. kovo 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-202/12 Bouchra Al Assad prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:113].
29. Bendrojo Teismo 2014 m. birželio 4 d. sprendimas byloje *Nr. T-66/12 Ali Sedghi, Ahmad Azizi prie Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU: T:2014:347].
30. Bendrojo Teismo 2014 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-168/12 Aguy Clement Georgias, Trinity Engineering (Private) Ltd, Georgiadis*

Trucking (Private) Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Komisiją [ECLI:EU:T:2014:781].

31. Bendrojo Teismo 2014 m. spalio 16 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-208/11 ir T-508/11 Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:885].

32. Bendrojo Teismo 2014 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-384/11 Safa Nicu Sepahan Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:986].

33. Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-440/11 BT Telecommunications prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:1042].

34. Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-441/11 Vladimir Peftiev prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:1041].

35. Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-400/10 Hamas prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2014:1095].

36. Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11 Tarif Akhras prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:97].

37. Bendrojo Teismo 2015 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *Nr. T-190/12 Johannes Tomana prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2015:222].

38. Bendrojo Teismo 2015 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-95/14 Iranian Offshore Engineering & Construction Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:433].

39. Bendrojo Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-428/13 Iranian Oil Company UK Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:649].

40. Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-552/13 Oil Turbo Compressor Co. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:805].

41. Bendrojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-159/13 ir T-372/14 HK Intertrade Co. Ltd prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2015:894].

42. Bendrojo Teismo 2016 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Nr. T-423/13 ir T-64/14 Good Luck Shipping LLC prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:308].

43. Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 2 d. sprendimas byloje *Nr. T-160/13 Bank Mellat prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:331].

44. Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-545/13 Fahed Mohamed Sakher Al Matri prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:376].
45. Bendrojo Teismo 2016 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-153/15 Mohamad Hamcho, Hamcho International prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2016:630].
46. Bendrojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *Nr. T-248/13 Al-Ghabra prieš Europos Komisiją* [ECLI:EU:T:2016:721].
47. Bendrojo Teismo 2017 m. sausio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-255/15 Joint-Stock Company Almaz-Antey Air and Space Defence Corp. prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:25].
48. Bendrojo Teismo 2017 m. vasario 17 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-14/14 ir T-87/14 Islamic Republic of Iran Shipping Lines prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:102].
49. Bendrojo Teismo 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. T-681/14 Aisha Muammer Mohamed El-Qaddafi prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:227].
50. Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15 Bureau d'achat de diamant Centrafrique (Badica) ir Kardiam prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:532].
51. Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-245/15 Oleksandr Viktorovych Klymenko* [ECLI:EU:T:2017:792].
52. Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15 Yuriy Volodymyrovych Ivanyushchenko prie Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2017:789].

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1971 m. liepos 16 d. sprendimas byloje *Ringeisen prieš Austriją (par. Nr. 2614/65)* [ECLI:CE:ECHR:1972:0622JUD000261465].
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 4451/70)* [ECLI:CE:ECHR:1975:0221JUD000445170].
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel prieš Nyderlandus (par. Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72)* [ECLI:CE:ECHR:1976:1123JUD000510071].

4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweer prieš Belgiją (par. Nr. 6903/75)* [ECLI:CE:ECHR:1980: 0227JUD000690375].
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1981 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Le Compte, Van Leuven and De Meyere prieš Belgiją (par. Nr. 6878/75; 7238/75)* [ECLI:CE:ECHR:1982:1018JUD000687875].
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1982 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Adolf prieš Austriją (par. Nr. 8269/78)* [ECLI:CE:ECHR:1982: 0326JUD000826978].
7. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1982 m. spalio 1 d. sprendimas byloje *Piersack prieš Belgiją (par. Nr. 8692/79)* [ECLI:CE:ECHR:1984: 1026JUD000869279].
8. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Öztürk prieš Vokietiją (par. Nr. 8544/79)* [ECLI:CE:ECHR:1984: 0221JUD000854479].
9. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1984 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Sramek prieš Austriją (par. Nr. 8790/79)* [ECLI:CE:ECHR:1984: 1022JUD000879079].
10. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1984 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *De Cubber prieš Belgiją (par. Nr.* 9186/80*)* [ECLI:CE:ECHR:1984: 1026JUD000918680].
11. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Ashingdane prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 8225/78)* [ECLI:CE: ECHR:1985:0528JUD000822578].
12. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Benthem prieš Nyderlandus (par. Nr. 8848/80)* [ECLI:CE:ECHR:1985: 1023JUD000884880].
13. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lithgow prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81)* [ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD 000900680].
14. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1987 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje *H prieš Belgiją (par. Nr. 8950/80)* [ECLI:CE:ECHR:1987:1130 JUD000895080].
15. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Hauschildt prieš Daniją (par. Nr. 10486/83)* [ECLI:CE:ECHR: 1989:0524JUD001048683].
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Weber prieš Šveicariją (par. Nr. 11034/84)* [ECLI:CE:ECHR:1990: 0522JUD001103484].

17. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. rupgjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli prieš Maltą (par. Nr. 13057/87)* [ECLI:CE:ECHR:1992: 0325JUD001359088].
18. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Campbell ir Fell prieš Jungtinę* Karalystę (*par. Nr. 13590/88*).
19. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Hadjianastassiou prieš Graikiją (par. Nr. 12945/87)* [ECLI:CE: ECHR:1992:1216JUD001294587].
20. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Ruiz-Mateos prieš Ispaniją (par. Nr. 12952/87)* [ECLI:CE:ECHR: 1993:0623JUD001295287].
21. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Bendenoun prieš Prancūziją (par. Nr. 12547/86)* [ECLI:CE: ECHR:1994:0224JUD001254786].
22. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. kovo 23 d. sprendimas byloje *Ravnsborg prieš Švediją (par. Nr. 14220/88)* [ECLI:CE:ECHR: 1994:0323JUD001422088].
23. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Beaumartin prieš Prancūziją (par. Nr. 15287/89)* [ECLI:CE:ECHR: 1994:1124JUD001528789].
24. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje *Diennet prieš Prancūziją (par. Nr. 18160/91)* [ECLI:CE:ECHR: 1995:0926JUD001816091].
25. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *Vermeulen prieš Belgiją (par. Nr. 19075/91)* [ECLI:CE:ECHR: 1996:0220JUD001907591].
26. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Benham prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 19380/92)* [ECLI:CE: ECHR:1996:0610JUD001938092].
27. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Vacher prieš Prancūziją (par. Nr. 20368/92)* [ECLI:CE:ECHR: 1996:1217JUD002036892].
28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Nideröst-Huber prieš Šveicariją* (par. Nr. 18990/91) [ECLI:CE:ECHR: 1997:0218JUD001899091].
29. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. rugsėjo 24 d. sprendimas byloje *Garyfallou AEBE prieš Graikiją* (par. Nr. 18996/91) [ECLI:CE:ECHR: 1997:0924JUD001899691].

30. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. birželio 9 d. sprendimas byloje *Incal prieš Turkiją (par. Nr. 22678/93)* [ECLI:CE:ECHR:1998: 0609JUD002267893].
31. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko prieš Slovakiją (par. Nr. 26138/95)* [ECLI:CE:ECHR:1998: 0902JUD002613895].
32. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Malige prieš Prancūziją (par. Nr. 27812/95)* [ECLI:CE:ECHR: 1998:0923JUD002781295].
33. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Pélissier ir Sassi prieš Prancūziją (par. Nr. 25444/94)* [ECLI:CE:ECHR: 1999:0325JUD002544494].
34. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. vasario 16 d. sprendimas byloje *Fitt prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 29777/96)* [ECLI:CE:ECHR: 2000:0216JUD002977796].
35. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Coëme ir kiti prieš Belgiją (par. Nr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 ir 33210/96)* [ECLI:CE:ECHR:2000:0622JUD003249296].
36. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Mattoccia prieš Italiją (par. Nr. 23969/94)* [ECLI:CE:ECHR: 2000:0725JUD002396994].
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Kress prieš Prancūziją (par. Nr. 39594/98)* [ECLI:CE:ECHR: 2001:0607JUD003959498].
38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Janosevic prieš Švediją (par. Nr. 34619/97)* [ECLI:CE:ECHR: 2002:0723JUD003461997].
39. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Sovtransavto Holding prieš Ukrainą (par. Nr. 48553/99)* [ECLI:CE: ECHR:2002:0725JUD004855399].
40. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Döry prieš Švediją (par. Nr. 28394/95)* [ECLI:CE:ECHR:2002: 1112JUD002839495].
41. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. gegužės 6 d. sprendimas byloje *Kleyn ir kiti prieš Nyderlandus (par. Nr. 39343/98, 39651/98, 43147/98 and 46664/99)* [ECLI:CE:ECHR:2003:0506JUD003934398].
42. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. birželio 3 d. sprendimas byloje *Walston prieš Norvegiją (par. Nr. 37372/97)* [ECLI:CE:ECHR: 2003:0603JUD003737297].

43. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh ir Connors prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 39665/98, 40086/98)* [ECLI:CE:ECHR:2003:1009JUD003966598].
44. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Hadjikostova prieš Bulgariją (par. Nr. 36843/97)* [ECLI:CE:ECHR: 2003:1204JUD003684397].
45. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *HAL prieš Suomiją (par. Nr. 38267/97)* [ECLI:CE:ECHR:2004: 0127JUD003826797].
46. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Edwards and Lewis prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 39647/98, 40461/98*) [ECLI:CE:ECHR:2004:1027JUD003964798].
47. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje *Mayzit prieš Rusiją (par. Nr. 63378/00)* [ECLI:CE:ECHR:2005: 0120JUD006337800].
48. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje *Steel prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 68416/01)* [ECLI:CE: ECHR:2005:0215JUD006841601].
49. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje *Kyprianou prieš Kiprą (par. Nr. 73797/01)* [ECLI:CE:ECHR:2005: 1215JUD007379701].
50. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Melnyk prieš Ukrainą (par. Nr. 23436/03)* [ECLI:CE:ECHR:2006:0328 JUD002343603].
51. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sausio 11 d. sprendimas byloje *Kuznetsov prieš Rusiją (par. Nr. 184/02)* [ECLI:CE:ECHR:2007: 0111JUD000018402].
52. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. vasario 22 d. sprendimas byloje *Tatishvili prieš Rusiją (par. Nr. 1509/02)* [ECLI:CE:ECHR:2007: 0222JUD000150902].
53. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July prieš Prancūziją (par. Nr. 21279/02 and 36448/02)* [ECLI:CE:ECHR:2007:1022JUD002127902].
54. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 26 d. sprendimas byloje *Seleznev prieš Rusiją (par. Nr. 15591/03)* [ECLI:CE:ECHR:2008: 0626JUD001559103].
55. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Sadak prieš Turkiją (par. Nr. 10226/03)* [ECLI:CE:ECHR:2008:0708 JUD001022603].

56. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *A ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 3455/05)* [ECLI:CE: ECHR:2009:0219JUD000345505].
57. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. sausio 12 d. sprendimas byloje *Jones ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 34356/06, 40528/06)* [ECLI:CE:ECHR:2014:0114JUD003435606].
58. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Maširević prieš Serbiją (par. Nr. 30671/08)* [ECLI:CE:ECHR:2014: 0211JUD003067108].
59. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje *Marguš prieš Kroatiją (par. Nr. 4455/10)* [ECLI:CE:ECHR:2014: 0527JUD000445510].
60. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje *Avotiņš prieš Latviją (par. Nr. 17502/07)* [ECLI:CE:ECHR:2016: 0523JUD001750207].
61. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *Al-Dulimi ir Montana Maganement Inc. prieš Šveicariją (par. Nr. 5809/08)* [ECLI:CE:ECHR:2016:0621JUD000580908].
62. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. rugsėjo 13 d. sprendimas byloje *Ibrahim ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (par. Nr. 50541/08)* [ECLI: CE:ECHR:2016:0913JUD005054108].
63. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugsėjo 19 d. sprendimas *Regner prieš Čekijos Respubliką (par. Nr. 35289/11*) [ECLI:CE:ECHR: 2017:0919JUD003528911].
64. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Ilnseher prieš Vokietiją (par. Nr. 10211/12 27505/14)* [ECLI:CE: ECHR:2018:1204JUD001021112].

Užsienio valstybių teismų sprendimai

1. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Her Majesty's Treasury prieš Mohammed Jabar Ahmed ir kt.* [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.supremecourt.uk/decidedcases/docs/uksc_2009_0016_judgment.pdf>.

Specialioji literatūra

Knygos

1. AMATRUDO, A.; ir WILLIAM BLAKE, L. *Human Rights and the Criminal Justice System*. S. l.: Routledge, 2015.
2. ARNOLD, R. *The Universalism of Human Rights*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, 2013.
3. BIONDI, A.; EECKHOUT, P.; ir RIPLEY, S. *EU Law After Lisbon*. New York: Oxford University Press, 2012.
4. CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013.
5. CHALMERS, D.; ir ARNULL, A. (red.) *The Oxford Handbook of European Union Law*. Oxford University Press, 2015.
6. CHESTERMAN, S. *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*. Oxford University Press, 2002.
7. DE SCHUTTER, O. *International Human Rights Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
8. DIJK, P., et al. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights.* Antwerpen, Oxford: Intersentia, 2006.
9. ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies and Fundamental Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
10. FARRALL, J. M. *United Nations Sanctions and the Rule of Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
11. GREER, S.; GERARDS, J.; ir SLOWE, R. *Human Rights in the Council of Europe and the European Union.* Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
12. HARRIS, D., et. al. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
13. HARRIS, D., et. al. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
14. HOECKE, M. V. *Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline?* Oxford: Hart Publishing, 2011.
15. KÄLIN, W.; ir KÜNZLI, J. *The Law of International Human Rights Protection*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
16. KESTEMONT, L. *Handbook on Legal Methodology*. Cambridge, Antwerpen, Portland: Intersentia, 2018.
17. MOECKLI, D.; SHAH, S.; ir SIVAKUMARAN, S. *International Human Rights Law.* Oxford: Oxford University Press, 2018.

18. MURPHY, C. C. *EU Counter-Terrorism Law. Pre-Emption and the Rule of Law*. Oxford: Hart Publishing, 2015.
19. NOORTMANN, M.; REINISCH, A.; ir RYNGAERT, C. *Non-State Actors in International Law*. Hart Publishing, 2015.
20. OLIVER, P. *Companies and Their Fundamental Rights: a Comparative Perspective.* International and Comparative Law Quarterly, 2015, Vol. 64, p. 661–696.
21. RAINEY, B.; WICKS, E.; ir OVEY, C. *The European Convention of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
22. SAROOSHI, D. *International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
23. SCHABAS, W. *The European Convention on Human Rights. A Commentary.* Oxford: Oxford University Press, 2017.
24. SHAW, M. N. *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
25. SHELTON, D. *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
26. SMITH, M. E. *Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation.* Cambridge University Press, 2003.
27. SMITH, R. K. M. *International Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
28. STEINER, H. J.; ALSTON, P. *International Human Rights in Context – Law, Politics, Morals*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
29. TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
30. VRIEND, K. *Avoiding a Full Criminal Trial. Fair Trial Rights, Diversions and Shortcuts in Dutch and International Criminal Proceedings*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, 2016.
31. WATKINS, D.; ir BURTON, M. *Research Methods in Law*. London: Routledge, 2013.
32. WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford Handbook on the United Nations*. New York: Oxford University Press, 2007.
33. WEISS, T. G.; ir DAWS, S. (red.) *The Oxford Handbook on the United Nations*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

1. ASP, P. *Blacklisting Sanctions and Principles of Criminal Law*. Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013.
2. AULIK, S. *Judgment of the European Court of Justice in Kadi: Challenges to International Law, the United Nations Sanctions Regime and Fundamental Rights*. 4 Acta Societatis Martensis 25, 2009–2010, p. 25–50.
3. AVBELJ, M.; ir ROTH-ISIGKEIT, D. *The UN, the EU, and the Kadi Case: A New Appeal for Genuine Institutional Cooperation*. German Law Journal, 2016, Vol. 17(2), p. 153–178.
4. BAUDE, W.; CHILTON, A. S.; ir MALANI, A. *Making Doctrinal Work More Rigorous: Lessons from Systematic Reviews*. The University of Chicago Law Review, 2017, p. 37–58.
5. BOGDANDY, A.; ir PLATISE, M. *ARIO and Human Rights Protection: Leaving the Individual in the Cold*. International Organisations Law Review, 2012, Vol. 9, p. 67–76.
6. BOTHE, M. *Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists*. Journal of International Criminal Justice, 2008, Vol. 6, p. 541–555.
7. BREMS, E. *Conflicting Human Rights: An Exploration in the Context of the Right to a Fair Trial in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. 27 Human Rights Quarterly 294, 2005.
8. BULL, T. *Sanctions Against Terrorism and Their Impact on Freedom of Expression*. Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013.
9. BÚRCA, G. *The European Court of Justice and the International Legal Order After Kadi*. Harvard International Law Journal, 2010, Vol. 51.
10. BÚRCA, G. *The Domestic Impact of the EU Charter of Fundamental Rights*. Irish Jurist, 2013, Vol. 49, p. 49–64.
11. BRITTAIN, S. *The Relationship Between the EU Charter of Fundamental Rights and the European Convention on Human Rights: an Originalist Analysis*. European Constitutional Law Review, 2015, Vol. 11, p. 482–511.
12. CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence Rights*. New Journal of European Criminal Law, 2015, Vol. 6, Issue 3, p. 335–350.
13. CANANEA, G. *Global Security and Procedural Due Process of Law Between the United Nations and the European Union: Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council*. Columbia Journal of European Law, 2008–2009, Vol. 15, Issue 3, p. 511–530.

14. CANTWELL, D. *A Tale of Two Kadis: Kadi II, Kadi v. Geithner & U. S. Gounterterrorism Finance Efforts*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014–2015, Vol. 53, p. 652–700.
15. CUYVERS, A. *Give me one good reason: The unified standard of review for sanctions after Kadi II*. Common Market Law Review, 2014, Issue 6, Vol. 51, p. 1759–1788.
16. DENNIS, I. *The Human Rights Act and the Law of Criminal Evidence: Ten Years On*. Sydney Law Review 333, 2011, p. 333–357.
17. DOUGLAS-SCOTT, S. *The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon.* Human Rights Law Review, 2011, Vol. 11, Issue 4, p. 645–682.
18. ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils*. 17 European Foreign Affairs Review, 2012, Vol. 17, Issue 1, p. 113–132.
19. ECKES, C. *EU Restrictive Measures Against Natural and Legal Persons: From Counterterrorist to Third Country Sanctions*. Common Market Law Review, 2014, Vol. 51, Issue 3, p. 869–905.
20. ECKES, C. *Individuals in a pluralist world: The implications of counterterrorist sanctions*. Global Constitutionalism, 2013, Vol. 2:2, p. 218–236.
21. ECKES, C. *The Law and Practice of EU Sanctions* leidinyje BLOCKMANS, S.; ir KOUTRAKOS, P. *Research Handbook on the EU's Common Foreign and Security Policy*, Edward Elgar Pub, 2018, p. 206–229.
22. EECKHOUT, P. *Community Terrorism Listings, Fundamental Rights, and UN Security Council Resolutions. In Search of the Right Fit.* European Constitutional Law Review, 2007, Vol. 3, p. 183–206.
23. GARVEY, J. I. *Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma*. Texas International Law Journal, 2015–2016, Vol. 50, p. 551–601.
24. GHODOOSI, F. *Combating Economic Sanctions: Investment Disputes in Times of Political Hostility, a Case Study of Iran.* Fordham International Law Journal, 2013–2014, Vol. 37:1731, p. 1730–1786.
25. GLESS, S. *Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle*. 9 Utrecht Law Review 90, 2013.
26. GREEN. A. *Defining Terrorism: One Size Fits All. International and Comparative Law Quarterly*, 2017, Vol. 66, p. 411–440.
27. GUILD, E. *The Uses and Abuses of Counter-Terrorism Policies in Europe: The Case of the Terrorist Lists.* Journal of Common Market Studies, 2008, Vol. 46, Number 1, p. 173–193.

28. HALBERSTAM, D.; ir STEIN, E. *The United Nations, the European Union, and the King of Sweden: Economic Sanctions and Individual Rights in a Plural World Order*. Common Market Law Review, 2009, Vol. 46, Issue I, p. 13–72.
29. HANDLER, P. *Legal History*. Iš WATKINS, D.; ir BURTON, M. *Research Methods in Law*. London: Routledge, 2013.
30. HAPPOLD, M. *Economic Sanctions and International Law: An Introduction* leidinyje EDEN, P.; ir HAPPOLD, M. *Economic Sanctions and International Law*, Hart Publishing, 2016, Vol. 62.
31. HEUPEL, M. *EU Sanctions Policy and the Protection of Subsistence Rights: Learning from the Early Mover*. Iš HEUPEL, M.; ir ZÜRN, M. *Protecting the Individual from International Authority: Human Rights in International Organizations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, p. 111–128.
32. HEUPEL, M. *With Power Comes Responsibility: Human Rights Protection in United Nations Sanctions Policy*. European Journal of International Relations, 2011, Vol. 19(4), p. 773–796.
33. HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ir ZURN, M. *International organisations and human rights: what direct authority needs for its legitimation*. Review of International Studies, 2017, Vol. 44, part 2, p. 343–366.
34. HODGSON, J. S. *Safeguarding Suspects' Rights in Europe: A Comparative Perspective*. New Criminal Law Review: An International and Interdisciplinary Journal, 2011, Vol. 14, No. 4, p. 611–665.
35. HUTCHINSON, T. *Defining and Describing What We Do: Doctrinal Legal Research*. Deaking Law Review, 2012, Vol. 17, No. 1, p. 83–119.
36. ISIKSEL, T. *The Rights of Man and the Rights of the Man-Made: Corporations and Human Rights.* Human Rights Quarterly, 2016, Vol. 38, No. 2, p. 294–349.
37. JULICHER, M., et. al. *Protection of the EU Charter for Private and Legal Entities and Public Authorities? The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared.* Utrecht Law Review, 2019, Vol. 15, Issue 1, p. 1–25.
38. KELLER, H.; SCHELL, C. *International Human Rights Standards in the EU – a Tightrope between Reception and Parochialism*. 20 Swiss Review of International and European Law 3, 2010, p. 3–38.
39. KORENICA, F.; ir DOLI, D. *Not Taking Rights Seriously. Opting for the Primacy of EU Law over Broader Human Rights Protection.* International Human Rights Law Review, 2015, Vol. 4, p. 277–302.

40. KROMMENDIJK, J. *The use of ECtHR Case Law by the Court of Justice After Lisbon. The View of Luxembourg Insiders.* Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2015, Vol. 22, p. 812–835.
41. LACHMAYER, K. *Constitutional and Anti-Constitutional Responses to Terrorism: The Difficulty of Removing Exclusions from Constitutional Law*. City University of Hong Kong Law Review 2, 2010, p. 5–18.
42. LENAERTS, K. *Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights.* European Constitutional Law Review, 2012, Vol. 8, p. 375–403.
43. LENAERTS, K. *The Kadi Saga and the Rule of Law within the EU*. 67 SMU Law Review, 2014, p. 707–715.
44. LONDRAS, F. *Accounting for Rights in EU Counter-Terrorism: Towards Effective Review*. 22 Columbia Journal of European Law 237, 2015–2016.
45. LOPEZ, G. *Enforcing Human Rights Through Economic Sanctions*. Iš SHELTON, D. *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
46. LÓPEZ-JACOISSTE, E. *The UN Collective Security System and its Relationship with Economic Sanctions and Human Rights*. Max Planck Yearbook of United Nations Law, 2010, Vol. 14., p. 273–335.
47. MARKS, S. *Branding the War on Terrorism: Is There a New Paradigm of International Law?* 14 Michigan St J International Law 71, 2006, p. 71–119.
48. MARTIN, L. L. *Institutions and Cooperation: Sanctions during the Falkland Islands Conflict.* International Security, 1992, Vol. 16, Issue 4, p. 143–178.
49. MARTINS, B. O. *The policital-legal nexus in EU counter-terrorism: an assessment of the two-track influences between the EU and the UN*. European Politics and Society, 2016, Vol. 17, Issue 2, p. 181–195.
50. MATULIONYTĖ, E.; ir RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos Sąjungos taikomos ribojamosios priemonės ir teisė į teisingą teismą*. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. *Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vyr. moksl. red. ŠVEDAS, G. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 697–711.
51. MCCRUDDEN, C. *Legal Research and the Social Sciences*. The Law Quarterly Review, 2006, p. 632–650.
52. MINTER, W.; ir SCHMIDT, E. *When Sanctions Worked: The Case of Rhodesia Reexamined*. African Affais, 1988, Vol. 87, No. 347, p. 207–237.

53. MICHAELSEN, C. *The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform*. New Zealand Journal of Public and International Law, 2010, Vol. 8, Issue 1, p. 71–90.
54. MURPHY, C. C. *Case C-117/06, Proceedings brought by Gerda Möllendorf and Christiane Möllendorf-Niehuus, Judgment of the European Court of Justice (Second Chamber) of 11 October 2007, [2007] ECR I-8361; Case C-340/08, M & Others v. Her Majesty's Treasury, Judgment of the European Court of Justice (Fourth Chamber) of 29 April 2010, nyr; Case C-550/09, Criminal Proceedings Against E & F, Judgment of the European Court of Justice (Grand Chamber) of 29 June 2010*. Common Market Law Review, 2011, Vol. 48, Issue 1, p. 243–264.
55. NUOTIO, K. *How, if at All, do Anti-Terrorist Blacklisting Sanctions Fit Into (EU) Criminal Law?* Iš CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013.
56. OOSTHUIZEN, G. *Playing the Devil's Advocate: the United Nations Security Council is Unbound by Law*. Leiden Journal of International Law, 1999, Vol. 12, Issue 3, p. 549–563.
57. PEKKA, A., et. al. *Right to an Effective Remedy and to a Fair Trial*. Iš PEERS, S., et. al. *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*. London: Hart Publishing, 2014, p. 1197–1276.
58. PERRY, M. J. *The Morality of Human Rights: A Problem for Non-Believers?* Commonweal, 2006, Vol. 133, No. 13.
59. PORTELA, C. *National Implementation of United Nations sanctions. Towards fragmentation*. 65 International Journal 13, 2009–2010.
60. QUINN, C. W. S. *Actions, Intentions, and Consequences: The Doctrine of the Double Effect*. Philosophy and Public Affairs, 1989, Vol. 18, No. 4 [interaktyvus. 2014 m. birželio 29 d.] Prieiga per internetą: <http://www.i-p-o.org/sanctp.htm>.
61. REINISCH, A. *Should Judges Second-Guess the UN Security Council?* International Organizations Law Review, 2009, Vol. 6, p. 257–291.
62. RISTUCCIA, C. A. *The 1935 Sanctions against Italy: Would coil and oil have made a difference?* European Review of Economic History, 2000, Vol. 4, p. 85–110.
63. RUYS, T. *Sanctions, Retortions and Countermeasures: Concepts and International Legal Framework.* Iš HERIK, L. *Research Handbook on UN Sanctions and International Law*. Edward Elgar Publishing, 2016, p. 19–51.
64. SAMUEL, G. *Comparative Law and its Methodology*. Iš WATKINS, D.; ir BURTON, M. *Research Methods in Law*. London: Routledge, 2013.

65. SANCHEZ, I. *The Court and the Charter: the Impact of the Entry into Force of the Lisbon Treaty on the ECJ's Approach to Fundamental Rights*. Common Market Law Review, 2012, Vol. 49, Issue 5, p. 1565–1612.
66. SANDLER, T. *Terrorism and counterterrorism: an overview*. Oxford Economic Papers, 2015, Vol. 67, Issue 1, p. 1–20.
67. SMISMANS, S. *The European Union's Fundamental Rights Myth.* Journal of Common Market Studies, 2010, Vol. 48, Issue 1 (*Special Issue: Political Myth, Mythology and the European Union*), p. 45–66.
68. ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus teisių apsauga taikant tarptautines sankcijas.* Teisė, 2007, tomas 64, p. 110–121.
69. TRIDIMAS, T. *Economic Sanctions, Procedural Rights and Judicial Scrunity: Post-Kadi Developments*. 12 Cambridge Yearbook of European Legal Studies 455, 2009–2010, p. 445–490.
70. TRIDIMAS, T.; ir GUTIERREZ-FONS, J. A. *EU Law, International Law, and Economic Sanctions Against Terrorism: The Judiciary in Distress*. 32 Fordham International Law Journal, 2008–2009, p. 660–730.
71. VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; ir DE ZANGER, W. *Asset Freezing: Smart Sanction or Criminal Charge?* Utrecht Journal of International and European Law. Merkourios, 2010, Vol. 27, Issue 72, p. 18–27.
72. VAN KEMPEN, P. H. *Human Rights and Criminal Justice Applied to Legal Persons. Protection and Liability of Private and Public Juristic Entities under the ICCPR, ECHR, ACHR and AfChHPR*. Electronic Journal of Comparative Law, 2010, Vol. 14.3 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/143/art143-20.pdf>.
73. VAN KEMPEN, P. H. *The Recognition of Legal Persons in International Human Rights Instruments: Protection Against and Through Criminal Justice*? Iš PIETH, M; ir PIETH, M.; ir IVORY, R. *Corporate Criminal Liability. Emergence, Convergence, and Risk*. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice 9, New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer, 2011, p. 355–389.
74. VESTERGAARD, J. *Terror Financing – Asset Freezing, Human Rights and the European Legal Order*. New Journal of European Criminal Law, 2011, Vol. 2, Issue 2, p. 175–200.
75. WEIß, W. *Human Rights in the EU: Rethinking the Role of the European Convention on Human Rights After Lisbon.* European Constitutional Law Review, 2011, Vol. 7(01), p. 64–95.
76. WESTERMAN, P. *Open or Autonomous? The Debate on Legal Methodology as a Reflection of the Debate on Law*. Iš HOECKE, M. V.

Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline? Oxford: Hart Publishing, 2011, p. 87–110.
77. WET, E. *From Kadi to Nada: Judicial Techniques Favouring Human Rights over United Nations Security Council Sanctions*. 12 Chinese Journal International Law 787, 2013.
78. WILLEMS, A. *The European Court of Human Rights on the UN Individual Counter-Terrorist Sanctions Regime: Safeguarding Convention Rights and Harmonising Conflicting Norms in Nada v. Switzerland*. 83 Nordic Journal of International Law 39, 2014, p. 39–60.
79. ZIEGLER, K. *Strengthening the Rule of Law, but Fragmenting International Law: The Kadi Decision of the ECJ from the Perspective of Human Rights*. Human Rights Law Review, 2009, Vol. 9, Issue 2, p. 288–305.

Disertacijos

1. PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.
2. VIENAŽINDYTĖ, J. *Bosphorus prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.

Kiti dokumentai

1. 2015 m. liepos 13 d. Ombudsmeno biuro raštas [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/sgletter.pdf>.
2. 2017 m. gegužės 8 d. Ombudsmeno biuro raštas [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170508_open_briefing_to_ms_8_may_2017_check_agaist_delivery.pdf>.
3. 2017 m. liepos 10 d. Ombudsmeno biuro raštas [interaktyvus. 2018 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170710_letter_to_secretary-general.pdf>.
4. 2019 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos aiškinamasis raštas dėl Ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymo Nr. IX-2160 pakeitimo įstatymo projekto. Dokumento Nr. XIIIP-

3693 [interaktyvus. 2019 m. rugpjūčio 10 d.] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/7bbe3730a46011e9aab6d8dd69c6da66?jfwid=12m1b14259>.
5. APPLE, R. *Europeans Ending Argentine Imports in Falkland Crisis.* The New York Times, 1982 [interaktyvus. 2018 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/1982/04/11/world/europeans-ending-argentine-imports-in-falkland-crisis.html>.
6. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*. 2006 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.files.ethz.ch/isn/27118/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>.
7. CAMERON, I. *Report on the European Convention on Human Rights, Due Process and United Nations Security Council Counter-Terrorism Sanctions*. 32nd meeting of Committee of Legal Advisers on Public International Law (CAHDI), Athens, 2006.
8. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra. *Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level.* Luxembourg, 2016.
9. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra. *Handbook on European law relating to acceess to justice*. Luxembourg, 2016.
10. Europos Sąjungos Taryba. *Pagrindiniai ribojamųjų priemonių (sankcijų) naudojimo principai*. Tarybos dokumentas Nr. 10198/1/04, 2004 [interaktyvus. 2017 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010198%202004%20REV%201>.
11. Europos Sąjungos Taryba. *ES ribojamųjų priemonių veiksmingo įgyvendinimo geriausia praktika*. Tarybos dokumentas Nr. 8519/18, 2018 [interaktyvus. 2019 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8519-2018INIT/lt/pdf>.
12. Europos Sąjungos Taryba. *Ribojamųjų priemonių (sankcijų) pagal ES bendrą užsienio ir saugumo politiką įgyvendinimo ir vertinimo gairės*. Tarybos dokumentas Nr. 15598/17, 2017 [interaktyvus. 2018 m. liepos 29 d.] Prieiga per internetą: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15598-2017-INIT/LT/pdf>.
13. FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*. 2006 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>.
14. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba. *Notes by the President of the Security Council.* 1992 [interaktyvus. 2018 m. gruodžio 1 d.] Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20S%2023500.pdf>.

15. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba. *Special Research Report*. 2013 [interaktyvus. 2018 m. liepos 5 d.] Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/special_research_report_sanctions_2013.pdf>.
16. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos komitetas, įsteigtas pagal rezoliuciją Nr. 1591 (2005) dėl Sudano. *Komiteto veiklos gairės*. 2013 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/sudan_guide_e.pdf>.
17. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos komitetas, įsteigtas pagal rezoliuciją Nr. 2374 (2017) dėl Malio. *Komiteto veiklos gairės*. 2018 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/2374_mali_committee_guidelines_en.pdf>.
18. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 13*. 1984 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/453883f90.html>.
19. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 263/1987*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec263.htm>.
20. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 289/1988*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/289-1988.html>.
21. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 387/1989*. 1992 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec387.htm>.
22. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 779/1997*. 2001 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/456081?ln=fr>.
23. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1015/2001*. 2004 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/534202?ln=en>.
24. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 31*. 2004 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>.
25. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Bendrasis komentaras Nr. 32*. 2007 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/478b2b2f2.html>.
26. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1347/2005*. 2007 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2

FPPRiCAqhKb7yhshpeRdpRyGLoZGlgUjr%2F4QIRnqu10%2FcvWEkAWhRzQoWRToC4QKgGUzyk4a23iBKdiolltuk3hRPTQkrO0fwKrr4jKNMKZm%2FYmLr2X3XFCH2ASITeoVNG1tOY4nMQEcjYTg%3D%3D>.
27. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1472/2006*. 2008 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/1472-2006.pdf>.
28. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas. *Komunikatas Nr. 1311/2004*. 2009 [interaktyvus. 2018 m. liepos 21 d.] Prieiga per internetą: <http://repository.un.org/handle/11176/278954>.
29. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryba. *Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro ataskaita dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos kovojant su terorizmu*. 2009, Nr. A/HRC/12/22 [interaktyvus. 2018 m. gegužės 2 d.] Prieiga per internetą: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/12session/A.HRC.12.22.pdf>.
30. Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių sutarčių teisės straipsnių projektas ir komentarai*. Yearbook of the International Law Commission, 1966, Vol. 2.
31. Tarptautinės teisės komisija. *Tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projektas ir komentarai*. Doc. A/66/10, Yearbook of the International Law Commission, 2011, Vol. 2.
32. Tarptautinės teisės komisija. *Valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus straipsnių projektas ir komentarai*. Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. 2, Part 2.
33. KÖCHLER, H. *Ethical Aspects of Sanctions in International Law The Practice of the Sanctions Policy and Human Rights.* International Progress Organisation, Research Papers, Vienna, 1994 [interaktyvus. 2014 m. rugpjūčio 15 d.] Prieiga per internetą: <www.i-p-o.org/sanctp.htm>.
34. KREUTZ, J. *Hard Measures by a Soft Power? Sanctions policy of the European Union 1981-2004*. Bonn International Center for Conversion, 2005 [interaktyvus. 2012 m. gruodžio 17 d.] Prieiga per internetą: <http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/18/18339_paper45.pdf>.
35. Nacionalinis terorizmo ir reagavimo į terorizmą konsorciumas. Globali terorizmo duomenų bazė [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.start.umd.edu/gtd>.
36. Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai. Europos Sąjungos oficialusis leidinys Nr. C 303, 2007, p. 17–35.

PRIEDAS Nr. 1. Teroristinių išpuolių skaičius pasaulyje 1970–2018 metais[977]

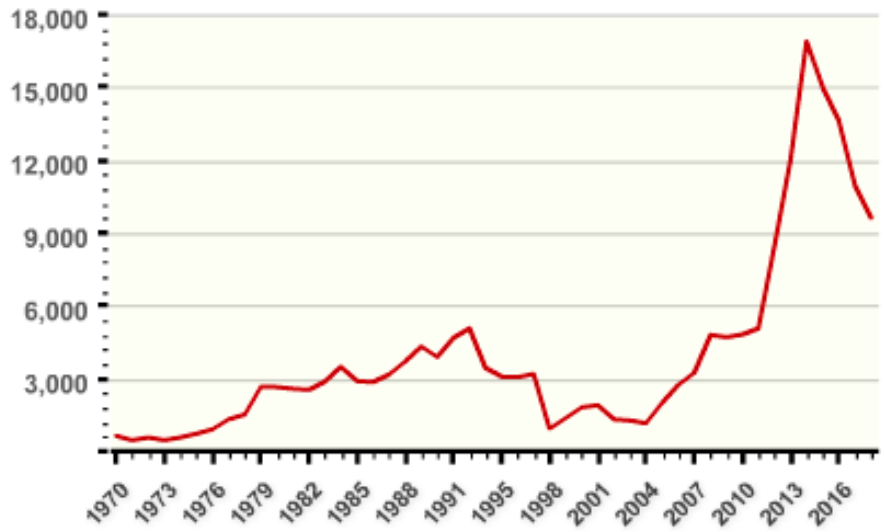

Šaltinis: Nacionalinis terorizmo ir reagavimo į terorizmą konsorciumas. Globali terorizmo duomenų bazė [interaktyvus. 2020 m. lapkričio 5 d.] Prieiga per internetą: <http://www.start.umd.edu/gtd>.

[977] Bendras išpuolių skaičius 1970–2018 metais.

PRIEDAS Nr. 2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų dėl tikslinių ribojamųjų priemonių skaičius 2005–2017 metais

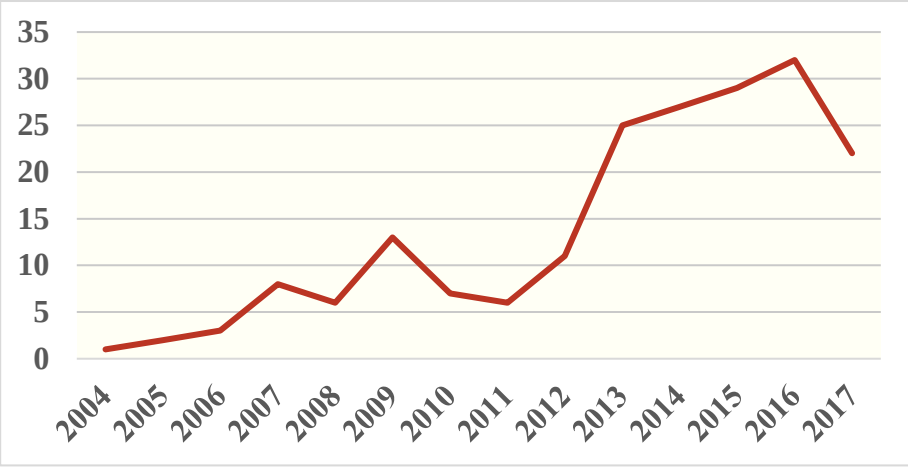

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų duomenų bazės duomenimis ir sprendimų bylose dėl tikslinių ribojamųjų priemonių (įskaitant tikslines finansines ribojamąsias priemones) skyrimo analize.

Priedas Nr. 3. Tarptautinių žmogaus teisių šaltinių nuostatos dėl teisės į teisingą procesą[978]

	Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas	**Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija**	**Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija**	**Amerikos žmogaus teisių konvencija**	**Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija**	**Arabų žmogaus teisių chartija**
Straipsniai	14 straipsnis	6 straipsnis	47, 48 straipsniai	8 straipsnis	7 straipsnis	13, 16 straipsniai
Teisė į patį procesą	+	+	+	+	+	+
Teisė, kad procesą vykdytų teismas	+ pagal įstatymą sudarytas kompetentingas, nepriklausomas ir nešališkas teismas	+ pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas	+ *atitinka EŽTK nuostatas*[979]	+ kompetentingas, nepriklausomas, nešališkas, pagal teisės aktų reikalavimus įsteigtas tribunolas	+ kompetentingi nacionaliniai organai	+ kompetentingas, nepriklausomas, nešališkas, pagal teisės aktų reikalavimus įsteigtas tribunolas

[978] Lentelėje nėra pateikiamas išsamus baigtinis kiekviename šaltinyje nurodytų baudžiamajame procese aktualių teisės į teisingą procesą garantijų sąrašas. Pateikti duomenys skirti iliustruoti darbe aptariamą nuostatų palyginimą.
[979] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <…>.

Lentelės tęsinys.

Prieiga prie įrodymų	+ būti skubiai ir išsamiai informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą; turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai	+ būti skubiai ir išsamiai informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą; turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai	+ *atitinka EŽTK nuostatas*[980]	+ būti iš anksto detaliai informuotam apie pateiktus kaltinimus; turėti pakankamai laiko ir tinkamų priemonių pasirengti gynybai	+ / - teisė į gynybą	+ turėti pakankamas garantijas, būti greitai ir detaliai informuotam apie kaltinimų pobūdį ir priežastis, turėti pakankamai laiko ir tinkamų priemonių pasirengti gynybai
Nekaltumo prezumpci-ja	+ būti laikomam nekaltu, kol kaltė neįrodyta pagal įstatymą	+ būti laikomam nekaltu, kol kaltė neįrodyta pagal įstatymą	+ *atitinka EŽTK nuostatas*[981]	+ būti laikomam nekaltu, kol kaltė neįrodyta teisės aktuose nustatyta tvarka	+ būti laikomam nekaltu, kol kompetentingo teismo ar tribunolo nepripažinta kitaip	+ būti laikomam nekaltu, kol neįrodyta kitaip teisėto proceso metu
Greitis	+	+	+	+	+	+

[980] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <…>.
[981] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <…>.

Lentelės tęsinys.

	be nepateisinamo delsimo	per įmanomai trumpiausią laiką	*atitinka EŽTK nuostatas*[982]	per protingą terminą	per protingą terminą	per protingą terminą
Viešumas	+ byla turi būti nagrinėjama viešai ir teismo sprendimas turi būti viešas, išskyrus nustatytus atvejus	+ byla turi būti nagrinėjama viešai ir teismo sprendimas turi būti skelbiamas viešai, išskyrus nustatytus atvejus	+ *atitinka EŽTK nuostatas*[983]	+ byla turi būti nagrinėjama viešai, išskyrus atvejus, kai dėl teisingumo interesų reikalingas uždaras nagrinėjimas	-	+ byla turi būti nagrinėjama viešai, išskyrus atvejus, kai dėl teisingumo interesų reikalingas uždaras nagrinėjimas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytų tarptautinių žmogaus teisių šaltinių nuostatomis.

[982] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <…>.
[983] Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai <…>.

PRIEDAS Nr. 4. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos koordinavimo centre

Šaltinis: JT duomenys [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/flowchart_dl_process_english.pdf>. Sąvoka *komitetas* reiškia už konkrečias tikslines ribojamąsias priemones atsakingą komitetą, JT dokumentuose vadinamą *sankcijų komitetu.*

PRIEDAS Nr. 5. Tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių peržiūros procedūra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos ombudsmeno biure

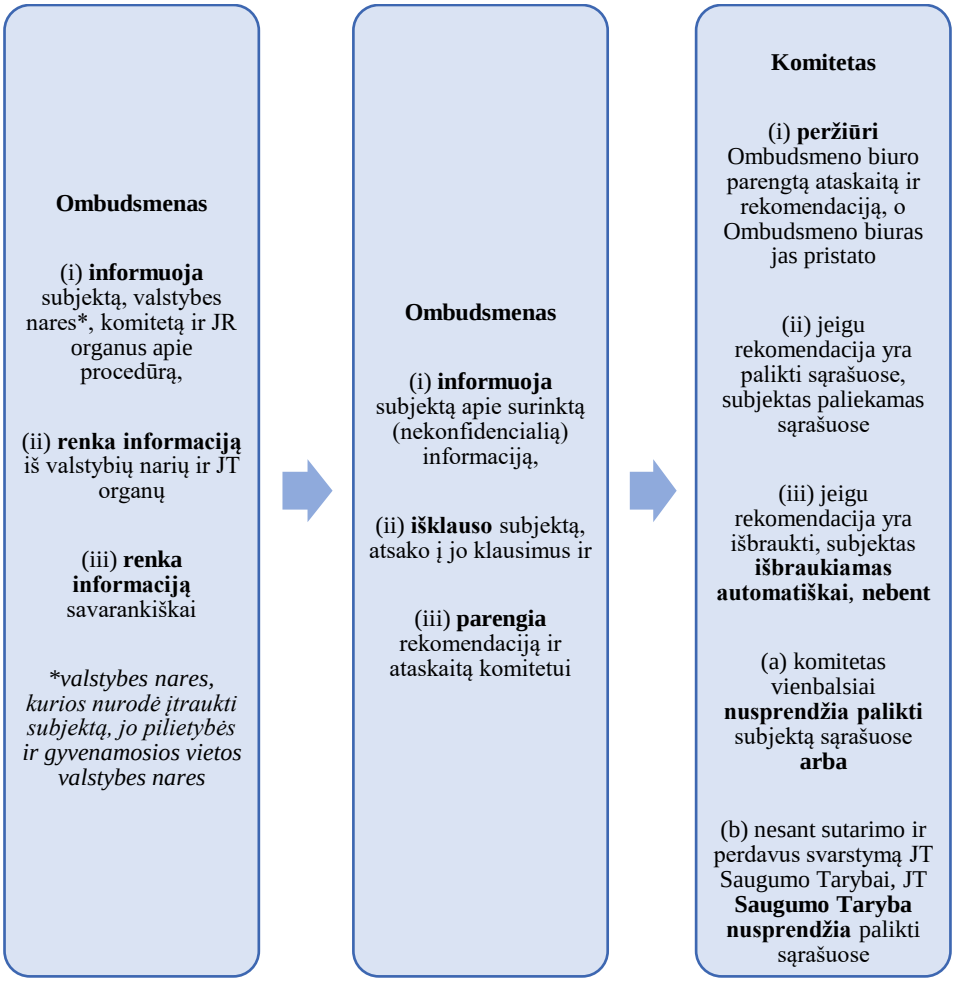

Šaltinis: JT duomenys [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/procedure_chart.pdf>. Vartojant sąvoką *komitetas* yra referuojama į už konkrečias tikslines ribojamąsias priemones atsakingą komitetą, JT dokumentuose vadinamą *sankcijų komitetu.*

PRIEDAS Nr. 6. Biersteker ir Eckert skirtingų peržiūros procedūrų palyginimas[984]

	Dabartinė praktika	Peržiūros komitetas	Ombudsmenas	Nepriklausomų ekspertų peržiūra	Arbitražo peržiūra	Teisminė peržiūra
Sudarymas *Nepriklausomas skyrimas*	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Autoritetas *Nepriklausomas sprendimų priėmimas*	Taip	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip
Galios *Kompetencija panaikinti sprendimą*	Ne	Ne	Ne	Ne	Taip	Taip
Proceso garantijos *Prieinamumas subjektui*	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Kita *Galimybės susipažinti su neredaguota informacija*	Ne	Taip	Ne	Taip	Taip	Taip

[984] Biersteker ir Eckert modeliai buvo pateikti 2006 metais, t. y. dar iki įsteigiant Ombudsmeno biurą 2009 metais. Autoriai vertino hipotetinį ombudsmeno biurą, o ne šiuo metu funkcionuojantį Ombudsmeno biurą, kuris aptartas šiame darbe.

Lentelės tęsinys.

	Dabartinė praktika	Peržiūros komitetas	Ombudsmenas	Nepriklausomų ekspertų peržiūra	Arbitražo peržiūra	Teisminė peržiūra
Išklausymas	Ne	Ne	Ne	Taip	Taip	Taip
Skaidrumas *Viešai skelbiami sprendimai*	Ne	Ne	Taip / Ne	Taip	Taip	Taip

Šaltinis: BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening* <...>, p. 48.

PRIEDAS Nr. 7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose 2005–2008 metais

	2005 I[985]	**2005 II**[986]	**2006**	**2007**	**2008**[987]
Priemonių pobūdis	Nevertintas.	Nevertintas.	2006 m. gruodžio 12 d. sprendime[988] užsiminta apie administracinį pobūdį.	Nevertintas.	Nevertintas.
JT kontrolė	Nevertinta.	Visiškai atsisakyta.	2006 m. gruodžio 12 d. sprendime nurodyta, kad ESTT negali kontroliuoti vidinio ES teisės aktų materialių nuostatų teisėtumo tiek, kiek jos buvo priimtos pagal kompetenciją, susijusią su Saugumo Tarybos rezoliucijomis, ir kiek joms taikytina pirmenybė.	Visiškai atsisakyta.	Nevertinta.
Teisė į teisingą procesą	Neigta.	Neigta.	Neigta, išskyrus 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime, kuriuo pripažinta teisė į gynybą.	Neigta iki 2007 m. liepos 17 d. sprendimo[989],	Iš esmės pripažinta, kartota 2007 m. liepos 17 d. sprendime

[985] 2005 m. I pusmetis.
[986] 2005 m. II pusmetis.
[987] Iki 2008 m. rugsėjo 3 d.
[988] Bendrojo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-228/02* <…>.
[989] Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03* <...>.

Lentelės tęsinys.

	2005 I[985]	2005 II[986]	2006	2007	2008[987]
				kuriuo pripažinta teisė į gynybą.	patvirtinta praktika.
Teisė į motyvuotą sprendimą	Nevertinta.	Neigta.	Nevertinta, išskyrus 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime, kuriuo pripažinta, kad asmeniui privalo būti pateikti kaltę pagrindžiantys įrodymai.	Nuo 2007 m. liepos 17 d. kartota 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime suformuota praktika.	Iš esmės pripažinta, kartota 2007 m. liepos 17 d. sprendime patvirtinta praktika.
Konfidenciali informacija	Nevertinta.	Nevertinta.	2006 m. gruodžio 12 d. sprendime pastebėta problema; sprendimų nepasiūlyta.	2007 m. liepos 17 d. pakartotinai atkreiptas dėmesys į problemą, sprendimų nepasiūlyta.	Nevertinta.
Teisė būti informuotam	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta, išskyrus 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime, kuriuo patvirtinta, kad asmuo turi būti informuotas kuo anksčiau po pradinio sprendimo arba kartu su juo.	Plėtota nuo 2007 m. liepos 17 d. patvirtinant, kad asmuo privalo būti informuotas kuo	Iš esmės pripažinta, kartota 2007 m. liepos 17 d. sprendime patvirtinta praktika.

Lentelės tęsinys.

	2005 I[985]	2005 II[986]	2006	2007	2008[987]
				anksčiau po pradinio sprendimo arba kartu su juo, nurodyta, kad to nepakeičia informavi-mas teismo proceso metu.	
Teisė būti išklausytam	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta, išskyrus lakoniškai pripažintą teisę 2006 m. gruodžio 12 d. sprendime.	Nuo 2007 m. liepos 17 d. lakoniškai kartota praktika (kaip pripažinta 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimu).	Pokyčių nebuvo.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 2005–2008 m. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo.

PRIEDAS Nr. 8. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose: 2008 metų sprendimas „Kadi I“ byloje[990]

Priemonių pobūdis	Nevertintas, tik užsiminta apie didelį priemonių poveikį: *tikslo svarba pateisina net sunkias neigiamas pasekmes kai kuriems ūkio subjektams, įskaitant tuos, kurie visiškai neatsako už situaciją, dėl kurios buvo priimtos atitinkamos priemonės*[991].
JT kontrolė	Pasirinkta patvirtinti ankstesnę praktiką, kurioje ESTT nurodė galintis tikrinti įgyvendinančių ES aktų teisėtumą. Teismas patvirtino, kad, siekiant kontroliuoti ES aktų teisėtumą, nėra būtina kontroliuoti materialių akto nuostatų teisėtumo tiek, kiek jos buvo priimtos remiantis JT Saugumo Tarybos kompetencija, o kita dalis gali būti vertinama ESTT. ESTT nustatė, kad įmanoma kontroliuoti tik JT Saugumo Tarybos rezoliucijas įgyvendinančių ES teisės aktų teisėtumą[992]. Vertinta, kad ESTT privalo užtikrinti visišką visų ES teisės aktų teisėtumo kontrolę pagrindinių teisių, kurios yra sudėtinė bendrųjų ES teisės aktų principų dalis, aspektu. Tai reiškia, kad privalo būti tikrinami ir tokie ES teisės aktai, kuriais siekiama įgyvendinti pagal JT Chartijos VII skyrių priimtas Saugumo Tarybos rezoliucijas[993]. Tokią poziciją ESTT grindė keliais esminiais argumentais: (i) tarptautinis susitarimas negali pažeisti ES sutartyse nustatyto kompetencijos paskirstymo, vadinasi, ir ES teisės sistemos autonomijos, kurią užtikrina ESTT[994]; (ii) ESTT praktika rodo, kad pagarba žmogaus teisėms yra ES teisės aktų teisėtumo sąlyga[995]; (iii) JT Chartija JT valstybėms narėms leidžia laisvai pasirinkti įvairius rezoliucijų perkėlimo į vidinę teisinę sistemą būdus, o JT tarptautinę teisinę sistemą reglamentuojantys principai nereikalauja, kad ginčijamo reglamento vidinio teisėtumo teisminė kontrolė pagrindinių teisių

[990] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>.
[991] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 361.
[992] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 286.
[993] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 326.
[994] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 282.
[995] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 284.

Lentelės tęsinys.

	atžvilgiu būtų neįmanoma dėl to, kad šiuo aktu siekiama įgyvendinti pagal JT Chartijos VII skyrių priimtą Saugumo Tarybos rezoliuciją[996]; (iv) pirminėje teisėje nenustatyta jokio pagrindo nagrinėjamo ES teisės akto imunitetui nuo jurisdikcijos[997]; (v) JT peržiūros procedūra neatitinka teisės į gynybą garantijų, kaip jos suprantamos ES. Teismas nustatė, kad JT peržiūros procedūra aiškiai nesuteikia teisminės apsaugos garantijų, yra diplomatinė ir tarpvalstybinė, nes suinteresuoti asmenys ir organizacijos neturi realios galimybės ginti savo teisių[998]. Atsižvelgiant į tai, nurodyta, kad ESTT gali nuspręsti, kad ES teisės aktas, kuriuo siekiama įgyvendinti JT Saugumo Tarybos rezoliuciją, prieštarauja iš ES teisinės sistemos kylančiai viršesnei normai, tačiau tai nereiškia, kad yra abejojama pačios JT Saugumo Tarybos rezoliucijos viršenybe tarptautinės teisės kontekste[999].
Teisė į teisingą procesą	Pripažintas teisės į gynybą aktualumas.
Teisė į motyvuotą sprendimą	Pakartota ankstesnė praktika, pagal kurią buvo pripažintas pareigos motyvuoti aktualumas. Tačiau teismas nustatė, kad dėl saugumo interesų subjektui gali būti pateikti ne visi motyvai[1000].
Konfidenciali informacija	Pastebėta problema ir, kitaip nei anksčiau, nurodyta, kad ESTT *turi įgyvendinti priemones*, kurios leistų suderinti konkuruojančius interesus[1001]. Nepaisant to, teismas jokių konkrečių priemonių (sprendimų) nepasiūlė.

[996] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 298–299.
[997] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 300.
[998] ESTT kartu atkreipė dėmesį, kad atsakingo ribojamųjų priemonių komiteto gairės leidžia suprasti, kad prašymą panaikinti priemones pateikęs subjektas negali užtikrinti savo teisių atsakingo komiteto procedūroje, nes procedūros eiga priklauso nuo jo pilietybės arba gyvenamosios vietos valstybės. Be to, šios gairės atsakingo komiteto neįpareigoja pranešti ieškovui priežasčių, įrodymų, pagrindžiančių priemonių jam skyrimą, taip pat neįpareigoja leisti net ribotai susipažinti su šiais duomenimis. Taip pat šis komitetas neturi jokios pareigos pagrįsti sprendimą atmesti prašymą pašalinti subjektą. ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 321–325.
[999] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 288.
[1000] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 342.
[1001] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 344.

Lentelės tęsinys.

Teisė būti informuotam	Pakartota ankstesnė praktika, kai buvo pripažinta, kad nėra privaloma subjektą informuoti iš anksto. Pakanka pranešti motyvus, *kai tik įmanoma, įrašymo momentu arba bent jau kuo greičiau po to*[1002].
Teisė būti išklausytam	Pripažinta, kad dėl saugumo interesų subjektas gali būti neišklausytas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimu sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P Yassin Abdullah Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:C:2008:461].

[1002] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P* <...>, par. 336.

PRIEDAS Nr. 9. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose 2008–2012 metais

	2008 ⇨	**2009** ⇨	**2010** ⇨	**2011** ⇨	**2012**
Priemonių pobūdis	Nevertintas.	Nevertintas.	Didelis priemonių poveikis susietas su aktualiomis garantijomis[1003], tačiau baudžiamasis pobūdis nebuvo nustatytas. Po poros mėnesų sprendime kitoje byloje įvertinta, kad priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio[1004].	Priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio[1005].	Nevertintas.
JT kontrolė	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta.

[1003] Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09* <...>, par. 150–151.
[1004] Bendrojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Nr. T-49/07* <...>, par. 67.
[1005] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2011 m. birželio 8 d. sprendimą byloje *Nr. T-86/11* <...>, par. 43.

Lentelės tęsinys.

	2008	2009	2010	2011	2012
Teisė į motyvuotą sprendimą	ES Tarybos pateikta motyvų santrauka vertinta kaip pakankama [1006].	Pripažinta būtinybė vertinti turinį, nustatyta, kad teisminė kontrolė apima ir pagrindžiančių aplinkybių, įrodymų vertinimą[1007], detalizuotas pareigos motyvuoti turinys[1008].			
Konfidenciali informacija	ES Taryba neturi teisės pagrįsti			Asmeniui neprivalo būti pateikta	Asmeniui neprivalo būti pateikta

[1006] Bendrojo Teismo 2008 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-256/07* <...>, par. 97.
[1007] Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08* <...>, par. 37.
[1008] Žr., pavyzdžiui, Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08* <...>, par. 82; Bendrojo Teismo 2009 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-341/07* <...>, par. 62–63.

Lentelės tęsinys.

	2008	2009	2010	2011	2012
	sprendimo informa-cija, jei negali jos pateikti ESTT[1009].			konfidenciali informacija[1010].	konfidenciali informacija [1011].
Teisė būti informuotam	Po 2008 m. rugsėjo 30 d. sprendimo „Kadi I“ byloje kartota ankstesnė praktika.			ES Taryba privalo informuoti asmeniškai[1012].	ES Taryba neprivalo informuoti asmeniškai [1013].

[1009] Nustatyta, kad ES Taryba neturi teisės pagrįsti sprendimo dėl lėšų įšaldymo valstybės narės pateikta informacija ar atitinkamos bylos medžiaga, jei ši valstybė narė nenori jų leisti pateikti ESTT. Žr. plačiau Bendrojo Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Nr. T-284/08* <...>, par. 73.

[1010] ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09* <...>, par. 92.

[1011] Bendrojo Teismo 2012 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-509/10* <...>, p. 93.

[1012] Nustatyta, kad pranešimas ES oficialiajame leidinyje yra nepakankamas ir pareigą ES Taryba turi įvykdyti pranešdama individualiai. Žr. plačiau ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09* <...>, par. 52.

[1013] Bendrojo Teismo 2012 m. kovo 21 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-439/10 ir T-440/10* <...>, par. 84–85.

Lentelės tęsinys.

	2008	2009	2010	2011	2012
Teisė būti išklausytam	Po 2008 m. rugsėjo 30 d. sprendimo „Kadi I“ byloje kartota ankstesnė praktika.	Galimybė susisiekti su institucija raštu yra pakankama[1014].			Institucijai neatsiranda pareiga savanoriškai leisti subjektui susipažinti su bylos dokumentais[1015].

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 2008–2012 metų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo.

[1014] Bendrojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *Nr. T-390/08* <...>, par. 98–101.
[1015] Bendrojo Teismo 2012 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Nr. T-509/10* <...>, par. 93.

PRIEDAS Nr. 10. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose: 2013 metų sprendimas „Kadi II“ byloje[1016]

Priemonių pobūdis	Teismas nustatė, kad priemonės yra *prevencinio* pobūdžio: *nepaisant jų prevencinio pobūdžio, <...> priemonės <...> teisėms ir laisvėms turi didelės neigiamos įtakos*[1017].
JT kontrolė	Patvirtinta ankstesnė praktika pripažįstant ESTT teisę kontroliuoti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas įgyvendinančių ES teisės aktų turinį. Nurodyta, kad ESTT privalo užtikrinti visų ES teisės aktų teisėtumo kontrolę pagrindinių teisių (visų pirma, teisės į gynybą ir teisės į veiksmingą teisminę gynybą), kurios yra sudėtinė ES teisinės sistemos dalis, aspektu, įskaitant aktus, kuriais siekiama įgyvendinti pagal JT Chartijos VII skyrių priimtas Saugumo Tarybos rezoliucijas. Pozicija grįsta (i) SESV 275 straipsnio nuostatomis ir (ii) ankstesne ESTT praktika[1018].
Teisė į motyvuotą sprendimą	Patvirtinta ankstesnė praktika – pripažinta, kad SESV 296 straipsnyje nustatyta pareiga motyvuoti sprendimą reiškia, kad esant bet kokioms aplinkybėms, įskaitant, kai ES teisės akte nurodyti motyvai sutampa su tarptautinės institucijos santraukoje pateiktais motyvais, priemonių adresatui privalo būti nurodomos individualios, specifinės ir konkrečios priemonių skyrimo priežastys[1019]. Taip pat pakartota, kad ES teismų kontrolė turi apimti formos ir kompetencijos taisyklių paisymą, įskaitant tinkamą teisinio pagrindo, procedūrinių garantijų paisymą, motyvų tikslumo ir konkretumo užtikrinimą. Nustatyta, kad, siekiant teisminės kontrolės veiksmingumo ES, Pagrindinių teisių chartijoje reikalaujama, kad teismas įsitikintų, kad sprendimas, kuris yra individualiai susijęs su priemonių adresatu, būtų pagrįstas pakankamai svariais faktais. Tai reiškia, kad turi būti patikrinami ir faktai, susiję su motyvais, kurie nurodomi motyvų santraukoje. Pažymėta, kad teisminė kontrolė nėra apribota nurodytų motyvų abstrakčios tikimybės vertinimu, o yra

[1016] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*.
[1017] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 132.
[1018] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 97–99.
[1019] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 116.

Lentelės tęsinys.

	susijusi su klausimu, ar šie motyvai arba bent vienas iš jų yra pakankami. Šiuo tikslu ESTT turi atlikti analizę ir prireikus prašyti kompetentingos ES institucijos pateikti reikiamus duomenis ar įrodymus (įskaitant konfidencialią informaciją), kurie yra reikšmingi atliekant tokią analizę. Nors institucijai nereikia pateikti ESTT visų duomenų ir įrodymų, susijusių su atsakingo komiteto pateiktoje santraukoje nurodytais motyvais, tačiau pateikti duomenys ir įrodymai turi pagrįsti atitinkamo asmens atžvilgiu nurodytus motyvus. Jeigu pagal pateiktus duomenis negalima patvirtinti motyvo pagrįstumo, ESTT privalo atmesti šį motyvą kaip nagrinėjamo sprendimo įtraukti subjektą į priemonių sąrašą ar palikti jį šame sąraše pagrindą. Jeigu ESTT mano, kad bent vienas iš atsakingo komiteto pateiktoje santraukoje nurodytų motyvų yra pakankamai *tikslus ir konkretus*, teismas gali pripažinti, kad toks motyvas yra pagrįstas ir pakankamas pagrindas šiam sprendimui paremti, nepaisydamas to, kad kiti pateikti motyvai nėra tikslūs ir pakankami, taigi jie negali panaikinti sprendimo. Priešingu atveju ESTT privalo panaikinti skundžiamą sprendimą. ESTT vertinimu, tokia teisminė kontrolė yra būtina siekiant užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp tarptautinės taikos ir saugumo išsaugojimo ir atitinkamo asmens pagrindinių laisvių bei teisių apsaugos. Jeigu ESTT negali patvirtinti motyvų pagrįstumo, jie negali būti laikomi skundžiamo sprendimo dėl įtraukimo pagrindu[1020].
Konfidenciali informacija	Nustatyta, kad tam tikra informacija ar įrodymai priemonių adresatui gali būti neatskleisti dėl konkuruojančių interesų (*privalomųjų pagrindų*), kurie yra susiję su ES ar jos valstybių narių saugumu arba jų tarptautiniais santykiais. ESTT, prieš kurį negali būti remiamasi šios informacijos ar įrodymų slaptumu ar konfidencialumu, vykdydamas teisminę kontrolę, turi įgyvendinti priemones, kurios leistų suderinti, pirma, teisėtus saugumo pagrindus, susijusius su informacijos, į kurią atsižvelgta priimant atitinkamą aktą, pobūdžiu ir šaltiniais, ir, antra, būtinybę tinkamai užtikrinti subjektui procesines teises – teisę būti išklausytam ir rungimosi principo laikymąsi. Šiuo tikslu ESTT, nagrinėdamas visas kompetentingos ES institucijos pateiktas teisines ir faktines aplinkybes, turi patikrinti, ar institucijos pateiktos priežastys, kuriomis grindžiamas sprendimas neperduoti duomenų, yra pagrįstos. Teismas gali nuspręsti, kad

[1020] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 130–137.

Lentelės tęsinys.

	duomenys gali būti atskleisti priemonių adresatui. Jeigu institucija nesutinka perduoti visų ar dalies šių duomenų ar įrodymų priemonių adresatui, ESTT nagrinėja skundžiamo akto teisėtumą remdamasis tik tais duomenimis, kurie buvo perduoti. Tačiau, jeigu ES institucijos nurodytos priežastys iš tikrųjų kliudo perduoti duomenis priemonių adresatui, reikia tinkamai suderinti reikalavimus, susijusius su teise į veiksmingą teisminę gynybą, visų pirma, rungimosi principo paisymu, ir reikalavimus dėl ES ar jos valstybių narių saugumo arba jų tarptautinių santykių. Siekiant suderinti šiuos konkuruojančius interesus, galima perduoti duomenų ar įrodymų turinio santraukas ar pasinaudoti kitomis galimybėmis. Nepaisant to, ar tokiomis galimybėmis yra pasinaudota, ESTT privalo patikrinti duomenų neatskleidimo pasekmes[1021].
Teisė būti informuotam	Nustatyta, kad teisės į gynybą ir teisės į veiksmingą teisminę gynybą paisymas reikalauja, pirma, kad ES institucija priemonių adresatui perduotų atsakingo komiteto pateiktą motyvų santrauką, kuria pagrįstas sprendimas įtraukti subjektą į priemonių sąrašą arba jį palikti sąraše, kad ES institucija jam suteiktų galimybę veiksmingai pateikti pastabas šiuo klausimu ir kad rūpestingai ir nešališkai išnagrinėtų nurodytų motyvų pagrįstumą, atsižvelgdama į pateiktas pastabas ir šio subjekto pateiktus galimai kaltę paneigiančius įrodymus[1022].
Teisė būti išklausytam	Nustatyta, kad, jeigu atitinkamas subjektas pateikia pastabas dėl motyvų santraukos, ES institucija privalo atsižvelgti į šias pastabas, kartu su jomis pateiktus galimai kaltę paneigiančius įrodymus ir atidžiai bei nešališkai išnagrinėti nurodytų motyvų pagrįstumą[1023].

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimu sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* Europos Komisija ir kt. prieš Yasin Abdullah Kadi [ECLI:EU:C:2013:518].

[1021] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 118–134.
[1022] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 135.
[1023] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P <…>*, par. 114.

PRIEDAS Nr. 11. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos raida tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių bylose 2013–2017 metais

	2013 ⇨	**2014** ⇨	**2015** ⇨	**2016** ⇨	**2017**
Priemonių pobūdis	Priemonės yra *prevencinio*, ne baudžiamojo pobūdžio[1024].	Konstatuotas didelis priemonių poveikis[1025].	Nevertintas.	Priemonės yra *visiškai prevencinio* pobūdžio[1026].	Nėra baudžiamojo pobūdžio, nes: (i) nėra keliama baudžiamoji byla, (ii) priemonės yra laikinos ir (iii) jos neužkerta kelio adresatui grįžti į prieš tai buvusią padėtį[1027].
JT kontrolė	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta.	Nevertinta.
Teisė į motyvuotą sprendimą	ES Taryba, norėdama pasiremti konkrečiais	Skiriant priemones buvo remtasi spaudoje	Pareiga motyvuoti yra tokios pačios apimties, nepriklausomai nuo	Skiriant priemones remtasi spaudoje pateikta informacija.	ES Taryba taip pat gali remtis trečiųjų šalių institucijų teikiama

[1024] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 130.
[1025] Bendrojo Teismo 2014 m. birželio 4 d. sprendimas byloje *Nr. T-66/12* <...>, par. 37.
[1026] Bendrojo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-545/13* <...>, par. 85.
[1027] Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15* <...>, par. 73; Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15* <...>, par. 69; Bendrojo Teismo 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-245/15* <...>, par. 208.

Lentelės tęsinys.

	2013	2014	2015	2016	2017
	duomenimis, privalo užtikrinti, kad tuos duomenis subjektui galės perduoti laiku[1028]. Įrodymai turi būti prieinami sprendimo priėmimo dieną[1029].	pateikta informacija. Tokia praktika įvertinta neigiamai[1030].	to, ar priemonės yra skiriamos vadovaujantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis, ar ES savarankiškai[1031].	Tokia praktika įvertinta palankiai[1032].	informacija, tačiau privalo patikrinti, ar jų sprendimai priimti paisant teisės į gynybą ir teisės į veiksmingą teisminę apsaugą[1033]. Priimant sprendimą dėl palikimo sąraše reikia tai pagrįsti naujais duomenimis (jeigu ankstesnis nacionalinis sprendimas nebeleidžia daryti

[1028] Bendrojo Teismo 2013 m. sausio 29 d. sprendimas byloje *Nr. T-496/10* <...>, par. 84.
[1029] Bendrojo Teismo 2013 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Nr. T-200/11* <...>, par. 72.
[1030] Bendrojo Teismo 2014 m. spalio 16 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-208/11 ir T-508/11* <...>, par. 196–198, 202, 207; Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Nr. T-400/10* <...>, par. 127–131.
[1031] Bendrojo Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-428/13* <...>, par. 58; Bendrojo Teismo 2017 m. kovo 28 d. sprendimas byloje *Nr. T-681/14* <...>, par. 66.
[1032] Bendrojo Teismo 2016 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-153/15* <...>, par. 83–89.
[1033] ESTT 2017 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Nr. C-599/14* <...>, par. 22–24.

Lentelės tęsinys.

	2013	2014	2015	2016	2017
					išvados apie egzistuojantį pavojų)[1034].
Konfidenciali informacija	Subjektui pakanka pateikti motyvų santrauką[1035]. Informacija turi būti pateikta teismui, bet ne subjektui[1036]. Kai informacija nepateikta teismui, ES Taryba ja				

[1034] ESTT 2017 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Nr. C-79/15 P* <...>, par. 30–33.
[1035] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* <…>, par. 118–134.
[1036] Bendrojo Teismo 2013 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje *Nr. T-35/10 ir T-7/11 Bank Melli Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:397], par. 96–97.

Lentelės tęsinys.

	2013	2014	2015	2016	2017
	remtis negali[1037].				
Teisė būti informuotam		Patvirtinta, kad pažeidimu nelaikoma tai, kad subjektai nebuvo informuoti asmeniškai[1038].	ES Taryba neturi teisės pasirinkti informavimo formos[1039], tačiau pažeidimu nelaikoma tai, kad subjektai nebuvo informuoti asmeniškai [1040]. Jeigu	Nelaikoma pažeidimu tai, kad subjektai nebuvo informuoti asmeniškai, ir tai nesudaro kliūčių kreiptis į teismą[1042].	

[1037] Bendrojo Teismo 2013 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje Nr. T-13/11 *Post Bank Iran prieš Europos Sąjungos Tarybą* [ECLI:EU:T:2013:402], par. 129.
[1038] Bendrojo Teismo 2014 m. kovo 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-202/12* <...>, par. 79–81.
[1039] Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11* <...>, par. 83–89; Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Nr. T-552/13* <...>, par. 43–44.
[1040] Bendrojo Teismo 2015 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Nr. T-579/11* <...>, par. 83–89; Bendrojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Nr. T-159/13 ir T-372/14* <...>, par. 91.
[1042] ESTT 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje *Nr. C-330/15 P* <...>, par. 63.

Lentelės tęsinys.

2013	2014	2015	2016	2017
		bent dalis informacijos pateikta laiku, to gali pakakti priemonių skyrimą laikyti laikyti teisėtu[1041].		

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 2013–2017 metų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais bylose dėl tikslinių finansinių ribojamųjų priemonių skyrimo.

[1041] Bendrojo Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Nr. T-428/13* <...>, par. 83.

SANTRAUKA / SUMMARY

1. Research problem and relevance

The research problem and its relevance are illustrated by the circumstances provided below.

First, the concept and characteristics of targeted financial restrictive measures of the United Nations (UN) and the European Union (EU) have not been revealed in scholarly work in a thorough and systematic manner yet. The concept and characteristics of targeted restrictive measures itself have not yet been revealed properly either[1043].

Second, there is no consensus on the character of targeted financial restrictive measures in scholarly work, and there is no research that thoroughly addresses this issue[1044]. Yet, it is highly relevant when determining the scope of the applicable rights of defence, e.g. to determine whether the right to a fair trial is relevant, and if so, to what extent. UN and EU institutions claim that these measures are preventive and administrative, whereas scholars have not reached a consensus on the matter. Some argue that these measures should be considered criminal; others argue that they cannot be considered criminal. However, there is no research that would provide a sufficient basis for one position or the other.

Third, without having properly determined the character of targeted financial restrictive measures, it is impossible to determine whether those who are subject to these measures are granted appropriate rights of defence. Bearing in mind that, on the one hand, UN and EU institutions claim that these measures are not criminal, and that, on the other hand, some characteristics signal that these measures are criminal, one can reasonably doubt that the relevant guarantees of the right to a fair trial are ensured.

At the time when the first targeted financial restrictive measures were imposed, listed subjects had no opportunities to appeal to any institution and it did not take long before scholars started criticising the measures due to their

[1043] Besides, some authors wrongfully address these measures as retorsions. See, e.g., ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus teisių apsauga taikant tarptautines sankcijas.* Teisė, 2007, Issue 64, p. 110–121, p. 116.

[1044] Depending on the context, references to the character of targeted financial restrictive measures shall be interpreted as references to their administrative, civil and/or criminal character, i.e. the character that is relevant to determining the applicable rights of defence.

unrestricted impact on human rights and the rule of law[1045]. The UN regime was criticised for being *draconian*[1046] and *failing to provide adequate judicial guarantees*[1047], whereas the situation in the EU was *unsatisfactory*[1048]. With regard to targeted financial restrictive measures that are imposed as counter-terrorism measures, the Eminent Jurists Panel of the International Commission of Jurists declared in 2009 *a consensus of nations and international agencies, that the 1267 regime procedures are "arbitrary" and "unworthy" of the United Nations*[1049]. Besides, the UN Security Council admitted the shortcomings and deficiencies of the regime itself[1050].

The UN and EU addressed the criticism and established review mechanisms. Specifically, the UN established the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson and EU primary law was amended to provide grounds for an appeal to the Court of Justice of the EU (CJEU or Court) explicitly. Besides, the institutions started paying more attention to human rights in various political documents and recommendations[1051]. These developments received some positive feedback from some scholars, e.g. according to Erika de Wet, the *most meaningful qualitative improvement from the perspective of listed individuals and entities has been the introduction of the Ombudsperson*[1052].

Yet, data collected in the course of this research cast doubt over the positive outcome of these developments. Since targeted financial restrictive measures

---

[1045] See, e.g., ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies and Fundamental Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

[1046] MURPHY, C. C. *Case C-117/06, Proceedings brought by Gerda Möllendorf and Christiane Möllendorf-Niehuus, Judgment of the European Court of Justice (Second Chamber) of 11 October 2007, [2007] ECR I-8361; Case C-340/08, M & Others v. Her Majesty's Treasury, Judgment of the European Court of Justice (Fourth Chamber) of 29 April 2010, nyr; Case C-550/09, Criminal Proceedings Against E & F, Judgment of the European Court of Justice (Grand Chamber) of 29 June 2010*. Common Market Law Review, 2011, Vol. 48, Issue 1, p. 243–264, p. 261.

[1047] AULIK, S. *Judgment of the European Court of Justice in Kadi: Challenges to International Law, the United Nations Sanctions Regime and Fundamental Rights*. 4 Acta Societatis Martensis 25, 2009–2010, p. 25–50, p. 50.

[1048] MURPHY, C. C. *Case C-117/06* <...>, p. 261.

[1049] GARVEY, J. I. *Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma*. Texas International Law Journal, 2015–2016, Vol. 50, p. 551–601, p. 559.

[1050] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 559.

[1051] Addressed in detail in the first chapter of the dissertation.

[1052] WET, E. *From Kadi to Nada: Judicial Techniques Favouring Human Rights over United Nations Security Council Sanctions*. 12 Chinese Journal International Law 787, 2013, p. 789.

are still considered to be preventive and administrative[1053], one may reasonably doubt that listed subjects are granted the relevant rights of defence, i.e. the right to a fair trial. Besides, it was noticed that both scholars[1054] and UN officials[1055] are not certain whether listed subjects are granted sufficient rights. According to some authors, the scope of relevant rights is not clear enough[1056]. The institutions claim that listed subjects can submit their delisting request to an *independent and impartial* institution[1057], i.e. they are granted a sufficient, independent and impartial review. The data collected demonstrated that it is relevant to conduct research that would prove the relevance of the right to a fair trial and the deficiencies of the current review mechanisms in light of this right.

The relevance of certain research objectives is proven by the lack of scholarly work addressing the guarantees of the right to a fair trial that should be ensured for listed subjects (and the necessity of it in the case of UN listings). The answers to these questions are of the utmost importance in determining whether listed subjects are granted appropriate rights. While assessing UN targeted financial restrictive measures, it is necessary to take into account that some authors argue that the scope of relevant requirements is not clear since the UN *is not a member of any international human rights*

[1053] References to the *preventive* or *administrative* character of the measures shall be interpreted as references to the terms used by the UN and EU institutions and scholars in the context of targeted financial restrictive measures. These referecens shall not be interpreted as references to some particular legal category, unless explicitly stated otherwise.

[1054] See e.g, WILLEMS, A. *The European Court of Human Rights on the UN Individual Counter-Terrorist Sanctions Regime: Safeguarding Convention Rights and Harmonising Conflicting Norms in Nada v. Switzerland*. 83 Nordic Journal of International Law 39, 2014, p. 39–60; ECKES, C. *EU Restrictive Measures Against Natural and Legal Persons: From Counterterrorist to Third Country Sanctions*. Common Market Law Review, 2014, Vol. 51, Issue 3, p. 869-905, p. 877–878; VESTERGAARD, J. *Terror Financing – Asset Freezing, Human Rights and the European Legal Order*. New Journal of European Criminal Law, 2011, Vol. 2, Issue 2, p. 175–200, p. 199; MICHAELSEN, C. *The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform*. New Zealand Journal of Public and International Law, 2010, Vol. 8, Issue 1, p. 71–90, p. 78.

[1055] See, e.g., Letter of the Ombudsperson as of 13 July 2015 [interactive. 10 October 2018] Online access: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/sgletter.pdf>.

[1056] See ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 112, 119; FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*. 2006 [interactive, 21 August 2018] Online access: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>, p. 3, 7.

[1057] See, e.g. UN website [interactive, 21 August 2018] Online access: <https://www.un.org/securitycouncil/ombudsperson>.

treaty and the *UN Charter shall prevail in the event of a conflict between international obligations*. Besides, the UN *has an absolute procedural immunity*[1058]. Furthermore, it is argued that the UN is *protected* by the UN Charter given that the actions of the UN Security Council cannot be subject to *the traditional universal or regional human rights standards, including fair trial guarantees, due to the special status of the Security Council provided in the UN Charter as well as due to the specific nature of the questions concerning international peace and security*[1059]. That being said, on rare occasions, some authors entertain the notion that the UN Charter *allows* disregard for the requirements stemming from international human right treaties[1060]. Besides, some scholars argue that currently there is no consensus on the universal standard of the right to a fair trial, since there are significant differences in national and regional systems and there is no single definition of this right[1061]. While assessing EU targeted financial restrictive measures, it is necessary to take into account that the CJEU did not recognise the relevance of guaranteeing the right to a fair trial for listed subjects for several years and developed a rather autonomous interpretation of the relevant guarantees later[1062]. There is a lack of scholarly work addressing which guarantees of the right to a fair trial should be ensured for those who are subject to EU targeted financial restrictive measures. As mentioned above, the answer to this question is important in determining whether those subjects are granted with appropriate rights of defence. The circumstances discussed above establish that it is relevant to demonstrate which guarantees of the right to a fair trial should be ensured for those who are subject to UN and EU targeted financial restrictive measures (and, in the case of the UN, why).

Overall, data collected in the course of this research revealed the key problem: there is no research that thoroughly demonstrates the character of targeted financial restrictive measures, and no consensus with regard to which standards of the right to a fair trial should be ensured (and in the case of the UN, whether they should be ensured) for listed subjects. Accordingly, it is not possible to determine whether listed subjects are granted appropriate rights of

---

[1058] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 119.
[1059] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>, p. 116, 119.
[1060] OOSTHUIZEN, G. *Playing the Devil's Advocate: the United Nations Security Council is Unbound by Law*. Leiden Journal of International Law, 1999, Vol. 12, Issue 3, p. 549–563.
[1061] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>, p. 568, 572; GLESS, S. *Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle*. 9 Utrecht Law Review 90, 2013, p. 91.
[1062] Addressed in detail in the third chapter of the dissertation.

defence. In order to solve this problem, it is necessary to achieve the objectives of this research.

2. Research goal and objectives

The goal of the dissertation is to reveal the concept of UN and EU targeted financial restrictive measures as well as to determine and to prove the problems with ensuring that the right to a fair trial is upheld for listed subjects. These problems specifically relate to ensuring access to an impartial and independent tribunal and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings during review through UN and EU review mechanisms[1063]. In order to achieve the goal, the following objectives are set:

1. To delineate the notion and characteristics of UN and EU targeted financial restrictive measures, and to reveal the nuances stemming from the different organisations imposing them.
2. To determine whether UN and EU targeted financial restrictive measures should be considered criminal.
3. To reveal which standards of the right to a fair trial should be ensured for those that are subject to UN targeted financial restrictive measures and why, taking into account the established criminal character of targeted financial restrictive measures.
4. To reveal the review mechanisms functioning within the UN for targeted financial restrictive measures i.e. review mechanisms at the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson.
5. To determine whether the key guarantees of the right to a fair trial (specifically access to an impartial and independent tribunal and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings) are properly ensured for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures during review at the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson.
6. To reveal the EU review mechanism for targeted financial restrictive measures (both autonomous targeted financial restrictive measures and EU targeted financial restrictive measures implementing UN targeted financial restrictive measures) at the CJEU, including the CJEU's approach to the scope and content of the guarantees of the right to a fair trial which are relevant for listed subjects (case law of the CJEU from 2005 until 2017).

[1063] The research did not aim to address all of the guarantees of the right to a fair trial, i.e. the dissertation does not provide an exhaustive list of all of the deficiencies of the review mechanisms in view of this right. Such a decision was reached because of several reasons which are revealed in detail in the introduction of the dissertation.

7. To determine whether the key guarantees of the right to a fair trial (specifically respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings) are properly ensured for those who are subject to EU targeted financial restrictive measures (both autonomous and those implementing UN targeted financial restrictive measures) during review at the CJEU.

3. Statements of defence

1. UN and EU targeted financial restrictive measures are measures imposed by the UN and EU against natural and legal persons, groups and non-state entities for actions that pose a threat to international peace and security, and through which these subjects shall be prevented from controlling and using their funds and economic resources.

2. UN and EU targeted financial restrictive measures are criminal because they are imposed for links to serious crimes and may have severe effects on listed subjects.

3. The right to a fair trial (specifically access to an impartial and independent tribunal and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings) is not ensured for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures during review at the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson.

4. The right to a fair trial (specifically respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings) is not properly ensured for those who are subject to EU targeted financial restrictive measures (both autonomous and those implementing UN targeted financial restrictive measures) during review at the CJEU.

4. Novelty of the research

Taking into account the state of the art revealed in the dissertation, the novelty of this research is illustrated by the circumstances provided below. First, the dissertation reveals the concept of UN and EU targeted financial restrictive measures. Second, the work thoroughly demonstrates the criminal character of targeted financial restrictive measures. To the best knowledge of the author, this is the first or one of the first works which, in the course of demonstrating the criminal character of these measures, relies on extensive empirical data collected during the research and carries out a detailed assessment of conflicting scholarly opinions, the criteria set out by the UN Human Rights Committee and the position of the CJEU from 2005 until 2017. Compared with the works of Eckes[1064], van den Broek, Hazelhorst, de Zanger[1065], Matulionytė ir Randakevičiūtė[1066], the dissertation assesses the dissertation assesses the criteria set out by the European Court of Human Rights (ECtHR) in more detail. Third, the dissertation demonstrates which standards of the right to a fair trial should be ensured for those that are subject to UN targeted financial restrictive measures (solves problems identified by Garvey[1067], Špokauskas[1068]) and why. Fourth, the work reveals the review mechanisms functioning within the UN for targeted financial restrictive measures in detail i.e. review mechanisms at the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson, and determines whether the key guarantees of the right to a fair trial are properly ensured for those who are subject to these measures. Notably, the dissertation addresses the latest

[1064] See, e.g., ECKES, C. *EU Counter-Terrorist* <...>; ECKES, C. *EU Counter Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils*. 17 European Foreign Affairs Review, 2012, Vol. 17, Issue 1, p. 113–132; ECKES, C. *Individuals in a pluralist world: The implications of counterterrorist sanctions*. Global Constitutionalism, 2013, Vol. 2:2, p. 218–236; ECKES, C. *EU Restrictive Measures* <...>; ECKES, C. *The Law and Practice of EU Sanctions* in BLOCKMANS, S.; and KOUTRAKOS, P. *Research Handbook on the EU's Common Foreign and Security Policy*, Edward Elgar Pub, 2018, p. 206–229.

[1065] See VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; and DE ZANGER, W. *Asset Freezing: Smart Sanction or Criminal Charge?* Utrecht Journal of International and European Law. Merkourios, 2010, Vol. 27, Issue 72, p. 18–27.

[1066] See MATULIONYTĖ, E.; and RANDAKEVIČIŪTĖ, J. *Europos Sąjungos taikomos ribojamosios priemonės ir teisė į teisingą teismą*. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Ed. Švedas, G. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012, p. 697–711.

[1067] GARVEY, J. I. *Targeted* <...>.

[1068] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>.

developments within the UN [1069], i.e. data that were not available at the time when a number of works discussed in the dissertation were published (see, e.g., Biersteker and Eckert[1070], Bothe[1071], Cameron[1072], Špokauskas[1073]). The work is not confined to abstract declarations that listed subjects are not granted appropriate rights of defence (cf. Špokauskas[1074]). The dissertation thoroughly demonstrates the problems with ensuring the right to a fair trial, specifically in ensuring access to an impartial and independent tribunal (UN) and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings (both UN and EU). Fifth, the works reveals the CJEU's approach to the scope and content of the guarantees of the right to a fair trial which are relevant for listed subjects (2005–2017). The work evaluates whether the approach is appropriate and assesses whether the key guarantees of the right to a fair trial (specifically respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings) are properly ensured for those who are subject to EU targeted financial restrictive measures (both autonomous and those implementing UN targeted financial restrictive measures) during review at the CJEU. The analysis is not confined to a small number of cases and does not rely on assumptions that the CJEU addressed similar cases in the same way. In contrast, the work relies on a thorough and original analysis of all of the relevant judgments delivered from 2005 until 2017[1075] that were publicly

[1069] Since the establishment of the targeted financial restrictive measures, the relevant legal framework has been developing constantly.

[1070] BIERSTEKER, T. J.; and ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*. 2006 [interactive, 21 August 2018] Online access: <https://www.files.ethz.ch/isn/27118/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>.

[1071] BOTHE, M. *Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists*. Journal of International Criminal Justice, 2008, Vol. 6, p. 541–555.

[1072] Žr. CAMERON, I. *Report on the European Convention on Human Rights, Due Process and United Nations Security Council Counter-Terrorism Sanctions*. 32nd meeting of Committee of Legal Advisers on Public International Law (CAHDI), Athens, 2006; CAMERON, I. *EU Sanctions: Law and Policy Issues Concerning Restrictive Measures*. Cambridge: Intersentia, 2013; CAMERON, I. *EU Sanctions and Defence Rights*. New Journal of European Criminal Law, 2015, Vol. 6, Issue 3, p. 335–350.

[1073] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>.

[1074] ŠPOKAUSKAS, D. *Žmogaus* <...>.

[1075] I.e. since the very first CJEU judgments in cases concerning targeted restrictive measures until the very last ones that were publicly available by the end of the research. In particular, the search criteria of CJEU judgments are revealed in the first chapter of the dissertation.

available by the end of the research[1076]. The dissertation reveals the development of the CJEU's approach in detail over a long period of time. As in the case of the UN, the dissertation addresses the latest developments within the EU [1077], i.e. data that were not available at the time when a number of works discussed in the dissertation were published.

The state of the art and the interplay between the dissertation and the works of the other authors are revealed in the dissertation in detail. Overall, the research is novel since it reveals the concept of UN and EU targeted financial restrictive measures, demonstrates their character, proves the necessity of ensuring the right to a fair trial for those who are subject to these measures and demonstrates the problems of ensuring this right. These problems specifically relate to ensuring access to an impartial and independent tribunal (UN) and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings (both UN and EU).

[1076] Upon noticing that the CJEU arguably adopts an autonomous interpretation of the right to a fair trial (in cases concerning targeted restrictive measures, including targeted financial restrictive measures), the author has carried out a systematic comparative analysis.

[1077] E.g., amendments to the rules of procedure of the CJEU and the General Court from 2016 until 2020.

5. Research methods

The methodology adopted in this research is the doctrinal legal research[1078]. In keeping with this kind of research, the new phenomenon was analysed and conceptualised in light of the established legal norms and standards[1079]. The research aimed to establish what kind of developments are necessary in order to make sure that the new phenomenon can be accommodated in the existing legal system[1080]. The research conducted was normative since it aimed to determine the appropriate approach while taking existing standards into account[1081].

In the course of the research different types of interpretation were adopted, specifically grammatical[1082], legal–historical, teleological and systematic interpretations, as well as interpretations on the basis of legal doctrine, jurisprudence and non-binding legal sources[1083]. The author also continuously relied on a comparative analysis[1084].

[1078] See, e.g. HUTCHINSON, T. *Defining and Describing What We Do: Doctrinal Legal Research*. Deaking Law Review, 2012, Vol. 17, No. 1, p. 83–119, p. 113, 116; MCCRUDDEN, C. *Legal Research and the Social Sciences*. The Law Quarterly Review, 2006, p. 632–650, p. 633.

[1079] See HUTCHINSON, T. *Defining* <…>, p. 113, 116.

[1080] See, e.g. WESTERMAN, P. *Open or Autonomous? The Debate on Legal Methodology as a Reflection of the Debate on Law* in HOECKE, M. V. *Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline?* Oxford: Hart Publishing, 2011, p. 87–110, p. 77, 87, 91, in HUTCHINSON, T. *Defining* <…>, p. 101.

[1081] HOECKE, M. V. *Methodologies* <...>, p. 175.

[1082] KESTEMONT, L. *Handbook on Legal Methodology*. Cambridge, Antwerpen, Portland: Intersentia, 2018, p. 21.

[1083] For the descriptions of the methods see, e.g., KESTEMONT, L. *Handbook* <...>, p. 21–30.

[1084] Not to be confused with the *comparative legal studies*. See, e.g., SAMUEL, G. *Comparative Law and its Methodology*. Iš WATKINS, D.; and BURTON, M. *Research Methods in Law*. London: Routledge, 2013.

6. Key outcomes and conclusions of the research

In order to avoid an adverse humanitarian impact and adverse economic and social consequences for a large number of subjects, international organisations (the UN and EU) started imposing targeted restrictive measures against natural persons, groups and legal entities instead of against states in the late XX – early XXI century. The dissertation addresses one of these types of measures, specifically UN and EU targeted financial restrictive measures. These differ considerably from other measures referred to as international sanctions. The research conducted proves the first statement of defence and delineates the concept of these measures, which is provided in the first conclusion:

> UN and EU targeted financial restrictive measures have a significant number of shared characteristics – both UN and EU targeted financial restrictive measures are measures imposed by these organisations in order to ensure international peace and security against natural and legal persons, groups and non-state entities for their links to actions which are thought to pose a threat to international peace and security, and through which these subjects shall be prevented from controlling and using any kind of funds and economic resources.

Since targeted financial restrictive measures have an impact on rights and freedoms of listed subjects, it is important to determine the relevant rights of defence. According to human rights requirements, it depends on the character of the particular measures. UN and EU institutions, including the CJEU, deny the criminal nature of these measures and claim that they are preventive and administrative. The CJEU argues that listed subjects are not subject to a *criminal charge* and that criminal proceedings are not taking place, nor is guilt being determined. Besides, the measures have preventive goals. Yet, there is no consensus in scholarly work. Authors who argue that targeted financial restrictive measures are not of a criminal character rely primarily on their *preventive* goals and lack of a penal nature. Authors who argue that targeted financial restrictive measures (or targeted restrictive measures in general) are criminal normally emphasise the severe effects of these measures. The research conducted demonstrates that these measures should be considered criminal. The research proves the second statement of defence and leads to the second conclusion:

> UN and EU targeted financial restrictive measures are of a criminal character because they are imposed for links to serious crimes and may have severe effects on listed subjects. In light of the case law of the ECtHR, all the criteria of a criminal measure are essentially fulfilled. The UN and EU impose targeted financial restrictive measures due to links to serious crimes (the first criterion is partially fulfilled). The measures are directed against an unrestricted group of subjects in order to dissuade it from carrying out certain actions or being inactive (the second criterion is partially fulfilled), and the measures may have severe effects for an indefinite period (the third criterion is fulfilled completely). Attributing a criminal character to targeted financial restrictive measures is also in line with the criteria set out by the UN Human Rights Committee. Since UN and EU targeted financial restrictive measures are of a criminal character, the right to a fair trial should be ensured for those who are subject to these measures.

Although the UN is not a member of international human right treaties, under which parties undertake to ensure the right to a fair trial, the dissertation demonstrates that this right should be ensured for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures and leads to the third conclusion:

> Although the UN is not a member of international human right treaties under which parties undertake to ensure the right to a fair trial, this right should be ensured for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures. The right to a fair trial should be ensured taking into account the provisions of the UN Charter and customary international law. The right to a fair trial should be ensured by also taking into account the evolution and dynamics of international relations, the growing power of international organisations, their direct impact on non-state subjects, the development of new legal institutes and the severe effects of UN targeted financial restrictive measures. Besides, although the requirements of the right to a fair trial partially differ in different regions and states, it cannot be reasonably argued that it is impossible to find a standard that would be relevant for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures. An analysis of the International Covenant on Civil and Political Rights, other international human right documents, explanations of the UN Human Rights Committee and scholarly work reveals that in essence it is

> agreed unanimously that in order to ensure the right to a fair trial, there should be access to an impartial and independent tribunal that would issue binding decisions and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings should be ensured.

The research reveals that the current UN review mechanisms, i.e. review in the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson, do not and cannot ensure the right to a fair trial for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures. The research proves the third statement of defence and leads to the fourth conclusion:

> The current UN review mechanisms, i.e. review by the UN Security Council Focal Point and Office of the Ombudsperson, do not ensure the right to a fair trial for those who are subject to UN targeted financial restrictive measures, i.e. listed subjects are not granted access to an impartial and independent tribunal and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings is not ensured. None of these review mechanisms can be considered an impartial and independent tribunal and none of these review mechanisms can adopt binding decisions. Besides, none of these procedures ensure adversarial proceedings and equality of arms. In order to protect opposing interests, listed subjects are not granted access to case materials and evidence and this deficiency is not properly compensated by any other means. Accordingly, the relevant guarantees related to the principles of equality of arms and adversarial proceedings are not ensured. These include the right to be heard, the right to a reasoned judgment, the right to be informed promptly and in detail of the nature and cause of the charge, and the right to have adequate time and facilities for the preparation of defence.

Taking into account the criminal character of UN targeted financial restrictive measures and the deficiencies of their review mechanisms as set out in the dissertation, substantial institutional and procedural developments are necessary within the UN In order to solve the identified problems, it is necessary to establish an institution that ensures the right to a fair trial completely, including the key guarantees addressed in the work. It is essential to ensure the impartiality and independence of the institution, as well as its competence in adopting binding decisions, and to ensure respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings. The institution should ensure the right to be heard and should only rely on information that is

available both to the institution and the listed subject (either directly, or through some alternative mechanisms such as special advocate. In order to solve the issue of confidential information, i.e. restricted access to such information, it is necessary to develop mechanisms that balance opposing interests properly. National or regional review is not an appropriate solution due to the immunity of the UN. In such cases, only the actions of national or regional organisations would be subject to review. Besides, states would be likely to face a conflict of obligations due to decisions issued by regional and national courts. An alternative to establishing a proper impartial and independent institution could be abolishing the institution completely, i.e. abolishing UN targeted financial restrictive measures, and imposing comparable measures only at a national and/or regional level. In such a case, the problem addressed in the dissertation would not arise. Besides, there would be no disputes regarding the applicable standard of the right to a fair trial, and this right could be ensured by taking into account relevant regional and national standards.

Although those who are subject to EU targeted financial restrictive measures are granted access to an impartial and independent tribunal, the research reveals that respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings is not properly ensured. The key problem is that those who are subject to these measures (both autonomous and those implementing UN targeted financial restrictive measures) are not always granted access to relevant evidence and information and this procedural deficiency is not properly compensated. Evidence and information may be not accessible in several cases. First, EU institutions implementing UN targeted financial restrictive measures cannot always access the information on the cause of the charges (e.g. they receive only a summary of relevant information from the UN) and due to this, they cannot provide listed subjects with relevant details either. Besides, relevant information may be not available to the CJEU. The decision about the information that shall be provided is taken by the state that proposed the measures and the responsible UN committee. Hence, there is no guarantee that the cause of the charges will be revealed to listed subjects in every case. Besides, listed subjects may have no access to relevant evidence and information if EU institutions decide not to grant it. Although individual and specific reasons shall be provided through EU member states and through the European External Action Service's proposals to impose autonomous measures, an analysis of CJEU case law reveals that sometimes those reasons are neither published in the EU Official Journal, nor provided to listed subjects individually, in order to safeguard the security interests of the international community and states. Listed subjects are not always granted access to

relevant evidence and information. Sometimes, access is not granted to just the listed subjects; sometimes, access is not granted to either the listed subjects or the EU institutions. The research reveals that the relevant guarantees that are related to the principles of equality of arms and adversarial proceedings are not ensured. These include the right to be heard, the right to a reasoned judgment, the right to be informed promptly and in detail of the nature and cause of the charge, and the right to have adequate time and facilities for the preparation of defence.

Since EU institutions cannot ensure access to relevant evidence and information from the UN while implementing UN targeted financial restrictive measures, developments within the UN are essential. In the case of EU autonomous targeted financial restrictive measures, it is necessary to solve the problem of access to evidence and information irrespective of the situation within the UN. Access to evidence and information may only be restricted in order to safeguard opposing interests, however only to the extent that it is strictly necessary and only when additional guarantees that would compensate this procedural deficiency are ensured.

An analysis of CJEU case law reveals that in cases concerning targeted restrictive measures, including targeted financial restrictive measures, the CJEU adopts a rather autonomous interpretation of the right to a fair trial. While the CJEU addresses EU autonomous targeted restrictive measures and targeted restrictive measures implementing UN targeted financial restrictive measures, it does not seek parallels with other legal institutes nor does it provide an extensive list of relevant guarantees based on human rights documents. Besides, it should be noted that over time, the CJEU has changed its approach to the relevant guarantees significantly. In the very first cases concerning targeted financial restrictive measures, the Court denied the relevance of any guarantees of the right to a fair trial. Later, the CJEU admitted that some guarantees shall be ensured to those who are subject to these measures. It recognised the relevance of the principles of equality of arms and adversarial proceedings, and started to review both EU autonomous measures and those implementing UN targeted financial restrictive measures. The CJEU elaborated on the right to a reasoned judgment as well as the right to be informed and heard. The court also ruled that some of the guarantees can be restricted, e.g. that evidence supporting the imposition of targeted financial restrictive measures may be withheld. Besides, the Court ruled that the violation of the right to be informed is not a sufficient ground to lift the measures itself. Overall, the CJEU recognised that the guarantees linked to the principles of equality of arms and adversarial proceedings may be restricted.

The CJEU's approach to targeted financial restrictive measures is not without flaws. First, the CJEU does not recognise that UN and EU targeted financial restrictive measures are criminal. The CJEU should recognise their criminal character due to arguments provided in this work. Second, the CJEU should recognise that those who are subject to these measures should be granted the guarantees of the right to a fair trial that are relevant in criminal proceedings and should raise the bar for ensuring that the requirements stemming from the principles of equality of arms and adversarial proceedings are met. The court should recognise that when listed subjects are not granted access to relevant information and evidence and are not provided with guarantees that would compensate this procedural deficiency, the key guarantees of the right to a fair trial and respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings are not ensured. The court is too lenient when addressing the need to ensure a balance between opposing interests. Besides, the CJEU is too lenient when assessing the EU Council's obligation to inform listed subjects about measures, whereas the EU Council does not always inform listed subjects about the measures and reasons for their imposition individually. The content of the guarantees should be developed by taking into account the fact that the right to a fair trial requires a process that ensures all of the special guarantees, and not a particular (fair) outcome in a case.

An additional issue is that EU institutions do not always provide the specific reasons for a listing. Sometimes those who are subject to targeted financial restrictive measures are provided only with the legal grounds for their listing and are not provided with specific reasons for their listing. The case law of the CJEU demonstrates, however, that the court admits that those who are subject to these measures shall have access to both legal grounds and specific reasons. The CJEU should keep the bar high enough when it comes to providing proof and should deem abstract reasons insufficient.

Overall, the research proves the fourth statement of defence and leads to the fifth conclusion:

> The right to a fair trial (specifically respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings) is not properly ensured for those who are subject to EU targeted financial restrictive measures (both autonomous and those implementing UN targeted financial restrictive measures) during review at the CJEU. In order to safeguard opposing interests, those who are subject to these measures are not always granted access to relevant information and evidence, and this procedural deficiency is not compensated by any other means.

Evidence and information may be not accessible when the EU imposes measures autonomously and when it implements UN targeted financial restrictive measures. Accordingly, the relevant guarantees that are related to the principles of equality of arms and adversarial proceedings are not ensured. These include the right to be heard, the right to a reasoned judgment, the right to be informed promptly and in detail of the nature and cause of the charge, and the right to have adequate time and facilities for the preparation of defence.

The research results also lead to the sixth, seventh and eighth conclusions:

The case law of the CJEU concerning targeted financial restrictive measures (both autonomous and those implementing UN targeted financial restrictive measures) from 2005 until 2017 reveals that the CJEU adopts an autonomous approach to these measures and to the scope of relevant guarantees when the measures are imposed. The CJEU does not draw comparisons with other measures and does not draw analogies while assessing their character and the scope of relevant guarantees. The CJEU does not recognise that targeted financial restrictive measures are criminal and does not provide an exhaustive list of the relevant guarantees according to some particular provisions, yet it states that these measures are *preventive* and assesses the relevance of guarantees that are relevant to criminal and civil proceedings.

Over time, the position of the CJEU concerning relevant guarantees has changed significantly. In the very first cases concerning targeted financial restrictive measures the court either denied the relevance of any guarantees of the right to a fair trial or did not address the guarantees at all. Later the CJEU admitted that some of the guarantees of the right to a fair trial, including the right to be heard, the right to a reasoned judgment, the right to be informed, shall be ensured for those who are subject to these measures. It also recognised the relevance of the principles of equality of arms and adversarial proceedings. According to the CJEU, in order to safeguard opposing interests, relevant evidence and information can be withheld, and in such a case it is necessary to balance all of the interests properly. Yet, to this end no solutions have been adopted.

The determined criminal character of targeted financial restrictive measures and the deficiencies of their review procedures lead to the conclusion that substantial institutional and procedural developments are necessary within the UN, and substantial procedural developments are necessary within the EU. First, it is necessary to establish an institution that can ensure the right to a fair trial within the UN. In light of the deficiencies of the review procedures, it should be emphasised that such an institution should meet the requirements of an impartial and independent tribunal and should be able to adopt binding decisions. Second, it is necessary to ensure respect for the principles of equality of arms and adversarial proceedings within the UN and EU. In order to solve the issue of confidential information, i.e. restricted access to such information, it is necessary to develop mechanisms that balance opposing interests properly. Finally, the UN and EU should recognise the criminal character of these measures. This shall stimulate the recognition that those who are subject to these measures should be granted guarantees of the right to a fair trial which are relevant in criminal proceedings and raise higher standards for ensuring the requirements stemming from the principles of equality of arms and adversarial proceedings.

7. Information about the author

Viltė Kristina Steponėnaitė studied law at Vilnius university Faculty of Law from 2008 until 2013 and was awarded a Master of Law degree in 2013, graduating among the top 10 per cent of the class. In the course of her studies, Viltė Kristina has specialised in international and EU law and has attained the highest grades in all of the courses of this specialisation, including in the final exam (public international law, private international law and EU law) and in her Master's thesis (*EU autonomous sanctions (Restrictive Measures): analysis of the interplay between economic sanctions for third country citizens and human rights*). Upon her graduation, Viltė Kristina was awarded the first prize for best Master's thesis in the field of public law in 2013 by the Supreme Administrative Court of Lithuania.

In 2013, Viltė Kristina started her doctoral research at Vilnius University Faculty of Law. Viltė Kristina presented the results of her doctoral research at international conferences in Lithuania and the United Kingdom in 2018 and published two peer-reviewed articles on the topic of the dissertation in 2019. Viltė Kristina led seminars on the EU legal system and an introduction to EU law at Vilnius University Faculty of Law from 2013 until 2016. Since 2014, Viltė Kristina has been teaching the course on EU economic law at the Vilnius University Faculty of Economics and Business Administration.

In addition to her academic activities, Viltė Kristina also practised law in law firms in Vilnius, Lithuania from 2011 until 2018.

In 2018, upon completion of the first draft of the dissertation, Viltė Kristina started an advanced Master of Laws programme at KU Leuven Faculty of Law in Belgium and was awarded an Advanced LL.M. degree *cum laude* in 2019.

Since 2019 Viltė Kristina is a research associate at KU Leuven Faculty of Law and, among other things, continues to research the right to a fair trial. For example, one of her last publications included a peer-reviewed article on artificial intelligence and the right to a fair trial (co-authored with prof. dr. Peggy Valcke): *Judicial analytics on trial: An assessment of legal analytics in judicial systems in light of the right to a fair trial.* Maastricht Journal of European and Comparative Law, Vol. 27, Issue 6, 2020, p. 1–15.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS IR JŲ KOPIJOS

1. STEPONĖNAITĖ, V. K. *Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos tikslinių finansinių priemonių priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms*. Teisė, 2019, tomas 110, p. 119–131.
2. STEPONĖNAITĖ, V. K. *Jungtinių Tautų tikslinės finansinės priemonės: peržiūros procedūrų atitiktis teisės į teisingą procesą standartams*. Teisė, 2019, tomas 111, p. 145–157.

1 publikacija / 1st publication

Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos tikslinių finansinių priemonių priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms

Viltė Kristina Steponėnaitė

Teisė, 2019, tomas 110, p. 119–131.

Vilnius University Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Teisė
2019, vol. 110, pp. 119–131

ISSN 1392-1274 eISSN 2424-6050
DOI: https://doi.org/10.15388/Teise.2019.110.7

Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos tikslinių finansinių priemonių priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms

Viltė Kristina Steponėnaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės mokslo centro narė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6175
El. paštas: <vilte.kristina@gmail.com>

Šiame straipsnyje yra vertinamas Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos nustatomų individualizuotų finansinių ribojančių priemonių pobūdis. Straipsnyje atskleidžiama, kad šiuo metu Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos institucijos, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ir dalis mokslininkų nepripažįsta baudžiamojo priemonių pobūdžio, ir ginčijama, kad tarptautinės žmogaus teisių teisės kontekste šios priemonės yra vertintinos kaip baudžiamojo pobūdžio priemonės.
Pagrindiniai žodžiai: Jungtinės Tautos, Europos Sąjunga, individualizuotos finansinės ribojančios priemonės, sankcijos, baudžiamasis pobūdis, žmogaus teisės.

Targeted Financial Sanctions of the United Nations and the European Union: Attribution of Criminal Character

The article analyses the character of the targeted financial sanctions as imposed by the United Nations and the European Union. The article portrays that United Nations and European Union institutions, the Court of Justice of the European Union and part of the scholars do not recognize the criminal character of the measures currently, and argues that in the context of the international human rights law these measures shall be considered of the criminal character.
Keywords: United Nations, European Union, targeted financial restrictive measures, sanctions, criminal character, human rights.

Įvadas

Siekdamos išvengti nepageidaujamų padarinių dideliam subjektų ratui, Jungtinės Tautos (toliau – JT) ir Europos Sąjunga (toliau – ES) XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje pradėjo nustatinėti individualizuotas (toliau – individualizuotas arba tikslines) ribojančias priemones. Šios priemonės apima finansines, ekonomines, judėjimo laisvę ribojančias priemones, kurios gali būti nustatomos fiziniams, juridiniams asmenims ir grupėms dėl jų atsakomybės arba sąsajų su veiksmais, keliančiais grėsmę taikai ir tarptautiniam saugumui.

Tyrimo tikslas buvo įvertinti, ar JT ir ES nustatomos tikslinės finansinės ribojančios priemonės turėtų būti priskiriamos baudžiamojo pobūdžio priemonėms. Siekiant įgyvendinti šį tikslą kelti užda-

Received: 27/9/2018. **Accepted:** 6/12/2018
Copyright © 2019 Viltė Kristina Steponėnaitė. Published by Vilnius University Press
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

viniai išanalizuoti priemonių turinį (JT ir ES teisės aktų nuostatas), Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) priemonių pobūdžio vertinimo kriterijus, ES Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) ir teisės mokslininkų pozicijas dėl priemonių pobūdžio vertinimo.

Mokslinį tyrimo aktualumą pagrindžia tai, kad teisės moksle sutarimo dėl priemonių pobūdžio nėra. Reguliavimas ir ESTT (kaip iš esmės vienintelio priemonių pobūdį vertinančio viršnacionalinio teismo) praktika gali būti vertinami kaip ydingi. Aktualumą pagrindžia ir tai, kad priemonių pobūdis lemia, koks turėtų būti užtikrintas peržiūros mechanizmas. Žinoma, kad garantuotinų gynybos teisių apimtis žmogaus teisių teisėje reikšmingai kinta atsižvelgiant į tai, ar priemonės laikomos administracinio, civilinio ar baudžiamojo pobūdžio. Priemonių pobūdis taip pat yra svarbus siekiant įvertinti, ar šiuo metu JT ir ES lygmeniu funkcionuojantys peržiūros mechanizmai yra suderinami su žmogaus teisių reikalavimais.

Praktinį tyrimo aktualumą pagrindžia tai, kad priemonių pobūdžio vertinimas lemia subjektams užtikrinamų gynybos teisių apimtį (didesnę arba mažesnę), t. y. turi tiesioginius ženklius padarinius subjektų teisių ir laisvių apimčiai. Pasikartojantys įvykiai, kurie kelia grėsmę taikai ir tarptautiniam saugumui, nesukuria prielaidų tikėtis, kad institutas būtų panaikintas dėl to, kad išnyko jo atsiradimo priežastys, ESTT bylų skaičius dėl priemonių nustatymo didėja.

Pagrindinis tyrimo objektas buvo JT ir ES nustatomų individualizuotų finansinių ribojančių priemonių, konkrečiai priemonių, kuriomis nustatomi įpareigojimai įšaldyti subjektų lėšas, institutas. Konkreti priemonių rūšis pasirinkta pagal svarbą, darant prielaidą, kad finansinės priemonės sukelia sunkiausią poveikį.

Lietuvos teisės moksle šių priemonių pobūdis nebuvo vertintas. Užsienio teisės mokslo darbuose priemonių pobūdis vertintas kelių autorių (Christina Eckes – Amsterdamo universitetas, Olandija; Jack I. Garvey – San Francisko universitetas, Jungtinės Amerikos Valstijos; Konrad Lachmayer – Zigmundo Froido universitetas, Austrija; Christopher Michaelsen – Naujasis Pietų Velso universitetas, Australija; Thomas J. Biersteker, Sue E. Eckert – Brown universitetas, Jungtinės Amerikos Valstijos; Melissa van den Broek, Monique Hazelhorst, Wouter de Zanger – Utrechto universitetas, Nyderlandai; Giacinto della Cananea – Romos Tor Vergata universitetas, Italija)[1], tačiau šis darbas yra svarbus tuo, kad jame atskleista priemonių turinio (poveikio) analizė, konkuruojančios teisės mokslininkų pozicijos dėl priemonių pobūdžio, EŽTT sprendimuose formuojami vertinimo kriterijai.

Tyrimo metu buvo naudojamas klasikinis doktrininis metodas, toliau vadinamas doktrininiu teisiniu tyrimu (angl. *doctrinal legal research*). Žinoma, kad doktrininio teisinio tyrimo metu dažnai vertinama nauja informacija, ją bandoma susieti su žinomu teisės turiniu. Dažnai pasirenkamas naujas institutas ir siekiama įvertinti, kokia yra jo vieta ištirtoje teisinėje realybėje, kaip būtų galima jį suderinti su esama teisine sistema. Atitinkamai ir šiuo atveju, nustačius naujojo instituto požymius, buvo siekiama susintetinti gautus rezultatus ir įvertinti, kokia turėtų būti naujojo instituto vieta egzistuojančioje teisinėje realybėje, nustatyti santykį su kitomis normomis ir institutais. Konkrečiai, buvo siekiama įvertinti tikslinių finansinių ribojančių priemonių pobūdį tarptautinės žmogaus teisių teisės kontekste. Vertinant JT ir ES teisės aktų, ESTT ir EŽTT sprendimų turinį buvo naudojami lingvistinis, teleologinis, loginis, sisteminis teisės (teksto) aiškinimo metodai. Šių metodų svarba pasireiškia, be kita ko, nustatant naujojo instituto požymius, vertinant, kokios priemonės ir vadovaujantis kokiais kriterijais tarptautinėje žmogaus teisėje laikomos esančiomis administracinio, civilinio ar baudžiamojo pobūdžio. Šių metodų panaudojimas leidžia vėliau loginiu, lyginamuoju būdu spręsti apie naujojo instituto ir esamų teisės normų santykį.

Tyrimo metu vertinti pirminiai ir antriniai šaltiniai, kurie padeda atskleisti naujojo instituto požymius ir nustatyti esamą, žinomą teisės turinį. Siekiant nustatyti instituto požymius, vertinti JT ir ES teisės

[1] Nuorodos į konkrečius autorių darbus pateikiamos dėstomojoje dalyje.

aktai, mokslo darbai. Turint tikslą identifikuoti esamą, žinomą teisės turinį dėl priemonių pobūdžio daugiausiai vertinti mokslo darbai, EŽTT sprendimai kaip tarptautinės žmogaus teisių teisės turiniui reikšmingas šaltinis.

Vartojant terminą *priemonių pobūdis* yra referuojama į administracinį, civilinį ir(arba) baudžiamąjį pobūdį, t. y. į priemonių skirstymą pagal jų turinį, kuris tarptautinėje žmogaus teisių teisėje yra laikomas reikšmingu sprendžiant dėl užtikrintinų gynybos priemonių apimties. Vartojant terminą *prevencinės priemonės* referuojama į teisės aktuose, pavyzdžiui, JT Saugumo Tarybos (toliau – ST) rezoliucijose, vartojamą terminą[2], taip pat į ESTT ir teisės mokslininkų vartojamą terminą administraciniam priemonių pobūdžiui pagrįsti[3].

Straipsnio pirmoje dalyje pateikiama priemonių turinio analizė (nustatymo priežastys, poveikis), antrojoje – atskleidžiamas institucijų vertinimas, konkuruojantys mokslininkų požiūriai, ESTT vertinimas, EŽTT suformuoti priemonių pobūdžio vertinimo kriterijai. Straipsnio pabaigoje pateikiamas priemonių pobūdžio vertinimas.

1. Individualizuotų finansinių ribojančių priemonių požymiai

Vieną iš JT ir ES nustatomų priemonių grupių sudaro priemonės, skirtos kovoti su terorizmu[4]. ST rezoliucijomis subjektai įtraukiami į vadinamuosius juoduosius sąrašus, nusprendus, be kita ko, kad jie įvykdė teroristinį aktą, yra susiję su teroristinių grupių veikla, dalyvauja, pavyzdžiui, jas finansuojant, atlieka su grupėmis asocijuojamus veiksmus[5]. Kita priemonių grupė – priemonės, skirtos kovoti su šiurkščiais ir sisteminiais žmogaus teisių pažeidimais[6]. Subjektai įtraukiami į sąrašus nusprendus, kad jie yra susiję su įvairiais žmogaus teisių pažeidimais. ES Taryba nustato ne tik analogiškas priemones pagal JT sprendimus, kovai su terorizmu ir žmogaus teisių pažeidimais, bet ir autonomines priemones. Be to, ES Taryba nustato priemones, skirtas kovoti su tarptautinių rinkimų standartų pažeidimais, grėsmėmis demokratijai, politiniam pliuralizmui, teisės viršenybės principui[7].

Tyrimo metu atlikta JT ir ES teisės aktų nuostatų analizė leidžia nustatyti priemonių turinį ir suskirstyti jas į tokias bendriausias grupes: (i) susijusios su galimybių pasinaudoti finansiniais ištekliais apribojimais (pavyzdžiui, lėšų įšaldymas)[8]; (ii) susijusios su judėjimo apribojimais (pavyzdžiui, apribojimai atvykti

---

[2] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*, 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>, preambulė.

[3] Terminas vartojamas ne referuojant į kokią nors konkrečią kategoriją tarptautinėje žmogaus teisių teisėje, o atskleidžiant, kokiais argumentais vadovaujantis priemonės ESTT ir dalies mokslininkų yra laikomos administracinio pobūdžio, kokį priemonių pobūdį implicitiškai ar eksplicitiškai nurodo JT ir ES teisės aktų formuluotės.

[4] Socialinių mokslų darbuose terorizmas apibrėžiamas kaip individų arba grupių jėgos panaudojimas arba grasinimas ją panaudoti siekiant politinių arba socialinių tikslų per didesnio kiekio nei atakos metu nukenčiančių subjektų įbauginimą, t. y. apibūdinamas per jėgos naudojimą ir politinius arba socialinius motyvus, tačiau iš esmės sutarimo dėl terorizmo, teroro akto sąvokų nėra, o terorizmo samprata, įskaitant patį poreikį apibrėžti terorizmo sąvoką, yra atskiras mokslinių tyrimų objektas. Žr.: SANDLER, T. Terrorism and counterterrorism: an overview. *Oxford Economic Papers*, 2015, Vol. 67, Issue 1, pp. 1–20, p. 1, 3.

[5] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368(2017)>.

[6] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1970 (2011).* 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970%20%282011%29>.

[7] Žr., pvz., 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimą Nr. 2012/642/BUSP. ES oficialusis leidinys Nr. L 285, 2012; 2017 m. lapkričio 13 d. ES Tarybos sprendimą Nr. 2017/2074/BUSP. ES oficialusis leidinys Nr. L 295, 2017.

[8] Nustatytos JT lygmeniu, be kita ko, Somalio, Eritrėjos, kovos su terorizmu priemonių atveju (nuorodas į sankcijas nustatančius dokumentus žr. https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/un-sc-consolidated-list#composition list), ES lygmeniu – įgyvendinant visas rezoliucijomis nustatytas sankcijas, taip pat, be kita ko, Baltarusijos, Burundžio, autonominių kovos su terorizmu priemonių atveju (nuorodas į sankcijas nustatančius dokumentus žr. https://www.sanctionsmap.eu/#/main).

ar vykti per valstybių teritorijas tranzitu)[9]; susijusios su ekonominės veiklos apribojimais (pavyzdžiui, prekybos nurodytomis prekėmis apribojimai[10])[11]. Atsižvelgiant į priemonių turinį galima teigti, kad jos daro poveikį įvairioms teisėms ir laisvėms. Priemonės daro poveikį, be kita ko, teisei į nuosavybę, teisei užsiimti ekonomine veikla, teisei į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, teisei į santuoką.

Atsižvelgiant į tai, kad straipsnyje vertinamos finansinės priemonės, toliau detaliau atskleidžiamas jų turinys. Šias priemones nustatančiuose JT ir ES teisės aktuose paprastai nurodoma, kad valstybės privalo nedelsdamos įšaldyti nurodytiems subjektams priklausančias, tiesiogiai ar netiesiogiai jų valdomas lėšas, kitą finansinį turtą ir ekonominius išteklius[12]. Taip pat paprastai nurodoma, kad valstybės privalo nesudaryti galimybių naudotis jokiomis lėšomis, finansiniais ar ekonominiais ištekliais nei patiems subjektams, nei jų naudai[13]. JT teisės aktuose lėšų apibrėžimas nepateikiamas, ES atveju kai kuriuose teisės aktuose pateikiami nebaigtiniai sąrašai[14]. Tai leidžia spręsti, kad apribojimai apima bet kokios formos lėšas ir išteklius. Priemonių taikymo išimtys apima tik būtiniausiems poreikiams, teisinių paslaugų ir sankcijų administravimui apmokėti skirtas išlaidas[15].

Vertinant priemonių trukmę svarbu, kad teisės aktuose yra numatoma tik institucijų pareiga reguliariai jas peržiūrėti[16]. Tačiau konkrečių subjektų asmens duomenis nurodančių aktų analizė rodo, kad priemonės yra itin dažnai nustatomos labai ilgam laikui. Pavyzdžiui, sąrašo pagal rezoliucijas Nr. 1267/1989/2253[17] analizė rodo, kad 63,69 proc. subjektų priemonės yra nustatytos daugiau nei 5 metams ir 50,43 proc. subjektų – daugiau nei 10 metų, sąrašo pagal rezoliuciją Nr. 1533[18] – 88,64 proc. subjektų priemonės yra nustatytos daugiau nei 5 metams ir 50 proc. subjektų – daugiau nei 10 metų. ES autonominės priemonės, skirtos kovoti su terorizmu, 2017 m. daugiau nei 10 metų buvo nustatytos 20,58 proc. subjektų[19].

Teisės aktų analizė leidžia spręsti, kad nustačius šias priemones subjektui privalo būti nesudaroma galimybių bet kokiais tikslais disponuoti bet kokiomis lėšomis, išskyrus būtiniausių poreikių patenkinimą, visose ES ir(ar) visose JT valstybėse narėse ilgą, iš esmės neapibrėžtą laiką, t. y. kol institucijos nuspręstų kitaip.

---

[9] Nustatytos, be kita ko, tais pačiais prieš tai nurodytais režimais.

[10] Žr., pvz., 2010 m. balandžio 26 d. ES Tarybos sprendimą Nr. 2010/231/BUSP. *ES oficialusis leidinys* Nr. L 105, 2010, 3 str.

[11] Apribojimai konkretiems subjektams nustatyti JT lygmeniu, pvz., Somalio, Jemeno sankcijų režimais, JT ir ES lygmeniu – kovos su terorizmu priemonių atveju.

[12] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368* <…> 1 str.; 2012 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimą <...>, 4 str. 1 d.

[13] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2374 (2017)*, 2017 [interaktyvus. *Žiūrėta 2018 m. liepos 30 d.]*. Prieiga per internetą*: <http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017)>, 4 str.; 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos sprendimą (BUSP) Nr. 2018/1544*. ES oficialusis leidinys Nr. L 259/25, 2018, 3 str. 2 d.

[14] Žr., pvz., 2006 m. gegužės 18 d. ES Tarybos reglamentą Nr. 765/2006. *ES oficialusis leidinys* Nr. L 134, 2006, 1 str. 1 d.

[15] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1844 (2008)*, 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1844%282008%29>, 4 str.

[16] Žr., pvz., 2018 m. spalio 15 d. ES Tarybos reglamentą Nr. 2018/1542. *ES oficialusis leidinys* Nr. L 259/12, 2018, 12 str. 3 d.; United Nations Security Council. *Resolution 2374* <...>, 20 str.

[17] United Nations Security Council. *Res. 1267/1989/2253 List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>.

[18] United Nations Security Council. *Res. 1533 (2004) List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/drc.xsl>.

[19] Žr., palyginti, subjektų asmens duomenis 2001 m. gruodžio 27 d. ES Tarybos bendroji pozicija Nr. 2001/931/BUSP. *ES oficialusis leidinys* Nr. L 344, 2001; 2017 m. rugpjūčio 4 d. ES Tarybos sprendimas Nr. 2017/1426. *ES oficialusis leidinys* Nr. L 204/95, 2017.

2. Individualizuotų finansinių ribojančių priemonių pobūdžio vertinimas

JT Chartijoje yra vartojamas terminas *priemonės, nesusijusios su ginkluotos jėgos panaudojimu*[20], ES pirminėje teisėje – *reikiamos priemonės*, *ribojančios priemonės*[21]. Nors pavieniai tarnautojai skatina atkreipti dėmesį į sunkų poveikį, JT ST, sankcijų komitetai, ES institucijos priemones vadina administracinėmis, *prevencinio* pobūdžio[22]. ST rezoliucijose nurodoma, kad lėšų įšaldymas, kaip ir kitos tikslinės ribojančios priemonės, yra *prevencinio pobūdžio ir nepriklausomos nuo baudžiamųjų standartų, kokie jie yra numatyti valstybių narių nacionaliniame reguliavime*[23]. 2008 m. JT Žmogaus teisių komitetas įvertino, kad tikslinės finansinės ribojančios priemonės nėra baudžiamosios, tačiau savo pozicijos iš esmės neargumentavo. Komitetas tik itin glaustai nurodė, kad Pakto nuostatos yra aiškinamos autonomiškai ir kad *šis režimas nėra baudžiamasis* Pakto kontekste[24]. Komiteto komentarų ir išvadų analizė rodo, kad detalių kriterijų, kuriais vadovaujantis turėtų būti atskiriamos baudžiamojo pobūdžio priemonės, komitetas nepateikia[25]. Mokslininkų darbuose[26] nuomonės dėl tikslinių ribojančių priemonių pobūdžio skiriasi[27].

Šiame kontekste svarbu, kad priemonių priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms tarptautinėje žmogaus teisių teisėje lemtų poreikį užtikrinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą teisme. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas (toliau – Paktas) ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK) numato, kad baudžiamojo kaltinimo atveju byla privalo būti nagrinėjama nepriklausomo ir nešališko teismo, taip pat numato konkrečias garantijas, kurios apima, be kita ko, nekaltumo prezumpciją, teisę būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisę turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai[28]. EŽTK, Amerikos žmogaus teisių

---

[20] 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557, VII skyrius.

[21] Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. *ES oficialusis leidinys* Nr. C 202, 2016, 59 tomas, 215 str.

[22] GOLDMAN, R. K. *Report of the Independent Expert on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism*. United Nations Economic and Social Council, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=fasch_rpt>, par. 35.

[23] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*. 2009 [interaktyvus. 2018 m. rugpjūčio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>, preambulė; United Nations Security Council. *Resolution 1989 (2011)*, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1989%20%282011%29>, preambulė.

[24] United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1472/2006.* 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/rol-ccpr-c94-d1472-2006.php>, p. 10, 11.

[25] Žr., pvz., United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 13*. 1984 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/453883f90.html>; United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 32*. 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/478b2b2f2.html>. Šiame komentare tėra nurodoma, kad priemonės gali būti laikomos baudžiamosiomis, be kita ko, dėl sunkaus poveikio (p. 15). Tokią poziciją patvirtina ir komiteto išvados (žr., pvz., United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1015/2001*. 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. liepos 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/534202?ln=en>, p. 9.2) Komiteto išvadose taip pat nurodoma, kad vertinant pobūdį yra svarbu, ar norma buvo skirta dideliam subjektų ratui (žr., pvz., United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1311/2004*. 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. liepos 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://repository.un.org/handle/11176/278954>, p. 7.4), tačiau detalesnių vertinimo kriterijų komitetas nepateikia.

[26] Nuorodos į konkrečius darbus pateikiamos tolesnėje dalyje.

[27] Eckes, Garvey, Michaelsen vertinimu, tikslinės priemonės nėra administracinio pobūdžio, o Biersteker, Eckert, Broek, Cananea, Hazelhorst, Zanger daugmaž eksplicitiškai laiko priemones administracinėmis.

[28] 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288, 14 str.; 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987, 6 str.

Konvencijos, ES pagrindinių teisių chartijos, Afrikos žmogaus ir tautų teisių konvencijos, Arabų žmogaus teisių chartijos nuostatų analizė leidžia spręsti, kad skirtinguose regionuose teisės turinys yra panašus. Konkrečiai, numatoma (i) teisė į patį procesą, jei subjektas yra kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, sprendžiama dėl jo teisių, laisvių suvaržymo; (ii) teisė, kad procesą vykdytų nepriklausomas, nešališkas teismas, (iii) teisė, kad teismas spręstų ginčą viešai pagal sąžiningas, iš anksto numatytas procedūras. Galima teigti, kad yra iš esmės sutinkama (nebūtinai eksplicitiškai), kad (iv) prieiga prie įrodymų turi būti užtikrinta ir subjektui (jo atstovui), ir teismui. Pastaroji teisė atsispindi nuostatose, numatančiose pareigą subjektui pranešti apie kaltinimą, jo pobūdį[29], subjekto teisę susipažinti su byla ir įgyvendinti teisę į veiksmingą gynybą[30], arba gali būti išvesta iš nuostatų, numatančių teisę gintis[31], teisę į pakankamas garantijas[32].

2.1. Priskyrimas administracinio pobūdžio priemonėms

Autoriai, kurie daugmaž eksplicitiškai vertina, kad priemonės yra administracinio pobūdžio (pavyzdžiui, Biersteker, Eckert, Broek, Cananea, Hazelhorst, Zanger), remiasi institucijų deklaruojamu *prevenciniu* pobūdžiu ir tikslais, EŽTT sprendimų dėl priemonių pobūdžio aiškinimu, daro nuorodas į ESTT praktiką ir teisės aktuose vartojamus terminus.

Detaliau, Broek, Hazelhorst ir Zanger vertino priemones EŽTT praktikos kontekste, referavo į ESTT sprendimus, vadovaujantis kuriais subjektų įtraukimas į juoduosius sąrašus *nėra laikytinas sankcija*[33]. Autorių vertinimu, lėšų įšaldymas veikiausiai nebūtų laikomas baudžiamojo pobūdžio dėl to, kad priemonės EŽTT veikiausiai būtų laikomos *prevencinėmis*[34]. Cananea iš esmės vadovaujasi lingvistiniu aktų aiškinimu ir nurodo, kad *techniškai* šios priemonės *nėra sankcijos* (angl. *the freezing of funds <...> is not, technically, a sanction*) ir tai yra akivaizdu atsižvelgiant į JT rezoliucijų nuostatas (angl. *This emerges very clearly from Security Council resolutions*)[35]. Biersteker, Eckert vertinimu, silpna sąsaja su baudžiamąja teise nėra pakankama ir priemonės negali būti laikomos baudžiamojo pobūdžio dėl kilmės ir tikslų. Nurodoma, kad net kai sankcionavimo pagrindas *priartėja prie nusikaltimo sąvokos*, turi būti atsižvelgiama į *svarbius aspektus, tokius kaip priemonių kilmė ir tikslas*. *Šie aspektai iš pirmo žvilgsnio neleidžia daryti išvados, kad tikslinės sankcijos gali būti prilyginamos baudžiamojo pobūdžio priemonėms*[36].

---

[29] 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija <…>, 6 str.; American Convention on Human Rights. 1969 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>, Article 8.

[30] Pagrindinių teisių chartija. *Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos* <...>, pp. 389–405, 41, 47 str.

[31] African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>, Article 7.

[32] Arab Charter on Human Rights, 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>, Article 13.

[33] VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; DE ZANGER, W. Asset Freezing: Smart Sanction or Criminal Charge? *Utrecht Journal of International and European Law*. Merkourios, 2010, Vol. 27, Issue 72, p. 26.

[34] VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; DE ZANGER, W. Asset Freezing <…>, p. 26–27.

[35] CANANEA, G. Global Security and Procedural Due Process of Law Between the United Nations and the European Union: Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council. *Columbia Journal of European Law*, 2008–2009, Vol. 15, Issue 3, p. 514.

[36] BIERSTEKER, T. J.; ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/internationalgovernance/shared/PSIG_images/Sanctions/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>, p. 13–14.

Atlikta analizė atskleidžia, kad kertiniai argumentai ginčijant, jog priemonės nėra baudžiamojo pobūdžio, iš esmės yra vadinamieji *prevenciniai* priemonių nustatymo tikslai.

2.2. Priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms

Eckes, Garvey, Lachmayer, Michaelsen vertina (daugmaž eksplicitiškai), kad tikslinės ribojančios priemonės negali būti priskiriamos administracinio pobūdžio priemonėms. Mokslininkai pažymi, kad lėšų įšaldymas yra ne laikina, o *de facto* ilgalaikė, nuolatinė priemonė[37], pagal padarinius *sunkiai atskiriama nuo*[38], *vertintina kaip* rimta baudžiamojo pobūdžio sankcija[39].

Detaliau, Eckes vertina, kad priemonės *pažengė toliau* nei kuri nors kita baudžiamojo pobūdžio priemonė[40]. Autorė vertina, kad priemonės turi pražūtingų padarinių subjektų gyvenimui ir kad šie padariniai yra ir teisiniai, ir socialiniai, ir finansiniai, ir darantys poveikį reputacijai. Eckes daro nuorodas į psichologijos mokslo tyrimų rezultatus, remiantis kuriais neapibrėžtumo būsena sukelia didelį netikrumo, nesaugumo pojūtį, vertina, kad priemonių nustatymo trukmė yra itin reikšminga vertinant priemonių pobūdį[41]. Autorės argumentai leidžia daryti išvadą, kad ji priskiria priemones baudžiamosioms dėl priemonių sukeliamų padarinių, t. y. dėl priemonių poveikio (turinio)[42]. Vertindama ribojančias priemones, skirtas kovoti su terorizmu, autorė eksplicitiškai nurodo, kad priemonės yra laikytinos baudžiamosiomis[43]. Garvey nurodo, kad nustatomos priemonės, konkrečiai, lėšų įšaldymas, gali būti itin sunkios, sunkiai atskiriamos nuo baudžiamųjų[44]. Lachmayer eksplicitiškai nevertina priemonių nei kaip administracinio, nei kaip baudžiamojo pobūdžio, tačiau nurodo, kad lėšų įšaldymas negali būti laikomas trumpalaike priemone, kad šios priemonės yra veikiau nuolatinės[45].

Atlikta analizė atskleidžia, kad vertindami priemonių pobūdį dalis mokslininkų daugiausia remiasi priemonių poveikiu. Pagrindinis argumentas ginčijant, kad priemonės negali būti laikomos esančiomis administracinio pobūdžio, yra sunkus priemonių poveikis.

2.3. ESTT vertinimas

ESTT sprendimų analizė (2004–2017 m.) rodo, kad ESTT niekada nelaikė priemonių baudžiamosiomis. Priemonių pobūdžio klausimas buvo iškeltas 2003 m. vienoje iš pirmųjų bylų dėl tikslinių ribojančių priemonių. Ieškovas tvirtino, kad jo įtraukimas į sąrašą prilygsta baudžiamajam kaltinimui, tačiau Bendrasis Teismas atmetė visus reikalavimus ir nevertino priemonių pobūdžio[46]. 2005 m. bylose teismas

---

[37] LACHMAYER, K. Constitutional and Anti-Constitutional Responses to Terrorism: The Difficulty of Removing Exclusions from Constitutional Law. *City University of Hong Kong Law Review* 2, 2010, p. 10–11.

[38] GARVEY, J. I. Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma. *Texas International Law Journal*, 2015–2016, Vol. 50, p. 554.

[39] MICHAELSEN, C. The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 2010, Vol. 8, Issue 1, p. 72; ECKES, C. EU Counter Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils. 17 *European Foreign Affairs Review*, 2012, Issue 1, p. 115.

[40] ECKES, C. EU Counter Terrorist Sanctions <…>, p. 115.

[41] ECKES, C. EU Restrictive Measures Against Natural and Legal Persons: From Counterterrorist to Third Country Sanctions. *Common Market Law Review* 51, 2014, p. 886.

[42] ECKES, C. EU Counter Terrorist Sanctions <…>, p. 115–116.

[43] ECKES, C. *EU Counter-Terrorist Policies and Fundamental Rights*. Oxford, 2009, p. 129.

[44] GARVEY, J. I. Targeted <…>, p. 554.

[45] LACHMAYER, K. Constitutional <...>, p. 10–11.

[46] ESTT 2005 m. balandžio 26 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-110/03, T-150/03 ir T-405/03 Sison*, Teismo praktikos rinkinys 2005, p. II-01429, 48 p.

lakoniškai konstatavo, kad lėšų įšaldymas yra tik apsaugos priemonė[47], o po dvejų metų, remdamasis vien išvadomis šiose bylose, konstatavo, kad lėšų įšaldymas nėra laikytinas baudžiamojo poveikio priemone, papildomai argumentuodamas, kad ji yra priimama ne baudžiamojo proceso metu[48]. Grįsdamas savo poziciją ESTT referuoja į priemonių tikslą ir nurodo, kad jos nėra nustatomos kaip atpildas[49].

Vėlesnėse bylose ESTT pripažįsta, kad sukeliami apribojimai laikytini žymiais[50]. Pavyzdžiui, Bendrasis Teismas 2010 m. suabejojo, ar praėjus dešimčiai metų nuo lėšų įšaldymo priemonės dar gali būti laikomos *prevencinėmis*. Teismas nurodė, kad dešimt metų žmogaus gyvenime yra ilgas laikotarpis, todėl *kyla aptariamų priemonių pripažinimo prevencinėmis ar represinėmis, apsauginėmis ar konfiskavimo, civilinėmis ar baudžiamosiomis klausimas*[51]. Tačiau šios abejonės neturėjo esminės reikšmės teismo sprendimams, ESTT iki šiol jokių priemonių nelaiko esančiomis baudžiamojo pobūdžio[52].

Apskritai matyti, kad ESTT savo poziciją grindžia veikiau formaliaisiais nei turiningaisiais diskurso argumentais, administracinį priemonių pobūdį grindžia priemonių tikslais.

2.4. EŽTT vertinimo kriterijai

Pažymėtina, kad EŽTT vystomas teisės turinys vertinamas ne siekiant transplantuoti regioninį žmogaus teisių turinį platesniu mastu, o tik atsižvelgiant į EŽTT sprendimų reikšmę tarptautinei žmogaus teisių teisei. Konkrečiai, JT lygmeniu aktualu, kad sutariama, jog EŽTK[53] ir EŽTT vystomas teisės turinys turėjo didelę įtaką tarptautinės žmogaus teisių teisės formavimuisi[54], o ES lygmeniu EŽTT vystomas turinys aktualus dar ir dėl ES įsipareigojimų EŽTK, EŽTK ir EŽTT sprendimų įtakos ES pagrindinių teisių formavimuisi.

Spręsdamas, ar priemonė laikytina baudžiamąja, EŽTT vadovaujasi trimis kriterijais, kuriuos išvystė Engel prieš Nyderlandus byloje[55]: nacionalinė veikos klasifikacija, veikos pobūdis ir gresiančios bausmės sunkumas.

Nacionalinė veikos klasifikacija teismo nurodoma kaip neesminis kriterijus[56]. Pavyzdžiui, sprendimuose *Weber, Demicoli, Ezeh* ir *Connors* bylose teismas atkreipė dėmesį į tai, kokiais teisės aktais yra

---

[47] ES Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01 Kadi*, *Teismo praktikos rinkinys* 2005, p. II-03649, 248 p.; ESBT 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01 Yusuf*, *Teismo praktikos rinkinys* 2005, p. II-03533, 299 p.

[48] ES Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03 Sison*, *Teismo praktikos rinkinys* 2007, p. II-00073, 101 p.

[49] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P Yassin Abdullah Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš ES Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:C:2008:461], par. 130, 358.

[50] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas <…> 358 p.; ESTT 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09 P Bank Melli Iran*, *Teismo praktikos rinkinys* 2011, I-11381, 49 p.; ESBT 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-15/11 Sina Bank* [ECLI:EU:T:2012:661], 55 p.; ESBT 2013 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Nr. T-494/10 Bank Saderat Iran* [ECLI:EU:T:2013:59], p. 125.

[51] ESBT 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09 Kadi*, *Teismo praktikos rinkinys* 2010, II-05177, 150 p.

[52] Žr., pvz., ESBT 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-440/11 BT Telecommunications* [ECLI:EU:T:2014:1042], 111–113 p.; ESBT 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T 619/15 Bureau d'achat de diamant Centrafrique (Badica)* [ECLI:EU:T:2017:532], p. 73; ESBT 2017 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Nr. T-246/15 Ivanyushchenko* [ECLI:EU:T:2017:789], p. 69.

[53] 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

[54] Žr., pvz., TRECHSEL, S.; SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005, p. 14.

[55] EŽTT 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel (pareiškimų Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).*

[56] Žr., pvz., EŽTT 1990 m. gegužės 22 d. sprendimą byloje *Weber (par. Nr. 11034/84),* par. 31.

reglamentuojama veika, tačiau eksplicitiškai nurodė, kad tai neturi lemiamos reikšmės[57]. Sprendime *Ezeh* ir *Connors* byloje teismas nurodė, kad nacionalinė veikos klasifikacija kaip kriterijus yra tik *formalios ir reliatyvios vertės*[58].

Vertinant veikos pobūdį kyla gana tautologinis klausimas; teismo praktikoje nėra apibrėžimo, kas yra laikytina *baudžiamąja* veika[59]. Tačiau EŽTT sprendimų turinys rodo, kad yra svarbu įvertinti, kokiai subjektų grupei yra skirta veikos baudžiamumą numatanti norma[60]. Teismo vertinimu, jeigu norma yra skirta neapibrėžtai subjektų grupei (visiems piliečiams ir ne kokiai nors konkrečiai subjektų grupei, kuri pasižymėtu specialiu statusu), tai yra reikšminga sprendžiant, kad veika yra baudžiamojo pobūdžio[61].

Atskleidžiant, kaip EŽTT vertina bausmės sunkumą kaip trečiąjį kriterijų pažymėtina, kad priemonės yra laikomos baudžiamosiomis dėl itin įvairaus turinio sankcijų. Pavyzdžiui, *Janosevic* byloje teismas eksplicitiškai nurodė, kad didelės finansinės sankcijos, net ir nesant galimybės už tą pačią pritaikyti laisvės atėmimo bausmę, yra laikytinos baudžiamojo pobūdžio sankcija[62]. *Malige* byloje teismas baudžiamojo pobūdžio priemone laikė taškų, kurie ateityje gali lemti teisių vairuoti netekimą, suteikimą vairuotojui, ir pabrėžė, kad teisė vairuoti yra labai svarbi asmens kasdieniniam gyvenimui ir veiklai vykdyti[63]. Su laisvės apribojimu susijusios sankcijos teismo laikomos priskirtinomis baudžiamojo pobūdžio priemonėms, nebent jų pobūdis, trukmė ar pritaikymo būdas negali būti laikomi pastebimai žalingais[64]. Svarbu, kad net jeigu numatyta sankcija yra itin *maža*, teismo laikoma, kad tai netrukdo laikyti veikos baudžiamąja[65], taip pat, kad EŽTT sprendimuose nėra suteikiama reikšmės tam, ar priemonė galiausiai yra pritaikoma, svarbu maksimalios galimos pritaikyti priemonės grėsmė[66].

Apskritai matyti, kad tai, jog priemonės gali būti nustatytos neapibrėžtai subjektų grupei, ir tai, kad jos yra sunkaus poveikio, EŽTT yra svarbūs rodikliai, sprendžiant dėl to, kad priemonės turėtų būti laikomos esančiomis baudžiamojo pobūdžio.

2.5. Apibendrinimas ir vertinimas

Tyrimas atskleidžia, kad JT ir ES institucijos, ESTT ir dalis mokslininkų vertina, kad individualizuotos finansinės ribojančios priemonės yra administracinio pobūdžio dėl *prevencinio* pobūdžio tikslų, tačiau toks vertinimas yra laikytinas ydingu. Laikytina, kad sprendžiant dėl priemonių pobūdžio turėtų būti atsižvelgiama į tai, už kokias veikas jos yra nustatomos, į priemonių poveikį. Pirmoje dalyje atskleista teisės aktų analizė rodo, kad šios priemonės yra nustatomos už sunkius nusikaltimus, t. y. iš esmės dėl subjekto atsakomybės arba sąsajų su veiksmais, keliančiais grėsmę taikai ir tarptautiniam saugumui, ir turi itin sunkų poveikį. Subjektui privalo būti apribojamos (nutraukiamos) galimybės disponuoti bet kokiomis lėšomis visose ES ir(ar) visose JT valstybėse narėse iš esmės neapibrėžtą laiką. Vertinant priemonių trukmę svarbu, kad, nors yra numatyta reguliari priemonių peržiūra, priemonės iš esmės yra nustatomos itin ilgam, neapibrėžtam laikui. Teisės aktų analizė rodo, kad daugeliui subjektų prie-

[57] EŽTT 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Weber* <…> Par. 31–32; 1991 m. rupgjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli (par. Nr. 13057/87),* par. 33; 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh (par. Nr. 39665/98, 40086/98)*, par. 91.

[58] EŽTT 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh* <...>, par. 91.

[59] TRECHSEL, S.; SUMMERS, S. *Human* <...>, p. 19.

[60] Žr., pvz., EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimą byloje *Lauko (par. Nr. 4/1998/907/1119).*

[61] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.

[62] EŽTT 2002 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Janosevic (par. Nr. 34619/97),* par. 69–71.

[63] EŽTT 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Malige (par. Nr. 68/1997/852/1059),* par. 39.

[64] EŽTT 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel* <…>, par. 82.

[65] EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko* <…>, par. 58.

[66] EŽTT 1991 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli* <…>, par. 34.

monės yra nustatytos daugiau nei 5 ar 10 metų. Tokios priemonės gali turėti didelį poveikį subjekto asmeniniam, profesiniam gyvenimui ar komercinei veiklai. Atsižvelgiant į tai, priemonės turėtų būti laikomos esančiomis baudžiamojo pobūdžio. Tai, kad teisės aktuose yra numatomos priemonių taikymo išimtys, vertinimo nekeičia, nes jos apima tik būtiniausiems poreikiams, teisinių paslaugų ir sankcijų administravimui apmokėti skirtas lėšas. Tokia pozicija iš esmės yra suderinama su EŽTT sprendimų kaip autoritetingo tarptautinės žmogaus teisių teisės šaltinio turiniu. Paliekant nuošalyje pirmąjį EŽTT vertinimo kriterijų kaip neturintį lemiamos reikšmės, svarbu, kad galima nustatyti atitiktį ir antrajam, ir trečiajam kriterijams. Priemonės už sunkius nusikaltimus yra nustatomos neapibrėžtai subjektų grupei, jų poveikis vertintinas kaip itin sunkus.

Išvados

1. JT ir ES institucijos, ESTT ir dalis mokslininkų šiuo metu nepripažįsta baudžiamojo JT ir ES individualizuotų finansinių ribojančių priemonių pobūdžio. Laikoma, kad priemonės yra administracinio pobūdžio, pozicija yra iš esmės grindžiama priemonių tikslais. Toks vertinimas yra laikytinas ydingu. Sprendžiant dėl priemonių pobūdžio turėtų būti atsižvelgiama į tai, už kokias veikas jos yra nustatomos, į priemonių poveikį (trukmę, intensyvumą). Tokia pozicija yra suderinama su EŽTT sprendimų kaip autoritetingo tarptautinės žmogaus teisių teisės šaltinio turiniu.
2. Kadangi JT ir ES nustatomos individualizuotos finansinės ribojančios priemonės yra nustatomos už itin sunkius nusikaltimus ir sukelia itin sunkų ilgalaikį poveikį subjekto gyvenimui ar veiklai, jos turėtų būti vertinamos kaip baudžiamojo pobūdžio priemonės.

Literatūra

Tarptautinės sutartys

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557.
2. 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288.
3. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.
4. American Convention on Human Rights, 1969 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.
5. African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>.
6. Arab Charter on Human Rights, 2004 [interaktyvus. 2018 m. Žiūrėta rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>.
7. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. C 202, 2016, 59 tomas.

Jungtinių Tautų teisės aktai

8. United Nations Security Council. *Resolution 1844 (2008)*, 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1844%282008%29>.
9. United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*, 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>.
10. United Nations Security Council. *Resolution 1970 (2011)*, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970%20%282011%29>.
11. United Nations Security Council. *Resolution 1989 (2011)*, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1989%20%282011%29>.

12. United Nations Security Council. *Resolution 2368 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368(2017)>.
13. United Nations Security Council. *Resolution 2374 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. liepos 30 d.]. Prieiga per internetą*: <http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017)>*.
14. United Nations Security Council. *Res. 1267/1989/2253 List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>.
15. United Nations Security Council. *Res. 1533 (2004) List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/drc.xsl>.

Europos Sąjungos teisės aktai

16. 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos bendroji pozicija Nr. 2001/931/BUSP. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 344, 2001.
17. 2006 m. gegužės 18 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 765/2006. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 134, 2006.
18. 2010 m. balandžio 26 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2010/231/BUSP. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 105, 2010.
19. 2012 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2012/642/BUSP. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 285, 2012.
20. 2017 m. rugpjūčio 4 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2017/1426. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 204/95, 2017.
21. 2017 m. lapkričio 13 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas Nr. 2017/2074/BUSP. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 295, 2017.
22. 2018 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas (BUSP) Nr. 2018/1544. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 259/25, 2018.
23. 2018 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 2018/1542. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. L 259/12, 2018.

Tarptautinių teismų praktika

24. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel (par. Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72)*.
25. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1990 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Weber (par. Nr. 11034/84)*.
26. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. rupgjūčio 27 d. sprendimas byloje *Demicoli (par. Nr. 13057/87)*.
27. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko (par. Nr. 4/1998/907/1119)*.
28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Malige (par. Nr. 68/1997/852/1059)*.
29. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Janosevic (par. Nr. 34619/97)*.
30. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh (par. Nr. 39665/98, 40086/98)*.
31. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2005 m. balandžio 26 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. T-110/03, T-150/03 ir T-405/03 Sison*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2005, p. II-01429.
32. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-306/01 Yusuf*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2005, p. II-03533.
33. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Nr. T-315/01 Kadi*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2005, p. II-03649.
34. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03 Sison*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2007, p. II-00073.
35. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P Kadi* [ECLI:EU:C:2008:461].
36. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Nr. T-85/09 Kadi*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2010, II-05177.

37. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Nr. C-548/09 P Bank Melli Iran*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2011, I-11381.
38. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-15/11 Sina Bank* [ECLI:EU:T:2012:661].
39. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2013 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Nr. T-494/10 Bank Saderat Iran* [ECLI:EU:T:2013:59].
40. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Nr. T-440/11 BT Telecommunications* [ECLI:EU:T:2014:1042].
41. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2017 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Nr. T-619/15 Bureau d'achat de diamant Centrafrique (Badica)* [ECLI:EU:T:2017:532].

Teisės mokslo darbai

42. CANANEA, G. Global Security and Procedural Due Process of Law Between the United Nations and the European Union: Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council. *Columbia Journal of European Law*, Vol. 15, Issue 3, 2008–2009, pp. 511–530.
43. CANTWELL, D. A Tale of Two Kadis: Kadi II, Kadi v. Geithner & U. S. Counterterrorism Finance Efforts. *Columbia Journal of Transnational Law*, 2014–2015, Vol. 53, pp. 652–700, p. 677.
44. ECKES, C. EU *Counter-Terrorist Policies and Fundamental Rights*. Oxford, 2009.
45. ECKES, C. EU Counter Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils. 17 *European Foreign Affairs Review*, 2012, Issue 1, pp. 113–132.
46. ECKES, C. EU Restrictive Measures Against Natural and Legal Persons: From Counterterrorist to Third Country Sanctions. *Common Market Law Review* 51, 2014, pp. 869–906.
47. GARVEY, J. I. *Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma*. Texas International Law Journal, 2015–2016, Vol. 50, pp. 551–601.
48. HARRIS, D. J.; BOYLE, M. O.; BATES, E. P.; BUCKLEY, C. M. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford, 2009.
49. LACHMAYER, K. Constitutional and Anti-Constitutional Responses to Terrorism: The Difficulty of Removing Exclusions from Constitutional Law. *City University of Hong Kong Law Review* 2, 2010, pp. 5–18.
50. MICHAELSEN, C. The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 2010, Vol. 8, Issue 1, pp. 71–90.
51. SANDLER, T. Terrorism and counterterrorism: an overview. *Oxford Economic Papers*, 2015, Vol. 67, Issue 1, pp. 1–20.
52. TRECHSEL, S.; SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005.
53. VAN DEN BROEK, M.; HAZELHORST, M.; DE ZANGER, W. Asset Freezing: Smart Sanction or Criminal Charge? *Utrecht Journal of International and European Law*. Merkourios, 2010, Vol. 27, Issue 72, pp. 18–27.

Kiti šaltiniai

54. BIERSTEKER, T. J.; ir ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*. 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/internationalgovernance/shared/PSIG_images/Sanctions/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>.
55. GOLDMAN, R. K. *Report of the Independent Expert on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism*. United Nations Economic and Social Council, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=fasch_rpt>.
56. United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 13*. 1984 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/453883f90.html>.
57. United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1015/2001*. 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. liepos 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://digitallibrary.un.org/record/534202?ln=en>.

58. United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 32*. 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/478b2b2f2.html>.
59. United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1472/2006.* 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/rol-ccpr-c94-d1472-2006.php>.
60. United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1311/2004*. 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. liepos 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://repository.un.org/handle/11176/278954>.

Targeted Financial Sanctions of the United Nations and the European Union: Attribution of Criminal Character

Viltė Kristina Steponėnaitė

S u m m a r y

The article analyses whether targeted financial sanctions as imposed by the United Nations and the European Union shall be considered of criminal character. The article portrays that United Nations and European Union institutions, the Court of Justice of the European Union and part of the scholars do not recognize the criminal character of the measures. The article argues this position cannot be considered as well-grounded and that the measures, as being imposed for serious offences and causing very serious indefinite long-term effects on subject's life and activities, on the scope of fundamental rights and freedoms, shall be considered of criminal character.

2 publikacija / 2nd publication

Jungtinių Tautų tikslinės finansinės priemonės: peržiūros procedūrų atitiktis teisės į teisingą procesą standartams

Viltė Kristina Steponėnaitė

Teisė, 2019, tomas 111, p. 145–157.

Vilnius University Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Teisė
2019, vol. 111, pp. 145–157

ISSN 1392-1274 eISSN 2424-6050
DOI: https://doi.org/10.15388/Teise.2019.111.8

Jungtinių Tautų tikslinės finansinės priemonės: peržiūros procedūrų atitiktis teisės į teisingą procesą standartams

Viltė Kristina Steponėnaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės mokslo centro narė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6175
El. paštas: <vilte.kristina@gmail.com>

Straipsnyje ginčijama, kad Jungtinės Tautos, nustatydamos individualizuotas finansines ribojančias priemones, privalo veikti suderinamai su fundamentalių žmogaus teisių, konkrečiai – teisės į teisingą procesą – reikalavimais. Atsižvelgiant į tai ir į, kaip ginčijama, aktualias teisės į teisingą procesą garantijas, ginčijama, kad šiuo metu užtikrinami peržiūros mechanizmai tikslinių finansinių ribojančių priemonių adresatams Jungtinių Tautų lygmeniu negali būti laikomi atitinkantys teisės į teisingą procesą reikalavimus, atitinkamai šiuo metu susiklosčiusi padėtis Jungtinių Tautų lygmeniu vertintina kaip nesuderinama su fundamentalių žmogaus teisių reikalavimais.
Pagrindiniai žodžiai: individualizuotos finansinės ribojančios priemonės, žmogaus teisės, teisė į teisingą procesą, Jungtinės Tautos.

Targeted Financial Sanctions of the United Nations: Status Quo in the Context of the Right to Fair Trial

The article argues that while imposing targeted financial restrictive measures the United Nations shall comply with the requirements of the fundamental human rights, right to fair trial in particular. It is being argued respectively that, bearing in mind as argued the relevant guarantees of the right to fair trial, current review procedures for those subject to the targeted financial restrictive measures cannot be deemed to be in compliance with the requirements of the fair trial, therefore current situation on the United Nations level shall be deemed incompatible with the requirements of the fundamental human rights.
Keywords: targeted financial restrictive measures, human rights, the right to fair trial, the United Nations.

Įvadas

Jungtinės Tautos (toliau – JT) ir Europos Sąjunga (toliau – ES) nustato tikslines (toliau – tikslines arba individualizuotas) priemones, įskaitant finansines, fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms dėl įvairių šių organizacijų aktuose numatytų pagrindų. Priemonėms darant poveikį teisėms ir laisvėms tapo aktuali teisė į teisines gynybos priemones, kurios apimtis priklauso nuo to, kokio pobūdžio priemonės yra taikomos, t. y. garantuotinų teisių apimtis reikšmingai kinta priklausomai nuo to, ar priemonės laikomos

Received: 27/9/2018. **Accepted:** 20/3/2019
Copyright © 2019 Viltė Kristina Steponėnaitė. Published by Vilnius University Press
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

administracinio, civilinio ar baudžiamojo pobūdžio. Autorės vertinimu, tikslinės finansinės ribojančios priemonės vertintinos kaip baudžiamojo pobūdžio, kurių nustatymo atveju turi būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos[1], bet tiriant institutą pastebėta, kad nėra sutariama, ar JT privalo užtikrinti teisę į teisingą procesą, nėra sutariama dėl peržiūros standarto. Tai pagrindžia tyrimo aktualumą.

Tyrimo tikslas buvo įvertinti, ar, turint omenyje priemonių pobūdį, šiuo metu funkcionuojantys peržiūros mechanizmai JT yra pakankami. Šiuo tikslu buvo keliami uždaviniai įvertinti, ar JT turi pareigą veikti suderinamai su teisės į teisingą procesą reikalavimais, įvertinti aktualų užtikrintiną peržiūros standartą ir peržiūros mechanizmų atitiktį šiam standartui.

Tyrimo objektai buvo JT nustatomų tikslinių finansinių ribojančių priemonių, konkrečiai, priemonių, kuriomis nustatomi įpareigojimai įšaldyti sankcionuojamų subjektų lėšas, atveju kylanti (kaip ginčijama) JT pareiga užtikrinti fundamentalių žmogaus teisių garantijas, JT užtikrintinos (kaip ginčijama) teisės į teisingą procesą kaip vienos iš fundamentalių žmogaus teisių turinys ir šios teisės užtikrinimo būklė (šiuo metu funkcionuojančios peržiūros procedūros) JT lygmeniu.

Lietuvos teisės moksle šios problemos nebuvo nagrinėtos [2]. Užsienio teisės moksle šios problemos nagrinėtos negausiai[3], o tiek, kiek buvo nagrinėtos, nagrinėtos arba iš dalies skirtingais tikslais[4], ir (arba) vadovaujantis iš dalies kitokiais kriterijais / plėtojant kitokius argumentus[5], ir (arba) prieinant reikšmingai prie kitokių išvadų[6]. Šis darbas svarbus tuo, kad jame JT pareiga užtikrinti teisę į teisingą procesą yra nagrinėjama išsamiai vertinant JT įsipareigojimus žmogaus teisių atžvilgiu, tarptautinės paprotinės teisės reikšmę, pareigą tarptautinių organizacijų ir valstybių narių atsakomybės santykio kontekste. Vertinant, ar yra pakankamai prielaidų atrasti aktualų standartą, vertinamos ne vien Tarptautinio politinių ir pilietinių teisių pakto (toliau – Pakto) ar Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) nuostatos, bet ir kitų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų skirtinguose regionuose turinys.

Teisės mokslui tyrimas svarbus tuo, kad juo yra suformuojamas, kaip ginčijama, fundamentalių žmogaus teisių užtikrinimo problemų, konkrečiai – teisingo proceso trūkumo(ų) JT nustatomų individualizuotų finansinių ribojančių priemonių adresatams – mokslinis pagrindimas.

Tyrimui atlikti buvo naudojamas klasikinis doktrininis metodas, toliau vadinamas doktrininiu teisiniu tyrimu (angl. *doctrinal legal research*). Žinoma, kad doktrininis teisinis tyrimas dažnai apima naujos informacijos vertinimą ir susiejimą su žinomu teisės turiniu, dažnai pasirenkamas naujas institutas, pavyzdžiui, naujas reguliavimas, ir vertinama jo vieta ištirtoje teisinėje realybėje, siekiama įvertinti, kaip būtų galima jį suderinti su egzistuojančia teisine sistema. Atitinkamai ir šiuo atveju, nustačius naujojo instituto požymius, buvo siekiama susintetinti gautus rezultatus, įvertinti, kokia turėtų būti

---

[1] Detaliau atskleidžiama dėstomojoje darbo dalyje.

[2] Gintarės Pažereckaitės disertacijoje (PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018) nagrinėti organizacijų atsakomybės klausimai, tačiau tyrimo objektas ir tikslai reikšmingai skyrėsi.

[3] Dalis darbų skirta tik ES priemonėms.

[4] Pvz., Michael Bothe, glaustai konstatuodamas, kad JT turi pareigą užtikrinti teisę į teisingą procesą pagal tarptautinės paprotinės teisės reikalavimus, iš esmės vertino Pasaulio banko peržiūros mechanizmo pritaikomumą teisingo proceso trūkumams JT lygmeniu spręsti. BOTHE, M. Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists. *Journal of International Criminal Justice*, 2008, Vol. 6, pp. 541–555.

[5] Pvz., López-Jacoiste vertino JT pareigą atsižvelgiant į Chartijos nuostatas, *ius cogens*, bet nenagrinėjo paprotinės teisės problemų. LOPEZ-JACOISSTE, E. The UN Collective Security System and its Relationship with Economic Sanctions and Human Rights. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2010, Vol. 14, pp. 273–335.

[6] Pvz., Garvey ginčijo, kad, atsižvelgiant į dilemas JT lygiu, be kita ko, į tai, kad nėra bendro universalaus teisės į teisingą procesą standarto, sankcionavimą reikia perkelti į nacionalinį lygmenį. GARVEY, J. I. Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma. *Texas International Law Journal*, 2015–2016, Vol. 50, pp. 551–601.

instituto vieta egzistuojančioje teisinėje realybėje (nustatyti santykį su kitomis normomis ir institutais), vertintas taisyklių, procesų suderinamumas, pakankamumas. Atsižvelgiant į nustatytą *status quo* neatitiktį esamoms taisyklėms, tyrimas įgijo reformai skirto doktrininio teisinio tyrimo bruožų. Vertinant tarptautinių sutarčių, teismų sprendimų (teisės į teisingą procesą) turinį buvo naudojami lingvistinis, teleologinis, loginis, sisteminis teisės (teksto) aiškinimo metodai. Šių metodų panaudojimas sudaro sąlygas vėliau atitinkamai loginiu, lyginamuoju būdu spręsti apie JT lygmeniu funkcionuojančių peržiūros mechanizmų atitiktį teisės normoms.

Tyrimo metu vertinti pirminiai, antriniai šaltiniai, atskleidžiantys naujojo instituto požymius ir padedantys nustatyti esamą, žinomą teisės turinį. Siekiant įvertinti instituto požymius pagrindiniai šaltiniai buvo Saugumo Tarybos (toliau – ST) rezoliucijos, kiti JT dokumentai (koordinavimo centro, ombudsmeno biuro veiklos ataskaitos), mokslo darbai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktika. Vertinti mokslo darbai, kuriuose vertinta instituto padėtis teisinėje realybėje, instituto atveju aktualus teisės į teisingą procesą turinys. Siekiant identifikuoti aktualų teisės į teisingą procesą turinį (atlikti sisteminę egzistuojančių taisyklių analizę, identifikuoti taisyklių, garantijų koncepcijas) daugiausiai vertinti mokslo darbai, tarptautinių sutarčių nuostatos, teismų ir JT Žmogaus teisių komiteto praktika.

1. Priemonių priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms

Straipsnio kontekste aktualu glaustai atskleisti, kad, autorės vertinimu, tikslinės finansinės ribojančios priemonės turėtų būti laikomos baudžiamojo pobūdžio priemonėmis.

Šiuo metu nei JT ar ES institucijos, nei ESTT nepripažįsta baudžiamojo priemonių pobūdžio. Laikoma, kad priemonės yra administracinės, pozicija yra iš esmės grindžiama *prevenciniais* priemonių tikslais[7]. Mokslo darbuose nuomonės išsiskiria. Pavyzdžiui, Jack I. Garvey nurodo, lėšų įšaldymas yra itin sunkaus poveikio priemonė ir yra sunkiai atskiriama nuo baudžiamųjų[8]. Giacinto della Cananea vadovaujasi lingvistiniu aiškinimu ir nurodo, kad šios priemonės nėra sankcijos ir tai yra akivaizdu atsižvelgiant į rezoliucijų nuostatas, kuriose, kaip minėta, nurodoma, kad priemonės yra *prevencinės*[9].

Vis dėlto laikytina, kad sprendžiant dėl pobūdžio turėtų būti atsižvelgiama, už kokias veikas priemonės yra nustatomos, į jų poveikį. Rezoliucijų analizė rodo, kad jos yra nustatomos už sunkius nusikaltimus (dėl atsakomybės arba sąsajų su veiksmais, keliančiais grėsmę taikai ir tarptautiniam saugumui) ir turi sunkų poveikį. Subjektui privalo būti apribojamos galimybės disponuoti bet kokiomis

---

[7] Pvz., rezoliucijose nurodoma, kad jos yra *prevencinio pobūdžio ir nepriklausomos nuo baudžiamųjų standartų* (žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*, 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>, preambulė). ESTT sprendimų analizė (2004–2017 m.) rodo, kad ESTT niekada nelaikė priemonių baudžiamosiomis. Nors teismas pripažino sunkų poveikį (žr., pvz., ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P ir 415/05 P Yassin Abdullah Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš ES Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:C:2008:461], par. 130, 358), jis priemones laiko tik apsauginėmis, poziciją grindžia priemonių tikslu ir tuo, kad jos yra priimamos ne baudžiamojo proceso metu (žr., pvz., ESBT 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03 Sison*, Teismo praktikos rinkinys 2007, p. II-00073, 101 p.) Plg. žr. JT Žmogaus teisių komiteto vertinimą (United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1472/2006*, 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/rol-ccpr-c94-d1472-2006.php>).

[8] GARVEY, J. I. Targeted <…>, p. 554.

[9] CANANEA, G. Global Security and Procedural Due Process of Law Between the United Nations and the European Union: Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council. *Columbia Journal of European Law*, 2008–2009, Vol. 15, Issue 3, pp. 511–530, p. 514.

lėšomis visose valstybėse iš esmės neapibrėžtą laiką[10]. Nors aktai numato institucijų pareigą reguliariai jas peržiūrėti[11], subjektų asmens duomenis nurodančių aktų analizė rodo, kad priemonės yra dažnai nustatomos itin ilgam laikui. Pavyzdžiui, sąrašo pagal rezoliucijas Nr. 1267/1989/2253[12] analizė rodo, kad 63,69 % subjektų priemonės yra nustatytos daugiau nei 5 metus ir 50,43 % – daugiau nei 10 metų. Tokios priemonės gali turėti didelį poveikį asmeniniam, profesiniam gyvenimui, komercinei veiklai.

Pozicija, kad priemonės turėtų būti laikomos baudžiamosiomis, yra suderinama su EŽTT sprendimų kaip autoritetingo tarptautinės žmogaus teisių teisės šaltinio turiniu. Sprendžiant, ar priemonės turėtų būti laikomos baudžiamosiomis, EŽTT svarbūs rodikliai yra tai, ar veikos baudžiamumą numatanti norma yra skirta neapibrėžtai subjektų grupei, ar priemonės yra sunkaus poveikio[13]. Nagrinėjamu atveju priemonės gali būti nustatomos neapibrėžtai grupei už sunkius nusikaltimus, jų poveikis vertintinas kaip itin sunkus.

2. JT pareiga užtikrinti teisę į teisingą procesą

Šiuo metu moksle nėra sutariama, kad JT turi pareigą užtikrinti teisę į teisingą procesą. Pavieniuose darbuose JT pareiga užtikrinti teisingą procesą vertinama kritiškai remiantis neribotomis galiomis pagal Chartijos[14] VII sk. ir 103 str., kuris numato Chartijos viršenybę narių įsipareigojimams pagal kurį nors kitą tarptautinį susitarimą[15]. Vieni mokslininkai vertina, kad nustatyti aktualų standartą yra neįmanoma, nes bendrumo dėl skirtingo nacionalinio, regioninio reguliavimo yra nedaug, normos turinys detalizuojamas nacionalinių teismų, tai lemia dar didesnę fragmentaciją[16].

Kiti mokslininkai teigia, kad yra pakankamai prielaidų JT atsakomybei dėl žmogaus teisių užtikrinimo ir (ar) JT įpareigojantiems standartams identifikuoti[17]. Palaikytina pastaroji pozicija ir toliau pateikiami šį požiūrį pagrindžiantys argumentai. Laikytina, kad ST galios nėra neribotos, o tai, kad JT nėra žmogaus teisių sutarčių narės, nereiškia, kad jos nėra įpareigotos paties standarto, kuris yra numatytas šiose sutartyse, tik remiantis kitokiais pagrindais.

Pirma, Chartija turėtų būti interpretuojama atsižvelgiant į jos pamatines nuostatas, o į jas turėtų būti atsižvelgiama veikiant ir pagal VII skirsnį. Pažymėtina, kad Chartijos preambulėje kaip vienas iš pirmųjų JT tikslų yra nurodytas tikėjimo pagrindinėmis žmogaus teisėmis įtvirtinimas (*Mes, Jung-*

---

[10] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368(2017)>.

[11] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2374 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017)>.

[12] United Nations Security Council. *Res. 1267/1989/2253 List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>.

[13] Žr., pvz., EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimą byloje *Lauko (par. Nr. 4/1998/907/1119)*; EŽTT 1976 m. birželio 8 d. sprendimą byloje *Engel (pareiškimų Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).*

[14] 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557.

[15] OOSTHUIZEN, G. Playing <...> iš LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>.

[16] Neigiamo vertinimo, pvz., žr. GARVEY, J. I. Targeted <…>, p. 566–568; OOSTHUIZEN, G. Playing the Devil's Advocate: the United Nations Security Council is Unbound by Law. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 12, Issue 3, pp. 549–563, p. 549 iš LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>.

[17] Žr., pvz., BOTHE, M. Security <…>, p. 543, 545, 552; FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*. 2006, p. 21 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>; HALBERSTAM, D.; STEIN, E. The United Nations, the European Union, and the King of Sweden: Economic Sanctions and Individual Rights in a Plural World Order. *Common Market Law Review* 46, 2009, p. 18–23; LOPEZ-JACOISSTE, E. The <…>, p. 333; SAROOSHI, D. *International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford, 2005, p. 16.

tinių Tautų Tautos, pasiryžusios <...> vėl įtvirtinti tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis). Be to, pačiame pirmame Chartijos straipsnyje numatoma, kad JT tikslai yra susiję su pagarbos žmogaus teisėms ugdymu. Konkrečiai, 1 straipsnyje numatoma, kad JT tikslai yra, be kita ko, įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą <…> *ugdant ir skatinant pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms*. Chartijos 55(c), 56 straipsnių nuostatos, nors ir yra skirtos ekonominiam ir socialiniam bendradarbiavimui, vėlgi rodo JT įsipareigojimus žmogaus teisių apsaugai[18]. Antra, 103 straipsnyje numatoma pirmenybė tik valstybių sudarytų sutarčių nuostatoms ir nenumatoma pirmenybės prieš bendrąją tarptautinę teisę, kuri apima ir paprotinę teisę, ir bendruosius teisės principus. Taigi, kalbant apie nedidelį kiekį galios apribojimų, vienas iš jų yra būtent įsipareigojimai žmogaus teisėms. Palaikymo tokiai pozicijai galima rasti tarptautinių tribunolų praktikoje. Tarptautinis Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad ST yra įpareigota Chartijoje numatytų tikslų ir principų[19], Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai yra įvertinęs, kad nei Chartijos tekstas, nei dvasia nesuteikia ST laisvės nuo reguliavimo[20].

Tai, kad Chartijoje nėra plačiai aptariami JT įsipareigojimai žmogaus teisių atžvilgiu, yra normalu, nes istoriškai būtent valstybės buvo su žmogaus teisių pažeidimais siejami subjektai. Žinoma, kad organizacijos vystėsi kaip priemonė reguliuoti ryšius tarp valstybių, o ne spręsti individų teisių ir laisvių klausimus, bent jau netiesiogiai[21]. Tačiau dėl istorinių aplinkybių atsiradęs formulavimas neturėtų lemti ydingo, nedinamiško sutarties aiškinimo iš esmės pasikeitus aplinkybėms. Chartija turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į tarptautinių santykių evoliuciją. Politikos mokslo darbuose vertinama, kad organizacijos vis dažniau įgyvendina viešosios valdžios galias įvairių subjektų atžvilgiu, tiesiogiai reguliuoja individų elgesį[22]. Atitinkamai ir nagrinėjamu atveju JT pradėjo reguliuoti subjektų elgesį nustatydamos nagrinėjamas priemones.

Vertinant įsipareigojimus pagal tarptautinę paprotinę teisę nėra ginčo, kad teisė į teisingą procesą istoriškai siejama su apsauga nuo valstybės (organų) veiksmų ir kad paprotinė teisė nėra analogiškai susiformavusi organizacijų atveju. Toks *status quo* vėlgi yra normalus, nes organizacijų poveikis individams yra santykinai naujas reiškinys. Tačiau reikia atsižvelgti į tarptautinių santykių dinamiką ir evoliuciją. Palaikytina pozicija, vadovaujantis kuria, nepaisant to, kad standartas formavosi santykyje tarp individo ir valstybės, laikytina, kad jis turėtų būti taikomas ir organizacijoms, kai jos subjektų atžvilgiu įgyvendina vyriausybinio pobūdžio valdžią[23]. Tokia pozicija yra suderinama su Daniel Halberstam ir Eric Stein nuomone, kad organizacijos gali būti laikomos įpareigotos dėl valstybių įsipareigojimų vadovaujantis funkcinio perėmimo teorija, pagal kurią organizacija, įgyvendindama valstybei ar valstybių grupei priklausiusias galias, perima ne tik galias, bet ir įsipareigojimus[24].

---

[18] Chartijos 55(c) straipsnyje numatyta, kad siekdamos sudaryti stabilumo ir gerovės sąlygas JT padeda siekti, kad visada būtų gerbiamos žmogaus teisės, pagrindinės laisvės ir būtų jų laikomasi. Chartijos 56 straipsnyje numatyta, kad siekdamos šių tikslų visos valstybės privalo imtis bendrų ir individualių veiksmų bendradarbiaudamos su JT. *Bendradarbiavimo* terminas rodo, kad, siekiant pagarbos žmogaus teisėms, veiksmų privalo imtis ne vien valstybės, bet ir JT.

[19] Tarptautinio Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 21 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1971, pp. 16–66, par. 110; Tarptautinio Teisingumo Teismo 1948 m. gegužės 28 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1948, p. 64.

[20] Tribunolas konstatavo, kad ST neturi neribotų galių net veikiant pagal VII skirsnį. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai 1995 m. spalio 2 d. sprendimas Nr. IT-94–1, par. 28.

[21] BOTHE, M. Security <…>, p. 541.

[22] HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ZURN, M. International organisations and human rights: what direct authority needs for its legitimation. *Review of International Studies*, 2017, Vol. 44, part 2, p. 346.

[23] SAROOSHI, D. *International* <...>, p. 16; FASSBENDER, B. Targeted <...>, p. 21.

[24] HALBERSTAM, D.; STEIN, E. The <…>, p. 22–23.

Mokslininkų vertinama, kad paprotinės teisės postūmis link organizacijų atsakomybės individui jau yra aiškiai pastebimas dėl procesų ES[25], tačiau procesas yra lėtas, ES mastu prireikė daugiau nei dvidešimties metų, kad ESTT pripažintų, jog ES yra įpareigota žmogaus teisių standartų[26]. Yra mokslo darbų, kuriuose problema dėl to, kad paprotinė teisė formavosi valstybių atžvilgiu, yra nekeliama ir paprasčiausiai nurodoma, kad JT pagal tarptautinę paprotinę teisę privalo užtikrinti teisę į teisingą procesą[27].

2.1. Pareiga tarptautinių organizacijų ir valstybių narių atsakomybės santykio kontekste

Sprendimas spręsti problemas priskiriant pareigą užtikrinti teisingą procesą valstybėms kelia abejonių dėl kelių priežasčių. Svarbu, kad JT negalėtų būti patrauktos atsakomybėn valstybių narių lygmeniu dėl imuniteto, taigi nacionaliniu lygiu galėtų būti ginčijami tik valstybių sprendimai, kuriais priemonės įgyvendinamos (analogiškas procesas iš esmės vyksta ESTT). Atitinkamai net panaikinus nacionalinį aktą JT sprendimai galiotų, sukuriant valstybių įsipareigojimų koliziją ir potencialiai darant žalą organizacijos, taigi ir tarptautinės teisės autoritetui. Be to, valstybių atsakomybė už jų įsipareigojimus pažeidžiančių sprendimų įgyvendinimą neeliminuotų JT atsakomybės. Vertinant organizacijų atsakomybės sąlygas pagal Tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projekto nuostatas[28] svarbu, kad, net jei valstybė turi diskreciją dėl įgyvendinimo, organizacijai vis tiek kyla atsakomybė[29]. Šių priežasčių pakanka abejoti ginčų sprendimo nacionaliniu lygmeniu kaip problemos sprendimo būdo tikslingumu, nuošalyje paliekant tai, kad tokiu atveju subjektas turėtų kreiptis potencialiai į didžiulį kiekį teismų (priklausomai nuo to, kiek valstybių įgyvendintų ST rezoliucijas). Taigi abejotina, ar tikslinga skatinti ginčų sprendimą nacionaliniu lygmeniu nekeičiant sankcionavimo lygmens; veikiau svarstytina perkelti sankcionavimą į nacionalinį lygį, tada ir peržiūra šiuo lygiu nekeltų minėtų problemų.

2.2. Aktualus teisės į teisingą procesą kaip tarptautinės žmogaus teisių teisės turinys

Laikytina, kad yra pakankamai prielaidų atrasti JT nustatomų priemonių atveju aktualų standartą. Pakte numatoma kaltinamo asmens teisė, kad jo byla būtų nagrinėjama nepriklausomo ir nešališko teismo, ir konkrečios garantijos, kurios apima, be kita ko, nekaltumo prezumpciją, teisę būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisę turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai[30]. Kitų tarptautinių žmogaus teisių šaltinių (EŽTK, Amerikos žmogaus teisių konvencijos, ES pagrindinių teisių chartijos, Afrikos žmogaus ir tautų teisių konvencijos, Arabų žmogaus teisių chartijos) analizė leidžia spręsti, kad skirtinguose regionuose teisės turinys yra panašus. Konkrečiai, numatoma (i) teisė į patį procesą, jei subjektas yra kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, (ii) teisė, kad procesą vykdytų nepriklausomas, nešališkas teismas, (iii) teisė, kad teismas spręstų ginčą viešai pagal sąžiningas, iš anksto numatytas procedūras. Galima teigti, kad yra sutinkama (nebūtinai eksplicitiškai), kad (iv) prieiga prie įrodymų turi būti užtikrinta ir subjektui (jo atstovui), ir teismui. Pastaroji teisė atsispindi

[25] FASSBENDER, B. Targeted <...>, p. 6.

[26] BOTHE, M. Security <…>, p. 543

[27] LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>, p. 333; BOTHE, M. Security <…>, p. 543, 545, 552.

[28] Tarptautinės teisės komisija. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries. Doc. A/66/10, *Yearbook of the International Law Commission*, 2011, Vol. II, Art. 16, 17.

[29] Išsamesnę projekto analizę žr. BOGDANDY, A.; PLATISE, M. ARIO and Human Rights Protection: Leaving the Individual in the Cold. *International Organisations Law Review*, 2012, Vol. 9, p. 71.

[30] 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288, 14 str.

nuostatose, numatančiose pareigą pranešti apie kaltinimą, jo pobūdį[31], subjekto teisę susipažinti su byla ir įgyvendinti teisę į veiksmingą gynybą[32], arba gali būti išvesta iš nuostatų, numatančių teisę gintis[33], teisę į pakankamas garantijas[34].

Atsižvelgiant į, kaip ginčijama, esamą pareigą veikti suderinamai su žmogaus teisių reikalavimais, vertintina, ar, atsižvelgiant į pakeitimus JT lygmeniu[35], t. y. įsteigus peržiūrai skirtus koordinavimo centrą[36] ir ombudsmeno biurą[37], šiuo metu funkcionuojantys mechanizmai užtikrina teisės į teisingą procesą standartus, kurie yra įtvirtinti Paktu ir dėl kurių yra iš esmės sutinkama skirtinguose regionuose.

3. Koordinavimo centro ir ombudsmeno biuro procedūrų vertinimas

3.1. Koordinavimo centras

Koordinavimo centro veiklą reguliuojančių rezoliucijų preambulėse[38] nurodoma, kad jis yra įsteigtas siekiant, be kita ko, užtikrinti sąžiningas peržiūros procedūras, bet tolesnių rezoliucijų nuostatų[39] analizė leidžia teigti, kad šis organas visą savo veikimo laikotarpį atlieka administracinio pobūdžio funkcijas. Nuostatų visuma rodo, kad centras iš esmės tik gauna ir persiunčia su peržiūros procedūra susijusią informaciją. Konkrečiai, centras *gauna* prašymus išbraukti iš sąrašų, *patvirtina* subjektams apie tokių prašymų gavimą, *persiunčia* informaciją valstybėms, sankcijų komitetui, *informuoja* subjektą apie sprendimą ir atlieka kitas panašias administracines funkcijas, o sprendimą dėl subjekto pašalinimo iš sąrašų priima sankcijų komitetas[40]. Rezoliucijose nenumatyta centro teisė priimti privalomus sprendimus. Be to, JT pateikiami duomenys rodo, kad yra buvę atvejų, kai subjektas sankcijų komiteto buvo pašalinamas iš sąrašų vis dar vykstant procesui koordinavimo centre[41]. Tai, kad centras neturi teisės priimti privalomų sprendimų, yra pakankama priežastis vertinti, kad jis negali būti laikomas nepriklausomu ir nešališku teismu, taigi atitinkamai negali užtikrinti teisės į teisingą procesą[42]. Žinoma, kad vertinant instituciją kaip

---

[31] 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987, 6 str.; American Convention on Human Rights, 1969 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>, Article 8.

[32] Pagrindinių teisių chartija. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. C 202, 2016, 59 tomas, pp. 389–405, 41, 47 str.

[33] African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>, Article 7.

[34] Arab Charter on Human Rights, 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>, Article 13.

[35] Iki koordinavimo centro įsteigimo subjektai galėjo kreiptis tik į valstybę, kad ši pateiktų prašymą ST. Siekiant užtikrinti efektyvesnes priemones buvo įsteigti koordinavimo centras (2006 m.) ir ombudsmeno biuras (2009 m.).

[36] United Nations Security Council. *Resolution 1730 (2006)*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29>.

[37] United Nations Security Council. *Resolution 1904* <…>.

[38] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1730* <...> preambulė;

[39] United Nations Security Council. *Resolution 1730* <...>; United Nations Security Council. *Resolution 2255 (2015)*. 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2255%282015%29>.

[40] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1730* <...> par. 1–10; United Nations Security Council. *Resolution 2255* <…> par. 22.

[41] United Nations [Interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/delisting/de-listing-request-stats>.

[42] United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 32*, 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fGC%2f32&Lang=en>, par. 18.

peržiūros mechanizmą teisingo proceso standartų kontekste vienas iš kriterijų yra institucijos nepriklausomumas ir nešališkumas. O vertinant, ar ji yra nepriklausoma, svarbu, be kita ko, ar jos sprendimas yra privalomas ir ar ji turi autonomiją, t. y. ar įgyvendinimas nepriklauso nuo kitų organų[43].

Be to, įvairių sankcijų komitetų gairių analizė atskleidžia, kad nagrinėjant skundą centre subjektui nebūtinai yra užtikrinama prieiga prie informacijos, dėl kokių priežasčių jis buvo įtrauktas į juoduosius sąrašus, nėra užtikrinama teisė būti išklausytam. Įvairių komitetų gairėse numatyta[44], kad valstybės privalo pateikti komitetams detalų pasiūlymo sankcionuoti pagrindimą, įskaitant konkrečias priežastis, bet kartu numatyta, kad jos gali nurodyti informacijos neatskleisti trečiosioms šalims, įskaitant ir subjektui. Numatyta, kad informacija komiteto laikoma konfidencialia ir neatskleidžiama dviem atvejais – nusprendus komitetui ar paprašius valstybei. Vertinant subjektui užtikrinamą prieigą prie informacijos svarbu, kad lygiateisiškumo principas, nors ir negali būti absoliutus baudžiamajame procese dėl reikšmingai skirtingos šalių padėties, reikalauja užtikrinti, kad nė viena šalis nebus mažiau palankioje padėtyje, rungimosi principas reikalauja, kad asmuo būtų informuotas apie kaltinimus, žinotų apie visus pateiktus įrodymus ir argumentus, kurie bus pateikti teismui vertinti, galėtų efektyviai dėl jų visų pasisakyti. Nagrinėjamu atveju aktualu, kad bylos nagrinėjimo metu turėtų būti užtikrinama teisė būti informuotam, kuri lemia galimybes pasirengti gynybai. Tarptautinės žmogaus teisių teisės mokslo darbuose sutariama, kad efektyviai gintis galima tik žinant kaltinimus, taigi manoma, kad asmuo turėtų būti detaliai informuojamas apie veikos, kuria jis įtariamas, pobūdį ir įtarimų priežastis. Sutinkama, kad turi būti užtikrinta pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai, o galimybės pasirengti apima ir prieigą prie aktualių dokumentų[45]. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad koordinavimo centras ne tik neatitinka reikalavimų, keliamų nepriklausomam ir nešališkam teismui, bet ir neužtikrina esminių teisės į teisingą procesą standartų.

3.2. Ombudsmeno biuras

Ombudsmeno biuro (toliau – ombudsmeno) veiklą reguliuojančių ST rezoliucijų preambulėse ombudsmeno įsteigimas vertinamas teigiamai, atsižvelgiant į jo *reikšmingą indėlį užtikrinant* [proceso] *sąžiningumą ir skaidrumą*, primenama, kad ST siekia užtikrinti, kad ombudsmenas galėtų veikti *efektyviai ir nepriklausomai*[46]. JT deklaruojama, kad ombudsmenas užtikrina *nepriklausomą ir nešališką* peržiūros procedūrą[47], bet tolesnių nuostatų[48] analizė rodo, kad ir šio organo galios yra (ir visada buvo) labai ribotos. Vertinant nepriklausomumo ir nešališkumo aspektu svarbu, kad nuostatų visuma rodo, jog ombudsmenas vėlgi neturi teisės priimti galutinį privalomą sprendimą. Konkrečiai, jis privalo parengti rekomendaciją sankcijų komitetui ir ši rekomendacija išties gali tapti galutiniu sprendimu, bet tam reikia, kad komitetas, apsvarstęs ją per 60 dienų nuo apsvarstymo nenuspręstų, jog reikia priimti kitokį sprendimą, o tuo atveju, jeigu komitetas nesutaria dėl sprendimo, jis yra perduodamas ST[49]. Taigi rezoliucijų analizė rodo, kad nei

[43] TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005, p. 55.

[44] Žr., pvz., United Nations Security Council Committee established pursuant to resolution 2374 (2017) concerning Mali. *Guidelines of the Committee for the Conduct of its Work*, 2018 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/2374_mali_committee_guidelines_en.pdf>.

[45] United Nations Human Rights Committee. *General* <…>, par. 31, 33–34.

[46] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368* <…>.

[47] United Nations [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/en/ombudsperson>.

[48] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1904* <...>; United Nations Security Council. *Resolution 2368* <…>.

[49] Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368* <…> par. 60–63, Annex II.

komitetas, nei ST neturi pareigos vadovautis ombudsmeno sprendimais. Ombudsmenas neturi galių nei panaikinti priemonių, nei jų pakeisti, galutinis sprendimas lieka komiteto arba ST rankose, taigi dėl šios priežasties šis organas taip pat vertintinas kaip neatitinkantis nepriklausomumo reikalavimų.

Be to, rezoliucijų nuostatų analizė atskleidžia, kad šis mechanizmas taip pat turi su prieiga prie informacijos susijusias problemas, pastarąsias suprantant dvejopai – ir kaip ribotą galimybę gauti informaciją iš valstybių, ir kaip ribotą galimybę atskleisti sprendimų motyvus subjektui ir valstybėms (išimtis – sankcionuoti nurodžiusi pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybė; valstybėms, neatitinkančioms bent vieno iš šių kriterijų, informacija nėra prieinama). Nustatyta, kad valstybės, siūlydamos įtraukti subjektą į sąrašus, privalo pateikti detalias pasiūlymo priežastis, kuo daugiau informacijos, padedančios identifikuoti subjektą, tačiau kad šios priežastys bus paskelbtos trečiosioms šalims tik ta apimtimi, kuri valstybės nebus nurodyta kaip konfidenciali, net jeigu konfidenciali dalis būtų panaudojama sankcionavimo priežasčių santraukai parengti[50]. Valstybės, nors raginamos pateikti visą informaciją ombudsmenui, įskaitant bet kokią konfidencialią informaciją, yra patikinamos, kad jis atsižvelgs į visus konfidencialumo apribojimus ir neatskleis informacijos trečiosioms šalims. Taigi ombudsmenas gali neturėti prieigos prie visos informacijos (kokią ir kiek informacijos pateikti, yra valstybių diskrecija), atitinkamai su ja negali susipažinti subjektas. Antra, net ir gavęs informaciją, jis, priklausomai nuo valstybės valios, nebūtinai turi teisę ją visą atskleisti subjektui. Subjektui visais atvejais yra atskleidžiama tik santrauka, kurioje gali būti nenurodyta informacija, kuria buvo remtasi, ir tik sankcijų komitetui patvirtinus. Konkrečiai numatyta, kad (i) rinkdamas informaciją ir rengdamas ataskaitą jis negali atskleisti jokios valstybės patikėtos konfidencialios informacijos be išankstinio rašytinio jos sutikimo, (ii) įtraukdamas informaciją į galutinę ataskaitą, jis privalo atsižvelgti į konfidencialumo apribojimus, (iii) išsami ataskaitos versija ir visa susijusi informacija turi būti laikoma griežtai konfidencialia ir ombudsmenas neturi teisės be komiteto patvirtinimo ja dalytis nei su subjektu, nei su kitomis valstybėmis; (iv) visa komunikacija su subjektu privalo būti vykdoma atsižvelgiant į konfidencialumo reikalavimus[51]. Iki šiol ombudsmeno pareigas ėję asmenys, nors teigiamai vertino praktinius rezultatus, kritiškai vertino ir savo statusą, ir įslaptintos informacijos problemas[52]. Atsižvelgiant į šias aplinkybes ombudsmenas, kaip ir koordinavimo centras, vertintinas kaip negalintis užtikrinti esminių teisės į teisingą procesą standartų.

Šiame kontekste pažymėtina, kad nėra ginčo dėl to, jog teisės į teisingą procesą garantijos gali būti apribojamos dėl konkuruojančių interesų. Pakto 14 straipsnyje ir EŽTK 6 straipsnyje eksplicitiškai nurodoma išimtis dėl proceso viešumo. EŽTT nurodo, kad gali būti apribojamos ir kitos garantijos, pavyzdžiui, subjektui dėl saugumo interesų gali būti neatskleista visa informacija[53]. ESTT nurodo, kad, suderinamai su EŽTT praktika, dėl saugumo interesų ir siekiant priemonių veiksmingumo subjektus informuoti ir juos išklausyti galima ne iš anksto, o po sprendimo įšaldyti lėšas arba kartu su juo[54]. Laikytina, kad ribojančių priemonių specifika išties lemia poreikį apriboti dalį garantijų, ir jos gali būti apribotos tinkamai kompensuojant procesinius trūkumus kitomis procesinėmis priemonėmis[55],

[50] Detalią procedūrą žr. United Nations Security Council. *Resolution 2368* <…> par. 51, 66.

[51] Detaliau žr. United Nations Security Council. *Resolution 2368* <…> par. 66, Annex II par. 7(g), 8(a), 13(c), 18.

[52] Žr., pvz., The Office of the Ombudsperson. *Open Briefing to Member States – 8 May 2017*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170508_open_briefing_to_ms_8_may_2017_check_against_delivery.pdf>, p. 2.

[53] Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2004 m. spalio 27 d. sprendimą byloje *Edwards (par. Nr. 39647/98, 40461/98*).

[54] ES Pirmosios instancijos teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Irano liaudies modžahedų organizacija Nr. T-228/02* [ECLI:EU:T:2006:384], p. 128–129.

[55] Pavyzdžiui, teismas galėtų įgyvendinti peržiūrą remdamasis tik visiškai prieinama informacija ir teismui, ir sankcionuojamam subjektui (subjektui užtikrinant teises tiesiogiai arba alternatyviu būdu, pvz., pasitelkiant specialųjį advokatą, kuris būtų įgaliotas dirbti su įslaptinta informacija).

laikantis proporcingumo reikalavimų. Tačiau svarbu, kad šiuo atveju nėra prielaidų teigti, jog atskleisti prieigos prie informacijos trūkumai būtų deramai kompensuojami, be to, JT lygmeniu funkcionuojantys mechanizmai bet kuriuo atveju negali būti laikomi nepriklausomu ir nešališku teismu, o tai yra absoliuti teisė, dėl kurios negali būti taikomos jokios išimtys[56]. Todėl tai, kad kai kurios teisės į teisingą procesą garantijos galėtų būti apribojamos, nekeičia išvados, kad šiuo metu padėtis JT lygmeniu yra vertintina kaip nesuderinama su tarptautinės žmogaus teisių teisės reikalavimais.

Atkreiptinas dėmesys, kad JT peržiūros mechanizmus neigiamai vertina ir ESTT. Dar iki įsteigiant ombudsmeno biurą ESTT kritikavo peržiūrą sankcijų komitetuose nurodydamas, kad procedūra aiškiai nesuteikia teisminės apsaugos garantijų[57]. Vėlesnėse bylose ESTT pažymi, kad, nepaisant permainų, procedūros JT yra nepakankamos, todėl ESTT ir toliau peržiūrinės rezoliucijas įgyvendinančius teisės aktus[58]. Galima daryti prielaidą, kad kai kurios permainos JT buvo įgyvendintos (pvz., ombudsmenas įsteigtas), be kita ko, atsižvelgiant į ESTT kritiką, bet, kaip atskleidžiama šiame straipsnyje, tai nelėmė su žmogaus teisių reikalavimais suderinamo rezultato.

4. Sprendimų alternatyvos

Iki šiol buvo siūlyti visiškai skirtingi sprendimai, t. y. nuo instituto panaikinimo[59] iki naujų institucijų, grupių, komisijų JT[60] ar teismų įsteigimo[61], svarstyta palikti peržiūrą nacionaliniams teismams[62]. Vertintina, kad naujo instituto įsteigimas, jeigu jis neužtikrintų aptartų standartų, nespręstų problemų, o būtų tik *status quo* palaikymas kitokia forma, o nacionalinės peržiūros galimybė vertintina kritiškai dėl jau aptartų priežasčių. Reikalinga atsisakyti sankcionavimo viršnacionaliniu lygiu arba įgyvendinti tokius pakeitimus, kuriais būtų užtikrinta, be kita ko, prieiga prie nepriklausomo ir nešališko teismo, prieiga prie įrodymų (ir teismui, ir subjektui), privalomo sprendimo priėmimas tik užtikrinus galimybę subjektui būti išklausytam ir remiantis tik informacija, prieinama ir teismui, ir subjektui.

Išvados

1. Yra pakankamai prielaidų teigti, kad Jungtinės Tautos privalo užtikrinti teisę į teisingą procesą individualizuotų finansinių ribojančių priemonių adresatams. Pareiga kildintina iš Jungtinių Tautų Chartijos ir tarptautinės paprotinės teisės reikalavimų.
2. Pakanka prielaidų identifikuoti Jungtinių Tautų nustatomų individualizuotų finansinių ribojančių priemonių nustatymo atveju aktualų teisės į teisingą procesą standartą. Priemonių adresatams turėtų būti užtikrinama prieiga prie peržiūros procedūros, kuri pasižymėtų, be kita ko, peržiūrinčio subjekto nepriklausomumu ir nešališkumu, sprendimų privalomumu, rungimosi principo užtikrinimu.

---

[56] United Nations Human Rights Committee. *General* <…>, par. 19.

[57] ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05* <…> p. 322.

[58] ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Kadi Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* [ECLI:EU:C:2013:518], p. 133.

[59] Žr., pvz., GARVEY, J. I. Targeted <…>, p. 600–601.

[60] BIERSTEKER, T. J.; ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/internationalgovernance/shared/PSIG_images/Sanctions/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>, p. 4, 45.

[61] MICHAELSEN, C. The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 2010, Vol. 8, Issue 1, p. 81.

[62] Žr., pvz., REINISCH, A. Should Judges Second-Guess the UN Security Council? *International Organizations Law Review*, 2009, Vol. 6, p. 284.

3. Nė vienas iš Jungtinių Tautų lygmeniu funkcionuojančių peržiūros mechanizmų neatitinka šių standartų. Nei koordinavimo centras, nei ombudsmeno biuras negali būti laikomi nepriklausomu ir nešališku teismu, negali priimti privalomų sprendimų, abiejų procedūrų atveju nėra užtikrinama, kad subjektai turės efektyviai gynybai reikalingą informaciją. Todėl padėtis Jungtinių Tautų lygmeniu vertintina kaip nesuderinama su tarptautinės žmogaus teisių teisės, konkrečiai – teisės į teisingą procesą reikalavimais.
4. Vienintelis rekomenduotinas sprendimas, neatsisakant sankcionavimo viršnacionaliniu lygmeniu, yra steigti aptartais požymiais pasižyminčią instituciją (teismą).

Literatūra

Tarptautinės sutartys

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557.
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.
3. 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288.
4. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 13-480.
5. African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>.
6. American Convention on Human Rights, 1969 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.
7. Arab Charter on Human Rights, 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>.
8. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. C 202, 2016, 59 tomas.

Jungtinių Tautų teisės aktai

9. United Nations Security Council. *Resolution 1730 (2006)*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29>.
10. United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*, 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>.
11. United Nations Security Council. *Resolution 2368 (2017).* 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368%282017%29>.
12. United Nations Security Council. *Resolution 2374 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017)>.
13. United Nations Security Council. *Res. 1267/1989/2253 List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>.

Tarptautinių teismų praktika

14. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1948 m. gegužės 28 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1948, pp. 57–66.
15. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 21 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1971, pp. 16–66.
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel (pareiškimų Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).*
17. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai 1995 m. spalio 2 d. sprendimas byloje Nr. IT-94-1.
18. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko (par. Nr. 4/1998/907/1119)*.
19. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Edwards (par. Nr. 39647/98, 40461/98*).
20. Europos Sąjungos Pirmosios instancijos teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Irano liaudies modžahedų organizacija Nr. T-228/02* [ECLI:EU:T:2006:384].

21. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *Nr. T-47/03 Sison*. *Teismo praktikos rinkinys*, 2007, p. II-00073.
22. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose *Nr. C-402/05 P* ir *415/05 P Kadi* [ECLI:EU:C:2008:461].
23. ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Kadi Nr. C-584/10 P, C-593/10 P* ir *C-595/10 P* [ECLI:EU:C:2013:518].

Teisės mokslo darbai

24. BOGDANDY, A.; PLATISE, M. ARIO and Human Rights Protection: Leaving the Individual in the Cold. *International Organisations Law Review*, 2012, Vol. 9, pp. 67–76. https://doi.org/10.1163/15723747-00901014
25. BOTHE, M. Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists. *Journal of International Criminal Justice*, 2008, Vol. 6, pp. 541–555. https://doi.org/10.1093/jicj/mqn040
26. DE SCHUTTER, O. *International Human Rights Law*. Cambridge, 2010. https://doi.org/10.1017/CBO9780511779312
27. GARVEY, J. I. Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma. *Texas International Law Journal*, 2015–2016, Vol. 50, pp. 551–601.
28. HALBERSTAM, D.; STEIN, E. The United Nations, the European Union, and the King of Sweden: Economic Sanctions and Individual Rights in a Plural World Order. *Common Market Law Review*, 2009, Vol. 46, pp. 13–72.
29. HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ZURN, M. International organisations and human rights: what direct authority needs for its legitimation. *Review of International Studies*, 2017, Vol. 44, part 2, pp. 343–366.
30. LOPEZ-JACOISSTE, E. The UN Collective Security System and its Relationship with Economic Sanctions and Human Rights. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2010, Vol. 14, pp. 273–335.
31. MICHAELSEN, C. The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 2010, Vol. 8, Issue 1, pp. 71–90.
32. PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.
33. REINISCH, A. Should Judges Second-Guess the UN Security Council? *International Organizations Law Review*, 2009, Vol. 6, pp. 257–291. https://doi.org/10.1163/157237409X464260
34. SAROOSHI, D. *International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford, 2005.
35. TRECHSEL, S.; SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005.
36. TRIDIMAS, T.; GUTIERREZ-FONS, J. A. EU Law, International Law, and Economic Sanctions Against Terrorism: The Judiciary in Distress. 32 *Fordham International Law Journal*, 2008–2009, pp. 660–730.

Kiti šaltiniai

37. BIERSTEKER, T. J.; ECKERT, S. E. *Strenghtening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/internationalgovernance/shared/PSIG_images/Sanctions/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>.
38. FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>.
39. Tarptautinės teisės komisija. Draft Articles on the Law of Treaties with Commentaries. *Yearbook of the International Law Commission*, 1966, Vol. II.
40. Tarptautinės teisės komisija. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries. Doc. A/66/10. *Yearbook of the International Law Commission*, 2011, Vol. II.
41. The Office of the Ombudsperson. *Open Briefing to Member States – 8 May 2017*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170508_open_briefing_to_ms_8_may_2017_check_agaist_delivery.pdf>.
42. United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1472/2006*, 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/rol-ccpr-c94-d1472-2006.php>.

43. United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 32*, 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fGC%2f32&Lang=en>.
44. United Nations Security Council Committee established pursuant to resolution 2374 (2017) concerning Mali. *Guidelines of the Committee for the Conduct of its Work*, 2018 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/2374_mali_committee_guidelines_en.pdf>.

Targeted Financial Sanctions of the United Nations: *Status Quo* in the Context of the Right to Fair Trial

Viltė Kristina Steponėnaitė
(Vilnius University)

S u m m a r y

The article argues while imposing targeted financial restrictive measures the United Nations shall comply with the requirements of the fundamental human rights, right to fair trial in particular. It is being argued respectively that, bearing in mind as argued the relevant guarantees of the right to fair trial, current review procedures for those subject to the targeted financial restrictive measures cannot be deemed to be in compliance with the requirements of the fair trial, therefore current situation on the United Nations level shall be deemed incompatible with the requirements of the fundamental human rights.

UŽRAŠAMS

Lietuvių kalbos redaktorė *Greta Adomaitė*

Anglų kalbos redaktorė *Constance Batterbury*

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p.: info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
Tiražas 15 egz.